

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

Roman/Çingene Aktivistler İçin Bir Rehber

© Telif Hakkı 2004, European Roma Rights Centre (ERRC) [Avrupa Roman Hakları Merkezi].
Tüm hakları saklıdır. ERRC, Macaristan’da resmi olarak kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür.

Elinizdeki bu kitap, Avrupa Roman Hakları Merkezi (ERRC) tarafından yayınlanan “*Knowing Your Rights and Fighting Your Them*” adlı kitabın Türkçe çevirisidir. Kitap, Avrupa Roman Hakları Merkezi, Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, Helsinki Yurttaşlar Derneği ve Edirne Roman Kültürünü Araştırma, Geliştirme ve Yardımlaşma Derneği’nin ortaklaşa yürüttükleri, “*Türkiye’de Romanların Haklarının Geliştirilmesi Projesi*”nin bir faaliyeti olarak Türkçeye çevrilmiştir. Proje Avrupa Komisyonu tarafından desteklenmektedir.

AÇIK TOPLUM ENSTİTÜSÜ
Türkiye Temsilciliği

Açık Toplum Türkiye Temsilciliği de *Türkiye’de Romanların Haklarını Geliştirmek Projesi*’ne tamamlayıcı mali destekte bulunmuştur.

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek adlı kitabın Türkçe baskısına katkıda bulunanlar:

Çeviri: Balaban Cerit

Düzeltili: Ulaş Karan, Sevinç Eryılmaz / Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi

Baskı: Avrupa Roman Hakları Merkezi – Budapeşte / Macaristan Haziran 2006

Bu el kitabı aşağıdaki adreslerden temin edilebilir:

EDROM

Cavusbey Mah. Horozlubayır Sok.
Polat Is Hani No: 5
Edirne, Turkey
Tel. +90 284 212 3357
E-posta: edrom70@mynet.com

Helsinki Yurttaşlar Derneği

İnönü Cad. Ankara Palas 77/13
34437 Gümüşsuyu – Taksim İstanbul
Tel: +90 212 292 68 42 -43
Faks: +90 212 292 68 44
E-posta: info@hyd.org.tr
Web: www.hyd.org.tr

European Roma Rights Centre

Naphegy tér 8, H-1016 Budapeşte, Macaristan,
P.O. Box 906/93, H-1086 Budapeşte 62, Macaristan,
Tel: +36 1 413 2200
Faks: +36 1 413 2201
E-posta: errc@errc.org
Web sitesi: www.errc.org

KATKIDA BULUNANLAR

İnsan hakları eğitimi ile ilgili bu el kitabı, ERRC (European Roma Rights Center: Avrupa Roman Hakları Merkezi) bünyesindeki çalışanlar, stajyerler ve danışmanlar tarafından hazırlandı. El kitabının çerçevesi ile ilk taslağının araştırmaları ve kaleme alınması Teri Ann Bryans ile Zarine Habeeb tarafından yapıldı. Tara Bedard ve Larry Olomoofe ilk taslak üzerine önerilerde bulundu ve yol gösterdi. Rita Izsák da el kitabı hakkında ayrıca görüş bildirmiştir. Branimir Pleše ile Andi Dobrushî, dava yolu hakkındaki kısım üzerine teknik bilgiler sağladılar ve bu kısmın editörlüğünü yaptılar. Cristi Mihalache, insan hakları savunuculuğu bölümü için görüş bildirdi ve bu bölümün editörlüğünü yaptı. David Mark ile Yoko Kubota, sözlük bölümünü derlediler ve ikinci taslağın bazı kısımları üzerine yorumda bulunup, görüş bildirdiler. Teri Ann Bryans ile Claude Cahn, bir veya daha fazla taslak üzerinde editörlük ve yeniden yazım çalışması yaptılar. Dimitrina Petrova, son denetimleri yaparak eksikleri düzeltti ve el kitabının baskıya verilecek halini onayladı.

ERRC ayrıca, bu el kitabının hazırlanması sürecindeki yardımlarından ötürü şu kişilere teşekkür eder: Mona Nicoara, Dan Doghi, Ivailo Krastev, Cerasela Banica and Isabela Mihalache. El kitabının sayfa düzenlemesi ile grafik tasarımı Judit Kovács ve Dzavit Berisa tarafından gerçekleştirildi.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
A Bölümü: İnsan Hakları Üzerine Düşünmek	9
1. Kısım İnsan Hakları Nelerdir?	11
2. Kısım Ayrımcılığa Karşı Mücadele: Evrensel Eşitlik Hakkı	27
3. Kısım İnsan Hakları Nasıl Korunmaktadır? Ulusal Kurumlar ve Birleşmiş Milletler	45
4. Kısım İnsan Hakları Nasıl Korunmaktadır? Bölgesel Avrupa Mekanizmaları	69
B Bölümü: İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek	91
5. Kısım İnsan Hakları Araştırmaları ve Dokümantasyon	93
6. Kısım Raporlama: Bilgileri Duyurmak	125
7. Kısım İnsan Hakları Savunuculuğu	147
8. Kısım İnsan Hakları Alanında Dava Yolu	175
9. Kısım Doğrudan Eylem	199
Ekler	209
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	211
Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme	219
İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	233
İrk ve Etnik Kökenine Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulanmasına İlişkin 2000/43/EC Sayılı Avrupa Birliği Konseyi Direktifi	251
Seçilmiş Kaynakça	263
Önemli ve Faydalı Web Adresleri	269
Sözlük	273

ÖNSÖZ

1990'lı yılların ortalarında Roman/Çingene hakları alanının ortaya çıkmasıyla beraber Avrupa Roman Hakları Merkezi de kuruldu. İnsan haklarının gerçek yaşamda uygulanması için çalışan Avrupa Roman Hakları Merkezi, Romanlarla/Çingenelerle ilgili sorunlarda insan hakları alanında tavır belirleyerek bir soyutlamayı somutlaştırmaktadır. Ancak buradaki somutlaştırma, tümdengelim olarak anlaşılmamalıdır. İnsan hakları ilkeleri ve normları, Romanlarla/Çingenelerle ilgili sorunlarda benimsenmesi gereken yaklaşımları doğrudan dikte etmezler. İnsan hakları içerisinde Roman/Çingene haklarının yeri, bir hücrenin DNA'sının içindeki genetik kodlar gibi değildir. Somutlaştırma aynı zamanda, "Çingeneler" olarak algılanan ve geniş bir yelpazeye yayılan dezavantajlı toplulukların yaşamsal sorunlarını insan hakları kavramları temelinde ifade ederek, çağdaş insan hakları öğretisinin de zenginleştirilmesi demektir. Böylece Roman/Çingene hakları, insan haklarının açık uçlu ve senteze dayalı doğasına katkıda bulunarak, değişen siyasi ortamda insan haklarının güncelliğini korumasını ve dönüştürücü gücünün artmasını sağlar. ERRC kuruluşundan on yıl sonra, bu el kitabında, Roman/Çingene hakları savunucularına yardımcı olmayı amaçlayan eğitim projelerinden edindiği bazı tecrübelerini sunmaya hazırdır. Bu eğitim projelerinin çok önemli bir yönü de, zaman içerisinde, Roman/Çingene aktivistlerinden gelen geribildirimleri bünyelerine katmış olmalarıdır. Bu nedenle bu el kitabı, bir teori ile bir pratik arasında süregelen bir diyalogun çekilmiş bir fotoğrafıdır; bu diyalogun çıkardığı dersleri Roman/Çingene hareketinin bir sonraki kuşağına iletmek için onları elle tutulur bir biçime sokmaya yönelik ilk sistematik girişimdir.

Bu el kitabının amacı, Roman/Çingene hakları adına çalışanlara, eşit haklar için her gün yürüttükleri mücadelede stratejik bir araç sunmaktır. Bu el kitabı, taban hareketlerinde yer alan aktivistleri, insan hakları çalışmalarında kullanılan yaklaşımlar ve dil ile tanıştırmak için kullanılabilir. Bu el kitabı eğitimcilere; ulusal, Avrupa düzeyinde ve uluslararası ölçekte Roman/Çingene hakları ile ilgili etkinliklere dair temel bir rehber sunar. Ancak el kitabında faydacı bir perspektif korunmuştur: Roman/Çingene haklarını savunmak ve ilerletmek açısından en önemli becerileri geliştirmeye katkıda bulunmayı hedeflemektedir. El kitabı bu amaçla iki farklı bölüme ayrılmıştır.

İnsan Haklarını Üzerine Düşünmek adındaki A Bölümünde, evrensel insan haklarının güç aldığı temel ilkelerin dayanakları sunulmakta ve bu ilkelerin Roman/Çingene toplulukların Avrupa'da karşı karşıya olduğu meselelerle bağlantıları, örnekler ve etkinlikler yoluyla gösterilmektedir. 1. ve 2. Kısımlarda, insan hakları, insan olmak temeline dayanan ve herkes için geçerli evrensel standartlar olarak tarif edilmektedir. Bu kısımlarda, Roman/Çingene hakları bağlamında, eşitlik hakkı ile ayrımcılığa karşı mücadele konuları özellikle vurgulanmıştır.

3. ve 4. Kısımlarda; yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde bir dizi değişik araç ve mekanizma ile insan haklarının nasıl güvenceye alındığına ve korunduğuna odaklanılmaktadır. Öncelikle ulusal kurumların ele alındığı bu kısımda daha sonra, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve son olarak da Avrupa Birliği içerisinde yer alan mekanizmalar ele alınmaktadır.

El kitabında *İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek* adını taşıyan B Bölümünde, insan hakları alanında çalışmalar yürüten aktivistlerin ve sivil toplum örgütlerinin becerileri ile üstlendikleri işlevler ele alınmaktadır. 5. Kısımda, titizlik gerektiren çalışmalar olarak insan hakları alanında araştırma ve dokümantasyon faaliyetleri tarif edilmektedir. 6. ve 7. Kısımlarda, kamu yararına yürütülen raporlama ve insan hakları savunuculuğu çalışmalarının, bilgilendirme ve değişimi teşvik etme işlevleri ele alınmaktadır. 8. Kısımda, insan hakları alanında dava yollarını kullanmak amacıyla ulusal ve uluslararası yasalardan yararlanma yöntemi ele alınmaktadır. El kitabının son kısmında ise, aktivistlerle yurttaşların doğrudan eylem yoluyla nasıl değişim gerçekleştirdikleri incelenmekte ve geçmiş dönemlerde dünyanın çeşitli yerlerindeki önemli insan hakları hareketleri ele alınmaktadır.

Sözlük ile Ekler Bölümünde, el kitabında sağlanan bilgiler ve sunulan çeşitli alıştırmalar desteklenmekte ve referanslar sağlanmaktadır.

Avrupa Roman Hakları Merkezi, Roman/Çingene hakları için yürütülen mücadelenin şu an bulunduğu düzeye uygun şekilde tasarlanan bu özelleşmiş el kitabının, değişen kapsamlara sahip mevcut insan hakları el kitaplarına değer katacağına inanmaktadır. Etkileşimli eğitim yaklaşımıyla hazırlanan bu el kitabının, gerektiği zamanlarda, Roman/Çingene topluluklarına mensup kişilere, haklarını savunmak konusunda çeşitli biçimlerde eğitim vermek amacıyla, kolayca ve zevkli bir şekilde kullanılabilecek bir araç olacağını ümit etmekteyiz.

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

Bölüm A

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek

Roman/Çingene Aktivistler İçin Bir Rehber

A Bölümü

İnsan Haklarını Anlamak

1. Kısım

İnsan Hakları Nelerdir?

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

1. İNSAN HAKLARI NELERDİR?

Giriş

Aşağıdaki haber ERRC'nin üç ayda bir yayınlanan Roma Rights (Roman/Çingene Hakları) adlı dergisinin 2003 baskılarından birinde yer aldı:

Prag merkezli bir haber kaynağı olan Radio Prague haberine göre, Prag yakınlarında Slaný şehrindeki yerel yetkililer, 2003 yılında 14-15 Haziran haftasonunda beş Roman/Çingene ailesini Ouvalova sokağındaki evlerinden tahliye etmişti. Çek Cumhuriyeti'nde kurulmuş olan Roman/Çingene* Örgütü *Dženo Association (Dženo)*, bu tahliye olayından sonra beş Roman /Çingene ailesi durumu protesto etmek için eski evlerinin önünde mobilyalarıyla birlikte yaşamaya başladığını belirtiyor. Ayrıca söylenene göre evlerinden tahliye edilen çocuklardan üçü annelerinden alınarak Prag'da bir mülteci merkezine konuldu ancak diğer taraftan, hamile anneleri sokakta bırakıldı.

Radio Prague'a göre Slaný valisi Ivo Roubik, ırkçılık suçlamalarını reddederek Roman/Çingene olmayan ailelerin de tahliye edilmesinin planlandığını söyledi. Roubik, tahliyelerin nedeni olarak, ailelerin kira ödememiş olmasını gösterdi. Ancak *Prag merkezli sivil toplum örgütü Counselling Centre for Citizenship, Civil and Human Rights (Poradna)*, tahliye edilen Roman/Çingene ailelerden bazılarının kiralarını zamanında ödediğini, diğer bazı ailelerin ise bu konuyu belediye yetkilileriyle görüşmeye çalıştığını ancak kendileriyle hiç bir şekilde işbirliğine yanaşmadığını bildirdi. *Radio Prague* ayrıca, belediye meclisinin aldığı ek bir kararla, sokakların kamuya ait bir alan olması nedeniyle, sokakta yaşayan ailelerden kira ödemeleri istediğini bildirdi.

Dženo'ya göre, Slaný'deki resmi yetkililer, Ouvalova sokağında daha önce Romanların/Çingenelerin oturduğu binaları bir kadın sığınacağına dönüştüreceklerini ve "uyum sağlayamayan" yurttaşların da eski bir askeri üs alanında inşa edilen geçici yerleşim birimlerine taşınacağını bildirdi. Okullardan ve başka pek çok hizmetten uzakta bulunan bu yeni yerleşim yerine, toplu taşıma araçlarıyla ulaşamadığı bildiriliyor. Bu alanda düzenin sağlanması için iki polis memurunun görevlendirileceği bildirildi.¹

Şimdi aşağıdaki ifadeleri değerlendirin ve bu ifadelere katılıp katılmadığınızı her bir ifade için ayrı ayrı düşünün. Görüşünüzü işaretleyin ve bir neden belirtin.

* Editörün notu: Kitabın İngilizce metninde "Rom" kelimesi kullanılmış ancak Türkiye'de bu şekilde bir kullanım olmadığı ve "Roman" veya "Çingene" kelimelerinin hangisinin kullanılacağına dair bir konsensüs oluşmadığı için "Roman/Çingene" şeklinde kullanılmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

İfade	Katılıyorum	Katılmıyorum	Neden
Herkesin tabi olduğu yasalara göre yaşayan bir azınlığa karşı ayrımcılık yapılamaz.			
Herkesin yeterli barınma imkanlarından faydalanma hakkı vardır.			
Ekonomik ve sosyal haklar hukuken ileri sürülemez.			
Bir kişi veya bir grup, adaletsizliklere karşı barışçı bir şekilde protesto yapma hakkına sahiptir.			
Eğer bir hak, bir ülkenin ulusal ya da yerel yasalarında yer almıyorsa bu bir hak değildir.			
Hamile kadınlara özel bakım imkanları sağlanmalı ve özel ilgi gösterilmelidir.			
Bütün insanlar eşittir ve eşit haklara sahiptir.			

Az önce yer alan alıştırmamızın amacı, haklar konusunda düşünmenizi sağlamaktı. Devletin bir yurttaşı olarak haklarınız nelerdir? İnsan haklarınız nelerdir? Bunlar arasında fark var mıdır? İnsan haklarının korunmasından kim sorumludur? Haklarla birlikte yerine getirilmesi gereken belirli görevler veya yükümlülükler var mıdır? Yukarıda anlatılan olayda Çek Romanların/Çingenelerin hakları, bazı alanlarda açık bir şekilde ihlal edildi. Bu ihlaller temel insan hakları açısından nasıl ele alınabilir? Bu kısımda “insan hakları” terimini ele alacağız ve insan hakları alanında yürütülen çalışmalarla ilgili diğer önemli kavramları tanımlayacağız.

İnsan Hakları Nelerdir?

“Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar”.² Bu ifade, insanların, sadece insan olmaktan ötürü doğuştan gelen belirli haklara sahip olduğunu anlatmaktadır. Bunlar insan hakları olarak bilinir. Bütün insanlara özgürlük ve eşitlik hakkı tanıyan bu ilke, insan hakları alanındaki bütün çalışmaların temel taşıdır. İnsan hakları;

Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar

hem bireylerin hem de grupların temel özgürlüklerini ve doğuştan sahip oldukları insan onurunu korumak için vardır. Bu özgürlük, eşitlik ve onur ilkelerinin kaynağı nedir? Bu kaynak, hepimizin ortak paydasının insanlık olmasıdır; bütün erkeklerin, kadınların ve çocukların, yaş, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, siyasi inanç, din, milliyet veya toplumsal köken, dil, mülkiyet, doğum veya başka herhangi bir ayırım gözetmeksizin, insan olma durumunu paylaşmasıdır. Herkes, insan olarak saygı görme hakkına sahiptir. İnsan haklarıyla insan ihtiyaçları farklı şeylerdir, çünkü ihtiyaçlar insanın arzuladığı ve ulaşmak istediği şeylerdir, oysa insan hakları doğuştan mevcuttur.

Pek çok değişik insan hakkı mevcuttur, bunların hepsi de aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- İnsan hakları evrenseldir. Yaş, ırk, etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, siyasi inanç, din, milliyet veya toplumsal köken, dil, mülkiyet, doğum veya başka herhangi bir ayırım olmaksızın bütün insanlar için eşit olarak geçerlidir.
- İnsan hakları doğuştan kazanılmış haklardır. Bu haklar, her bir insanın özünde yatan değerlerin tanınmasına dayalıdır. Bu hakların satın alınması, kazanılması ya da mirasla aktarılması söz konusu değildir.
- İnsan hakları kişilerin elinden alınamaz. İnsan hakları bir kişinin elinden alınamaz, bir başkasına aktarılamaz veya bir kişi insan haklarından vazgeçirilemez. Hiç bir kişinin ya da kurumun, bir başka insanı, sahip olduğu insan haklarından mahrum etme hakkı yoktur. Bu ilkeler, belirli bir insan hakkının bir devlet tarafından tanınmadığı ya da ihlal edildiği durumlarda bile geçerlidir.³
- İnsan hakları birbirine bağlıdır. Tüm insan hakları eşit derecede önemlidir. Bir hakkın ihlal edilmesi diğer haklardan faydalanılmasını etkiler. Bu nedenle insan hakları birbirine bağlıdır, birbirinden ayıramazlar ve insan onurunun korunması açısından hepsi eşit ölçüde zorunludur.

“İnsan hakları genel olarak, insanın doğuştan sahip olduğu haklar olarak anlaşılmaktadır. İnsan hakları kavramına göre; her bir insan, ırk, ten rengi, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka bir temelde ayrımcılığa uğramaksızın insan haklarından yararlanma hakkına sahiptir.” İnsan Hakları: BM çalışanları için temel el kitabı, OHCHR UN Staff College Projects, 1999, s.2.

Bükreş merkezli günlük Realitatea gazetesine göre, 28 Mayıs 2002 tarihinde, Romanya'nın doğusunda bir Roman/Çingene şehri olan Neamț County belediye başkanı Dan Ioan Cărpuşor, yerel polis teşkilatı ve Roman/Çingene liderlerle işbirliği içerisinde, “iyi Roman/Çingene kimlikleri” uygulamasına geçmeye teşebbüs etti. B kimlik belgeleri iyi davranış sergileyen Romanlara/Çingenelere verileceği belirtiliyordu. Realitatea'ya göre bu kimlik belgelerine sahip olmayan Romanların/Çingenelerin, Romanya'daki barlara, restoranlara ve diskolara girmesi yasaklanacaktı.

Haber kaynağı: Roma Rights, 3–4/2002

Romanları/Çingeneleri böylesi bir hükmedici ve aşağılayıcı bir şekilde hedef almak, onların sahip oldukları insanlık onurunun evrenselliğine, doğuştan bir hak oluşuna ve ellerinden alınamazlığına karşı düzenlenmiş bir saldırdır. Böylesi bir politika uygulamak, bazı insanların diğerlerinden daha eşit olduğunu ima etmek demektir ve insan haklarına temelden aykırıdır. Bizim, insan haklarına veya onuruna “layık olmamız” gerekmez, bunlar birer insan olarak hepimizin doğuştan sahip olduğu haklardır. Neyse ki, bu vakada söz konusu olan insan hakları ihlali, Roman/Çingene toplumunun bazı liderleri tarafından farkedildi ve söz konusu kimlik belgesi uygulamasına hiç başlanmadı.

İnsan Hakları Alanında Efsaneler ve Gerçekler

İnsan haklarıyla ilgili yaygın efsaneler, başka bir deyişle yanlış kanılar, aşağıda sıralanmıştır. İnsan hakları aktivistleri olarak bütün insanların haklarını korumanın bir yönü de, insan hakları alanında dolaşan efsaneleri yıkmaktır.

Efsane: Devletler, insan haklarına uyulmasını güvence altına alma sorumluluğu taşımamaktadır.

Gerçek: İnsan haklarının korumak, geliştirmek ve insanların bu haklardan faydalanmasını güvence altına almak konusunda sorumluluk esas olarak devlete aittir. Devlet, yurttaşlarına karşı özel olarak taşıdığı yükümlülükler (seçimlerde oy vermek hakkı gibi) haricinde, yönetimi altındaki topraklarda yaşayan tüm insanların, insan haklarının korunmasından sorumludur. Devletin sorumlulukları arasında, “yönetimi altındaki topraklarda yaşayan insanların haklarının ihlal edilmesine karşı önlemler almanın yanı sıra; hakları ihlal edilen kişilere etkili çözümler sunarak insan haklarının korunmasını güvence altına almaya yönelik proaktif önlemlere başvurma yükümlülüğü” de bulunmaktadır.⁴

Efsane: İnsanlar sadece belirli görevleri yerine getirmeleri durumunda insan haklarına layıktır.

Gerçek: Her birimiz, başka insanların haklarını çiğnememe konusunda ahlaki bir yükümlülüğe ve sorumluluğa sahip olsak da, insan haklarına “layık” olmak için yerine getirilmesi gereken bir görev yoktur. Sık rastlanılan bu hatanın ve efsanenin sürdürülmesine bazen, yurttaşlarının haklarını kısıtlamaya çalışan hükümetler de yardımcı olmuştur. İnsan hakları, her bir insanın baştan sahip olduğu bir haktır ve “geçmişte, şimdiki zamanda veya gelecekteki davranışlarına bağlı değildir[...]”.⁵ Her insan, insan haklarına sahip olarak doğar.

Efsane: Eğer haklarım ihlal edilirse, yapabileceğim hiç bir şey yoktur, çünkü hayat böyledir.

Gerçek: Hakları sürekli olarak ihlal edilmiş olan çoğu birey veya grup, kendisini güçsüz hisseder. Ancak bireylerin elinde, insan hakları ihlallerine karşı çıkmak ve durdurmak, buna ek olarak maruz

kaldıkları zararlar konusunda adaleti sağlamak için fırsatlar mevcuttur. İnsan hakları konusundaki uygulamalar, bir dizi farklı kurum ve organ tarafından yakından takip edilmektedir. Hem yerel hem de ulusal düzeyde hükümet kurumları ihlaller konusunda genellikle ilk başvurulacak yerlerdir. Buna ek olarak, mahkemeler, medya, insan hakları aktivistleri ve sivil toplum örgütleri, ayrıca bölgesel ve uluslararası örgütler de insan hakları uygulamalarını denetlemektedir. İnsan hakları ihlallerine maruz kalmış kişilerin çözüm arayabilecekleri çok sayıda değişik yol bulunmaktadır. Bunların çoğu bu el kitabının sonraki kısımlarında ve özellikle de B Bölümünde ele alınacaktır.

Efsane: Yemek yemeye veya ailelerine bakmaya yeterli maddi gücü olmayan kişiler için insan haklarının bir önemi yoktur.

Gerçek: Her gün bir öğün doyurucu yemek yiyemeyen pek çok kişi olduğu düşünülürse, insan haklarından söz etmek oldukça soyut bir yaklaşım olarak görünebilir. Bazı kişiler, bu durumda insan haklarından bahsetmenin anlamsız olduğunu düşünebilir. Ancak yoksulluk ve insan hakları arasında görüldüğünden daha yakın bir ilişki vardır. Bu kısım içerisinde ele alacağımız gibi, insan hakları birbirinden ayrılamaz. Bu nedenle insan hakları ihlalleri arasında bir ilişki vardır. Aşırı yoksulluk, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. Maddesine göre bir kişinin "[...] yiyecek, giyecek, konut, sağlık hizmetleri ve gerekli toplumsal hizmetler de dahil olmak üzere; kendisinin ve ailesinin sağlıklı bir şekilde ve refah içinde yaşamasını sağlamaya yetecek bir yaşam düzeyine sahip olma [...]" hakkının ihlalidir. İnsanların sağlık hizmetinden yararlanma hakkının ihlali, çalışmalarını engelleyebilir, bu da çalışma yeteneğinin kaybına ve gelirlerinin sınırlandırılmasına yol açabilir. Eğer söz konusu kişi, evinin başlıca gelir elde eden ise, bu durumun etkileri çok daha ciddi bir şekilde hissedilir. İnsanların yaşadıkları yetersiz koşulların düzeltilmesi, sahip oldukları evrensel insan haklarını talep etmeleriyle gerçekleşecektir. Yoksulluk ile insan hakları ihlalleri arasında çok güçlü bir bağ vardır, bu da geçimini güçlüğüle sürdüren kişiler açısından özellikle önem taşımaktadır.

Efsane: İnsan hakları sadece ütöpik düşüncelerdir, gerçekte uygulanamazlar.

Gerçek: Evrensel insan haklarından şüphe duyanlar genellikle bu efsaneyi yayarlar. Dünyanın her tarafında sürekli olarak insan hakları ihlalleri ve şiddet olayları yaşanırken, insan hakları konusunda her zaman iyimser olmak zor olabilir. Ancak, sadece umuttan ibaret olmayan, uluslararası yasalar çerçevesinde garantiye alınmış bu haklar için çalışmaya devam etmek gereklidir. Her insanın onurunun korunmasını ve değerinin kabul edilmesini sağlamak için insan hakları alanında çalışma yürütülmesi gerekmektedir. Yeryüzündeki bütün insanların tüm haklarına kavuşması ve her çocuğun, kadının ve erkeğin ortak insanlık paydasında buluşması amacıyla çalışmak herkesin yükümlülüğüdür.

İnsan Haklarını Anlamak: Hakları Tanımlamak

İnsan hakları ile ilgili olarak yukarıda ana hatlarıyla verilmiş tanımları dikkate alarak, insan hakkı olduğunu düşündüğünüz dört konuyu sayın. Neden bunların insan hakkı olduğunu düşünüyorsunuz? Bunlar insan ihtiyaçlarından farklı mıdır? Bu hakların sağlanması/korunması kimin görevidir ya da kimin görevi olmalıdır?

1. Hak:

Neden:

Sağlanması/korunması kimin görevidir?
2. Hak:

Neden:

Sağlanması/korunması kimin görevidir?
3. Hak:

Neden:

Sağlanması/korunması kimin görevidir?
4. Hak:

Neden:

Sağlanması/korunması kimin görevidir?

İnsan Haklarına Dair Örnekler

İnsan hakları bağlamında tarif edilen haklar, geniş bir yelpazeye yayılır ve insan onurunu korumak açısından insan yaşamının ilgili bütün yönlerini kapsar. Bu haklar, pek çok değişik uluslararası ve bölgesel belgede tanımlanmıştır; bunları 3. ve 4. Kısımlarda ele alacağız. Birleşmiş Milletler İnsan

Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) bu belgelerin en bilineni olarak kabul edilmektedir ve bu el kitabının Ekler Bölümünde bulunabilir. İHEB içerisinde tanımlanan hakların bazıları şunlardır:

✓ yaşam hakkı	✓ sağlık hakkı
✓ keyfi bir şekilde gözaltına alınmama	✓ eğitim hakkı ve tutuklanmama özgürlüğü
✓ ayrımcılığa uğramama hakkı	✓ mülkiyet hakkı
✓ düşünce, vicdan ve din özgürlüğü	✓ sığınmacı olarak başvurma ve kabul edilme hakkı

İHEB kapsamında tanımlanan hakları incelemek için biraz zaman ayırın. Bir önceki alıştırma aklınıza gelen haklarla bunları karşılaştırın. İHEB içerisinde yer alan haklardan farklı sonuçlara ulaştınız mı? Bu belgede sizi şaşırtan herhangi bir şeye rastladınız mı?

İnsan Haklarını Anlamak: Karşılıklı Bağımlılık

Yukarıda değinildiği üzere, eğitim hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde tanımlanan ve evrensel düzeyde teminat altına insan hakları arasında yer almaktadır. Bir insanın hayatını zenginleştirme açısından eğitimin ne denli önemli olduğu tartışma götürmezdir. Ancak, eğitimin bireye sağladığı faydalar bundan daha da derine işlemektedir: Diğer insan hakları, eğitim hakkının etkili bir şekilde gerçekleşmesine bağlıdır.

İHEB'e bir kez daha bakın ve 30 maddenin her birini ayrı ayrı inceleyin. Eğer eğitim almamış olsaydınız bu haklardan yararlanma şansınız ne kadar fark ederdi? Diğer alanlardaki insan hakları ihlal edildiğinde, bu durum kişinin eğitim hakkını nasıl etkileyebilir? Aşağıda eğitim hakkıyla ilgili olan, Bulgaristan'a ait bir örnek yer almaktadır. Bu vakayla ilgili bilgileri okurken şu sorular üzerinde düşünün:

1. İnsanların eğitim hakkından faydalanmasını sağlamanın önündeki engellerin bazıları nelerdir?
2. Bir devletin, halkın eğitilmesini sağlama konusunda ne gibi yükümlülükleri vardır?
3. Roman/Çingene çocukların, Roman/Çingene olmayan çocuklarla birlikte eğitim gördüğü kaynaştırılmış eğitim sistemi, eğitim hakkına ne gibi katkıda bulunmaktadır? Bu sistem, başka hangi hakları desteklemektedir?

Bulgaristan'da Eğitimde Ayrıştırma

Bulgaristan'daki Romanlar/Çingeneler, kaliteli eğitim olanaklarından yararlanma konusunda ciddi dezavantajlarla karşı karşıyadır. 1991 ile 2001 yıllarında gerçekleştirilen ulusal çaptaki iki nüfus sayımı verilerinin karşılaştırılması sonucunda, 1991 yılında 28.897 olan okuma yazma bilmeyen

Romanların/Çingenelerin sayısının 2001 yılında 46.406'ya yükseldiği görülmektedir. Bulgaristan'da okul çağındaki Roman/Çingene çocuklarının yüzde 70'i, sadece Romanların/Çingenelerin okuduğu okullara devam etmektedir; bu okullar ise ülke çapında ayrı tutulan Roman /Çingene mahallelerinde bulunmaktadır. Mesleki eğitime odaklanmış olan bu okulların çoğunun müfredatı standartların altındadır. Bu okullardaki eğitim kalitesi Romanların/Çingenelerin okumadığı diğer normal okullardakine asla eşit olmamıştır. Romanların/Çingenelerin devam ettiği okullar genellikle fazla kalabalıktır ve temel imkanlardan yoksundur. Dersler düzenli yapılmamaktadır ve bu okullardan mezun olan öğrencilerin bazıları okuma yazmayı bile pek bilmemektedir. Bu okullarda verilen eğitimin belirleyici özellikleri arasında yetersiz öğretmenler, yetersiz imkanlar ve Romanlara/Çingenelere karşı ırkçı önyargı bulunmaktadır. Bunu görmek oldukça kolaydır, bunun için Romanların/Çingenelerin devam ettiği "getto" okullarındaki Roman/Çingene çocukların eğitim alanındaki başarıları, Romanların/Çingenelerin olmadığı okullarda okuyan yaşlıları ile kıyaslandığında ortaya çıkan çarpıcı farklılıklara bakmak yeterlidir. Bulgaristan'daki tüm Roman/Çingene çocukların yüzde 70'inin bu tür okullara gittiği tahmin edilmektedir.⁶

15 Eylül 2000 tarihinde başlayan bir uygulamayla, Bulgaristan'ın Vidin bölgesinde, Nov Pat Romani adlı Roman/Çingene mahallesinden yaklaşık 300 Roman/Çingene çocuk, okul yılı başlangıcında otobüslere bindirilerek, şehirde karma eğitim verilen altı normal okula götürüldü. Roman/Çingene çocuklara eğitim alanında eşit fırsat sağlamayı amaçlayan bu program, Vidin merkezli sivil toplum örgütü DROM tarafından başlatılmıştı ve Açık Toplum Enstitüsü tarafından desteklenmekteydi. Bu program, Bulgaristan'da Roman/Çingene çocukların eğitim alanında ayrıştırılması yönünde devam eden uygulamaya karşı ciddi bir girişimdi.⁷ Vidin'deki ayrı tutulmayı ortadan kaldırma projesinin temelindeki fikir, Vidin'deki Nov Pat Roman/Çingene yerleşim bölgesindeki Roman/Çingene çocukların şehir merkezindeki okullara ulaştırılmasına imkan sağlayarak, bu çocuklara eğitimde eşit fırsat hakkı tanınmasını güvence altına almaktır.

Roman/Çingene çocuklar Vidin'deki altı okula dağıtıldı. Ayrı tutulmayı ortadan kaldırma programına kayıt olan çocukların yaklaşık yüzde 80'e; ek ders kitapları, defter ve yazım araçları gibi okul malzemeleri ücretsiz olarak sağlandı. Bu sayede çocukların eğitim sürecine eşit imkanlarla katılmasına katkıda bulunuldu. Buna ek olarak, Roman/Çingene çocukların mevcut eğitim düzeyleri, Roman/Çingene olmayan kendi yaşlılarından daha geride olduğu için, yeni dersleri anlamakta zorluk çeken çocuklara ek ders imkanları sağlandı.

Vidin projesinin başarısı, ilk yılın sonunda Roman/Çingene öğrencilerin ders notlarına bakarak ölçüldü. Roman/Çingene çocuklar, okul yılının başlangıcında, Roman/Çingene olmayan yaşlılarıyla aynı düzeyde bilgiye sahip olmasalar da, yıl sonuna kadar onlara yetişmeyi başarmıştı. Roman/Çingene öğrencilerden hiçbiri, zayıf notlar yüzünden okul yılını tekrarlamak zorunda kalmadı. Bu sonuçlar, Roman/Çingene çocukların yeni ve rekabetçi bir okul ortamına uyum sağlayamayacakları yönündeki kaygıların temelsiz olduğunu göstermektedir.

İnsan Haklarının Evrimi

İnsanlar, aralarındaki ilişkiler ve dünya nasıl değişmekteyse; insan haklarının kapsamı ve belirli hakların tanımı da değişmektedir. Bu nedenle, İHEB içerisindeki hakların korunmasına dair tanımlanan belirli güvenceler listesinin, gerekli her şeyi kapsamı beklenmemelidir. İnsan hakları durağan değil dinamiktir; yıllar boyunca uluslararası mevzuatta insan hakları alanında ek anlaşmalar ve sözleşmeler benimsenmesi de bunu göstermektedir.

İnsan hakları ihlallerinden orantısız bir şekilde fazla etkilenen belirli gruplar tanındıkça veya yeni bir insan hakkı ihlali biçimi saptandıkça, yerel ve uluslararası yasalar bu durumu ele alacak şekilde geliştirilmektedir. Buna örnek olarak, dünyada etnik, ırksal ve dini gerilimlerin giderek artması nedeniyle, son yıllarda azınlık haklarına daha fazla önem verilmesi gösterilebilir. Ayrımcılık ve azınlık hakları konuları, 2. Kısımda ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

İnsan hakları ihlallerinden orantısız bir şekilde fazla etkilenen belirli gruplar tanındıkça veya yeni bir insan hakkı ihlali biçimi saptandıkça, uluslararası yasalar bu doğrultuda geliştirilmektedir.

Kadınlar ve çocuklar, belirli alanlardaki insan hakları ihlallerine özellikle maruz kaldıkları bilinen iki gruptur. Dünyanın dört bir yanında, kadınlar her gün “[...] sistematik bir şekilde ayrımcılığa maruz kalmakta, siyasal katılımdan ve toplumsal hayattan dışlanmakta, günlük yaşamlarında ayrı tutulmakta, silahlı çatışmalarda tecavüze uğramakta, evlerinde dövülmekte, boşanmada veya mirasta eşit haklardan yoksun bırakılmakta, cinsel ilişkiye girdiği için öldürülmekte, evlenmeye zorlanmakta, toplumsal cinsiyet rollerine uymadığı için şiddete maruz kalmakta ve köle olarak satılmaktadır”.⁸ Bu ihlaller arasında ayrıca, başka şeylerin yanı sıra, aile içi şiddet, kadının çocuk doğurma özgürlüğünün çiğnenmesi, çocuk bakımı ile ev içinde sarfedilen emeğin değersizleştirilmesi bulunmaktadır. Evrensel insan haklarının ihlali olan bu durumlara maruz kalan kadınlar, bu anlamda özellikle kadın oldukları için hedef alınmaktadır ve hükümetler genellikle bunları engellemek için pek az şey yapmaktadır. Kadın hakları ihlalleri farklı şekillerde meydana gelse ve değişik kapsamlara sahip olsa da, dünyanın çoğu ülkesinde kadınlara karşı ayrımcılık sürmektedir ve bu konuda genellikle dini ya da “kültürel” değerlere dayalı gerekçeler öne sürülmektedir. Çocuklar konusundaysa; “çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle [...] uygun yasal korumayı ve bakımı da içeren özel güvence ve yasal korunma gereksiniminin bulunduğu [...]”⁹ dünya çapında kabul edilmiş durumdadır. Dünyanın her tarafında çocuklar, sömürü, cinsel istismar ve aile içi taciz karşısında savunmasızdır. Pek çok çocuk terkedilerek sokaklarda yaşamak zorunda kalmakta, köle olmaya ve fuhuş yapmaya zorlanmakta veya zorla silah altına alınmaktadır. Bazıları ise ayrımcılığa maruz kalmakta ya da devletin sağlık bakımı ve eğitim alanındaki yükümlülükleri kapsamında ihmal edilmektedir. Şimdiye kadar sesleri pek duyulmayan ama muazzam büyüklükte bir grup olan çocukları etkileyen insan hakları meselelerine giderek daha fazla önem verilmektedir. Uluslararası yasalarda özel olarak

üzerinde durulan diğer gruplar arasında mülteciler ve göçmen işçiler de bulunmaktadır. Uluslararası yasalarla ilgili konular 3. ve 4. Kısımlarda daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

İnsan Hakları ve Sorumluluk

İnsan haklarıyla birlikte sorumluluklar da gündeme gelmektedir. Sahip olduğumuz haklar *çerçevesinde, başka insanların insan haklarına saygı göstermek bizim için bir görevdir.* Bir kişinin

Sahip olduğumuz haklar çerçevesinde, başka insanların insan haklarına saygı göstermek bizim için bir görevdir

haklarıyla başkalarının insan haklarını dengelemek için belirli sınırlar söz konusudur. Bu sınırlar, herkesin onurlu bir şekilde yaşaması için gereklidir. Örneğin herkes düşünce ve ifade özgürlüğüne sahiptir; ancak insanların, başka kişiler veya gruplar

hakkında yalan söylemek ya da nefret içeren konuşmalar yapmak yüzünden hukuki ve belirli durumlarda cezai sorumluluklarına gidilebilir. Bu eylemler başka insanların onuruna yönelik bir saldırıdır ve onların insan haklarını ihlal etmektedir. Başka insanların haklarına saygı göstermek ve bu hakları korumak herkesin sorumluluğudur.

Devlet tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerine ek olarak devlet dışı kesimler (devlet yetkilisi veya hükümet üyesi olmayanlar) tarafından da sık sık insan hakları ihlalleri gerçekleştirilir. Geleneksel olarak devletler, insan haklarını koruyan ve potansiyel olarak ihlal eden bir taraf olarak görülmüştür; insan haklarının korunması için devlete sorumluluklar yüklenmiştir. İnsan hakları ihlalleri alanında tek sorumlu tarafın devletler olmadığı açıkça belli olduğu için, devlet dışında kişiler ve kurumlar da insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulmaktadır. “İşverenler, firmalar, evsahipleri, öğretmenler, doktorlar ve devletin ihmali ya da teşviği nedeniyle bireylerin haklarını ihlal etme imkanına sahip tüm yurttaşlar giderek daha fazla sorumlu tutulmaktadır [...]”.¹⁰

İnsan hakları ihlalleri sadece alenen gerçekleşmez. Kadınlara ve çocuklara karşı gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri, genellikle bir evin içerisinde ya da aileye ait özel alanda meydana gelir; dünyadaki kadınların ve çocukların büyük bir kısmı zamanlarının çoğunu burada geçirmektedir. Bu alanda insanların onuruna yönelik saldırılara verilebilecek bazı örnekler arasında, aile içi şiddet, tecavüz ve kadının çocuk doğurma özgürlüğünün çiğnenmesi bulunmaktadır. Bireyler yaşamın her alanında başkalarının haklarına karşı saygı göstermek yükümlülüğünü taşırlar ancak bu durum, devletin, kendi sınırları içerisinde yaşayan herkesin insan haklarını güvence altına almak ve korumak konusundaki sorumluluğunu azaltmaz.

Aşağıda aktarılan ve Romanya’da yaşanmış olan örnek, devlet dışı kesimler tarafından insan haklarının ihlal edilmesine ve devletin, hakların korunmasına dair yükümlülüğünü yerine getirmemesine dairdir.

20 Eylül 1993 tarihinde Hădăreni’de, üçü de Roman/Çingene kökenli olan Rupa Lăcătuș, Pardalian Lăcătuș ve Zoltan Mircea, etnik Romanyalılardan oluşan bir kalabalık tarafından öldürüldü. Bu linç olayının gerçekleştiği gün, daha erken saatlerde yaşanan bir kavgada, Chet, an Crăciun adında bir Romen erkek, Roman/Çingene erkeklerden biri tarafından bıçaklanarak öldürülmüştü. Bu kavganın ve ölümün haberi köylüler arasında hızla yayıldı ve şiddetli bir tepkiye neden oldu. İlk başta sadece kavgaya karışmış olan Romanlara/Çingenelere yönelen tepki, daha sonra köydeki bütün Romanları/Çingeneleri hedef aldı. Kısa bir süre sonra çok sayıda köylü, Romanyalı köylünün öldüğü haberini işitti. Kızgın köylüler, Lăcătuș kardeşleri ve Zoltan Mircea’yi bulmak için toplandılar. Öfkeli kalabalık üç Roman/Çingene erkeğin saklandığı eve gelerek, hepsinin dışarı çıkmasını istedi. Bu kişiler dışarı çıkmayı reddedince kızgın kalabalık, evi ateşe verdi. Ateş evi sardığında kardeşler kaçmaya çalıştılar ancak öfkeli kalabalık tarafından yakalanarak; tekmelendiler ve asma dalından kazıklar ve sopalarla dövüldüler. Kardeşler o gece ilerleyen saatlerde öldü. Evin içinde kalan Zoltan Mircea ise yanarak öldü.

O gece daha ileri bir vakitte, köylüler; köyde yaşayan bütün Romanlardan/Çingenelerden öfkelerini çıkartmaya karar verdiler; Hădăreni içerisindeki Roman/Çingene evlerini ve mülklerini yaktılar. Bu pogrom bir sonraki güne kadar sürdü; köylüler başka pek çok Roman/Çingene evini yakarak, ahır, araba ve çeşitli mallar da dahil olmak üzere Romanların/Çingenelerin mülklerini yok ettiler. Toplam 13 Roman/Çingene evi yok edildi.

On ay sonra bu cinayetlerle ilgili olarak 3 kişi suçlandı. Bu kişiler daha sonra serbest bırakıldı ve haklarındaki tutuklama emirleri Başsavcı tarafından iptal edildi. Polis hakkında yapılan şikayetler Askeri Savcılığa yönlendirildi, bu makam ise söz konusu olayı soruşturamama kararı aldı. Temyize gidildiğinde ise bu karar yine onaylandı.

Bundan neredeyse 4 yıl sonra, yaşanan olaya ve Romanyalı yetkililerin adalet mekanizmasını işletmemesine ve mağdurların adalet taleplerinin yerine getirilmemesine karşı yoğunlaşan uluslararası tepkilerin ardından; Mureș İl Savcısı sonunda, bu suçları işlediğinden kuşkuylanılan 11 kişiye karşı suçlama getirdi, suçlananların sayısı sonradan daha da arttı. Aralarında Hădăreni Belediye Başkan Vekili’nin de bulunduğu 12 kişi, 17 Temmuz 1998 tarihinde verilen bir kararla, mülklerin yok edilmesi ile karışıklık çıkartmaktan mahkum oldular. 5 kişi de cinayetten suçlu bulundu. Verilen hapis cezaları 1 ile 7 yıl arasında değişiyordu ve bu cezalar daha sonra temyizde daha da düşürüldü. Yüksek Mahkeme daha sonra sanıklardan ikisini suçsuz buldu; geride kalan tutuklular ise 2000 Haziran ayında Romanya Cumhurbaşkanı tarafından affedilerek serbest bırakıldı. Hukuk Mahkemesi manevi tazminatla ilgili bütün talepleri reddetti ve işlenen suçların, manevi tazminat gerektirecek türden olmadığına hükmetti.

Ülkelerindeki iç hukukta öngörülen bütün yolları tüketen davacılar, Strasbourg’da bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurdular. Bu el kitabının yayınlandığı tarihte, mahkeme bu başvuruyu ele almayı kabul etmiş ve incelemeye almıştı.

Saygı Gösterme, Koruma, Yerine Getirme ve Destekleme Yükümlülüğü

Devletlerin insan hakları alanında çeşitli yükümlülükleri mevcuttur: İnsan haklarına saygı göstermek, korumak, yerine getirmek ve desteklemek. Devletlerin insan haklarına saygı göstermesi, bireylerin haklarından faydalanmasını engellememeyi gerektirir. İnsan haklarının korunması, insan haklarının “üçüncü bir kişi” tarafından ihlal edilmemesinin güvence altına alınması demektir. İnsan haklarını yerine getirme yükümlülüğü, devletlerin, herkesin insan haklarından faydalanmasını sağlamak için etkin bir şekilde adımlar atması gerektiği anlamına gelir. İnsan haklarını desteklemek ise, insan hakları ile hakların savunulmasının imkanları konusundaki farkındalığı artırmanın ötesinde; başkalarının haklarına saygı gösterme sorumluluğu konusundaki bilinci güçlendirmek demektir.

Bazen merak edilen bir nokta vardır: Eğer hak sahibi kişi, yoksulluk, okuma yazma bilmeme veya yolsuzluklar sonucunda belirli bir insan hakkını kullanabilme durumundan yoksunsa, bu haktan mahrum kalır mı? Bu sorunun yanıtı hayırdır. Hükümetler, yönetimleri altındaki kişilerin insan haklarının yasalar tarafından güvence altına alınmasıyla yetinmeyip, herkesin bu haklardan fiilen yararlanmasını sağlamakla yükümlüdür.

İnsan haklarını yerine getirme yükümlülüğü, devletlere, yönettiği sınırlar içerisindeki kişilerin insan haklarını koruma konusunda sorumluluk yükler

Şu ana kadar okuduklarınız içerisinde fettiğiniz gibi, bazı haklar bir şeyi yapabilme özgürlüğüne işaret ederken, bazı diğer haklar ise bir şeye maruz kalmama özgürlüğüdür. İnsan hakları alanındaki bazı kuramlara göre bu iki değişik tür hak, “pozitif” ve “negatif” haklar olarak tanımlanır.

Pozitif haklarda, söz konusu hakkın gerçekleştirilmesi için başka bir kişi tarafından pozitif bir eylemde bulunulması gerekir. Bazı haklar diğerlerinin desteği olmaksızın gerçekleşemez; bu sorumluluk da genellikle hükümetlere düşer. Hükümetler, insan hakları alanında belirli yükümlülükleri yerine getirmek için pozitif önlemler almak durumundadır. Pozitif haklara dair verilebilecek örnekler arasında eğitim hakkı ve sağlık hakkı bulunmaktadır. Belirli kurumlar açılmadan (okullar ve hastaneler gibi) ve hükümet müdahalesi olmaksızın, bu haklar gerçekleştirilemez.

Negatif haklar ise, gerçekleştirilmeleri için bir eylem gerektirmeyen haklardır. Hatta negatif hakların yerine getirilmesi için bir eylem olmaması gerekir. Yaşama hakkı, işkence görmeme hakkı ve ifade özgürlüğü; negatif hak örnekleridir. Bir kişi, birisi (veya bir güç) kendisine engel oluncaya kadar bu haklardan yararlanmakta özgürdür.

Pozitif ve negatif haklar arasındaki bu ayrım bazı konuları ele alırken faydalı olabilir ancak bu yaklaşım mutlak olarak kabul edilmemelidir. Bazı kuramcılar bu ayrımı eleştirmektedirler; örneğin,

“negatif” bir hak olan adil yargılanma hakkından yararlanılması için, iyi işleyen bir yargı sistemi kurulması ve bu sistemin devam ettirilmesi için de, sürekli ve yeterli bir mali destek sağlanması gerektiğine işaret etmektedirler.

Hak ihlalleri genellikle iki biçimde gerçekleşir: Kasıt içeren icrai eylemler veya ihmali eylemler. Kasıt içeren icrai eylemler, devlet ya da devlet dışı bir kişi tarafından bir kişiye veya bir gruba karşı kasıtlı olarak bir eylemin gerçekleştirilmesi durumunu ifade etmektedir. Kasıt içeren eylemlere verilebilecek bir örnek, bireylerin hedef seçilerek evlerinden zorla tahliye edilmesidir. İhmali eylemler ise, insan hakları ihlaliyle sonuçlanacak bir şekilde, adım atılmaması, müdahale edilmemesi ve/veya yasa çıkarılmamasıdır. Hükümet tarafından gerçekleştirilen ihmalden kaynaklanan bir eylem örneği, belirli topluluklara; su, elektrik ve kanalizasyon gibi alt yapı ve temel hizmetler sağlanmamasıdır.

İnsan Haklarını Anlamak: Pozitif mi, Negatif mi? İcrai mi, İhmali mi?

Bu kısmın girişindeki (1. sayfa) metne bir daha bakın. Burada hangi haklar ihlal edilmiştir? Sizce bu haklar *pozitif haklar* mıydı yoksa *negatif haklar* mıydı? Anlatılan olaylar arasında hangi hak ihlalleri kasıt içeren eylemlerdi? Hangi eylemler ihmalden kaynaklanıyordu? Size yardımcı olması için Ekler Bölümündeki İHEB metni ile yukarıdaki tanımları kullanın ve yanıtlarınızı aşağıya yazın.

İhlal edilen hak	Bu pozitif mi yoksa negatif bir hak mıdır?	Bu icrai bir eylem midir yoksa ihmalden mi kaynaklanmaktadır? Açıklayın.

Dipnotlar

- ¹ ERRC tarafından yayınlanan *Roma Rights*, 4/2003 dergisinde yer alan bir haberdan uyarlanmıştır. Daha ayrıntılı bilgiye şu adresten ulaşılabilir: http://www.errc.org/rr_nr4_2003/snap12.shtml
- ² *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*. Bu el kitabının Ekler Bölümünde mevcuttur.
- ³ Ancak bazı insan hakları belirli sınırlar kapsamında geçerlidir; bu sınırlar yasalar tarafından “başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması...amacıyla [...]” belirlenmiştir (İHEB, Madde 29 (2)). Örneğin bu, bir kişinin seyahat özgürlüğünün, bir suç işlediği için hapsedilmesi ya da ülke çapında bir olağanüstü durum yaşanması halinde kısıtlanabileceği anlamına gelir. Diğer taraftan bazı haklar, olağanüstü durumlarda bile asla askıya alınamaz veya kısıtlanamaz. Bu haklar arasında, başka şeylerin yanısıra, yaşama hakkı, işkence görmeme hakkı ve hukuken kişi olarak tanınma hakkı da bulunmaktadır.
- ⁴ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, *Human Rights: A Basic Handbook for UN Staff*. Geneva and New York, 1997.
- ⁵ Petrova, Dimitrina. “*The Denial of Racism*.” *Roma Rights*, 4/2000, Budapeşte, 2000, s.26.
- ⁶ Avrupa Roman Hakları Merkezi, *Barriers to the Education of Roma in Europe*. Budapeşte, 2002.
- ⁷ Avrupa Roman Hakları Merkezi. *The Desegregation of “Romani Schools” – A Condition for an Equal Start for Roma*, ERRC Konferans Raporu, Sofya, Bulgaristan, 2001.
- ⁸ Human Rights Watch (İnsan Hakları İzleme Komitesi). Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.hrw.org/women>.
- ⁹ Çocuk Hakları Sözleşmesi. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/insanhaklari.htm>
- ¹⁰ Centre on Housing Rights and Eviction (Barınma Hakkı ve Tahliyeler Merkezi), Avrupa Roman Hakları Merkezi ve Milan Šimečka Vakfı, *Defending Roma Housing Rights in Slovakia*, Bratislava, 2004, s.12.

A Bölümü
İnsan Hakları Üzerine Düşünmek

2. Kısım

Ayrımcılığa Karşı Mücadele:
Evrensel Eşitlik Hakkı

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

2. AYRIMCILIĞA KARŞI MÜCADELE: EVRENSEL EŞİTLİK HAKKI

Giriş

Ayrımcılığa uğramama hakkı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile ilgili alıştırmalarımızda gördüğümüz üzere, şöyle ifade edilmektedir:

“Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayrım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir...”

(Madde 2)

Peki bu ne anlama gelmektedir? Ayrımcılık nedir? Irk ayrımcılığı nedir? En önemlisi, ırk ayrımcılığını nasıl saptayacağız ve bununla nasıl mücadele edeceğiz? Bu kısımda bu sorular ele alınacaktır, aynı zamanda azınlık haklarının korunmasıyla ilgili bazı meselelere ve neden “Roman/Çingene Hakları” şeklinde bir ifade kullandığımız konusuna değineceğiz.

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: Ayrımcılık

Aşağıdaki maddeyi düşünmek için biraz zaman ayırın:¹

İHEB’in 7. Maddesinde şöyle yazmaktadır:

“Herkes yasa önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirgeye aykırı her türlü ayrım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.”

Buna ek olarak şunları da düşünün:

- Yaşadığınız toplulukta herkes yasalar önünde eşit mi yoksa bazıları farklı şekilde mi muamele görüyor?
- Hangi etkenler bazı insanları diğerlerinden daha avantajlı kılabilir, başka insanlara göre daha fazla avantaj sağlayabilecek etkenler var mı?
- İnsan hakları için eşitlik neden vazgeçilmez bir unsurdur?

Ayrımcılık Nedir?

Ayrımcılık; ırk, ten rengi, cinsiyet, din, dil, siyasi görüş, ulusal veya toplumsal köken gibi keyfi ölçütlere dayalı olarak bir kişiye ya da gruba, başka bir kişiye ya da gruba göre ayrı, üstün ya da aşağı muamele etmek olarak tanımlanabilir. ırk, ten rengi veya etnik kökene dayalı ayrımcılık ise ırk ayrımcılığı olarak tanımlanır ve her zaman bir insan hakları ihlalidir. ırk ayrımcılığı; siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel

ırk, ten rengi veya etnik kökene dayalı ayrımcılık ise ırk ayrımcılığı olarak tanımlanır ve her zaman bir insan hakları ihlalidir

özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercihtir.²

Ayrımcılık yasağı ilkesinin temelinde; ırksal, etnik ve ulusal azınlık mensuplarının hakları, yasalar karşısında eşit olma ve eşit yasal korumaya sahip olma yatmaktadır. Uluslararası hukuk, eğitim, sağlık, barınma, istihdam ile mallara ve kamu hizmetlerine erişim ve bunların tedarikini içeren, fakat bunlarla sınırlı olmayan bir dizi alanda ırk ayrımcılığını yasaklamıştır. Devletler, ırk ayrımcılığını önlemek, cezalandırmak ve bu tür olaylara çözüm getirmek konusunda pozitif bir yükümlülüğe sahiptir. Devletler ayrıca, görünüşte tarafsız olsa dahi (başka bir deyişle, herhangi bir grubu dezavantajlı hale getirme amacı taşımayan) yasaları ve politikaları gözden geçirmekle, bunların etnik gruplar üzerinde ırk ayrımcılığı anlamında sonuçlar yaratmamasını güvence altına almakla yükümlüdür.

Ayrımcılığın iki biçimi olduğu kabul edilmektedir: “Doğrudan” ve “dolaylı” ayrımcılık. “İrksal ya da etnik kökenine bakılmaksızın insanlara eşit muamele ilkesinin uygulanması”nı öngören Avrupa Birliği Konseyi’nin 2000/43/EC Sayılı Direktifi’ne göre, “bir kimsenin ırk veya etnik kökene dayalı olarak, karşılaştırılabilir durumda bir diğer kişiye göre daha olumsuz davranıldığı, davranılmış olduğu veya davranılacağı zaman” doğrudan ayrımcılık meydana gelmiştir. Buna bir örnek olarak, iş bulmak için başvuran Romanları/Çingeneleri, politikası gereği kabul etmeyi reddeden bir iş bulma bürosu veya kasıtlı olarak Romanları/Çingeneleri düşük kalitede evlere yollayan bir emlak bürosu gösterilebilir.

Çoğumuz apaçık bir şekilde ayrımcı olan eylemlerin farkına varırız. Size ya da tanıdığınız birisine, “Çingene” olduğu söylenerek bir bar ya da restoran sahibi ya da çalışanı tarafından hizmet verilmediği oldu mu? Roman/Çingene olduğu için işe alınmayan, bir daire kiralanan ya da tıbbi yardım alamayan birisini tanıyor musunuz? Hiç “Çingeneleri” veya “Romanları” yasaklayan bir tabela gördünüz mü? Bunların hepsi de açıkça ayrımcı eylemlerdir ve ne yazık ki Avrupa’nın değişik yerlerinde sıkça rastlanmaktadır.

Başka bir kategori ayrımcı eylemde ise “Roman” veya “Çingene” kelimesi açıkça kullanılmaz ama bu durumlarda da ayrımcılık yapıldığını göstermek mümkündür. Örneğin artık pek çok bar

ve restoran Romanları/Çingeneleri ve diğer esmer tenli insanları kabul etmeyerek, “kulüp üyeliği” gerektiği şeklinde bir gerekçe ileri sürmekte veya içeride özel bir parti olduğunu söylemektedirler. Yine buna benzer bir şekilde, telefon aracılığıyla iş başvurusu yapan Romanlar/Çingeneler bir mülakat için çağrılmakta ancak sözkonusu kuruma gittikleri ve eleman arayanlar gelen kişinin Roman/Çingene olduğunu gördüğü zaman, kendilerine eleman aranmadığı veya sözkonusu işe az önce eleman alındığı söylenmektedir.

2000/43/EC Sayılı Avrupa Birliği Konseyi Direktifi’ne göre “görünüşte tarafsız bir hüküm, ölçüt veya uygulamanın; bir ırk veya etnik kökene sahip kişileri, diğer kişilerle karşılaştırıldığında belirli bir açıdan dezavantajlı konuma düşürdüğü durumlarda; bu tarafsız hüküm, ölçüt veya uygulama; meşru bir amaç ile nesnel olarak gerekçelendirilmemişse söz konusu amacı gerçekleştirmek için kullanılan araçlar uygun ve zorunlu değilse, dolaylı ayrımcılığın gerçekleştiği anlaşılr”. Buna örnek olarak, uzun etekli kişilerin içeri giremeyeceğini duyuran bir mağaza veya başı örtülü kişilerin içeri girmesi yasaklanmış bir resmi daire gösterilebilir. Görünüş itibariyle etnik açıdan tarafsız olan bu kurallar, aslında uzun etek ya da türban giymeye eğilimli olan belirli azınlık gruplarının üyelerini oransız bir şekilde dezavantajlı konuma düşürebilir.

Bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde çoğu insan Romanlara/Çingenelere karşı ayrımcılık yapılamayacağına inanır, buna gerekçe olarak da Anayasa’nın veya başka bir yasanın ayrımcılığı yasadışı ilan etmesini, Romanların/Çingenelerin açıkça bir azınlık olarak tanınmasını veya buna benzer bir şeyi gösterir. İşte bu, şu anda Avrupa’da gerçekleştiği şekliyle, ayrımcılık fikrinin nasıl yanlış anlaşıldığını göstermektedir. Bir ülkede ayrımcılığı yasaklayan Anayasa maddeleri veya diğer yasal hükümler olması ayrımcılığın meydana gelmediği anlamına gelmez. Bir ülkede ayrımcılığa karşı bir yasanın varolması sizin ayrımcılığa maruz kalmanızın imkansız olduğu anlamına gelmez, bu yasa size sadece, ayrımcılığa karşı mücadele etmeniz için bir araç sunmaktadır. İşin gerçeği, insanlar her gün pek çok ayrımcı eyleme maruz kalabilir.

**Bir ülkede ayrımcılığı yasaklayan
Anayasa maddeleri veya diğer yasal
hükümler olması ayrımcılığın meydana
gelmediği anlamına gelmez**

Çok sınırlı durumlarda eşit olmayan muamele yasal olabilir. Doğrudan ayrımcılık bağlamında, “iş için gerçekten gerekli olan vasıflar” sözkonusu olduğu istisnalarda bu durumla karşılaşırız. Örneğin, Hahamlık için başvuruları Yahudilerle ya da Romanlar/Çingeneler için çalışacak bir gençlik örgütüne alınacak kişileri Romanlarla/Çingenelerle sınırlamak yasadışı olmayabilir.

Buna benzer şekilde, dolaylı ayrımcılık yapıldığı iddia edilen belirli durumlarda, bu iddia reddedilebilir ve söz konusu eşitsiz muamelenin yasal olduğu savunulabilir. Şikayet sahibi kişi bir uygulamanın, bir ırkı veya etnik grubu ölçüsüz bir şekilde dezavantajlı konuma düşürdüğünü göstermeyi başardığında, bu uygulamadan sorumlu kişinin, sözkonusu uygulamanın meşru

bir hedefi olduğunu, uygulamanın duruma orantılı ve makul olduğunu kanıtlamak gibi yasal bir yükümlülüğü vardır. Bu konuda bir örnek bütün işçilerin güvenlik kaskaları giymelerini gerektiren bir inşaat sahası olabilir. Bu politika, kafanın bu şekilde örtülmesinin yasaklandığı belirli gruplara karşı dolaylı bir ayrımcılık anlamına gelecektir. Ancak bu örnekteki işveren, bu durumdaki meşru amacın işçilerin güvenliğini sağlamak olduğunu, bu zorunluluğun mevcut tehlike dikkate alındığında uygun olduğunu ve çalışma güvenliği alanındaki düzenlemelere göre kask giymenin mantıklı bir zorunluluk olduğunu göstererek, bu uygulamanın haklı olduğunu savunma yoluna gidebilir.

Ayrıca, ırk ayrımcılığının yasaklanmış olması, hükümetleri ve diğer yetkilileri, geleneksel olarak ırk ayrımcılığına maruz kalan gruplara destek vermek için “olumlu eylem” veya “pozitif ayrımcılık” programları planlamaktan, geliştirmekten ve uygulamaktan alıkoymaz. Pek çok durumda bu programlar tarihsel bir adaletsizliği gidermek ve/veya çeşitliliği sağlamak için gereklidir. Buna bir örnek olarak, bir üniversitede belirli bir sayıda Roman/Çingene öğrenciye yer ayrılması gösterilebilir. Şu anda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yüksek öğrenim alanında bu türden programlar mevcuttur ancak bu uygulama istihdam ve barınma gibi sektörlerde henüz başlamamıştır.

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: Ayrımcılığı Saptamak

Yukarıda verilen tanımların ışığında, aşağıdaki tabloyu doldurun. En soldaki sütunda birkaç örnek durum verilmiştir. Verilen örneklerin ayrımcılık olup olmadığını tanımlayın. Eğer ayrımcılık ise, hangi türden ayrımcılıktır? Bu ayrımcılık türü yasal mıdır yasa dışı mı?

Örnek durum	Bu durum Romanlara/ Çingenelere karşı ayrımcılık mıdır?	Evet diyorsanız, ayrımcılığın türünü yazın: Doğrudan mı, dolaylı mı?	Açıklama
Tıp eğitimi almamış olan bir Romanın/ Çingenenin beyin cerrahisi olmak için yaptığı iş başvurusu reddedilir.			

Örnek durum	Bu durum Romanlara/ Çingenelelere karşı ayrımcılık mıdır?	Evet diyorsanız, ayrımcılığın türünü yazın: Doğrudan mı, dolaylı mı?	Açıklama
Bir hükümet uygulaması kapsamında, son üç yıl içerisinde bir binayı yasadışı bir şekilde işgal eden veya izinsiz kullandığı saptanan kişilere toplu konut alanında hizmet verilmesi reddedilmektedir.			
Bir restoran, müşterilerinin “bundan rahatsız olabileceği” gerekçesiyle bir Roman/Çingene erkeği garson olarak çalıştırmayı reddeder.			
Bir hastane Roman/Çingene ve Roman/Çingene olmayan hastaları düzenli bir şekilde ayrı tutarak “kültürel nedenlerden ötürü” bu hastaları ayrı koşullara yerleştirir.			

Ayrımcılıkla İlgili Diğer Koşullar

İrk ayrımcılığı, özellikle de doğrudan ırk ayrımcılığı, belirli gruplar hakkında önyargılar ile klişe düşüncelere; ırkın, insan özelliklerini ve kabiliyetlerini belirleyen önemli bir etken olduğu inancına dayanır veya bu inanç tarafından alttan alta desteklenir. Genellikle ırkçılık olarak bilinen bu inanç, genetik (soy ile aktarılan) veya kültürel olarak edinilen farklılıkların, bir ırkın diğer bir ırka göre doğuştan gelen bir şekilde üstün veya aşağı olmasını belirlediğini savunur.

“İrkçilik sadece bireysel önyargı ve günlük pratikle ilgili bir mesele olarak değil, aynı zamanda dil ve algının derin bir şekilde içine gömülü bir olgu olarak ele alınmaktadır”

Vago, Steven, *Law and Society* 6th ed.
Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ, 200 s.68.

Yabancı korkusu [**xenophobia**] da ırkçılığa benzer bir olgudur. Yabancı korkusu, bilinmeyen kişilere ya da yabancılara karşı duyulan korkudur ve çoğunlukla, belirli bir hedef gruba karşı, reddetme, düşmanlık veya şiddet olarak kendini gösterir. Romanlar/Çingeneler, bir ülkede kuşaklar boyunca yaşamış da olsalar, yurttaşlık kazanmış da olsalar, sık sık “yabancılar” olarak algılanırlar ve bu tür bir ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Roman/Çingene mülteciler ve göçmen Romanlar/Çingeneler da kaçtıkları/taşındıkları ülkelerde yabancı korkusuna dayanan hoşgörüsüzlüğe ve ırk ayrımcılığına sık sık maruz kalırlar. Yabancı korkusu bazen, ülkelerini “yabancılardan” “korumak” için ırkçı ve ayrımcı politikaları savunan siyasi elitler tarafından kışkırtılır.

Kültürel veya etnik üstünlük algısından ortaya çıkan ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı aynı zamanda etnosantrizmin sonuçlarıdır. Etnosantrizm, kişinin dünyaya kendi kültürel merceğinden bakması ve başka kültürleri, özlere itibariyle, kendi kültüründen aşağı görmesi demektir. Etnosantrik kişiler başka kültürleri kendi kültürlerinin standartlarına göre yargılamakta diğer yandan da kültürel ayrımların ötesine bakmayı veya başka insanların dünyayı nasıl kavradığını anlamayı başaramazlar. Başka kültürlerle, inançlara ve uygulamalara karşı bu hoşgörüsüzlük ve saygı yoksunluğu, ayrımcılığa yol açar.

“Çoğu kişi, ırk ayrımcılığını (en korkunç biçimlerini) yasaklamak ve ırk ayrımcılığı mağdurlarına adalete erişim ve yeterli yasal başvuru yolları sunmakla, bir toplumda ırkçılığa karşı esas olarak meydan okuduklarını düşünür. [...] Irk ayrımcılığını yasaklama ve hak ihlallerine karşı davalar açılmasını mümkün kılma stratejisi çok önemli olmakla birlikte, bir toplumdaki ırkçı uygulamaları (ırkçı tutumlar bir yana) silmek, hatta ciddi ölçüde azaltmak için tek başına yeterli olamaz. Bir ceza adaleti sistemi ne kadar gelişmiş olursa olsun, tek başına suçu ortadan kaldırması veya azaltması nasıl mümkün değilse; ırkçılıkla mücadele etme stratejileri, sadece ırkçılığın görünümünü yasadışı ilan etmekle sınırlı kalırsa, ırkçılığı ortadan kaldıramaz ya da azaltamaz. Dava yolu, ırkçılığa karşı evrensel ve yeterli bir yanıt oluşturamaz. Hukukun egemen olduğu bir toplum da ırkçılığın hakim olduğu bir toplum olabilir [...]”.

Petrova, Dimitrina. “The Denial of Racism.” Roma Rights, 4/2000 yayınında yer almıştır.
Şu adresten erişilebilir: http://errc.org/rr_n4_2000/noteb2.shtml

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: Irkçılık

Ayrımcı yaklaşımlar ve ırkçılık, Romanların/Çingenelerin, evrensel olarak güvence altına alınmış yasalar önünde eşitlik hakkını da içeren eşitlik hakkından yararlanmalarını olumsuz şekilde etkilemektedir. Aşağıda, ceza adaleti sistemindeki aşıkır ırkçılığı ve ayrımcılığı gösteren bir örnek verilmiştir. Aşağıdaki metni okuyun ve bu el kitabının Ekler Bölümünde bulunan Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICERD) belgesinden yararlanarak, takip eden soruları yanıtlayın.

Macaristan’da Bir Mahkeme, Roman/Çingene Erkeklerin “İlkel” Olduğuna Hükmettikten Sonra Onlara Verdiği Tazminatı Azalttı

2003 Kasım ayında Szeged Şehir Mahkemesi, cinayet suçlamasından beraat eden iki Roman/Çingene kardeşi “ilkel” olarak tanımladıktan sonra onlara uygun gördüğü tazminatı azaltarak her birinin 1.2 milyon Macar forint (yaklaşık 4,650 Euro) almasına karar verdi. Kendilerine yöneltilen gerçekdışı suçlamalar yüzünden 15 ay tutuklu kalan iki kardeş, tazminat olarak 2’şer milyon Macar forint (yaklaşık 7,750 Euro) tazminat istemişti. Mahkemenin kararının iki adamın “ortalamadan daha ilkel” olduğuna hükmeden ve bu nedenle daha az acı çektikleri sonucuna varan bir tıbbi değerlendirmeye dayandığı belirtiliyordu.

18 Aralık 2003 tarihinde Csongrád Bölge Mahkemesi, Szeged Şehir Mahkemesi’nin Roman/Çingene erkeklere “ilkel” olmaları nedeniyle düşük tazminat vermekle hata yaptığını karar verdi, ancak mahkemenin her iki adama tazminat olarak sadece 1.2 milyon Macar forint verilmesi kararını onayladı. Szeged Şehir Mahkemesi’nin verdiği hükmün mantığın aşağılayıcı olduğu sonucuna varıldı ve Csongrád Bölge Mahkemesi tarafından “ilkel” terimi yerine, “basit” kelimesi kullanıldığı belirtildi.

Sorular:

1. Bu vaka, ICERD’in hangi maddeleri ile alakalıdır?
2. Sizce ikinci karar adil miydi? Neden adildi veya neden adil değildi?
3. Yargı mensuplarının sahip olduğu ırkçı yaklaşımlarla nasıl mücadele edilebilir?

Azınlık Hakları

İnsan hakları ne kadar da evrensel olsa, belirli gruplar orantısız olarak daha fazla insan hakları ihlallerine maruz kalır. Bu gruplar genellikle, bir ülke içerisindeki azınlık toplulukları ya da nüfus olarak azınlıkta olanlardır. Azınlık kavramının

İnsan hakları ne kadar da evrensel olsa, belirli gruplar orantısız olarak daha fazla insan hakları ihlallerine maruz kalır

tanımı konusunda bir mutabakat olmamakla birlikte bu terim genel olarak “çoğunluk nüfusundan farklı olarak belirli ulusal, etnik, dini veya dilsel özellikleri paylaşan, toplumda baskın olmayan bireylerden oluşan bir grup” olarak tanımlanır.⁴

Bir devletin bu türden bir grubu, bir azınlık olarak “resmen” tanımadığı durumlar olsa da, azınlık konusunun hukuki bir mesele değil de, somut bir olgu olduğu konusunda giderek artan bir mutabakat bulunmaktadır. Bu anlamda, örneğin, Türkiye tarafından Romanlar/Çingeneler, Türkiye’de bir azınlık olarak tanınmamış olsa da, bu durum bazı uluslararası denetim organlarının, Türkiye’deki Roman/Çingene toplumu hakkında bilgi istemesini engellememiştir; çünkü pratikte bu grup bir azınlığın ortak özelliklerine sahiptir ve gruba özgü olan, belirli insan hakları ihlallerine maruz kalmaktadır.

Dünyada pek çok ülkede en az bir azınlık topluluğu vardır, çoğu ülkede ise birden fazla azınlık mevcuttur. Azınlık gruplarına nasıl davranıldığı ve azınlık gruplarının çoğunluk nüfusu ile nasıl etkileşime girdiği, ülkeden ülkeye değişmektedir. Azınlıklara karşı yaygın politikalar, entegrasyondan, ayrı tutmaya veya dışlamaya; asimilasyondan, azınlık haklarının tanınmasına kadar farklılık göstermektedir. Aşağıda bu yaklaşımların kısa tanımları verilmektedir.

Dışlama: Bu tür politikaların veya uygulamaların amacı, azınlıkları; ekonomik, siyasi ve sosyokültürel yaşamda olduğu kadar fiziksel coğrafya anlamında da dışlamak veya ayrı tutmaktır.⁵ Dışlama politikaları ve uygulamaları, çoğunluk nüfusunu, tehlikeli olan “diğer” gruptan “korumayı” amaçlamaktadır. Bu durum, toplumsal dışlanma neticesini doğurur. Romanlara/Çingenelere uygulanan dışlayıcı politikalara dair verilebilecek örnekler arasında, bazı Avrupa ülkelerinde, Roman/Çingene çocukların eğitim alanında ayrı tutulmaya maruz kalarak, zihinsel engellilerin gittikleri okullara veya başka türden düşük standartlarda eğitim veren okullara kaydedilmeleri gösterilebilir.

Asimilasyon: Bu politikalar bir azınlığın, toplumun çoğunluk nüfusu ya da kültürü gibi olmaya zorlanması anlamına gelir. Bu uygulama, azınlık grubunu “uygarlaştırma”ya kalkışan veya azınlık grubuna mensup kişileri kültürel alanda tanımlanmış normlara uymaya başka şekillerde mecbur eden zorlayıcı politikalarla gerçekleştirilir. Bu tür politikaların gerekçeleri arasında sık sık (her zaman olmasa da) bu azınlığın geliştirilmesi ya da imkandan yararlanılması gibi amaçlar ifade edilse de, bu yaklaşım esas olarak, azınlık kültürünü yok etmeyi amaçlayan etnosantrik ve “devlet baba” olarak ifade edilen bir politikadır. Romanlar/Çingeneler Avrupa’nın dört bir tarafında, özellikle de komünist rejimlerde, pek çok asimilasyoncu politikanın hedefi olmuştur.

Entegrasyon: Azınlıklara karşı muamele açısından, asimilasyona kıyasla entegrasyon genellikle daha üstün bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır. Entegrasyon politikaları sayesinde, “bireylerin topluma tam olarak kabul edilmeleri”nin⁶ gerçekleşirken, diğer taraftan bu süreç içerisinde kültürel haklar dahil olmak üzere bireysel haklara saygı gösterilmektedir.

Azınlık Hakları: Azınlık haklarını destekleyen politikalar, bir grup olarak azınlıklara belirli korumalar sağlar. Bu ise, azınlık grubu mensuplarının, evrensel olarak güvenceye alınmış bireysel insan haklarına ek olarak, azınlık grubu üyeleri olarak belirli bir korunma hakkına sahip oldukları anlamına gelir. Bu “özel haklar” konumlarından kaynaklanan ayrıcalık değil, azınlık gruplarının kimliklerini, özelliklerini ve geleneklerini korumalarını sağlamak için alınmış önlemlerdir.⁷ Bu önlemlerden bazılarını şöyle saymak mümkündür:

- Kültürel, dini, toplumsal, ekonomik ve kamusal hayata katılma hakkı;
- Azınlığın varlığının ve ulusal, etnik, kültürel, dini ve dilsel kimliğinin devlet tarafından korunması;
- Ekonomik ilerleme ve gelişmeye katılım ve
- Ayrımcılığa maruz kalmaksızın, sahip olunan hakları gerek bireysel olarak, gerek azınlık grubunun diğer üyeleriyle birlikte toplu olarak kullanma özgürlüğü.

Bu politika aynı zamanda kültürel kimliğe sahip olma hakkını da öne çıkarmaktadır.

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: Azınlıklara Yönelik Politikaları Saptamak

Aşağıdaki tabloda, hükümetlerin azınlık gruplarıyla ilgili bazı politikaları sıralanmıştır. Her bir satır için, orta sütunda, hangi politikanın tarif edildiğini tanımlayın. Bu politika, dışlama, asimilasyon veya entegrasyon mudur yoksa azınlık haklarının tanınması mıdır? Sağ sütunda ise verdiğiniz yanıtı dair bir açıklama yazın.

Politika	Bu ne türden bir politikadır?	Neden?
Avrupa’daki eski sosyalist yönetimlerin çoğu, Romanlara/Çingenelere yönelik politikalar kapsamında, “göçebelerin kalıcı olarak yerleşimlerinin sağlanmasını” öngören ve Roman/Çingene dilinin kullanılmasını ve geliştirilmesini yasaklayan kanunlar çıkarmıştı.		

Politika	Bu ne türden bir politikadır?	Neden?
Çokkültürlülüğü destekleyen ve azınlıklara, dillerini kullanma ve geliştirme hakları sağlayan politikalar. Bu politikalar aynı zamanda, azınlıkların yerel ve bölgesel düzeyde kendilerini yönetmeleri anlamında kültürel özerkliği öngörmektedir.		
Romanlara/Çingenelelere yönelik olarak, “göçebe kampları” olarak bilinen, ayrı tutulmuş ve standartların altında yerleşim birimleri uygulamasının sürdürülmesini öngören İtalyan hükümet politikası.		
Romanların/Çingenelerin topluma tam olarak katılımını desteklemek için bir takım önlemler belirleyen politikalar; bunlara, ayrı tutulmayı ortadan kaldırmayı ve Roman/Çingene çocuklara yönelik akademik fırsat eşitliği sağlamayı amaçlayan eğitim önlemleri dahildir.		

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: Kültür

Herkesin bir kültürel kimliği vardır. Genellikle bu kimlik bir kişinin içine o kadar derin bir şekilde yerleşmiştir ki, birisi bunu sorgulayınca ya da bundan bir sapma gerçekleşinceye kadar farkedilmez. Yukarıda değinildiği üzere, daha güçlü bir grubun kendi kültürünü azınlık kültürlerine dayatmaya kalkışması sık görülen bir durumdur.⁸

1. Kültürel kimliği koruma hakkı neden önemlidir?
2. Neden hakim gruplar genellikle kendi kültürlerini azınlık gruplarına dayatmaya kalkarlar?
3. Farklı kültürleri korumak, geliştirmek ve değerini kabul etmek neden önemlidir?
4. Kendi kültürünüzün temel bileşenlerinden bazılarını yazar mısınız?
5. Hükümetiniz, azınlık grubunuza yönelik olarak, gruba aidiyet ve kültürü anlamında haklarınızı güçlendirmek için önlemler aldı mı, aldıysa bunlar nedir?

Neden Özel Olarak Roman/Çingene Hakları'ndan Bahsediliyor?

Roman/Çingene hakları alanında çalışan aktivistlere karşı yöneltilen sorulardan biri de, Romanlar/Çingeneler için neden “özel haklar” gerekli olduğudur. Karşı görüştekiler, özel olarak “Roman/Çingene Hakları”na odaklanmanın çoğunlukta olan toplulukla sürtüşme yarattığını ve aktivistlerin, tüm insanlara insan haklarının sağlanması amacıyla çalışması gerektiğini savunmaktadır.

Bu kısım içerisinde belirttiğimiz üzere, insan hakları evrensel olsa da, belirli grupların üyeleri orantısız şekilde insan hakları ihlallerine maruz kalmaktadır; Romanlar/Çingeneler de bu gruplardan biridir. Bu nedenle evrensel olarak güvence altına alınmış insan haklarından herkesin eşit derecede faydalanmasını sağlamak için özel olarak çaba sarfetmek gerekmektedir. Roman/Çingene hakları özel haklar değildir, Roman/Çingene hakları insan haklarıdır.

Roman/Çingene hakları, insan haklarıdır

“Roman/Çingene hakları” ile ilgili taleplerden biri de ayrımcılığa uğramama hakkıdır. Ayrımcılığa uğramama hakkı “özel bir hak” değildir, insan hakları felsefesinde ve hukukunda temel bir öneme sahip olan hakların eşitliği ilkesinin bir ifadesidir. Avrupa’nın dört bir yanında insan haklarının temel öneminin giderek farkına varılmasına ve insan hakları alanındaki yasaların ilerlemesine ve gelişmesine (ayrımcılığa karşı yasalar dahil olmak üzere) rağmen, açıktır ki; Romanların/Çingenelerin maruz kaldığı insan hakları ihlalleri, çoğunluk gruplarına göre çok daha fazladır. Biçimsel düzeydeki eşit muamele yaklaşımı, Romanların/Çingenelerin her gün yaşadıkları gerçeklik açısından pek bir şey değiştirmedikleri için; gerçek bir fırsat eşitliği sağlanması konusuna bu nedenle odaklanılmaktadır.

Gerçek eşitliği sağlamak için bütün insanlara benzer biçimde davranmak bazen yeterli olmamaktadır. Çoğunluk nüfusa göre orantısız bir şekilde insan onuruna yönelik ihlaller yaşayan gruplar, fırsat eşitliğinin güvenceye alınması için özel olarak korunmaya ihtiyaç duymaktadır. Roman/Çingene hakları hareketi, Roman/Çingene halkının tarih boyunca orantısız bir düzeyde insan hakları ihlallerine maruz kalmasına odaklanmaktadır.

Roman/Çingene Kadınlar

Roman/Çingene kadınlar çifte ayrımcılık olarak bilinen bir yükü omuzlamak durumundadır: Roman/Çingene kadınlara karşı çoğunlukla hem etnik köken hem de cinsiyet temelinde ayrımcılık yapılmaktadır. Ayrımcılık ve sosyal dışlanma pek çok Romanı/Çingeneyi olumsuz bir şekilde etkilerken, ırkçılık ve seksizmin kesişim noktasında bulunan Roman/Çingene kadınlar genellikle daha

İrkçılık ve seksizmin kesişim noktasında bulunan Roman/Çingene kadınlar genellikle daha çok sayıda insan hakkı ihlaline maruz kalmaktadır

çok sayıda insan hakkı ihlaline maruz kalmaktadır. Yoksulluk ve ekonomik açıdan güçsüzlük, sağlık sorunları, okuma yazma bilmemek ve geleneksel kültürün getirdiği yükümlülükler, Roman/Çingene kadınları orantısız düzeyde etkilemektedir.

Roman/Çingene kadınlar genellikle ev bakımı ile çocukların ve diğer aile veya topluluk üyelerinin bakımından birincil derecede sorumludur. Çocuklara bakmak, evi idare etmek ve gelir elde etmek sorumluluklarıyla aşırı derecede yüklenen kadınlar genellikle ekonomik açıdan marjinalleşmiştir. Barınma bölgesindeki güvenliğin yetersiz oluşu yüzünden genellikle Roman/Çingene kadınların ekonomik bağımsızlığı, fiziksel güvenliği ve kişisel onurları tehlikeye düşer; bu güvenlik sorunu da kadınların yoksullaşmasına ve toplumsal açıdan baskı altında tutulmalarına katkıda bulunur. Bunlara ek olarak, Roman/Çingene toplumları içerisinde eğitim ve liderlik/siyasi katılım alanlarında bir cinsiyetler arası uçurum mevcuttur. Bu nedenle bu özel sorunların farkına varılması ve Roman/Çingene kadınlarının insan haklarının gündeme alınması, desteklenmesi ve korunması önem taşımaktadır.

Aşağıdaki metin ırk ve cinsiyet ayrımcılığının kesiştiği noktada ortaya çıkan ciddi bir insan hakları ihlalini anlatmaktadır.

Zorla Yapılan Kısırlaştırma

1970’li yıllarda 1990 yılına kadar Çekoslovak hükümeti, programlı bir şekilde Roman/Çingene kadınları kısırlaştırdı; bu uygulama, Roman/Çingene kadınların “yüksek ve sağlıklı” doğum oranını düşürmeyi hedefleyen politikaların bir parçasıydı.

Bu uygulamanın 1990’lı yılların ortalarında sona erdiği bildirilmiş olsa da, aslında 1990’lı yılların sonlarına kadar devam etmiş olabileceğini gösteren pek çok işaret mevcuttur. Komünizmin sona ermesinden bu yana bazı kamu yetkilileri, Slovakya’daki Romanların/Çingenelerin yüksek doğum oranı ve bu durumun Slovakya için oluşturduğu düşünülen tehdit konusunda endişelerini belirtmişler veya Roman/Çingene nüfusun doğum oranını azaltacak önlemler alınmasına yönelik çağrıda bulunmuşlardır. 1993 Eylül ayında dönemin Başbakanı Mečiar, Romanlar/Çingeneler arasındaki yüksek doğum oranını Slovak yurttaşlar için bir tehdit olarak tanımladı ve “[Romanlarla/Çingenelerle Roman/Çingene olmayanlar] arasındaki bu oran, Romanların/Çingenelerin lehinde değişmektedir. Bu yüzden onları şimdi halletmezsek zaman içerisinde onlar bizi halledecek” dedi.

ERRC tarafından 2002 yılında yürütülen saha araştırmaları temelinde, Slovakya’da Roman/Çingene kadınlarına ırk temelinde, gebeliği önlemeye yönelik kısırlaştırma uygulanmasının ciddi bir mesele olduğuna dair göstergeler bulunmaktadır. Bu kısırlaştırma uygulaması sırasında aydınlatılmış onam ilkeleri açısından kabul edilebilir standartlara uyulmamakta, hatta pek çok durumda bu standartlar asgari bir şekilde bile uygulanmamaktadır. Örneğin ERRC tarafından belgelenen bir vakada, bir Roman/Çingene kadın beşinci çocuğunu sezeryan ile doğurmuştur. Kadının ifadesine göre, operasyondan önce imzalaması için kendisine Slovak dilinde bir form verilmiştir. Slovakça okuyamamasına rağmen kimse kadına formun içeriğini açıklamamıştır. Kadın sezeryan operasyonu ile ilgili olduğunu düşündüğü formu imzalamıştır. Operasyon sona erdikten sonra, doktor kendisine artık çocuk sahibi olamayacağını söylemiştir. Oysa kadın kısırlaştırılmak istememişti ve bunu asla talep etmemiştir. Kadın öfkeli olduğunda ve doktora, kendisine ne yaptıklarını sorduğunda, doktor kendisine, çok fazla kürtaj yaptırmış olduğu ve çok fazla çocuk sahibi olduğu için kısırlaştırıldığı söyleniyor.

Görünüşe göre, Slovakya’da varlığı belgelenmiş olan yüksek düzeydeki ırkçı düşmanlık ve özellikle Romanlara/Çingenelere karşı düşmanlık, doktorlar ile hemşirelerin, kadınlara karşı kötü veya ihmalkar davranmasında rol oynamaktadır. ERRC tarafından Macaristan ve Çek Cumhuriyeti’nde de benzer olayların varlığı belgelenmiştir.

İrk Ayrımcılığı ile Mücadele Etmek

Bu el kitabının geri kalan kısmında, insan haklarının yasalar tarafından nasıl korunduğu ve haklarınız tehdit edildiğinde veya ihlal edildiğinde neler yapabileceğiniz anlatılmaktadır. Avrupa’da Romanlara/Çingenelere karşı uygulanan ayrımcılıkla mücadele etmenin bazı yöntemleri aşağıda sıralanmıştır:

- ✓ Siz de bu mücadelede **yerinizi alın!**
- ✓ Değişime yönelik **siyasi irade** yaratın
- ✓ Yeni **yasalar** çıkarılması veya mevcut yasaları daha etkili kılacak değişikliklerin yapılması yönünde baskı yapın
- ✓ **Azınlık haklarının korunması ve ayrımcılığın önlenmesine yönelik etkili yasaların/ politikaların benimsenmesi ve uygulanması** için çalışma yürütün
- ✓ **Pozitif ayrımcılık** için çalışma yürütün
- ✓ Azınlık hakları ve azınlıklarla ilgili meseleleri ele alacak **özel organlar** oluşturulması için baskı yapın
- ✓ Uygulanan politikaların değişik **ırklar** üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik güvenilir **istatistik veriler** toplayın
- ✓ Hükümete bağlı organlar, devlet görevlileri ve yargı kurumlarıyla **diyalog** kurun
- ✓ İnsan hakları alanında, ırkçılık karşıtı **eğitim** verilmesini destekleyin – başkalarını eğitin ve bu bilgilerin yayılmasını sağlayın!
- ✓ Ele aldığınız meselelerle **uluslararası kurumların ilgilenmesini** sağlayın – bu kurumlarla nasıl irtibat kurulacağını öğrenin ve sesinizi duyurun
- ✓ Yaşadığınız topluluk içerisinde **siyasi çalışmaları** teşvik edin ve siyasi süreçlere katılın
- ✓ Diğer sivil toplum örgütleriyle ve Roman/Çingene hakları alanında çalışan başka aktivistlerle kalıcı bir **irtibat ağı** oluşturun.

Dipnotlar

- ¹ Bu alıştırma, şu kaynaktan uyarlanmıştır: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, *ABC: Teaching Human Rights*, Birleşmiş Milletler Yayını, Cenevre, 2003, s.38.
- ² Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICERD). Madde 1. Bu el kitapçığının Ekler Bölümünde (s.203) yer almaktadır.
- ³ Metnin tümüne şu adresten ulaşılabilir: <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=1871>.
- ⁴ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, *Fact Sheet No.18, Minority Rights*. Şu adresten ulaşılabilir: www.unhchr.ch/html/menu6/2/training.htm.
- ⁵ Ringold, Dena, Mitchell Orenstein ve Erika Wilkens. *Roma in an Expanding Europe: Breaking the Poverty Cycle*, Dünya Bankası, Washington DC, 2003, s.19.

- ⁶ Ringold v.d., s.21.
- ⁷ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. *Fact Sheet No. 18, Minority Rights*. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.unhchr.ch/html/menu6/2/fs18.htm>.
- ⁸ Bu alıştırma şu kaynaktan uyarlanmıştır: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, *ABC: Teaching Human Rights*, Birleşmiş Milletler Yayını, Cenevre, 2003, s.47–48.

A Bölümü
İnsan Hakları Üzerine Düşünmek

3. Kısım

**İnsan Hakları Nasıl
Korunmaktadır?
Ulusal Kurumlar ve
Birleşmiş Milletler**

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Savaşmak

3. İNSAN HAKLARI NASIL KORUNMAKTADIR? ULUSAL KURUMLAR VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Giriş

1. ve 2. Kısımlarda insan hakları alanında yürütülen faaliyetlere dair bazı temel kavramları ele aldık. İnsan haklarının ne olduğunu, neden *bütün* insanlar için önemli olduğunu ve ayrımcılığın, azınlık haklarının ve özellikle Roman/Çingene haklarının insan hakları alanıyla ilişkisini kısaca ele aldık. 3. ve 4. Kısımlarda ise insan haklarının uygulanması ve insan hakları alanındaki yasalar ele alınacak, insan hakları ihlallerine yanıt vermenin ve mücadele etmenin yöntemleri üzerinde durulacaktır.

Takip eden sayfalarda her kadının, erkeğin ve çocuğun insan onurunun korunmasını güvence altına almayı hedefleyen çeşitli kurumlar ve mekanizmalar tanıtılacaktır. Başlangıç olarak aşağıdaki pasajları okuyun. Ardından gelen tabloyu tekrar İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nden yararlanarak doldurun Şu soruları yanıtlayın: Yararlanılması engellenen haklar hangileridir? Çözüm bulunması için hangi haklara başvurulmaktadır? İHEB’in hangi maddeleri bu durumlarla ilişkilidir?

1. Durum: Geçtiğimiz yıllarda, Macaristan’da Jászladány şehrinde yaşayan Roman/Çingene olmayan nüfus, resmi görevlilerin de desteğini alarak, “özel okul” adı altında ayrı tutulan bir okul sistemi oluşturdular; “sadece beyazlara yönelik” eğitim sağlamak için bu okula yalnız Roman/Çingene olmayan çocukları kaydettiler. İl İdare Bürosu başlangıçta, yerel hükümetin bu yerel ilkokulda açılan sınıfları özel eğitim olarak tanımlanması kararını, bu tür sınıflar oluşturmanın yasadışı olduğu gerekçesiyle geri çevrildi. Bunun ardından, Roman/Çingene olmayan çocuklara ayrı eğitim verilmesi amacıyla, özel okulun yeniden açılmasına yönelik defalarca girişimde bulunuldu. Nihayetinde yerel hükümet özel okulu yeniden açma talebini kabul ettirmeyi başarınca, yerel aktivistler ve sivil toplum örgütleri özel okuldaki ayrımcı uygulamalarla mücadele etmek için Roman/Çingene çocukları okula kaydettirmeye kalkıştılar. Bu girişim çok az başarıya ulaştı. Ulusal ve Etnik Azınlıklar Parlamento Komisyon Sorumlusu, bu özel okulun anayasaya aykırı olduğunu ilan etti ve bu okulun esas amacının Roman/Çingene çocuklarına karşı ayrımcılık uygulamak ve ayrı tutulan eğitim vermek olması nedeniyle, okula eğitim izni verilmemesi gerektiğini belirtti. Macaristan’da gelecek sene yürürlüğe girecek yeni mevzuata göre, ırk temelinde çocuklara karşı ayrıştırma politikası uyguladığı saptanan tüm okullar derhal kapatılacak.

2. Durum: Yakın zamanda bir yerel barda kendilerine hizmet verilmesi reddedilen 4 Göçebe’ye* bar tarafından 4,500 Euro tazminat ödenmesine karar verildi. Bu karar eşitlikle ilgili konulardan

* Editörün Notu: “Göçebe” kelimesi İngiltere’de ve İrlanda’da yaşayan ve “Travellers” olarak anılan topluluk yerine kullanılmıştır.

sorumlu hükümet organı tarafından verildi. Söz konusu olayda barın yöneticisi, çalışanlarına, Göçebelere hizmet vermemelerini söylemişti. Kapı görevlisinin grubu içeri almasından sonra bir neden belirtilmeksizin gruptan dışarıya çıkması istendiği belirtiliyor. Barın yönetimi tarafından yapılan açıklamada, içeri alınan kişilerle ve giysilerle ilgili katı kurallarının bulunduğu, bu nedenle kapı görevlilerinin, gelen müşterilerin giysilerine ve diğer eşyalarına bakarak, “kaba görünümlü” kişileri kabul etmediği ifade edilmişti. Barın çalışanlarından biri, Göçebe kadınlardan biri, “dekolte bir yaz elbisesi” ve “zevksiz” küpeler giydiği için bar yöneticisinin görüşünü aldığı belirtiliyor. Yönetici ise kadınlardan birinin kendisine, barda daha önce yaşanan bir olaya karışan bir kadını hatırlattığını belirtmişti. Konuyu araştıran yargıçlar Göçebeler lehine karar verdiler çünkü kendilerine hizmet verilmemesi, bireysel nedenlere değil, yıllar önce meydana gelmiş bir olayla ilgili, bir varsayıma dayalı (ve ispatlanmamış) bir ilişkiye dayanıyordu.

Durum	Yararlanılması engellenen hak	Çözüm bulunması için başvurulacak hak	İlgili İHEB Maddesi
#1			
#2			

Haklar ve Yükümlülükler

1. ve 2. Kısımlarda ele aldığımız üzere, devletler; temel insan haklarının uygulanması konusunda belirli yükümlülöklere sahiptir. Bu yükümlölükler sadece ahlaki değil aynı zamanda yasal sorumluluklardır. İnsan hakları bütün bireylerin hukuken ve eşit ölçüde sahip olduğu haklardır. İnsan hakları ihlalleri devlet dışı kişiler veya kurumlar tarafından gerçekleştirildiğinde bile, hak sahibinin insan haklarının korunması ve güvenceye alınmasından hükümetler sorumludur ve bu sorumluluk yasal bir yükümlölüktür. İnsan hakları alanındaki normlar ve ilkeler hem ulusal Anayasalarda yer alan insan hakları maddelerinde hem de uluslararası insan hakları andlaşmalarında ve diğer belgelerde tarif edilmiştir. Bu belgeler, söz konusu haklara sahip bireylerin haklarını güvenceye alır ve hükümetlerin bu konudaki sorumluluklarını tarif eder. Hükümetlerin bu yükümlölüklerini yerine getirmesini ve bireylerin de bunlar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamak isteyen eylemciler, hak temelli yaklaşım olarak adlandırılan bir yaklaşım benimsemiştir. Yasalar, ahlaki temeli olan

insan haklarına yasal bir dayanak sağlarlar. Hak temelli bir yaklaşımın faydalarından biri de, insan hakları ihlallerine bir çözüm bulunması için mekanizmaların mevcut olmasıdır. Bireyler, haklarının ihlal edildiğini düşündükleri durumlarla ilgili olarak adaletin sağlanmasını talep edebilirler. İnsan haklarıyla ilgili konularda hükümetlerle ilişkiye geçecek ve insan haklarını temel alan politikalar benimsemeleri doğrultusunda onları teşvik edecek denetleme organları bulunmaktadır. Örneğin yukarıda anlatılan durumlarda, hak temelli bir yaklaşım uygulanmıştır.

Ulusal Düzeydeki Araçlar

İnsan hakları konusu ve bu hakların korunması yerel düzeyden başlar. Önceki kısımlarda ele aldığımız üzere devletler, sınırları içerisinde yaşayan insanların, standartlarca öngörülen insan haklarından yararlanmasını sağlamakla yükümlüdür. Bna hem pozitif yükümlülükler hem de negatif özgürlükler dahildir.

Hiçbir devletin insan hakları alanındaki yasaları, usulleri ve ilgili uygulamaları başka bir devletinkine benzemez; ancak tüm devletler temel haklara saygı gösterilmesini ve bu haklar ihlal edildiğinde adaletin yerine gelmesini güvence altına almakla sorumludur. ERRC'nin faaliyet gösterdiği tüm ülkelerde insan haklarının nasıl uygulandığını ve korunduğunu bu el kitabı içerisinde doğru bir şekilde aktarmak mümkün değildir. Yine de bu alan, insan hakları alanında yürütülen çalışmaların vazgeçilmez bir parçasıdır. Her aktivist için ülkesindeki yasal düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir. Eğer henüz bilmiyorsanız, şu konularda bilgi sahibi olmanız yararlı olacaktır:

- Anayasa;
- Mecliste kanunların nasıl çıkarıldığı;
- Yürütme organlarının yasal kararları ne şekilde aldığı (örneğin Başkanlık/Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, yürütme organı kararları) ve
- Mahkemeler arasındaki hiyerarşi ve hukuk sisteminin nasıl işlediği.

Aktivistlerin kullandığı yasal araçlar listesi genellikle bundan daha kapsamlıdır. İnsan hakları savunuculuğu yapmak veya belirli bir mesele için çalışma yürütmek; ilgili kanunları, tüzükleri, yönetmelikleri, öğrenmeyi gerektirebilir. Örneğin devlet görevlileri tarafından gerçekleştirilen şiddet olaylarını araştırırken, yerel polisin davranışlarını düzenleyen kanunları ve yerel kanunlara göre bireylerin polisle ilgili olarak ne gibi hakları olduğunu bilmek önemlidir. Aynı zamanda yerel idarenin nasıl bir düzenlemeye sahip olduğunu (çalışmalarınızla ilgili usuller ve politikalar da dahil olmak üzere) bilmek faydalıdır.

Bunu takip eden kısımlarda uluslararası hukuk ile bölgesel düzeydeki hükümetlerarası örgütler ele alınacaktır. Gerek yerel gerek ulusal ölçekteki çalışmalarınızda uluslararası sözleşmeleri dikkate

almak önemlidir. Pek çok ülkenin anayasasında, devletin onayladığı uluslararası sözleşmelerdeki normların iç hukukta doğrudan uygulanacağını belirten maddeler mevcuttur.¹ Bunun bir örneği Slovak Cumhuriyeti’nde görülebilir, bu ülkenin anayasasında şöyle ifade edilmiştir:

“Yasalara uygun şekilde onaylanan ve ilan edilen, gerçek veya tüzel kişilere doğrudan haklar veren ya da görevler yükleyen uluslararası andlaşmalar; insan hakları ve temel özgürlükler üzerinde uluslararası andlaşmalar ve uygulanması için bir yasanın gerekli olmadığı uluslararası andlaşmalar, yasalarımızın üstünde yer alır.” (Madde 7(5))

Ancak bu türden bir maddenin varlığı, gerçek hayatta, uluslararası belgelerde tarif edilen hakların söz konusu devlet tarafından otomatik olarak “uygulandığı” anlamına gelmez. Devletler sadece insan hakları alanındaki yasalarla veya kurumsal yapılarla değil, aynı zamanda insan haklarını koruma alanındaki uygulamalarına bakılarak değerlendirilmelidir. Sorulması gereken önemli sorular arasında şunlar da bulunmaktadır:

- Devletiniz uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmekte midir?
- Ülkenizde yaşayan Romanların/Çingenelerin toplumda karşı karşıya oldukları gerçek durum nedir?
- Azınlık içerisindeki belirli grupların insan hakları orantısız olarak ihlal edilmekte midir?
- Ülkenizde ayrımcılığa karşı yasalar benimsenmiş midir ve bu yasalar ne derece etkili olmaktadır?

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: İnsan Hakları ve Anayasalar²

Bir devletin insan haklarının tam olarak uygulanmasını sağlamak yönünde atabileceği önemli bir adım, uluslararası ölçekte kabul edilmiş insan haklarını iç hukuka dahil etmektir.

Devletiniz uluslararası insan hakları standartlarını iç hukuka ne ölçüde aktarmıştır?

Ülkenizin Anayasa’sını elinize alın ve bu kitabın Ekler Bölümünde bulunan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ne bakın. Aşağıdaki tabloda listelenmiş her bir hak için, bu hakkın Anayasa’nızda ve İHEB’te yer alıp almadığını ilgili kutuyu işaretleyin.

Hak	İHEB’te yer alıyor	Anayasa’ımızda yer alıyor
Serbestçe iş seçme özgürlüğü	☐	☐
Basın özgürlüğü	☐	☐
Serbestçe eş seçme özgürlüğü	☐	☐
Yeterli barınma hakkı	☐	☐
Jüri ile yargılanma hakkı	☐	☐
Çocuk sayısını serbestçe belirleyebilme özgürlüğü	☐	☐
İşkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya uğramama hakkı	☐	☐
Din özgürlüğü	☐	☐
Mülk edinme hakkı	☐	☐
Serbestçe seyahat etme özgürlüğü	☐	☐
Eğitim hakkı	☐	☐
Yeterli beslenme hakkı	☐	☐
Temiz hava ve su hakkı	☐	☐
Ayrımcılığa uğramama hakkı	☐	☐
Elverişli koşullarda sağlık bakımı hakkı	☐	☐
Elverişli koşullarda barınma hakkı	☐	☐
İfade özgürlüğü	☐	☐

Sorular:

1. Vardığınız sonuçlar sizi şaşırttı mı?
2. Bu belgelerde yer alan hakların hangilerinin evrensel ölçekte geçerli olması veya olmaması gerektiğini düşünüyorsunuz?
3. Ülkenizindeki yurttaşların İHEB’te belirtilenlerin dışında sahip olduğu haklar var mı?

Yukarıdaki kısımda belirtildiği üzere, bu hakları anayasaya dahil etmek sadece bir ilk adımdır. Devletler aynı zamanda insan hakları alanındaki standartların etkili bir şekilde uygulanmasından sorumludur. Bu bağlamda şunlar da gereklidir:

- ✓ Temel hakları ihlal edilen herkesin adalete erişimini güvence altına almak için yasalar yapmak ve bunları uygulamak;
- ✓ Gerek mevcut yasaları gerek yasa tasarılarını gözden geçirerek, insan haklarını olumsuz bir şekilde etkilememesini güvence altına almak;
- ✓ İnsan haklarına aykırı düşünceleri esas alan grupları dağıtmak için gerekli adımları atmak;
- ✓ İnsan haklarını ihlallerine karşı yaptırımlar getirmek ve insan haklarının ilerletilmesi için çalışan grupları desteklemek;
- ✓ İnsan hakları ihlallerine maruz kalan kişilere adaleti sağlamak;
- ✓ Herkese yönelik olarak, insan hakları alanında ilerlemeler sağlayacak politikalar yürütmek ve
- ✓ İnsan hakları alanındaki normlar, ilkeler ve yaklaşımlar konusunda kamu görevlilerini, ceza adaleti yetkililerini, yargı mensuplarını ve diğer görevlileri eğitmek.

Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler 1945 yılında oluşturulduğunda şu amaçları taşıyordu: Uluslararası barış ve güvenliği sürdürmek, ülkeler arasında dostça ilişkiler geliştirmek, uluslararası sorunların çözülmesi ile insan haklarına saygı gösterilmesini sağlama amacıyla işbirliğine gitmek ve ülkelerin çalışmaları arasında uyum sağlanması için bir merkez oluşturmak. Bu amaçların tümü BM Şartı'nda tarif edilmektedir. Şu anda bu düşüncelere destek vermeyi kabul eden ve Birleşmiş Milletler'e üye olmuş olan 191 ülke bulunmaktadır.

BM'in 6 ana organı vardır. Bunlar Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Genel Sekreterlik ile Uluslararası Adalet Divanı'dır. Bütün üye ülkeler Genel Kurul'da temsil edilmektedir, ancak BM'in diğer ana organlarında aynı durum geçerli değildir. Birleşmiş Milletler'in ana organlarının çalışmaları ve faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için BM'in web sitesini ziyaret edebilirsiniz: <http://www.un.org/Overview/brief.html>.

Birleşmiş Milletler'in en büyük başarılarından biri, uluslararası insan hakları hukukunun geliştirilmiş olmasıdır. BM, yarım yüzyılı aşkın bir süre içerisinde, "insan haklarını ahlaki yükümlülükler alanından, bağlayıcı yasalar zeminine taşımaya yönelik büyük bir çaba kapsamında, insan haklarının gelişimi ve yasalaşmasına önayak olmuştur".³ Örneğin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 80'i aşkın sözleşme, andlaşma ve bildirgenin zeminini hazırlamıştır. Bu da Birleşmiş Milletler'in çalışmalarında insan haklarının sahip olduğu temel konumu göstermektedir.

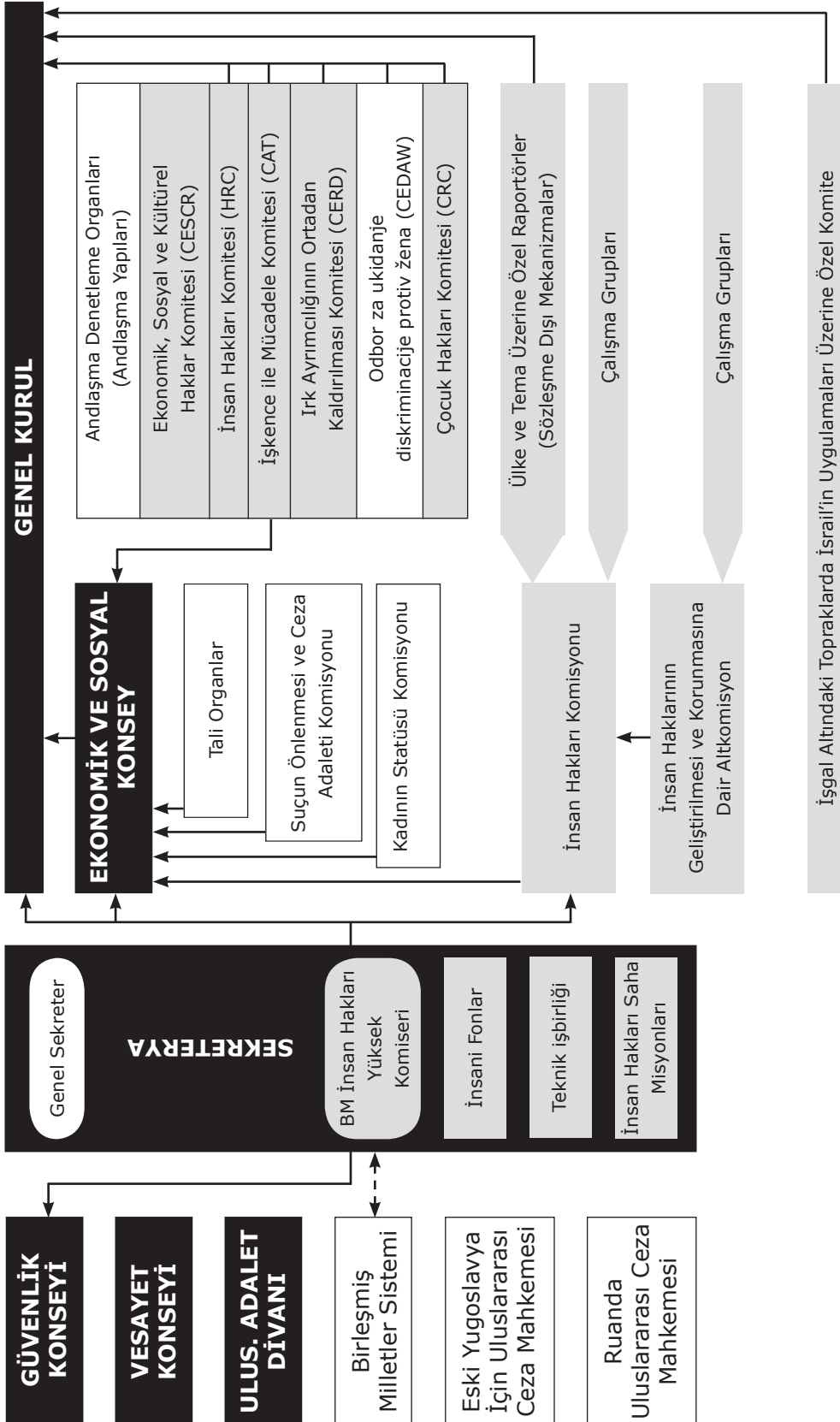
BM sistemi ve bu sistem içerisindeki insan hakları belgeleri özellikle ilk bakışta oldukça karmaşık ve kafa karıştırıcı gözükebilir. Bir sonraki sayfada görebileceğiniz BM’in insan hakları sistemini anlatan harita bunu doğruluyormuş gibi durmaktadır. Ancak bu sistem, büyük ve karmaşık olsa da, anlaşılması zor değildir. Bu kısmın geri kalanında BM’in insan hakları sistemi incelenecektir.

Uluslararası İnsan Hakları Manzumesi

1. ve 2. Kısımlarda en yaygın bilinen insan hakları belgesi olan, Birleşmiş Milletler’in **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**’ni ele almaya başladık. BM bu belgeyi, II. Dünya Savaşı sırasında meydana yaşanan zulümlerden sonra, 1948 yılında benimsedi ve bu bildirgeyi, “tüm halklar ve uluslar için ulaşılması arzulanan ortak ideal ölçüler” olarak ilan etti. Ancak bu belge, Uluslararası İnsan Hakları Manzumesi’nin sadece bir parçasıdır. **Uluslararası İnsan Hakları Manzumesi**’nde yer alan diğer belgeler, **Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi** (ICESCR) ile Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR) ve iki **İhtiyari Protokol**’üdür.

Bu Bildirge ile iki Sözleşme arasındaki fark, hukuki statüleridir. Bir bildirge olarak İHEB, hukuken bağlayıcı bir belge değildir, sadece insan hakları alanında genel ilkeler ve standartlar belirlemektedir. İHEB resmi olarak hukuki bağlayıcılığa sahip olmasa da, içerdiği çoğu madde “uluslararası örf ve adet hukuku” kapsamında değerlendirilmektedir. Bu noktaya, bu standartlara göre davranmayı bir yasal yükümlülük olarak tanıyan devletlerin istikrarlı uygulaması sonucunda ulaşılmıştır. Hükümetler, yasal açıdan bağlayıcı bir belgeye katıldıkları gibi bildirgelere de katılırlar, ancak bunun anlamı, söz konusu metnin içerdiği düşüncelere ve standartlara destek verdiklerini göstermektir.

Ancak ICESCR ile ICCPR birer uluslararası sözleşmedir (bunlara bazen andlaşma ya da misak da denilir), bunlar uluslararası normları ve standartları belirler ve imzalayan devletleri, içerdikleri ilkeleri uygulamak konusunda yasal olarak bağlarlar. Bir sözleşmeyi imzalayan ve onaylayan devletler, bu standartları bağlı kalmak zorundadır (aşağıdaki kutuya bakınız).

Kaynak: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu (1997) Cenevre, İsviçre.

Sözleşmelerin Hazırlanmasındaki Aşamalar

İnsan hakları alanındaki kavramlar, bağlayıcı hukuki metinler haline gelmeden önce, ulusal ve uluslararası düzeylerde mutabakat oluşturulmasını gerektirir ve pratik siyasi işleyişleri içeren uzun bir süreçten geçmek durumundadır. Bu sürecin safhaları şöyle özetlenebilir:

- 1) Bir çalışma grubu tarafından sözleşmenin taslak hali hazırlanır. BM Genel Kurulu, çeşitli çalışma gruplarına görevler verir. Bu çalışma grupları içerisinde BM üyesi ülkelerin temsilcileri ile hükümetlerarası örgütlerin ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileri bulunur.⁴
- 2) Sözleşme, BM Genel Kurulu'nda oylanarak kabul edilir.
- 3) Sözleşme, üye ülkeler tarafından imzalanır. Bir üye ülke, bir sözleşmeyi imzalayarak, sözleşmenin hükümet tarafından onaylanması için gerekli süreci başlatır. Bir sözleşmeyi imzalayan devlet aynı zamanda, sözleşmenin amaçlarına aykırı eylemlerden kaçınmayı da kabul etmektedir. Bazen devletler bir sözleşmeyi imzalasalar da, onaylama adımını atmazlar.
- 4) Sözleşme, üye ülkeler tarafından onaylanır. Bir üye ülke bir sözleşmeyi onayladığında, bu belgenin maddelerine uyacağını ve söz konusu yükümlülükleri yerine getireceğini belirtmiş olur. Ayrıca, iç hukukun da sözleşmeye ile uyumlu hale getirilmesi sorumluluğunu üstlenir. Ülkeler bir sözleşmeyi onaylarken, belirli maddelerle ilgili çekincelerini de kayda geçirebilirler.
- 5) Sözleşme yürürlüğe girer. Bir sözleşmenin yürürlüğe girmesi için belirli bir sayıda ülke tarafından onaylanması gerekir. Örneğin ICCPR ve ICESCR sözleşmeleri 1966 yılında kabul edilmişti; ancak bu sözleşmelerin yürürlüğe girmesi ancak 1976 yılında, öngörülen rakam olan 35 üye ülke sözleşmeleri onayladığı zaman gerçekleşti.

Flowers, Nancy (ed). *Human Rights Here and Now. Celebrating the Universal Declaration of Human Rights*

Bu kaynağa şu web adresinden ulaşılabilir:

<http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hereandnow/Default.htm>.

İHEB içerisinde tanımlanan hakları hayata geçirecek bir sözleşme hazırlanırken, “siyasi ve usule dair nedenler”⁵ yüzünden ortaya iki ayrı belge çıktı. Bunun bir nedeni soğuk savaş döneminde hakim olan siyasi koşullardı, diğer bir nedense bu belgelerde belirlenen hakların uygulanması için değişik önlemlere ihtiyaç duyulmasıydı.

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi esas olarak negatif hakları tanımlar; bunlar, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü; yönetimde yer alma özgürlüğü ve düşünce ile ifade özgürlüğü gibi müdahaleden kaçınmayı gerektiren haklardır. Bu belgede yer alan maddeler, özgürlük-temelli haklar ile siyasi özgürlükleri tanımlamaktadır. Çoğu devlette, siyasi hakların bazıları sadece o ülkenin yurttaşları için geçerlidir. (örneğin seçimlerde oy kullanma hakkı), diğer taraftan bazı başka

haklar ise devletin egemenlik içerisindeki tüm insanlar tarafından kullanılabilir (örneğin ifade özgürlüğü ve din özgürlüğü). Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ndeki temel haklar, devletin keyfi güç kullanımına karşı bireyi korumaya yöneliktir. Medeni ve siyasi haklar aynı zamanda İHEB'in 3-21 maddelerinde de düzenlenmiştir. Bunlar genellikle “birinci kuşak haklar” olarak anılır”. Bu belge şu adreste bulunabilir: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, diğer sözleşmeye göre pozitif haklara daha fazla odaklanmıştır. Bu belge, bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel refahının devlet tarafından güvence altına alınması yükümlülüğünü vurgulamaktadır. Bu bağlamda, bireyin karşılanmasını beklemeye hakkı olan temel ihtiyaçlarından bazıları olarak ama bunlarla sınırlı olmadan; sosyal güvenlik, yeterli bir yaşama standardı, elde edilebilir en yüksek sağlık standardında yaşama ve eğitim olarak sayılabilir.

Önemli Terimler ve Tanımları

Bildirge: Hukuki açıdan bağlayıcı olmayan ancak üzerinde anlaşılan standartları belirten bir belgedir. Bildirgeler ile, siyasi ve ahlaki açıdan önemli taahhütler verilir.

Sözleşme: Bu, devletler arasında yapılan bağlayıcı bir anlaşmadır. Bu terim Andlaşma ve misak ile eş anlamlıdır. Sözleşmeler bildirgelerden daha güçlüdür çünkü imzalayan hükümetler açısından hukuken bağlayıcıdır. BM Genel Kurulu bir sözleşmeyi benimsediğinde, uluslararası normları ve standartları belirler.

Protokol: Bu, başka bir andlaşmada değişiklik yapan bir andlaşmadır (ilave usuller veya kapsamlı maddeler eklenmesi gibi).

Andlaşma Yapıları: Bu, bağımsız uzmanlardan oluşan ve andlaşmaların insan haklarıyla ilgili maddelerinin uygulanmasını denetleyen bir komitedir. Komite üyeleri, andlaşmayı onaylayan ülkeler tarafından aday gösterilir ve seçilir.

Çekince: Bu, bir andlaşmayı onaylayan bir devlet tarafından eklenen ve söz konusu andlaşmanın belirli maddelerinin kendileri açısından bağlayıcı olmaması isteğini belirten bir kayıttır.

Bu belgeyle ICCPR arasındaki ciddi farklılıklardan biri, imzalayan devletlerin ekonomik ve kültürel hakların uygulanması konusunda “aşamalı olarak gerçekleştirilmesi”nin üstlenmesi ve “mevcut kaynaklar ölçüsünde, azami derecede” harekete geçmek durumunda olmasıdır. Medeni ve siyasi haklara göre bu önemli bir farktır çünkü medeni ve siyasi hakların devletler tarafından derhal uygulanması gerekmektedir. Ancak aşamalı yükümlülükle ilgili bir koşul vardır: Hiçbir gruba, ayrımcı önlemler ya da uygulama safhasında ortaya çıkan farklı sonuçlar nedeniyle farklı muamele uygulanmaması

şartı yer almaktadır. Bunun anlamı, bir devletin, bu hakların işlerliğini sağlamakla ilgili eksiklikler nedeniyle bir grubu özellikle dezavantajlı bir konuma düşürmeyi ya da bir grubun orantısız olarak sıkıntı çekmesine yol açamayacağıdır. Madde 2(2)'de belirtilen ayrımcılık yapmama yükümlülüğü derhal uygulanmalı, aşamalı olarak gerçekleştirilmeye tabi olmamalı veya kaynakların mevcudiyetine konu olmamalıdır. Buna ek olarak, iç kaynakların yetersiz olduğu durumlarda hükümetlerin derhal uluslararası düzeyde yardım isteme yönünde adım atması öngörülmektedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar genellikle “ikinci kuşak haklar” olarak anılır ve aynı zamanda İHEB içerisinde 22. maddeden 27. maddeye kadar olan kısımda düzenlenmiştir. Bu belgenin tüm metnini internet üzerinde şu adreste bulabilirsiniz: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_cescr.htm.

İki farklı belgeye ayrılmış olsalar da her iki Sözleşme’de, tüm insanlara yönelik olarak medeni ve siyasi haklar ile ekonomik, sosyal ve kültürel hakların önemi ve birbirine bağımlılığı vurgulanmaktadır. Her iki sözleşmenin Önsöz’ünde şu şekilde ifade edilmektedir:

“[...]İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ne uygun olarak, kişisel ve siyasal özgürlüğe ve korku ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğüne sahip özgür insan ülküsüne ancak herkesin kişisel ve siyasal haklarının yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından da yararlanabileceği koşulların yaratılması ile ulaşılabileceğini kabul ederek [...]”.

Bu önemli bir noktadır, çünkü böylece, herkesin insan haklarından yararlanabilmesi için her iki grup hakkın güvenceye alınmasının taşıdığı önem, uluslararası hukukta açık bir şekilde tanınmıştır.

“Tüm insan hakları; evrensel, bölünmez, birbirine bağımlı ve birbiriyle ilişkilidir. Uluslararası toplum, dünya çapında insan haklarına adil ve eşit bir şekilde yaklaşmalıdır; hepsine aynı derecede önem verilmeli, aynı derecede vurgu yapılmalıdır. Ulusal ve bölgesel farklılıklar ile tarihsel, kültürel ve dini geçmişlerin önemini dikkate almak gerekli olsa da; tüm insan haklarını ve temel özgürlükleri geliştirmek ve korumak; siyasi, ekonomik ve kültürel sistemleri ne olursa olsun, Devletlerin görevidir”.

Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı, I(5)
Dünya İnsan Hakları Konferansı, Viyana, 14–25 Haziran 1993

Andlaşma Yapıları

Birleşmiş Milletler, insan hakları alanındaki normları uluslararası hukuka yerleştirmenin ötesinde, ilgili andlaşmalardaki maddelerin uygulanmasını denetlemek üzere bağımsız uzmanlardan oluşan komiteler kurmuştur. Bu organlar devletler tarafından sunulan raporları değerlendirir ve bunlar üzerine yorumlar getirir. Ayrıca, andlaşma maddeleriyle ilgili yorumlar yayınlar ve andlaşmada öngörüldüğü

durumlarda bireysel şikayetleri ele alır. Bir andlaşmanın onaylanması, bir devletin, komite tarafından düzenli olarak denetlenmeyi kabul ettiği anlamına gelir. Çoğu andlaşmayla ilgili olarak bu denetim, onaylama işleminden yaklaşık bir yıl sonra gerçekleşir ve bunun ardından her 4 ila 5 yılda bir tekrarlanır. Şu adreste andlaşma organlarına sunulan devlet raporlarına dair bir takvim ile andlaşmaları onaylamış devletlerin listelerini bulabilirsiniz: <http://www.unchr.ch/html/menu2/convmech.htm>.

Devletler, sundukları raporlarda belirli bir andlaşmayla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmek için attıkları adımları bildirirler. İlgili komite, hem devletin sunduğu rapora hem de sivil toplum örgütleri ile diğer denetim organlarından⁶ gelen bilgilere dayanarak gözlemlerde bulunur ve sonuçlara varır. Komite bunlara ek olarak belirli sorunlar ya da temalarla ilgili genel tavsiye kararları verebilir. Ancak komite, kendi bulgularını ve tavsiyelerini bir devlete dayatamaz.

Bazı andlaşmalar kapsamında, devlete karşı bireysel şikayetler yöneltilmesi de mümkündür. Bu başvuru şekli sayesinde şikayet eden kişi, hem ülkesi içerisinde elde edemediği bir çözüme ulaşılabilir hem de gelecekte benzer ihlallerin gerçekleşmesini önlemeye katkıda bulunabilir. Ancak bu usulün gerçekleşebilmesi için birkaç koşulun birden yerine getirilmesi gerekir. Bunlardan ilki, devletin bu yolu resmen tanımış olmasıdır. Bu da, ilgili andlaşmada başvuru usulüne dair maddenin veya protokolün onaylanmış olmasını gerektirir. Buna ek olarak söz konusu şikayetin bazı kabuledilebilirlik şartlarını taşıması gerekmektedir. Şikayetlerin kabul edilebilirliği konusu 8. Kısımda daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Hem ICCPR hem de ICESCR denetim organlarına sahiptir. ICCPR için bu kurum İnsan Hakları Komitesi'dir (HRC). HRC, ICCPR içerisinde belirtilen medeni ve siyasi haklar alanında uzman 18 kişiden oluşur. Bu komite her 5 yılda bir, sözleşmeye taraf devletlerin yükümlülüklerine uyup uymadıklarını değerlendirir. Komite buna ek olarak, birinci İhtiyari Protokol'ü onaylamış devletler için, söz konusu devletin değerlendirilme zamanı henüz gelmemiş olsa bile bireyler tarafından sunulan şikayetleri görüşebilir.

HRC, devletlerin sunduğu raporlarla ilgili değerlendirmelerinde, ırksal ve etnik ayrımcılıkla ilgili kaygıları sık sık dile getirmektedir. HRC aynı zamanda bazı Avrupa ülkelerindeki Romanların/Çingenelerin durumlarına özel olarak atıfta bulunmuştur. Örneğin Komite, yakın zamanda Slovakya ile ilgili "Sonuç Gözlemleri" kapsamında, Romanlara/Çingenelere karşı ısrarlı bir şekilde yürütülen ayrımcılık ile ilgili kaygılarını ifade etmiş ve şunu belirtmiştir:

"Devlet, Romanlara/Çingenelere karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve Romanların/Çingenelerin bu Sözleşme'den doğan haklarını gerçek hayatta tam olarak kullanabilmelerinin sağlanması için gereken tüm önlemleri almalıdır. Devlet aynı zamanda, Romanların/Çingenelerin resmi yazışmalarda kendi dillerini kullanma fırsatı elde etmeleri, kolayca erişilebilir toplumsal hizmetlerden yararlanmaları, iş hayatına hazırlayıcı eğitimler almaları

ve Romanlara/Çingenelere yönelik iş olanakları yaratılması için daha çok çaba sarfetmelidir. Komite, bu alanlarda benimsenen politikaları ve bunların somut sonuçlarını ayrıntılı olarak öğrenmek istemektedir.”⁷

ICESCR, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (CESCR) tarafından denetlenmektedir. Bu Komite de 18 uzmandan oluşmaktadır ve her 5 yılda bir sözleşmeye taraf olan devletlerden rapor istemektedir. Görev tanımı itibarıyla raporlarında ırk ayrımcılığı konusunda kaygılar dile getirebilen CESCR, pek çok kez de bunu yapmıştır. Bu komite yakın zamanda Polonya hakkında yayınladığı bir raporda, bu devletten şunu istemiştir: “Roman/Çingene nüfusu hakkında güncel bilgiler sağlanması ve istihdam, barınma ve sağlık hizmetleri alanlarında Romanlara/Çingenelere karşı ayrımcılık uygulanması vakalarına yönelik etkin çözümler sağlayacak önlemler dahil olmak üzere Roman/Çingene nüfusunun gelişmesine yönelik engellerin ortadan kaldırılmasına dair kapsamlı bir program yürütülmesi.”⁸ ICESCR kapsamında bireysel şikayetlere dair bir usul öngörülmemiştir.

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: Tematik Belgeler

Uluslararası İnsan Hakları Manzumesinden ayrı olarak olarak, belirli konulara dair normları belirleyen tematik insan hakları belgeleri bulunmaktadır. Bu belgeler ya belirli konuları kapsayıcı da insan hakları ihlallerine karşı daha savunmasız olan belirli grupları korumayı yöneliktir. Bu belgeler; sözleşmeler, bildirgeler ve davranış kuralları gibi değişik kategorilere ayrılır. Birleşmiş Milletler’in himayesinde benimsenmiş olan çeşitli insan hakları belgelerinin tümüyle ilgili ayrıntılı bilgilere şu adresten ulaşabilirsiniz: <http://www.unhchr.ch/html/intlinst.htm>.

Aşağıdaki tablonun sol sütununda, Birleşmiş Milletler’in başlıca insan hakları andlaşmalarının bazıları listelenmiştir. Tablonun tepesindeki satırda ise Roman/Çingene hakları açısından özellikle dikkate alınması gereken bazı konular yer almaktadır. Sizce hangi belge(ler) burada sıralanan konularla ilgilidir? İlgili kutuları işaretleyerek yanıtlarınızı verin.

Sözleşmenin Adı	Kapsadığı Meseleler					
	Meskenden zorla tahliye	İstihdamda ayrımcılık	Eğitim alanında ayrı tutma	Sağlık hizmetlerine erişim	Polis tarafından fiziksel taciz	Kendi ülkelerinde zulme uğrayan kişiler için sığınma imkanı
Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (ICCPR), 1966						
Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR), 1966						
Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICERD), 1965						
Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), 1979						
Çocuk Hakları Sözleşmesi (CRC), 1989						
Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951						
Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, 1990						

Tematik Belgeler

Aşağıdaki tabloda Birleşmiş Milletler'in insan hakları alanındaki başlıca belgeleri yer almaktadır. İHEB'e ek olarak, ICCPR ile ICESCR'i ve bunlarla ilişkili andlaşma yapılarını daha önce ele almıştık. Aşağıda adı geçen tematik belgelerin her biri için, ICCPR ve ICESCR'e benzer bir şekilde, imzacı devletlerin ortaya konulmuş standartların uygulanmasını sağlamak için belirli bir usul mevcuttur. Bunlardan bazılarında şikayet mekanizmaları ve/veya acil durum usulleri bulunmaktadır ve her biri, bir komite veya benzer bir organ tarafından izlenmektedir. Bu andlaşmalarla ilgili belgelere şu adresten ulaşılabilir: <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>.

**Uluslararası İnsan Hakları Manzumesi
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB), 1948**

**Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar
Sözleşmesi (ICCPR), 1966**

**Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel
Haklar Sözleşmesi (ICESCR), 1966**

Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951	Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1965	Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 1979	İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, 1984	Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989
---	---	---	--	--------------------------------

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme

İrk ayrımcılığına yönelik başlıca andlaşma olan Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICERD) Roman/Çingene hakları ve sorunları bağlamında en önemli sözleşmedir. 2. Kısımda ele alındığı üzere ICERD tarafından tanımlandığı şekliyle, ırk ayrımcılığı “siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih anlamındadır”. Bu Sözleşme, hukuk önünde eşitlik hakkı ile medeni ve siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan eşit bir şekilde faydalanılmasını güvence altına alır. Bu sözleşme hem yurttaşları hem de yurttaş olmayanları kapsar. Bu sözleşmeye göre devletler, ırk üstünlüğü veya ırkçı nefrete dayalı fikirlerin yayılmasını önlemek, değişik ırklara karşı önyargılı yaklaşımlarla mücadele etmek ve hoşgörüyü geliştirmek için çaba göstermek durumundadır. Bu el kitabının Ekler Bölümünde ICERD’in tüm metni mevcuttur.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin denetim organı olan Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD), ülkelerin düzenli olarak sundukları raporları değerlendirmeye ek olarak, bireysel şikayetleri de ele alabilir. Bu komite 18 uzmandan oluşur ve her dört yılda bir sözleşmeye taraf devletleri değerlendirir. ICERD, önceden tarihi belirlenmiş olarak yaptığı değerlendirmelerde, Komite tarafından ele alınan pek çok ülkede, Romanların/Çingenelerin maruz kaldıkları ayrımcılık uygulamaları üzerine görüş bildirmiş ve bazı genel tavsiye kararları almıştır. Bunlara Romanlara/Çingenelere Karşı Ayrımcılık Üzerine Genel Tavsiye Kararları da dahildir.

Bu kapsamlı tavsiye kararları şunları içermektedir:

- Romanlara/Çingenelelere karşı ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılması için yasaların çıkarılması ya da mevcut yasaların değiştirilmesi gibi genel önlemler;
- Irkçı şiddete karşı koruma sağlama amaçlı önlemler;
- Eğitim alanında önlemler;
- Yaşam koşullarını geliştirmeye yönelik önlemler;
- Medya alanında önlemler ve
- Kamusal yaşama katılımı ilgili önlemler.

Bu Genel Tavsiye Kararları aynı zamanda, genellikle çifte ayrımcılığa maruz kalan Roman/Çingene kadınların durumuna dair de özel ifadeler içermektedir. Romanlara/Çingenelelere Karşı Ayrımcılık Üzerine Genel Tavsiye Kararları'nın tüm metnine şu adresten ulaşabilirsiniz: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/11f3d6d130ab8e09c125694a0054932b?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/11f3d6d130ab8e09c125694a0054932b?Opendocument).

Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

“Kadın Hakları Sözleşmesi”, cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla başvurulacak yöntemleri ve devletlerin bu konudaki yükümlülüklerini tanımlar. Bu belgede belirtilen haklar arasında hukukten eşit muamele görme hakkı; eğitimde, siyasi katılımı, istihdamda, sağlık ve ekonomi alanlarında eşitlik; cinsel sömürüye maruz kalmama hakkı ve eşitsizliğin üstesinden gelmeye yönelik geçici özel önlemler alınması imkanı bulunmaktadır. Bu belgedeki maddelerin çoğu, azınlıklara mensup kadınlar açısından özellikle önemlidir. Bunlara erkek ile kadının toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki basmakalıp kavramların ortadan kaldırılmasına yönelik önlemler de dahildir. Bu andlaşmanın tüm metnine şu adresten ulaşabilirsiniz: <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/e1cedaw.htm>.

23 uzmandan oluşan ve her 4 yılda bir devletleri değerlendiren Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW), bu Sözleşme'nin uygulanmasını denetlemektedir. Komite, kadınların; ırkları ya da etnik kökenleri yüzünden özellikle insan hakları ihlallerine maruz kaldığını gözlemlemiştir. Örneğin Komite yakın zamanlarda Almanya ile ilgili Sonuç Gözlemleri'nde, devletin hem etnik temelde hem de cinsiyet temelinde varolan ayrımcılığa karşı, Sinti ve Roman/Çingene kadınlara yasal koruma sağlama konusundaki başarısızlığını ifade etti. Almanya'da yaşayan çoğu Sinti ve Roman/Çingene kadın ve çocuk, Sözleşme tarafından güvenceye alınmış olan bir dizi korumadan dışlanmış durumdadır. Bu durum özellikle eğitim, istihdam, sağlık alanları ile kamusal ve siyasi yaşama katılım konularında geçerlidir.

İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme

İşkenceye Karşı Sözleşme, işkencenin ortadan kaldırılması için yapılması gerekenleri tanımlamaktadır. Sözleşme'ye göre işkence şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya *ayrım gözetten herhangi bir sebep dolayısıyla* bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatıyla uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırıp veren bir fiil anlamına gelir”. (Madde 1) (italikler sonradan eklenmiştir)

İşkence ile Mücadele Komitesi, bu Sözleşme'nin denetim organıdır. Bu organ, sözleşmeye taraf devletleri her 4 yılda bir değerlendiren 10 uzmandan oluşmaktadır. Bu Komite ayrıca, düzenli değerlendirmelere ek olarak, işkence iddialarını araştırabilmektedir. Bu Komite, Çek Cumhuriyeti ile ilgili 2004 Sonuçlar ve Tavsiye Kararları belgesinde, Roman/Çingene kadınların maruz kaldıkları, kendilerine bilgi verilmeden ve rızaları alınmadan kısırlaştırdıkları olaylarla ilgili iddialar konusunda kaygılarını dile getirmiştir; bu olaylar yukarıda verilen tanıma göre işkence olarak ele alınabilir. Bu sözleşmenin metnine şu adresten ulaşılabilir: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_cat39.htm.

Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların (18 yaşın altındaki tüm insanlar olarak tanımlanmıştır), hiçbir ayrımcılığa tabi tutulmadan faydalanabilecekleri hakları tanımlamaktadır. Bu sözleşme hem devlet yetkilileri ile kurumlarına hem de özel kişilere ve kurumlara yöneliktir. Diğerleri kadar eski olmasa da bu Sözleşme neredeyse bütün ülkeler tarafından onaylanmıştır. Hatta en yaygın olarak onaylanan insan hakları sözleşmesidir. Bu sözleşmenin metnine şu adresten ulaşılabilir: <http://www.unhchr.ch/html/menu2/6/crc/treaties/crc.htm>.

Bu Sözleşme'nin uygulanması Çocuk Hakları Komitesi tarafından denetlenmektedir. Bu Komite, imzacı devletlerin sözleşmeye uyup uymadığını her 5 yılda bir denetleyen 10 uzmandan oluşmaktadır. Komite, Roman/Çingene çocuklara karşı ayrımcılık içeren uygulamalar konusunda endişelerini belirtmektedir. Buna, aralarında Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin de dahil olduğu birkaç Avrupa ülkesinde, eğitim ve sağlık hizmetlerine eşit olmayan erişim sorunu da dahildir.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, ülkesini terketmek zorunda kalmış kişilerin savunmasız konumuna dair korumalar geliştirmek için oluşturulmuştur. Bu Sözleşme'ye göre, bir mülteci şöyle tanımlanmaktadır:

“[...] ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen [kişi]”. (Madde 1)

Bu sözleşme, mültecilerin yararlanacakları temel hakları ve asgari muamele standartlarını tanımlamaktadır. Bu temel haklar arasında, sosyal yardım, istihdam ve kimlik belgeleri ile ilgili haklar da bulunmaktadır. Ancak sözleşmedeki en önemli maddelerden biri, mültecilerin sınırdışı edilmesini veya kaçtıkları ülkelere zorla geri gönderilmesini yasaklamaktadır. Madde 33’de şöyle belirtilmektedir: “Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.” Bu sözleşmenin tam metnine şu adresten ulaşılabilir: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/o_c_ref.htm.

Daha önce sözü edilen sözleşmelerden farklı olarak, Mülteci Sözleşmesi, bu belgeyi onaylayan ülkelerdeki uygulamaları denetlemekle yükümlü bir komite öngörmemiştir. Mültecilerin çıkarlarının bu sözleşmede öngörülen şekilde korunması, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) sorumluluğundadır. “Mültecilere uluslararası düzeyde koruma sağlanması ile mültecilere sürekli çözümler bulunması için hükümetlere destek verilerek; mültecilerin gönüllü olarak ülkelere geri dönmelerinin kolaylaştırılması veya yeni ülkelerindeki topluluklara entegrasyonunun sağlanması” Komiserliğin görevidir.⁹ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu hakkında daha fazla bilgiye şu adresten ulaşılabilir: <http://www.unhcr.ch/cgi-bin/texis/vtx/home>.

Mültecilerle ilgili sorunları ele alırken benimsenebilecek çok sayıda değişik yaklaşım mevcuttur, bunlar; mültecinin sığınmak istediği ülkeye, mültecinin terk ettiği ülkeye ve kaçılan özel duruma göre değişmektedir. Bu konularda ilk danışma noktası yerel BMMYK bürosu olmalıdır. Yerel büronun üstlenebileceği rol, hükümetle kurmuş olduğu ilişkiye bağlıdır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin yerel bürolarıyla ilgili irtibat bilgilerine şu adresten ulaşılabilir: <http://www.unhcr.ch/cgi-bin/texis/vtx/home>.

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: İnsan Hakları Belgelerini Anlamak

İnsan hakları normlarını belirleyen pek çok belge mevcuttur. Aşağıdaki kutuda Birleşmiş Milletler'in insan hakları alanındaki belgelerinden bazılarını bulacaksınız. Bunların bazıları bu kısımda ele alınmıştır. Az önce edinmiş olduğunuz bilgilerden yararlanarak, aşağıdaki tabloyu doldurun.¹⁰ Söz konusu belgenin, hukuken bağlayıcı olup olmadığını ve bu belgede yer alan hakların ihlal edilmesi durumunda atılabilecek olumlu adımları belirtin. Örnek oluşturmasıyla amacıyla, BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi için ilgili bilgiler girilmiş durumdadır.

● İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	● Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme
● Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme	● Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildirge
● İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme	✓ BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi

Aracın türü	Belgenin adı	İhlallere karşı atılabilecek adımlar
Hukuken bağlayıcı	● ● ●	
Hukuken bağlayıcı değil	● BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi ● ●	Devletlerin uygulamalarını yönlendirmek için yeni ilkeler, kılavuzlar, vs. geliştirilmesi.

**BM'nin burada yer almayan uluslararası insan hakları belgelerine ait bilgiler şu adreste bulunabilir: http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/o_c_ref.htm.

Sözleşme Dışı Mekanizmalar

Birleşmiş Milletler'in insan hakları sistemi çerçevesinde, andlaşmalara dayalı mekanizmalar ve bildirgelere ek olarak, sözleşme dışı mekanizmalar olarak adlandırılan mekanizmalar da mevcuttur. Bu sözleşme dışı mekanizmalar, herhangi bir andlaşmaya veya sözleşmeye bağlı olmadan işlemektedir.

İnsan Hakları Komisyonu

BM insan hakları sisteminin en tepesinde İnsan Hakları Komisyonu (HRC) bulunur. HRC, siyasetin oldukça içerisinde bir organ olan Ekonomik ve Sosyal Konsey'de yer alan, 53 ülkeden seçilmiş temsilcilerden meydana gelir. Bu organ her yıl toplanarak, insan haklarıyla ilişkili konuları görüşür ve BM'in insan hakları alanındaki çalışmaları için öncelikli alanları belirler. Bu kapsamda Özel Raportörler veya Çalışma Grupları atanabilir veya bir bildirgenin ya da sözleşmenin hazırlanması için girişim başlatılabilir. HRC, ırk ya da etnik temele dayalı ayrımcılıkla ilgili hükümler içeren pek çok karar almıştır. Bu organın çalışmaları hakkında daha fazla bilgiye şu adresten ulaşabilirsiniz: <http://www.unhcr.ch/html/menu2/2/chr.htm>.

Özel Raportörler ve Çalışma Grupları

Özel Raportörler ve Çalışma Grupları, belirli alanlarda meydana gelen insan hakları ihlalleriyle ilgilenmek üzere HRC tarafından atanır. Bunlara, belirli bir ülkeyi veya insan hakları alanında belirli bir temayı araştırma sorumluluğu verilebilir. Hem Özel Raportörler hem de Çalışma Grupları, insan haklarıyla ilişkili meselelerde doğrudan hükümetlerle iletişim kurabilirler; ayrıca her yıl HRC'ye rapor verirler. Roman/Çingene hakları alanında çalışan aktivistler açısından önem taşıyan bazı Raportörler ve Çalışma Grupları şunlardır:

- Irkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı korkusu ve bunlarla bağlantılı hoşgörüsüzlüğün günümüzde karşılaşılan biçimleri üzerine Özel Raportör;
- Göçmenlerin insan hakları üzerine Özel Raportör;
- Fiziksel ve ruhsal sağlık alanında herkesin mümkün olan en yüksek standartlardan faydalanabilmesi hakkı üzerine Özel Raportör;
- Eğitim hakkı üzerine Özel Raportör;
- Durban Deklarasyonu ve Eylem Programı'nın (2001 Irkçılığa Karşı Dünya Konferans kapsamında) etkili bir şekilde uygulanması üzerine Çalışma Grubu, ve
- Yeterli yaşam standartlarına sahip olma hakkının bir bileşeni olarak yeterli barınma hakkı üzerine Özel Raportör.

Burada sayılan sözleşme dışı mekanizmalara ek olarak, bu kategoride yer alan başka uluslararası insan hakları araçları da bulunmaktadır. Bunlar arasında Özel Usuller ve İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Üzerine Altkomisyon yer almaktadır. Bu araçların işleyişi hakkında daha fazla bilgi bulmak için şu adresteki İnsan Hakları Komisyonu web sitesine bakabilirsiniz: <http://www.unhchr.ch/html/menu2/2/chr.htm>.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, uluslararası insan hakları hareketine liderlik eder. Yüksek Komiser, BM'in insan hakları alanında yürüttüğü faaliyetlerden birinci derecede sorumlu olan BM yetkilisidir. Bu kişi, sık sık kamuoyuna açıklama yapar, insan hakları krizlerinde çağrılarda bulunur ve insan hakları ile ilgili mesajların dünyanın her tarafında işitilmesini sağlamak için yoğun bir şekilde seyahat eder. Mevcut Yüksek Komiser, Louise Arbour'dur.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu (UNHCHR), birkaç ülkede saha misyonları oluşturmuştur. Büroya bağlı yetkililer, insan hakları ihlallerini denetler ve araştırır; çoğu durumda da, insan haklarına uyulmasını olumlu yönde etkileyen yapılar kurulması ve güçlendirilmesi konusunda yerel hükümetler ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği yaparlar. Avrupa'da, Makedonya, Hırvatistan, Bosna Hersek ile Sırbistan ve Karadağ'da saha misyonları oluşturulmuştur. Saha misyonlarının sunduğu raporlar, bu ülkelerde Roman/Çingene toplumlarının ırk ayrımcılığına maruz kaldığına işaret etmektedir. ERRC, Sırbistan ve Karadağ'daki saha misyonu ile işbirliği içerisinde "Sırbistan ve Karadağ'da Roman/Çingene Haklarının Korunması" başlıklı bir memorandum hazırlamıştır. UNHCHR aynı zamanda birkaç andlaşma organına ve İnsan Hakları Komisyonu gibi diğer sözleşme dışı mekanizmalara idari destek sağlamaktadır.

Dipnotlar

- ¹ Ancak bu her zaman sözkonusu değildir. Bazen ilgili andlaşmaların iç hukuka resmen aktarılması gerekmektedir.
- ² Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Flowers, Nancy (ed), "Activity 8 Comparing Rights Documents", Yer aldığı kaynak: *Human Rights Here and Now: Celebrating the Universal Declaration of Human Rights*. Bu kaynağa şu adreste erişilebilir: <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hereandnow/Part-3/Activity8.htm>.
- ³ Birleşmiş Milletler Vakfı. Bu kaynağa şu adreste erişilebilir: http://www.unfoundation.org/un/un_about.asp.
- ⁴ Hazırlık sürecindeki belgelere şu adresten ulaşılabilir: <http://www.unhchr.ch/html/menu2/2/chrwg.htm#standard>.
- ⁵ Flowers, Nancy (ed), "From Concept to Convention: How Human Rights Law Evolves", yer aldığı kaynak: *Human Rights Here and Now: Celebrating the Universal Declaration of Human Rights*. Bu kaynağa şu adresten ulaşılabilir: <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hereandnow/Part-1/from-concept.htm>.
- ⁶ Sivil toplum örgütlerinin andlaşma organlarına "gölge raporlar" hazırlamaktaki rolleri, 7. Kısımda daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.
- ⁷ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi. *Concluding observations of the Human Rights Committee: Slovakia*, 22/08/2003, CCPR/CO/78/SVK. 78. Oturum, 2003.

- ⁸ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi. *Concluding Observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Poland*, 19/12/2002, E/C.12/1/Add.82. 29. Oturum, 2002.
- ⁹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu, *Fact Sheet No.20, Human Rights and Refugees*. Bu kaynağa şu adresten ulaşılabilir: <http://www.unhchr.ch/html/menu6/2/fs20.htm>.
- ¹⁰ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu, *Minorities, the United Nations and Regional Mechanisms*. Bu kaynağa şu adresten ulaşılabilir: <http://www.unhchr.ch/html/menu6/2/minorities/pam1.doc>.

A Bölümü
İnsan Hakları Üzerine Düşünmek

4. Kısım

İnsan Hakları Nasıl Korunmaktadır?
Bölgesel Avrupa Mekanizmaları

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

4. İNSAN HAKLARI NASIL KORUNMAKTADIR? BÖLGESEL AVRUPA MEKANİZMALARI

Giriş

Birleşmiş Milletler'e ek olarak insan hakları alanında çalışan başka hükümetlerarası örgütler de mevcuttur. Avrupa'da insan hakları alanında çalışan aktivistler şanslıdır çünkü Avrupa ölçeğinde faaliyet gösteren bir dizi bağımsız bölgesel örgüt bulunmaktadır. Bu yapılar genel olarak bir önceki kısımda ele alınan uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda faaliyet yürütürler. Bu örgütler bazı durumlarda bu standartları ilerletmişler ve sadece ileri düzeyde ilkeler geliştirmekle kalmayıp, aynı zamanda bu ilkelerin uygulanmasını sağlamak için yaratıcı mekanizmalar oluşturmuşlardır. Avrupa'daki insan hakları kurumlarının belirledikleri ilkeler genellikle diğer bölgesel kurumlar tarafından, hatta bazı durumlarda Birleşmiş Milletler tarafından bile benimsenmiştir.

Devletler bu bölgesel örgütlerin üyeleridir. Bu örgütlere üye olmak, insan hakları standartlarına uymayı gerektirdiğinden; aktivistler, bir ülke topraklarında meydana gelen insan hakları ihlallerine dikkat çekmek için ek bir imkana kavuşmuş olmaktadır (Birleşmiş Milletler mekanizmalarına ek olarak). Avrupa'daki başlıca hükümetlerarası örgütler şunlardır:

- Avrupa Konseyi (AK);
- Avrupa Birliği (AB);
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT).

Bu örgütlerin her birinin kendine özgü görev tanımları ve çalışma alanları vardır. Ancak bunların hepsi, Avrupa içerisinde insan hakları alanını biçimlendirmekte bazı roller üstlenmektedir. Birleşmiş Milletler örneğinde olduğu gibi, bu örgütler tarafından geliştirilen ve üye ülkelerin uymakla yükümlü olduğu belirli sözleşmeler ve andlaşmalar mevcuttur.

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: Bölgesel Belgeler

Ülkeniz yukarıda sözü edilen Avrupa düzeyindeki bölgesel hükümetlerarası örgütlerin hangisine üyedir? Her bir hükümetlerarası örgütün web sitesine bakarak bunu kolayca görebilirsiniz. Üye ülkelerin listesi şu adreslerde bulunabilir:

- Avrupa Konseyi: http://www.coe.int/T/e/com/about_coe/member_states/default.asp.
- Avrupa Birliği: http://europa.eu.int/abc/index_en.htm#.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı: http://www.osce.org/general/participating_states/.

Ülkem şu hükümetlerarası örgütte yer almaktadır:

AK	☐
AB	☐
AGİT	☐

Eğer ülkenizin bu hükümetlerarası örgütlere üye olmadığını öğrendiyseniz, bunun nedenini ya da aday üyelik başvurusunda bulunup bulunmadığını öğrenmek isteyebilirsiniz.

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi (AK) 1949 yılında kuruldu. Avrupa Konseyi Statüsü'nün 1. maddesine göre, Avrupa devletlerinin bu örgütü kurma amacı "...üyeleri arasında, müşterek mirasları olan ülkü ve prensipleri korumak ve yaymak ve siyasi, ekonomik ilerlemelerini sağlamak amacıyla daha sıkı bir birlik meydana getirmek..." idi. AK'nin amaçları şunlardır:

- İnsan haklarını, parlamenter demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü korumak;
- Üye ülkelerdeki toplumsal ve yasal uygulamaları standartlara uygun hale getirmek için kıta genelinde anlaşmalar geliştirmek ve
- Paylaşılan değerlere dayanan ve değişik kültürleri kapsayan bir Avrupalı kimliğine dair farkındalığı geliştirmek.

Avrupa Konseyi'nin karar alma organı Bakanlar Komitesi'dir; bu organda Avrupa Konseyi üyesi 45* ülkenin Dışişleri Bakanları bulunmaktadır. Bu komite, örgütün en yetkili organıdır. Bakanlar Komitesi'ne rehberlik eden Parlamenterler Meclisi ise her bir üye ülkenin meclisleri tarafından gönderilen temsilcilerden oluşmaktadır. Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, Yerel Yönetimler Dairesi ile Bölgeler Dairesi'nden meydana gelmektedir. Nihayetinde başında Genel Sekreter'in bulunduğu Sekreteryâ, AK'nin yönetiminden ve günlük idaresinden sorumludur. AK içerisindeki organlar hakkında daha fazla bilgi edinmek için şu adresteki web sitesine bakabilirsiniz: **www.coe.int**.

AK'nin insan haklarını korumak şeklinde ifade edilen amacı doğrultusunda, bu örgüt bölge içerisinde insan haklarını geliştirmeye yönelik birçok belge ve mekanizma oluşturmuştur. Bu araçların bazıları şunlardır:

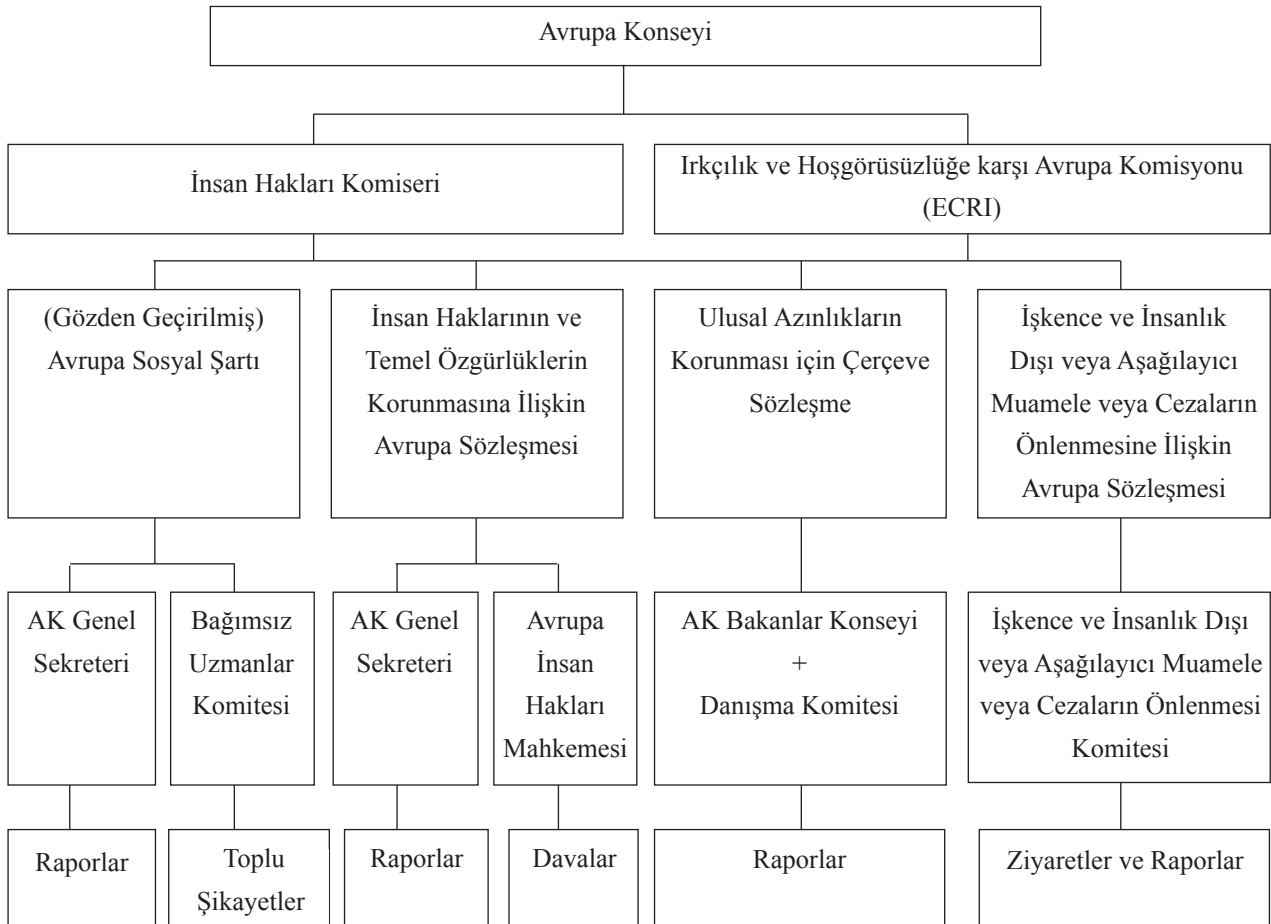
- İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi),
- (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı; ve
- Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme.

* Editörün Notu: 09 Mayıs 2006 itibariye üyesi sayısı 46'dır.

Avrupa Konseyi'nde bazı kurumlar, bu belgelerin uygulamalarını denetlemektedir. Örneğin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle ilgili meselelere yorum getirir ve bu Sözleşme'nin uygulanmasını sağlar. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi de, (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı'nın uygulanmasına rehberlik eder. Avrupa Konseyi içerisindeki başka bazı kurumlar, uluslararası hukukla doğrudan bağlantılı olmasa da, Romanlar/Çingeneler için önem taşıyan konularda işlevseldir. Örneğin Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu bir dizi faaliyet yürütmektedir. Buna Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerde ırkçılıkla ilgili meseleler hakkında düzenli olarak görüş bildirmek de dahildir.

Yukarıda sayılan araçlar yapı itibarıyla Birleşmiş Milletler'in araçlarına benzemektedir. Bunlar da andlaşma mekanizmaları içerirler ve devletler tarafından onaylanmaları gerekir. Ayrıca yine BM'ye benzer bir şekilde, hem medeni ve siyasi hakları tanımlayan belgeler hem de ekonomik ve sosyal hakları tanımlayan belgeler bulunmaktadır. Bunlara ek olarak belirli tematik konulara odaklanan belgeler de mevcuttur. Aşağıdaki tabloda Avrupa Konseyi içerisinde yer alan insan hakları mekanizmalarının yapısı gösterilmektedir.

Avrupa Konseyi içerisindeki temel insan hakları belgeleri ve uygulama mekanizmaları¹

İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Daha yaygın olarak **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi** veya Avrupa Sözleşmesi olarak bilinen bu belge içerisindeki maddeler ve protokollerde, başlıca medeni ve siyasi haklar ve özgürlükler tanımlanır. Ülkelerin Avrupa Konseyi'ne üye olabilmeleri için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni onaylamaları gerekmektedir. Bu Sözleşme'de yer alan hakların bazıları şunlardır:

✓ yaşam hakkı	✓ ifade özgürlüğü
✓ işkence yasağı	✓ özgürlük ve güvenlik hakkı
✓ adil yargılanma hakkı	✓ kanunsuz ceza olmaması
✓ kişisel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı	✓ düşünce, vicdan ve din özgürlüğü
✓ köleliğin ve zorunlu çalışmanın yasaklanması	✓ toplanma ve örgütlenme özgürlüğü
✓ evlenme hakkı	✓ etkili bir hukuki yola başvuru hakkı
✓ ayrımcılığın yasaklanması	✓ eğitim hakkı

Bu Sözleşme'nin maddelerinde tanımlanan haklara ek olarak devletlerin, egemenlik altındaki kişilere karşı yükümlülüklerini daha ayrıntılı bir şekilde tanımlayan Protokoller mevcuttur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile bazı Protokolleri bu kitabın Ekler Bölümünde yer almaktadır.

Sözleşme'ye göre maddelerde tanımlanan haklar, “cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan” (Madde 14) güvence altına alınmıştır. Ancak bu ayrımcılığa maruz kalmama hakkı başlı başına bir hak değil, sadece Sözleşme'de tanımlanan haklardan yararlanılması açısından geçerlidir. 12. Protokolde ayrımcılığa karşı genel bir yasak tanımlanmıştır, burada; kanunda öngörülen haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensubiyet, servet, doğum veya başka bir statüden kaynaklanan herhangi bir nedenle ayırım yapılmaksızın sağlanır. 12. Protokol, Avrupa Konseyi üyesi 10 ülke bunu onayladığı zaman yürürlüğe girecektir.*

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Uygulaması devletler tarafından gerçekleştirilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin koruma mekanizması da **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi**'dir. 3. Kısımda anlatılan Birleşmiş Milletler'in

* Editörün Notu: 01.04.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

hukuki mekanizmalarından farklı olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin denetimi bir yargı organı tarafından gerçekleştirilir. Çoğunlukla Avrupa Mahkemesi olarak anılan bu organ, önüne gelen başvurular konusunda karar verir ve Sözleşme'ye göre insan haklarının ihlal edilip edilmediğini yorumlar.

Avrupa Konseyi'ne üye bir ülke Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni onayladığı andan itibaren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisine tabi olmayı kabul etmiştir. Bu mahkemeye hem kişiler hem de devletler tarafından başvurular iletilir. Bu nedenle başvuranlar kişiler veya devletler olabilir (bireylerden oluşan gruplar ve sivil toplum örgütleri de mahkemenin “bireysel başvuru” tanımına dahildir). Bir başvurunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gönderilebilmesi için, başvuru tarafın “bütün iç hukuk yollarını tüketmiş olması” gerekmektedir. Bu ise söz konusu kişinin, ihlalin meydana geldiği devlet içerisinde adaleti sağlamak için olası bütün yolları denemiş olması gerektiği anlamına gelmektedir. Mahkeme tarafından bir karara varıldığında ilgili devlet bu karara uymak durumundadır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, mahkemenin kararlarına uyulmasını denetler.

Avrupa Mahkemesi kurulduğu tarihten bu yana ırk ayrımcılığıyla ilgili davalara bakmıştır. Mahkeme, belirli koşullar altında ırk temelinde ayrımcılık yapılmasının, Sözleşmenin 3. Maddesinin (insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele) ihlal edilmesi sonucunu doğurduğuna karar vermiştir. Bulgar sivil toplum örgütleri, Bulgaristan Helsinki Komitesi, Human Rights Project ve ERRC tarafından yakın zaman içerisinde açılan ve dönüm noktası oluşturan bir davada; Mahkeme, suçların soruşturulması safhasında ayrımcı yaklaşımların rol oynayıp oynamadığının belirlenmesine dair mümkün olan bütün adımların atılmasının devletlerin görevi olduğuna hükmetmiştir. Bu davayla ilgili koşullar ve verilen karar aşağıdaki kutuda daha ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Nachova ve Diğerleri/Bulgaristan Davası

26 Şubat 2004 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Nachova ve Diğerleri/Bulgaristan davasında kararını açıkladı. Bu kararda, Bulgaristan, iki Roman/Çingene erkeğin ölümünden ve bunun ardından etkili bir şekilde resmi soruşturma yürütülmemesinden dolayı, 2. maddenin ihlalinden (yaşam hakkı) oybirliğiyle sorumlu bulundu. Ayrıca Mahkeme tarihinde ilk kez, 2. maddeyle beraber değerlendirildiğinde, 14. maddede yer alan ırk ayrımcılığına karşı güvencenin de ihlal edildiğine karar verdi. Bu bağlamda, Bulgar yetkililerin, söz konusu olaylarda “ayrımcı yaklaşımların rol oynayıp oynamadığının belirlenmesinde mümkün olan bütün adımların atılması konusunda [...] görevlerini yerine getiremediğini” vurgulandı.

Mahkemeye başvuranların hepsi kendilerini Roman/Çingene kökenli olarak tarif eden Bulgaristan uyruklu kişilerdi. Bu dava, 1996 Temmuz ayında, başvuru sahiplerinin akrabalarının, kendilerini tutuklamaya çalışan bir askeri polis tarafından öldürülmesiyle ilgiliydi. Mutlak zorunluluk olmaksızın ölümcül kuvvetin kullanımına izin veren yetersiz yasalar ve uygulamadaki eksiklikler, başvuran kişilerin akrabalarının ölümüne neden oldu. Buna ek

olarak yetkililer, ölümlere dair etkili bir soruşturma yürütemedi; bu bağlamda Roman/Çingene kökenli kişilere karşı önyargı ve düşmanca yaklaşımlar belirleyici bir rol oynadı.

Mahkeme tarihi kararına, 2. maddeyle beraber değerlendirildiğinde 14. maddeyi gerekçe gösterdi ve şunları ifade etti:

“Mahkeme, şiddet içeren olayların soruşturulması sırasında, özellikle de devlet görevlilerinin neden olduğu ölümlerin soruşturulması sırasında; olası her tür ırkçı saikin ortaya çıkarılması ve bu olaylarda etnik nefret ile önyargının bir rol oynayıp oynamadığının belirlenmesi için atılabilecek bütün makul adımların atılması anlamında devlet yetkililerinin ek bir göreve sahip olduğu görüşündedir. Bunu yapmamak ve ırkçı nedenlere sahip olan şiddet ve zulmü, ırkçı unsurlar içermeyen vakalarla eşit değerlendirmek, temel haklara karşı özellikle yıkıcı bir boyut içeren eylemlerin özel doğasını görmezden gelmek olur. [...] Sözleşmeye taraf devletler, yasaların uygulanmasını sağlayan mekanizmaya halkın güvenini korumak için, güç kullanımıyla ilgili vakaların soruşturulması sırasında, hem hukuki sistemde hem de pratikte, aşırı güç kullanımı içeren vakalar ile ırkçı nedenler içeren öldürme olayları arasında ayırım yapılmasını sağlamalıdır [...] Mahkeme, devlet görevlileri tarafından işlenen şiddet eylemlerine dair yürütülen soruşturmalarda, üzerine gidilmesi gerektiği açıkça görünen konuların yetkililer tarafından araştırılmadığı ve olası ayrımcılığa dair kanıtların görmezden gelindiği durumlarda; sözleşmenin 14. Maddesi kapsamında şikayetler ele alınırken olumsuz sonuçlara varılabileceği ya da bu konuda kötü niyet olmadığını kanıtlama yükümlülüğünün söz konusu hükümete yüklenebileceği görüşündedir [...]”.

(Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Konseyi’nin insan hakları sistemi içerisinde, ekonomik ve sosyal hakları güvence altına alan belgedir. Belgenin ilk hali 1961 yılında yürürlüğe girmiş olsa da, bunun yerini giderek, gözden geçirilmiş ve 1999 yılında yürürlüğe girmiş yeni hali almaktadır. Avrupa Sosyal Şartı, hukuken bağlayıcı bir sözleşmedir ve bu belgeye taraf devletlerin, asgari sayıda maddeyi benimsemesini şart koşmaktadır. Avrupa Sosyal Şartı tarafından güvenceye alınan haklar arasında şunlar da bulunmaktadır:

✓ barınma	✓ ayrımcılığa uğramama
✓ sağlık	✓ istihdam
✓ sosyal güvenlik	

(Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı’nın metnine şu adresten ulaşılabilir: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/163.htm>.

Avrupa Sosyal Şartı'nın denetim organı Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'dir. Bu Komite, Avrupa Konseyi'nin Bakanlar Konseyi'nden seçilen 13 tarafsız üyeden oluşur. Bu komitenin görevi, taraf devletlerin Sosyal Şart'ta yer alan maddelere uyup uymadığını belirlemektir. Bu görevin yerine getirilmesinde, bir raporlama usulü, bir de şikayet usulü kullanılır.

Raporlama usulünde, devletler yıllık temelde rapor sunmak yükümlülüğü taşırlar. Bu raporlarda Sosyal Şart'a uyum konusunda atılan adımlar konusunda bilgi verilir. O yılın "çift" veya "tek" yıl olmasına göre raporda belirli maddeler yer alır. Komite bu raporlara dayanarak sonuçlara varır ve bunları yayımlar.

Sosyal Şart'ın 2. Ek Protokolü'ne göre aynı zamanda toplu şikayet usulü de mevcuttur. Ayrıca Sosyal Şart kapsamındaki hakların ihlaline dair şikayetler de Komite'ye iletebilmektedir. Eğer bir devlet 2. Ek Protokol'deki usulü kabul etmişse, belli örgütlerin şikayette bulunmaya hakkı vardır. Bu örgütler arasında Avrupa Konseyi nezdinde danışmanlık statüsüne sahip sivil toplum örgütleri de vardır; bu örgütler bu amaçla hazırlanmış bir listede yer almaktadır. Ayrıca bazı ülkeler, ulusal sivil toplum örgütlerinin de toplu şikayetlerde bulunmasına onay vermiştir.

Roman/Çingene hakları bağlamında, Komite'nin devlet raporları ile ilgili olarak yayınladığı sonuçlarda kullandığı ifadeler oldukça geneldir. Benzeri kurumlarla karşılaştırıldığında, yapılan yorumlar meselelerin fazla derinine inmemektedir. Ancak son zamanlarda Avrupa Sosyal Şartı ile Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı bağlamında Roman/Çingene hakları sorununa daha fazla odaklanılmaktadır. Ayrıca ERRC, Komite'ye Yunanistan hakkında bir şikayette bulunmuştur; barınma hakkının ciddi şekilde ihlal edildiği olayların bildirildiği bu şikayette, zorla tahliye vakaları ve konutların standartların altında olması gibi unsurlar da yer almaktadır. Komite bu şikayetin kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir ve "ERRC-Yunanistan" başlıklı, 8 Temmuz 2005 tarihinde aldığı kararda Romanların/Çingenelerin barınma hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir. Yunanistan'ın Avrupa Sosyal Şartı'nın 16. maddesini aşağıdaki sebeplerle ihlal ettiği kararına varılmıştır:

- Sabit ikametgah sahibi Romanların/Çingenelerin ihtiyaçlarını karşılayacak, kabul edilebilir standartlarda yetersiz sayıdaki konut,
- Göçebe olarak hayatını devam ettirmek isteyen ya da buna zorlanan Romanlar/Çingeneler için yeterli sayıda duraklama yerinin olmaması,
- Yasadışı olarak Romanlar/Çingeneler tarafından işgal edilen yerleşim yerlerinden veya konutlardan Romanların/Çingenelerin sistematik olarak çıkarılması.

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: Medeni ve Siyasi Haklar, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar'a karşı

Avrupa Konseyi'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve Avrupa Sosyal Şartı'na baktığımızda, medeni ve siyasi haklar ile ekonomik ve sosyal haklar arasındaki ayırım yine karşımıza çıkmaktadır.

Birleşmiş Milletler kapsamında ICCPR'nin derhal uygulanması öngörülürken, diğer taraftan ICESCR'nin aşamalı olarak uygulanması öngörülmektedir. Avrupa Konseyi içerisinde de, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin uygulanmasına Avrupa Mahkemesi gibi daha güçlü bir kurum destek vermektedir.

- Sizce, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi örgütler, insan hakları hukukunda medeni ile siyasi haklara neden özel olarak önem vermeye eğilimlidir?
- İnsan haklarının bölünemez ve birbirinden ayrılamaz niteliği ele alındığında bu doğru mudur?

Diğer Avrupa Mekanizmaları

Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme

Avrupa Konseyi'nin **Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme**'si, ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarını koruyan ilk sözleşmedir. Bu belge genellikle, eşitlik, olumlu eylemler ve görece savunmasız grupların korunmasıyla ilgili devletin sahip olduğu yükümlülükler gibi ilkelerden oluşmaktadır. Bu belgede bir ulusal azınlığın ne olduğu konusunda belirli bir tanım yer almasa da, çoğu devlet “ulusal azınlık” konusunda kendi tanımlarını yapmışlardır ve bazıları bu Sözleşme'nin kapsamına giren belirli grupları tanımlamıştır. Bu sözleşmenin tam metnine şu adresten ulaşılabilir: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm>.

Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme'nin denetim organı Bakanlar Komitesi'dir. Sözleşmeye taraf devletlerin, sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini uygulamaya yönelik attıkları adımlara dair raporlar sunması gerekmektedir. Bu Komite, 18 bağımsız uzmandan oluşan bir Danışma Komitesi ile birlikte çalışır ve bu uzmanlar Sözleşme'ye taraf devletlere ziyaretlerde bulunurlar. Bu Sözleşme kapsamında bir şikayet usulü bulunmamaktadır. Ancak aktivistler yerel mahkemelere yaptıkları başvurularda sözleşmeden alıntı yapmışlardır. Raporlar her 5 yılda bir sunulur.

Bakanlar Komitesi, ilk tur değerlendirmelerde; Slovak Cumhuriyeti, Macaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti, Almanya ve Birleşik Krallık'la ilgili sonuçlarında Romanların/Çingenelerin, Sintilerin ve Göçebelerin koşullarına değinmiştir. Komite, vardığı sonuçlarda ve aldığı tavsiye

kararlarında, etnik temele dayanan tehditler, şiddet ve düşmanlığa karşı korunma gereksinimine, olumsuz toplumsal algılara ve Roman/Çingene nüfus içerisinde sosyoekonomik şartlar açısından mevcut ciddi farklılıklara değinmiştir. Bu Sözleşme ile denetim organı kapsamında başvuru yapmak isteyenlerin atmaları gereken ilk önemli adım, kendi devletlerinin bu sözleşmenin hangi gruplar için geçerli olduğu konusunda bir açıklama yapıp yapmadığını belirlemektir. Bu bilgiye şu adresten ulaşabilirsiniz: www.coe.int/minorities.

İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu

İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) 1993 yılında kuruldu ve amacı, Avrupa çapında insan haklarının korunması perspektifinde; ırkçılığa, yabancı korkusuna, Yahudi düşmanlığına ve hoşgörüsüzlüğe karşı mücadele etmektir. Bu organ, hükümetler tarafından atanan bağımsız üyelerden oluşur ve her türlü hoşgörüsüzlüğe karşı (buna ırk, ten rengi, dil, din, uyrukluk ya da etnik köken temelindeki ayrımcılıklar da dahildir), gerek hukuki gerek siyasi anlamdaki korumaları güçlendirmek için çalışır.

ECRI bir andlaşma organı değildir. Ancak ülke raporları aracılığıyla Avrupa Konseyi'ne üye ülkeleri izler. Bu raporlar 4 ile 5 yıllık döngüler içerisinde sunulur ve her sene yaklaşık 10 ila 12 arasında ülke değerlendirilir. Bu raporlarda söz konusu ülke içerisinde ırkçılık ve hoşgörüsüzlük alanlarında değişik konular üzerinde durulur. Bunun yanı sıra daha önceki ECRI raporlarında yer alan tavsiye kararlarının uygulanması da değerlendirilir. Yeni bir raporun hazırlanmasından önce her ülke bir ECRI Raportörü tarafından ziyaret edilir. ECRI, raporlarında Roman/Çingene hakları ile ilgili alanlarda bir takım önemli gözlemlerde bulunmuştur. Bu Komisyon, raporlarını hazırlarken sivil toplum kuruluşlarıyla irtibat halinde olmak için çok çaba sarfeder, buna sivil toplum örgütleriyle enformasyon oturumları gerçekleştirmek de dahildir.

ECRI, ülke raporlarına ek olarak, ırkçılık ve hoşgörüsüzlük alanlarında genel konular üzerinde çalışmalar yürütür. Bu Komisyon bu bağlamda, Genel Politika Tavsiyeleri hazırlar, “örnek alınacak uygulamalar”la ilgili bilgiler toplar ve bunları yayımlar. Ayrıca 12. Protokolün onaylanması yoluyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. Maddesinde öngörülen ayrımcılık uygulanmaması ilkesinin kapsamının genişletilmesi için çalışır. ECRI'nin *Romanlara/Çingenelere Yönelik İrkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Etmek ile Romanlara/Çingenelere Yönelik İrkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadelede Pratik Örnekler* başlıklı 3. Numaralı Genel Tavsiyesi dikkate değerdir. Bu belge ECRI'nin Roman/Çingene toplumlarının Avrupa'nın değişik yerlerinde maruz kaldığı ayrımcılık ve ırkçılık olaylarını ne derece ciddiye aldığını göstermektedir. ECRI ile yayınları hakkında ek bilgilere şu adresten ulaşabilirsiniz: <http://www.coe.int/T/E/human%5Frights/Ecri>.

Avrupa Konseyi İçerisinde Roman/Çingene Hakları Alanında Faaliyet Gösteren Diğer Önemli Organlar

Yukarıda adı geçenlere ek olarak Avrupa Konseyi içerisinde Romanları/Çingeneleri ilgilendiren insan hakları konularında faaliyet gösteren bazı başka organlar da mevcuttur. **Romanlar-Çingeneler Konusunda Çalışan Uzman Grup**, Avrupa'daki Romanların/Çingenelerin durumunu düzenli olarak değerlendirir ve Romanlarla/Çingenelerle ilgili meselelerde Bakanlar Komitesi'ne önerilerde bulunur. Bu Grup, Romanlarla/Çingenelerle ilgili yeni girişimleri destekler ve bunlara araştırmalar, Roman/Çingene topluluklarının yaşadıkları ülkelerde entegrasyonlarının geliştirilmesi ve ilişkiler kurmaları da dahildir. **Genel Sekreter'e bağlı Romanlar-Çingeneler ile İlgili Faaliyetler Koordinatörü**, Roman/Çingene sivil toplum örgütleriyle diğer uluslararası örgütler arasında işbirliğini destekler.

Parlamenteler Meclisi aynı zamanda bir **İnsan Hakları Komiseri** seçer. Bu kişi Avrupa içerisinde insan haklarının geliştirilmesine dair bir takım sorumluluklara sahiptir. Bu Komiser şunları yapar: İnsan hakları alanında eğitim ve farkındalığın artırılmasını destekler;

- Üye devletlerin yasalarında ve uygulamalarında insan hakları açısından eksiklikleri belirler;
- Avrupa Konseyi belgelerinde öngörüldüğü şekilde insan haklarına uyulmasını ve bu haklardan faydalanılmasını destekler;
- İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunması için diğer hükümet organlarıyla ve sivil toplum örgütleriyle beraber çalışır ve
- İnsan hakları açısından kaygı uyandıran gelişmeler doğdukça bunları gözlemek için söz konusu ülkelere ziyaretlerde bulunur.

Komiserlik, bireysel şikayetlerle ilgili karar verme yetkisi olmayan bir organdır.

Avrupa Birliği

Avrupa Birliği (AB), belirli ekonomik ve siyasi standartlara uymayı taahhüt etmiş Avrupa ülkelerinden oluşan bir ittifaktır. Üye ülkeler ortak çıkarları olan konularda daha ileri bir noktaya varmak üzere egemenliklerinin bir kısmından vazgeçmeyi kabul etmiştir. AB, bu süreci “Avrupa Entegrasyonu” olarak adlandırmaktadır. Avrupa Birliği'ne üyelik, AB yurttaşlarına belirli haklar tanır; örneğin bir kişi AB üyesi ülkeler içerisinde istediği yere seyahat edebilir. AB, başka alanların yanı sıra, şu alanlarda da faaliyetler yürütür:

- Barışın korunması
- Sığınma ve göç politikası;

- Sınırları içerisinde iş imkanları yaratma;
- Çevre koruması ve
- İnsan hakları.

AB'nin başlıca kurumları, **Avrupa Parlamentosu**, Avrupa Birliği Konseyi ve Avrupa Komisyonu'dur. Avrupa Parlamentosu, AB'nin demokratik bir şekilde seçilen yasama organıdır; bu meclis bütün üye devletlerin temsilcilerinden oluşur. Daha önce Bakanlar Konseyi olarak bilinen **Avrupa Birliği Konseyi**, AB'nin ana yasama ve karar verme organıdır. Bu organ, bütün üye devletlerin hükümet temsilcilerinden oluşur. **Avrupa Komisyonu**, Avrupa yasaları için öneriler hazırlar, AB kararlarının uygulanmasını sağlar ve harcamaları denetler. Bu organ bir Başkan ile üye devletler tarafından aday gösterilen ve Parlamento tarafından kabul edilen yetkililerden oluşur. Bu organlar hakkında daha fazla bilgi edinmek için ilgili web sitelerine bakabilirsiniz:

- Avrupa Parlamentosu: http://www.europa.eu.int/institutions/parliament/index_en.htm.
- Avrupa Birliği Konseyi: http://www.europa.eu.int/institutions/council/index_en.htm.
- Avrupa Komisyonu: http://www.europa.eu.int/institutions/comm/index_en.htm.

AB, insan hakları alanında, üye ülkeler için standartlar oluşturma ve belirli konulara odaklanan organlar geliştirme gibi faaliyetler yürütmektedir. Roman/Çingene hakları alanında faaliyet gösteren aktivistler açısından bazı önemli kurumlar ve belgeler şunlardır:

- Temel Haklar Şartı;
- “İrk Direktifi” ve
- Avrupa Toplulukları Adalet Divanı.

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Temel Haklar Şartı, AB yurttaşları ile oturma hakkına sahip olanlar için, bir dizi medeni, siyasi, ekonomik ve sosyal hak tanımlamaktadır. Bu belge 6 kısımdan oluşur:

- 1) Onur,
- 2) Özgürlükler,
- 3) Eşitlik,
- 4) Dayanışma,
- 5) Yurttaş Hakları, ve
- 6) Adalet.

Bu Şart’ın temelinde şunlar vardır:

“[...] Üye Devletlerin ortak uluslararası yükümlülükleri ve anayasal gelenekleri, Avrupa Birliği Andlaşması, Topluluk Andlaşmaları, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Koprunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, Topluluk ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Sosyal Şartlar ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin içtihat hukuku [...]”.(Önsöz)

Şart’ın eşitlik üzerine olan 3. Kısımında yer alan 2 (1) maddesinde, cinsiyet, ırk, ten rengi, etnik veya sosyal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasi veya herhangi başka bir görüş, bir ulusal azınlığın üyesi olma, mülkiyet, doğum, engellilik, yaş veya cinsel yönelim gibi gerekçelere dayanan her türlü ayrımcılığın yasaklanması tanımlanmaktadır. Bu kısımda aynı zamanda, kültürel, dini ve dilsel çeşitliliğe; erkek ve kadın arasındaki eşitliğe; çocuk haklarına; yaşlıların haklarına ve engelli kişilerin entegrasyonuna saygı gösterilmesi de öngörülmektedir. Şart’ın tüm metnini şu adreste bulabilirsiniz: http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/index_en.html.

“İrk Direktifi”

Resmi adı “*İrk ve Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulamaya Konmasına İlişkin 2000/43/EC Sayılı Avrupa Birliği Konseyi Direktifi*” olan ve artık “İrk Direktifi” olarak bilinen belge, AB’nin ırkçılıkla mücadele alanında en güçlü aracıdır. Bu direktif 2000 yılının Haziran ayında kabul edilmiştir. Bu Direktif, “Üye Devletlerde eşit muamele ilkesini geçerli kılmak amacıyla ırk veya etnik kökene dayalı ayrımcılıkla mücadele için” (Madde 1) asgari gerekliliklere dair çerçeveyi belirler.

Geniş kapsamlı bu belge, AB üyesi ülkelerin; istihdam, eğitim, sağlık hizmetleri, barınma, sosyal koruma, sosyal yardım ile mallara ve hizmetlere erişimi de kapsayan bir dizi alanda ırk ayrımcılığını hukuken yasaklamasını şart koşturmaktadır. Bu Direktif içerisinde yer alan maddeler, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin Direktif’in içeriğine uyum sağlamak için gerekli yasaları, yönetmelikleri ve idari hükümleri çıkarmalarını gerektirmektedir. Üye ülkelerden, ırk ya da etnik kökene dayalı ayrımcılığa karşı korumaları güçlendirmek için, bu direktifi iç hukukuna ve uygulamalarına doğrudan aktarmaları beklenmektedir. Üye ülkeler aynı zamanda iç hukuklarının, ayrımcılık uygulayanlara yönelik yaptırımları ve mağdurların tazminini öngörmesini sağlamak durumundadır.

Bu belge, herkesin eşit muamele görmesi için asgari gereklilikler öngörmekle beraber, belirlenmiş herhangi bir maksimum standart yoktur. Bu da, ülkelerin, Direktif’in ruhundan ve amaçlarından sapmamak koşuluyla, daha ileri önlemleri uygulayabilecekleri anlamına gelmektedir. Bu Direktif kapsamında, eşit muamele ilkesine aykırı yasalar ve ile diğer hükümlerin kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca ülkelerin, eşit muamelenin geliştirilmesine yönelik bir organ veya organlar oluşturmaları gerekmektedir.

Üye ülkelerin bu direktifteki tüm maddeleri iç hukuka aktarmaları için öngörülen son süre 19 Temmuz 2003 idi. AB'ye yeni üye olan ülkelerden ise Direktif'in gerektirdiği yasaları AB'ye katıldıkları tarihte benimsemeleri beklenmektedir.

İrk Direktifi ayrıca bir raporlama usulü getirmekte ve bu kapsamda, ülkelerin her 5 yılda bir rapor sunmaları ve bu raporlarda, alınan önlemlerin etkisinin değerlendirilmesi öngörülmektedir. Bu raporlar Avrupa Komisyonu'na sunulmaktadır. Raporların ilk turu 2005 yılının Temmuz ayında başlayacaktır. Bu Direktif'in tam metnine şu adresten ulaşılabilir: http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2002/jan/2000-43_en.pdf.

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD), AB yasalarının uygulanmasını güvence altına alan organdır. Bu Mahkeme, AB andlaşmalarının ve mevzuatının yorumlanmasıyla ilgili ihtilafları karara bağlar ve içtihatlar yoluyla yurttaşlar için koruma standartları belirler. Bu Mahkeme, Avrupa Birliği üyeleri üzerinde yargı yetkisine sahiptir ve Avrupa Topluluğu Hukuku'ndan saptığı tespit edilen ulusal kararları iptal edebilir. Bu Mahkeme, her bir AB üyesi ülkeden gelen birer bağımsız yargıçtan oluşur. Avrupa Adalet Divanı hakkında daha fazla bilgiye şu adresten ulaşabilirsiniz. http://www.europa.eu.int/institutions/court/index_en.htm.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Soğuk Savaş döneminin siyasi koşullarında ortaya çıkan ve Avrupa'daki gerilimi azaltmayı amaçlayan bir örgüttü. Bu örgütün üyeleri arasında Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Rusya ve Avrupa ülkeleri bulunmaktadır. Örgüte toplam 55 ülke üyedir.

AGİT ilk olarak, ortak güvenlik meselelerini görüşmek, gerilimleri azaltmak ve insan haklarını geliştirmek amacını taşıyan bir şemsiye örgüt olarak kurulmuştu. AGİT, Soğuk Savaş'ın bitmesinden bu yana giderek artan bir şekilde, çatışmaları önlemeye, Avrupa kıtasında yaşanan krizler ve kriz sonrası durumlarla ilgili meseleleri ele almaya ve genel olarak bölgesel güvenlik ve istikrarı geliştirmeye odaklanmıştır. İnsan hakları hala AGİT'in yürüttüğü çalışmaların önemli bir odak noktası durumundadır. Ancak AGİT yetkilileri genellikle, AGİT'in esas olarak hukuki değil de diplomatik alanda güçlü olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum AGİT'i, yukarıda sözü edilen kurumlardan bir ölçüde ayırmaktadır. AGİT içerisinde insan haklarıyla ilgili meseleler, AGİT'in görev kapsamında yer alan "İnsani Boyut" temelinde değerlendirilmektedir.

AGİT içerisindeki başlıca organlar arasında AGİT Daimi Konseyi, AGİT Bakanlar Konseyi ve Sekreteryası bulunmaktadır. **AGİT Daimi Konseyi**, üye ülkelerin daimi temsilcilerinden oluşmaktadır

ve örgütün başlıca siyasi danışma ve karar alma organıdır. **AGİT Bakanlar Konseyi**, 55 üye ülkenin Dışişleri Bakanları'ndan oluşur; bu organ, örgütün faaliyetlerini gözden geçirir ve kılavuzluk görevini yürütür. Sekreteryâ, AGİT yapıları ile operasyonlarının yönetiminden sorumludur. Bu yapılara ek olarak AGİT'in, görevlerini yerine getirmek için kullandığı başka pek çok araç mevcuttur. Roman/Çingene hakları alanında yürütülen faaliyetler açısından en önemli araçlar aşağıda yer almaktadır.

Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu

Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (ODIHR), bölgesel güvenliğin "İnsani Boyutu" ile ilgilenen AGİT'in ana organıdır. ODIHR, insan haklarının korunması alanında bir dizi işlev üstlenmiştir. Bunların bazıları, seçimlerin gözlenmesi, sivil toplum kurumlarının oluşturulması ve güçlendirilmesi, yasal reformlar yoluyla hukukun üstünlüğünün desteklenmesi, hukuk alanında çalışanların eğitimi ve hukuk eğitiminin profesyonelleştirilmesi, bütün AGİT faaliyetlerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması, insan haklarının izlenmesi ve insan hakları alanında ciddi krizlerin yaşanması durumunda erken uyarıda bulunulması olarak sayılabilir. ODIHR aynı zamanda, insani boyut faaliyetlerinde AGİT saha misyonlarına destek verir. ODIHR hakkında daha fazla bilgiye şu adresten ulaşabilirsiniz: <http://www.osce.org/odihhr>.

Roman ve Sinti Konuları İçin İrtibat Noktası (CPRSI), ODIHR himayesinde faaliyet yürüten bir organdır. Bu organ AGİT tarafından; bölgede Romanlara/Çingenelere karşı hakim olan ırkçı ve etnik nefretin, yabancı korkusunun ve ayrımcılığın yol açtığı kaygılar nedeniyle kuruldu. CPRSI, Roman/Çingene seçmenlere yönelik farkındalık artırma programları ile Roman/Çingene adaylar ve siyasi partiler için eğitim kursları başlattı. Ayrıca, Romanların/Çingenelerin siyasete katılımını artırmaya yönelik ortak stratejiler görüşmek üzere milletvekilleri, belediye başkanları ve belediye meclis üyelerinin bir araya geldiği ilk uluslararası toplantıyı düzenledi. Bu organ hakkında daha fazla daha fazla bilgiye şu adresten ulaşabilirsiniz: <http://www.osce.org/odihhr/cprsi>.

Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri

Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri (HCNM), azınlıklarla ilgili meselelerin güvenlik boyutuyla ilgilenir; AGİT'e üye ülkeler arasındaki dostça ilişkileri, istikrarı ve barışı tehlikeye atabilecek etnik gerilimleri saptamak onun sorumluluğudur. Komiser'in ana amacı çatışmaların önlenmesidir. Bunun için, ilgili alanlarda misyonlar açılır ve gerilimleri diplomasi yoluyla önlemeyi amaçlayan çalışmalar yürütülür. Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri, bireysel insan hakları şikayetlerini ya da ihlallerini araştırmakla yükümlü değildir; bunlar görev sahasının dışındadır. HCNM siyasi bir aygıttır, ülkelerin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini denetlemeyi amaçlamaz. Ancak Komiser, artan gerilimler ve bunların güvenlik alanındaki olası etkilerine dair hükümetlere tavsiyelerde bulunur. Bu organ hakkında daha fazla daha fazla bilgiye şu adresten ulaşabilirsiniz: www.osce.org/hcnm.

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: AGİT Roman ve Sinti Konuları İçin İrtibat Noktası'nın Faaliyetlerine Örnek

Aşağıdaki paragrafları okuyun ve bunları takip eden soruları yanıtlayın.

Roman/Çingene seçim gözlemcilerinin eğitilmesi²

Seçim günü. Bir Roman/Çingene erkek seçim sandığının bulunduğu merkeze giriyor ve seçmen kayıt masasına gidiyor. Okuma yazma bilmiyor. Seçmen listesinde adını bulamıyor. Geri çevriliyor; böylece demokratik sürece katılma hakkını kullanamıyor.

Başka bir ülkede, gecekondu mahallesinde bir barakada yaşayan bir Roman/Çingene kadın, çocuklarını alıp seçim sandığının bulunduğu yere gidiyor. Ancak kadın, resmi oturma izni olmadığı için geri çevriliyor; böylece kendisini ve ailesini kimin yöneteceğine karar vermede söz sahibi olamıyor.

Güneydoğu Avrupa'da çatışmaların hüküm sürdüğü yıllarda evlerini terketmek zorunda kalan ve kalıcı bir konuta sahip olmayan bir Roman/Çingene çift, oy vermek için seçim sandığına gidiyor. Seçim yetkilileri, ülke içinde yerlerinden edilmiş bu insanlar konusunda ne yapacaklarını bilemedikleri için onları geri çeviriyorlar; böylece bu kişiler, temel hakları olan oy verme imkanından mahrum ediliyorlar.

DKİHB'ye bağlı Roman ve Sinti Meseleleri İçin İrtibat Noktası, Avrupa Komisyonu'ndan da mali destek alarak, "Romanlar/Çingeneler, oylarınızı akıllıca kullanın!" adında bir proje yürütmektedir. Bu projenin amacı, Romanları/Çingeneleri ve ilişkili grupları, oy verme hakkının kullanılması ve karar alma sürecinin tüm safhalarında kamusal yaşama daha aktif bir şekilde katılmaya teşvik etmek.

DKİHB'nin İrtibat Noktası ve Seçim Bölümü, bu proje kapsamında 5 AGİT ülkesinde yaşayan Roman/Çingene, Ashkali ve Mısırlılar arasından bir grubu, kısa dönemli seçim gözlemcileri olmak üzere eğitti. Bu kişilere, gerek ülkeleri içinde gerek uluslararası düzeyde seçim gözlemcisi olmaları için gerekli beceriler öğretildi. Buna ek olarak, Romanların/Çingenelerin ve benzer toplulukların seçimlerdeki davranışları ile siyasi sürece katılımlarıyla ilgili sorunlara özel bir önem verildi.

Romanların/Çingenelerin ve benzer toplulukların siyasi sürece katılımlarının önündeki engelleri kaldırmanın kilit adımlarından biri de, bu engelleri ve ilişkili nedenleri daha iyi kavramaktır. DKİHB tarafından eğitilen kısa dönemli seçim gözlemcileri, kendi ülkelerindeki seçimleri denetleyerek bu sürece etkide bulunabilirler. Bu gözlemcilerin, ulusal azınlıkların karşılaştıkları sorunlarla ilgili topladıkları bilgiler, sözkonusu toplulukların seçim sürecinden nasıl ve neden dışlandıklarının kavranmasını mümkün kılacaktır. Ancak konu tüm boyutları ile kavranıldığı zaman çözümlere ulaşmak mümkün olacaktır.

Üzerinde Düşüneceğiniz Sorular:

- 1) RSKİN'nin, Romanların/Çingenelerin siyasi haklarını geliştirme bağlamında yürüttüğü faaliyetler, siyasi sürece katılımı ilerletmeye odaklanmıştır. Romanların/Çingenelerin siyasi haklarını geliştirmek için başka mekanizmalar önerebilir misiniz?
- 2) Sizce Romanları/Çingeneleri seçim gözlemcisi olarak eğitmenin temelindeki mantık nedir?

İnsan Hakları Üzerine Düşünmek: Bir Bakışta Avrupa

Avrupa'daki başlıca bölgesel yapılara kısaca baktıktan sonra şimdi bunları değerlendirebiliriz. Bu kısımda okuduğunuz bilgilerden yararlanarak aşağıdaki tabloyu doldurun.

Değerlendirme sorusu	Örgüt		
	AK	AB	AGİT
Bu örgütün yetkileri nelerdir?			
Başvurulabilecek başlıca insan hakları belgeleri nelerdir?			
Bu hükümetlerarası örgüt içerisinde Romanlara/Çingenelere özgü organlar veya girişimler var mıdır?			
Ülkeniz bu hükümetlerarası örgüte üye midir?	☐ Evet ☐ Hayır	☐ Evet ☐ Hayır	☐ Evet ☐ Hayır

Genel Özet

Aşağıdaki tablo, son iki kısımda ele aldığımız mekanizmaları özetlemektedir.

Mekanizma	Köken				İşlevler				
	Andlaşma	Andlaşma dışı	Bölgesel	Dünya çapında	Raporlama			Bireysel şikayetler	
					Devlet raporları	İzleme	Gerçeklerin saptanması	Bağlayıcı değil	Bağlayıcı
İnsan Hakları Komitesi	✓			Birleşmiş Milletler	✓			✓	
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi	✓			Birleşmiş Milletler	✓				
İşkence ile Mücadele Komitesi	✓			Birleşmiş Milletler	✓		✓	✓	
Çocuk Hakları Komitesi	✓			Birleşmiş Milletler	✓				
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi	✓			Birleşmiş Milletler	✓			✓	
İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi	✓			Birleşmiş Milletler	✓			✓	
BM İnsan Hakları Komisyonu'nun Özel Raportörleri		✓		Birleşmiş Milletler		✓	✓		

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	✓		Avrupa Konseyi						
Avrupa Sosyal Haklar Komitesi	✓		Avrupa Konseyi						
Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi	✓		Avrupa Konseyi			✓	✓		
İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu		✓	Avrupa Konseyi		✓	✓			
Avrupa Toplulukları Adalet Divanı	✓		Avrupa Birliği			✓			✓

İnsan Haklarını Başka Kimler İzler?

İnsan haklarının uygulanması çok değişik grupları ve bireyleri ilgilendirmektedir. İnsan hakları alanında düzenlemeler yapan ve bunların uygulanmasını denetleyen, daha önce sözünü edilen uluslararası yapılara ek olarak, insan hakları birkaç değişik düzeyde yakından takip edilmektedir. İnsan haklarını denetleyen bazı diğer kurumlar ve örgütler arasında şunlar da mevcuttur:

✓ İnsan hakları grupları ve diğer sivil toplum örgütleri	✓ ‘Ombudsman’lar*
✓ Yerel ve ulusal mahkemeler	✓ Akademik kurumlar
✓ Parlamentolar	✓ Dini örgütler
✓ Hükümet organları	✓ Meslek örgütleri
✓ Ulusal ve uluslararası medya	✓ Sendikalar
✓ Yerel hareketler ve taban örgütleri	

* Editörün Notu: Orijinali “ombudsperson” olan bu sözcük hem erkek hem de kadınlar işçi kullanmaktadır. Ancak dilimizde hala ombudsman şeklinde erkeği ifade edecek şekilde kullanılmaktadır. Kelimenin anlamı ise “halkın kamu yetkililerinden şikâyetlerini incelemek üzere atanmış kişi” şeklindedir.

Bu gruplar ister belirli haklarla ilgili sorunlara odaklansınlar ister genel olarak insan hakları standartlarına uyulması için çalışsınlar, herkesin insan haklarından faydalanması ve insan haklarını temel alan bir kültür yaratılması sürecine ciddi olarak katkıda bulunurlar.

Dipnotlar

- ¹ Bander, Patricia, Ellie Keen ve Marie-Laure Lemineur. *Compass: A Manual on Human Rights Education with Young People*. Strazburg: Avrupa Konseyi, 2002, s.298.
- ² Şu kaynakta erişilebilir: http://www.osce.org/features/show_feature.php?id=206.

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

B Bölümü

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek

Roman/Çingene Aktivistler İçin Bir Rehber

B Bölümü
İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek

5. Kısım

**İnsan Hakları Araştırmaları
ve Dokümantasyon**

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

5. İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMALARI VE DOKÜMANTASYONU

Giriş

İnsan hakları araştırmaları ve dokümantasyon, insan hakları alanında yürütülen çalışmaların temelleri arasında yer alır. Sivil toplum örgütleri, hükümetlerarası örgütler ve devletler bu alanda değişik şekillerde çalışmalar yürütürler. Bu kısımda sivil toplum örgütlerinin çalışmalarında gerçekleşen şekliyle insan hakları dokümantasyon süreci ele alınmaktadır. Bu kısımda insan hakları dokümantasyonun ne olduğunu, insan hakları alanında yürütülen çalışmalarda neden önemli olduğunu ve insan hakları dokümantasyonun bazı yönlerini, özellikle de Roman/Çingene hakları için çalışan aktivistleri ilgilendiren yönlerini öğreneceksiniz. Bu bölümde aynı zamanda çeşitli insan hakları dokümantasyon teknikleri kısaca incelenecektir; bunlar arasında görüşme yapma, istatistiksel veri toplama ve ırk ayrımcılığını kanıtlamak için “test yapma” bulunmaktadır.

İnsan Hakları Dokümantasyonu Nedir?

İnsan hakları dokümantasyonu, insan hakları standartlarına ve ihlallerine dair bilgi toplama çalışmasını tarif eden geniş kapsamlı bir terimdir. Bu alandaki çalışmaların genel olarak gözlem ve analiz işlevlerini kapsadığı kabul edilir ama diğer yandan akademik araştırma gibi benzer faaliyetlerden farklıdır. Çünkü bu kamu yararına yönelik bir araçtır, daha önceki kısımlarda ele alınan andlaşmalarda öngörülen insan hakları standartlarına uyulduğunu ve bu standartlara saygı gösterildiğini güvence altına almanın bir yoludur. İnsan hakları gözlemcileri ve araştırmacıları, gözlemlerini kaydederken sadece dokümantasyon yapmayı amaçlamazlar. Aynı zamanda insan hakları koşullarını geliştirmek için çalışırlar ve raporlama, insan hakları savunuculuğu ve dava yolları gibi insan hakları alanındaki başka eylemlere zemin hazırlarlar.

İnsan hakları dokümantasyonu ve araştırması, insan hakları ihlallerinin gerçekleştiği yolundaki şüpheleri doğrulamak amacıyla, faaliyetlerin ve eylemlerin kapsamlı bir şekilde soruşturulmasını içerir. Bu araştırma eylemi, etkinlikler (örneğin seçimler ve davalar) ve olaylar (örneğin polis şiddeti vakaları) hakkında bilgi toplama, insan hakları ihlallerinin yaşanıyor olabileceği alanları ziyaret etme (örneğin mülteci kampları veya göz altı/tutuklama merkezleri) ve/veya resmi görevlilerden bilgi isteyip bu bilgileri gerçeklerle karşılaştırmayı içerebilir. İnsan hakları dokümantasyonu genellikle ileride gerçekleştirilecek eylemler için bir başlangıç noktasıdır ve hükümetin şeffaflığının sağlanması açısından önemli bir araçtır.¹

Bugüne kadar Roman/Çingene haklarıyla ilgili değişik alanlarda yürütülen çalışmalarda insan hakları dokümantasyonun faydaları kanıtlanmıştır. Polis tarafından uygulanan şiddet, pogromlar

(planlı katliam) ve toplum içerisinde yaşanan diğer şiddet olaylarının titiz bir şekilde belgelenmesi bu meselelerin yetkililer tarafından ciddiye alınmasını sağlamıştır. Bireysel davalarda adalet sağlanması ancak titiz bir dokümantasyon sayesinde olmuştur. Bazı ülkelerin ceza adaleti sisteminde uzun süreli bir yapıya sahip olan, ırkçı şiddet veya ayrımcılık uygulamaları, ancak titiz ve sürekli dokümantasyon sayesinde ortaya konulabilmiştir. Bu çalışmalar kesin sonuca varmış olmaktan çok uzaktır ve henüz sadece bazı ülkelerde kısmi başarıya erişmiştir. Pek çok Avrupa ülkesinde dokümantasyon çalışmaları ya gerçekleştirilmemiştir ya da yetersiz ölçüde yapılmıştır.

İnsan hakları alanında yürütülen dokümantasyon çalışmalarının önemli olduğu bir başka geniş alansa, sistematik hak ihlallerini veya düzenli hal almış olan ırk ayrımcılığı vakalarını ortaya çıkarmaktır. Örneğin istatistiksel veriler toplayarak, düzenli bir hal almış olan ırk ayrımcılığı

İstatistiksel veriler toplayarak, düzenli bir hal almış olan ırk ayrımcılığı uygulamalarını ortaya çıkarmak mümkün olmuştur

uygulamalarını ortaya çıkarmak mümkün olmuştur. Buna örnek olarak okullarda ırk temelinde ayrı tutma ayırıştırma veya konutlardan zorla tahliye tahliye alanındaki ayrımcılık içeren uygulamalar gösterilebilir. Bu tür olaylarda belirli bir etnik gruba karşı orantısız bir uygulama mevcuttur.

Son olarak, ırk ayrımcılığının belgelenmesine yönelik bazı özel yöntemler geliştirilmiştir. Örneğin ırk temelinde ayrımcılık uygulandığını kanıtlamak için başvuru alan “test etme” yönteminde, ırk temelinde ayrımcılık uyguladığından kuşku edilen bir kişi, firma veya resmi kuruma benzer özelliklere sahip Romanlar/Çingeneler ve Roman/Çingene olmayan kişiler (genellikle çiftler halinde) gönderilerek kendilerine nasıl muamele edildiği test edilir. “Test etme” yöntemi aşağıda ayrıntılı olarak tarif edilmiştir.

Bu türden dokümantasyon gerçekleştirildiği durumlarda bile, insan hakları dokümantasyonunun doğası nedeniyle bu türden bilgilerin güncelliği çok hızlı bir şekilde kaybolabilir. Bu yüzden görece iyi dokümantasyon gerçekleştirilen olaylarda bile, ek olarak yeni araştırma yapılması ihtiyacı hızla doğabilir.

İnsan Hakları Dokümantasyonu Neden Gereklidir?

İnsan hakları ihlallerinin biçimlerini saptamak, bu ihlallerin niteliğini ve kapsamını belgelemek, resmi kurumların şeffaflığını sağlamak açısından kilit öneme sahiptir

Dokümantasyon, insan hakları alanında etkili çalışmalar yürütmek açısından önemlidir. Yukarıda belirtildiği üzere denetim tarafsız bir işlev değildir, kamu yararına kullanılan bir araçtır. Sivil toplum örgütlerinin çalışmalarında; değişimin gerekli olduğu yolunda yetkilileri ve geniş toplum kesimlerini ikna

etmek için genellikle olguların, kanıtların ve tezlerin derlenmesi gerekir. İnsan hakları ihlallerinin biçimlerini saptamak, bu ihlallerin niteliğini ve kapsamını belgelemek, resmi kurumların şeffaflığını sağlamak açısından kilit öneme sahiptir. İnsan hakları ihlalleriyle ilgili bilgileri yayınlamak ve bu bilgileri hem ulusal hem de uluslararası kamuoyuna sunmak, hükümetin bunlardan sorumlu tutulabilmesini sağlar.

Bazı durumlarda, araştırmacıların ve gözlemcilerin sadece varlığı bile insan haklarına gösterilen saygıyı artırır. Bu durum özellikle davalar ve seçimler gibi olaylar sırasında söz konusudur; buralarda gözlemcilerin varlığı insan haklarına saygı gösterilmesini sağlayabilir. İnsan haklarını denetleme, bazen belirli bir grubun maruz kaldığı insan hakları ihlallerinin niteliği ve nedenleri hakkındaki söylentileri yok etmeye yarayabilir. Genellikle bu denetim faaliyeti, insan hakları ihlallerine maruz kalanlara seslerini duyurma imkanı tanıyarak, iddialarına geçerlilik kazandırmaya katkıda bulunur.

İnsan Hakları Dokümantasyonu İlkeleri

İnsan hakları alanlarında çalışan aktivistlerin gerçekleri saptamaya yönelik çalışmalarında ve diğer araştırmalarında dikkate almaları gereken ilkeler aşağıda sayılmıştır.² Bunların her biri üzerinde dikkatle durulmalıdır, bu kısım boyunca bunların çoğu ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

- **Tarafsızlık ve Doğruluk.** Gerçeklerin saptanmasına yönelik çalışmalarda tarafsızlığa ve doğruluğa önem verilmelidir, her şey dikkate alınmalıdır. Toplanan ve yayınlanan bilgilerin güvenilirliği doğrulanmalıdır; bunun için mümkünse birden fazla kaynaktan doğrudan kanıt elde edilmelidir. Doğrudan kanıtlar kapsamında mağdurların ve tanıkların ifadeleri, suç işlediği iddia edilen kişilerin ifadeleri, polis raporları dahil olmak üzere yetkililerin raporları, mahkeme kayıtları, tıbbi belgeler, adli tıp raporları vs. bulunmaktadır. Diğer kanıt türleri arasında ise medya raporları, hükümet raporları, sivil toplum örgütlerinin yayınladığı raporlar vs. mevcuttur. Kanıtların güvenilirliği değerlendirilmeli ve toplanan bilgilerde mevcut çelişkiler dikkatle incelenmelidir. Gerçeklerin saptanması sırasında ortaya çıkan soru işaretleri doğrultusunda ek araştırma yapılması gereklidir.
- **Uluslararası Standartlar Işığında Değerlendirme.** Ne tür bilgiler toplanmasının gerekli olduğunu saptamak ve toplanan bilgileri değerlendirmek için konuyla ilgili uluslararası insan hakları standartları ve anayasa ile güvence altına alınmış haklar dikkatle gözden geçirilmelidir.
- **Sahaya Gitmeden Önce Hazırlık Yapmak.** Sahaya gitmeden önce, konuyla ilgili hukuki standartları ve vakayla ilgili bilgileri kapsamlı bir şekilde araştırarak kendinizi hazırlayın. Yaşanan olay ve mekanlarla ilgili bildiğiniz her şeyi sıralayın ve eksik bilgilerin listesini çıkarın. Söz konusu meseleyi gerektiği gibi değerlendirmeniz için görüşmeler sırasında ele almanız gereken soruları/meseleleri bir liste haline getirin.

- **Farklı Bilgi Kaynakları Kullanmak.** Mümkün olduğunca çok sayıda bilgi kaynağı saptayın ve bunlardan yararlanın. Bir olayla ilgili hem mağdurlarla (bireyler veya söz konusu topluluğun tümü) hem tanıklarla hem de suç işlediğinden şüphelenilenlerle görüşün. Erişilebilen *bütün* kanıtları toplayın ve değerlendirin. Bu kanıtlar arasında dönemsel hükümet bütçe ya da politika raporları, yasama ve yargı organlarının kayıtları, akademik kurumlar veya araştırma kuruluşları tarafından yayınlanan makaleler ve araştırmalar, sivil toplum örgütleri tarafından yayınlanan raporlar veya yapılan görüşmeler, polis raporları dahil olmak üzere resmi raporlar, tıbbi belgeler, inşaat ruhsatları ve kirada oturma güvencesini kanıtlayan belgeler vs. yer alabilir.
- **Bütün Taraflara Saygı Göstermek.** Olayla ilgili tüm taraflara olabildiğince saygı göstermeye dikkat edilmelidir.
- **Güvenliği Sağlamak/Mağduriyete Karşı Önlemler Almak.** Hem dokümantasyon çalışması yaptığınız, insan hakları ihlaline uğramış mağdurların güvenliğini, hem de kendi güvenliğinizi korumanız çok önemlidir. Hak ihlallerini belgelerken, görüştüğünüz kişileri tehlikeye atmamak için elinizden gelen bütün önlemleri mutlaka almalısınız. Yine aynı şekilde, kişileri, araştırmanıza katıldıkları için karşılaşabilecekleri her tür misillemeye ve olası insan hakları ihlallerine karşı hazırlamanız da çok önemlidir. Bu nedenle, insan hakları gözlemcileri

Eğer herhangi bir noktada, hakkı ihlal edilen kişiler ile tanıkların veya kendinizin güvenliğinizi tehlikeye düşüğünü hissederseniz, çalışmalarınıza derhal son verin

ve gerçekleri saptamaya çalışanlar, bir eylem planı hazırlamak ve yukarıdaki bilgileri bu bağlamda değerlendirmek durumundadır. Görüştüğünüz mağdurların ve tanıkların size sağladıkları bilgileri hangi amaçlarla kullanacağınızı ve bunun sonucunda karşılaşabilecekleri olası tepkileri kavradıklarına emin olun; böylece, sizinle çalışarak adalete yardımcı olma

konusunda karar verirken tüm gerçekleri bilmiş olsunlar. Eğer görüşmeyi düşündüğünüz kişiler, durum gerektiği gibi kendilerine anlatıldıktan sonra belirli bir insan hakları ihlali hakkında size bilgi vermeyi kabul ederse, gerçekleri saptamaya yönelik faaliyetlerinize devam edin. Eğer herhangi bir noktada, hakkı ihlal edilen kişiler ile tanıkların veya kendi güvenliğinizi tehlikeye düşüğünü hissederseniz, çalışmalarınıza derhal son verin. Kişileri daha fazla zarara maruz bırakmak, ne insan hakları gözlemcilerinin ve gerçekleri saptama çalışmalarının amacıdır, ne de böyle bir şey insan hakları çalışmalarına olumlu bir etkiye bulunur.

Aşağıdaki kutuda, Birleşmiş Milletler adına insan haklarını gözlemleyen görevlilerin takip ettiği rehber ilkeler yer almaktadır:

Birleşmiş Milletler için çalışan insan hakları görevlileri için belirlenmiş gözlem ilkeleri

1) Zarar vermemek	10) Tutarlılık, ısrar ve sabır
2) Yetkilerinize riayet edin	11) Doğruluk ve kesinlik
3) Standartları bilmek	12) Tarafsızlık
4) İyi düşünerek karar vermek	13) Nesnellik
5) Başkalarına danışmak	14) Duyarlılık
6) Yetkililere riayet etmek	15) Dürüstlük
7) Güvenilirlik	16) Profesyonellik
8) Elde edilen bilgileri gizli tutmak	17) Görünür olmak
9) Güvenliğe önem vermek	

Başlamadan Önce

İnsan haklarının gözlemlenmesi ve dokümantasyon tek başlarına birer amaç değildir, bunlar kamu yararına kullanılan araçlardır. Genellikle de insan hakları standartlarına uyulmasını güvence altına almayı veya bireylerin, temel insan haklarından faydalanabilmelerinin geliştirilmesi amaçlamaktadırlar. Örgütünüz, bir durum hakkında rapor mu yayınlamak mı istiyor? Uluslararası bir denetim organının dikkatine sunmak üzere bir “gölge rapor” mu hazırlıyorsunuz? Mağdurlar için adalet sağlamaya yönelik bir dava yolu sürecinde işe yarayabilecek yasal kanıtlara mı ihtiyacınız var? Ulusal veya uluslararası ölçekte bir medya kampanyasına ya da bir meseleyi gündeme taşımaya mı hazırlıyorsunuz? İnsan haklarına uyulmasını sağlamak amacıyla veya belirli bir meseleye (bir dava veya bir seçim) uluslararası düzeyde dikkat çekmek için gözlem çalışması mı yapıyorsunuz? Dokümantasyon faaliyetlerine başlamadan önce bir amaç belirlemek veya bir sonraki adımınızı kararlaştırmak, verili koşullarda hangi gözlem yöntemlerinin en faydalı olabileceğini saptamanıza yardımcı olabilir. Genellikle değişik dokümantasyon etkinliklerinin birleşimi en iyi sonucu verecektir. Takip eden sayfalarda bu etkinliklerin bazıları tarif edilmektedir.

İnsan haklarının gözlemlenmesi ve dokümantasyon tek başlarına birer amaç değildir, bunlar kamu yararına kullanılan araçlardır

İnsan hakları dokümantasyon faaliyetlerinin hazırlık safhası, araştırdığınız konuyla ilgili bilgiler toplamayı kapsar. Hazırlık safhasında şunları yapmalısınız:

- Hem yerel hem de uluslararası düzeyde bu alandaki yasal mevzuatı incelemelisiniz. Söz konusu sorunla ilgili yasalar nelerdir? Yakın zamanlarda bakılan davalarda ne gibi kararlar alınmıştır? Uluslararası örgütler ve denetim organları, bu alandaki insan hakları hukuku bağlamında ne türden katkılarda bulunmuştur?
- Medya kaynakları, kitaplar ve bu alanda çalışan kişilerden vs. yardım alarak, söz konusu sorunun hem tarihsel boyutunu hem de mevcut koşulları öğrenmelisiniz. Araştırdığınız sorun hakkında yayınlanmış tüm yayınları gözden geçirmeniz önem taşımaktadır.
- Diğer sivil toplum örgütlerindeki bireyler, hükümetlerarası örgütlerdeki temsilciler, çalışmalarınızla ilişkili alanlarda çalışan profesyoneller (örneğin tıp ve adli tıp alanlarında), hükümet mensupları (yerel ve ulusal düzeyde) ve kamu yetkilileri (örneğin polisler, öğretmenler) ile temaslar kurmalısınız.

İnsan hakları alanında yürütülen araştırma ve dokümantasyon çalışmaları üç temel faaliyeti kapsar: Sorunlara/Durumlara dair araştırma ve gözlem yapılması; bilgi toplanması veya belgelenmesi ve toplanan bilgilerin analiz edilmesi. Bu faaliyetler aracılığıyla, insan hakları ihlaline işaret eden bilgi parçaları bir araya getirilerek, söz konusu insan hakları durumunun açık bir portresi elde edilir.

Araştırma Yürütme

İnsan hakları dokümantasyonu çalışmasına başlarken, eldeki duruma dair doğru, güvenilir ve kesin bir tablo elde etmek için, yazılı kaynakları ve bireylerden elde edilen bilgileri araştırın ve kendi nesnel gözlemlerinizi kullanın.

Yazılı Kaynaklar

Yazılı kaynaklara, akademisyenlerin ve diğer sivil toplum örgütlerinin yaptığı araştırmalar (bunlara hükümetlerarası örgütlere sunulan gölge raporlar da dahildir), medya takibi ile devlet veya devlet kurumları tarafından hazırlanmış raporlar, istatistiksel veriler, yazışmalar, mahkeme kararları hatta yasalar ve mevzuat bile dahildir. Aşağıdaki paragraflarda bu kaynakların bazıları hakkında daha ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Buradaki liste tüm yazılı belgeleri kapsamamaktadır ancak yine de iyi örnekler sağlamaktadır.

- **Medya takibi:** Medya takibi faaliyeti, genellikle elinizdeki konuyla ilgili bilgi bulmak için çeşitli medya organlarının (örneğin yazılı haber kaynakları, televizyon, radyo ve internet) dikkatli ve düzenli bir şekilde taranması anlamına gelir. Ele aldığımız konu(lar) hakkındaki gelişmeleri düzenli bir şekilde takip ettiğinize emin olmak için medya takibi sürekli bir şekilde yapılmalıdır. Medya takibi, bir dokümantasyon çalışması için ön araştırma yapmak açısından da faydalıdır. Eğer Roman/Çingene topluluklarının medyada nasıl ele alındığını belgelemek

istiyorsanız, haber kaynaklarını araştırmak, çalışmanızın ve dokümantasyon faaliyetinin ciddi bir bölümünü oluşturabilir. Son yıllarda internet sayesinde medya takibi daha kolay hale gelmiştir, e-posta gruplarına ve haberleşme listelerine üye olabilir, haber içerikli web sitelerinde arama işlevlerini kullanarak aradığınız belirli bilgileri kolayca bulabilirsiniz. Ancak medyada yer alan bilgileri ele alırken her zaman tedbirli olmanın gerektiğini unutmayın ve medyadaki olası önyargıları gözden kaçırmayın (örneğin ırkçılık, hükümetle yakın ilişkiler vs.).

- **‘Resmi’ raporlar ve belgeler:** İnsan haklarının izlenmesi kapsamında, ilişkili vakalar bulmak veya benzer örnekleri saptamak için mahkeme dosyalarına da bakılabilir. Mahkeme kararları insan hakları alanında özellikle faydalı bir bilgi kaynağıdır. Romanların/Çingenelerin yargılandığı davalardaki kararları, Roman/Çingene olmayan sanıkların yargılandığı benzer davalarla karşılaştırarak da önemli bilgilere ulaşılabilir. Faydalı olabilecek diğer resmi belgeler arasında polis veya yerel yetkililer tarafından hazırlanmış raporlar da bulunmaktadır. Faydalı “ulusal” belgeler arasında yasalar veya bakanlık raporları ile eğitim ve barınma gibi konularda hazırlanmış brifingler ve görüş bildiren belgeler bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi hükümetlerarası örgütler; hem tek tek ülkeler hem de belirli temalar hakkında sık sık rapor hazırlar. Son olarak, doktorlar ve adli tıp uzmanları tarafından hazırlanmış raporlar da insan hakları alanında belirli dokümantasyon çalışmalarında faydalı olabilir. Bu konu aşağıda daha ayrıntılı ele alınacaktır.
- **Sivil toplum örgütleri tarafından hazırlanan raporlar:** Sizin ele aldığınız konuda kapsamlı araştırma yapmış örgütlerin raporları da iyi birer bilgi kaynağıdır. Avrupa Roman Hakları Merkezi, İnsan Hakları İzleme Komitesi, Uluslararası Af Örgütü ve Uluslararası Helsinki Federasyonu gibi sivil toplum örgütlerinin hepsi, Roman/Çingene topluluklarının koşulları üzerine gerek ülkeler düzeyinde, gerek belirli temalara odaklanmış raporlar hazırlar. Bu raporlar genellikle ilgili örgütlerin web sitelerinde mevcuttur. Ayrıca bu el kitabının Ekler Bölümünde, faydalı ve önemli internet adreslerinden oluşan bir liste bulunmaktadır. Akademisyenler tarafından hazırlanmış uzman raporları da bu bağlamda faydalıdır.

Bireyler Tarafından Sağlanan Bilgiler

Araştırma çalışmalarınızda bireylerden de bilgiler elde edebilirsiniz. Bu bireyler, bir kurumla ihtilaf yaşayan kişiler, ayrımcılığa maruz kalan bir grubun üyeleri, insan hakları ihlallerinin mağdurları, insan hakkı ihlallerine tanık olan kişiler, akademisyenler, gazeteciler, meslek sahipleri (örneğin avukatlar, doktorlar veya psikologlar) hatta devlet kurumlarında çalışan kişiler bile olabilir. Bireylerle görüşürken veya bireylerden bilgi toplarken, hem kaynaklarınıza dair dokümantasyon çalışması yürütmek hem de konuyla ilgili mümkün olduğu kadar çok kişiyle

Bireylerle görüşürken veya bireylerden bilgi toplarken, hem kaynaklarınıza dair dokümantasyon çalışması yürütmek hem de konuyla ilgili mümkün olduğu kadar çok kişiyle konuşmak önemlidir

konusmak önemlidir. Bu noktanın önemi şöyle açıklanabilir; kontrolünüzün altında olan bir ortamda birden çok kişinin bireysel tanıklığına başvurulduğunda ve bu tanıklıklar destekleyici bir öge olarak kullanıldığında, insan hakları alanındaki ihlal iddiaları daha güçlü bir şekilde dile getirilebilir, hak ihlallerinin biçimini ortaya çıkarılabilir ve söz konusu durumun açıkça sergilenmesine katkıda bulunulur. Bu konular, verilerin doğrulanmasıyla ilgili kısımda daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

İnsan Hakları Araştırmacısının Gözlemleri

Kolayca gözden kaçması mümkün olsa da, insan hakları araştırmacısı tarafından yapılan gözlemler de önemli bir bilgi kaynağıdır. Olaylarla ilgili mekanları ziyaret eden ve ilgili kişilerle konuşan bizzat insan hakları araştırmacısı olduğu için, neyi aradığının farkındaysa ve dikkatliyse, ciddi ölçüde bilgi elde edebilir. Örneğin bir araştırmacı, barınma koşulları hakkında bilgi edinmek için bir topluluğu ziyaret ettiğinde, barınma koşulları ve barınma hakları alanında olası ihlallere çözüm getirmek için yetkililer tarafından alınan önlemler hakkında bireylerle konuşmaya ek olarak, topluluğun yaşadığı yeri ve Romanlar/Çingeneler ile Roman/Çingene olmayanlar arasında açıkça belirlenmiş fiziksel bir ayırım veya engel olup olmadığını gözlemlemelidir. Sağlıklı yaşamak için gerekli altyapı devlet tarafından sağlanmış mıdır (içme suyu var mıdır, çöp toplanmakta mıdır)? Topluluğun fiziksel koşulları nedir; yaşanan coğrafya ve yerleşim şekli nasıldır? Araştırmacı, yaptığı ziyaretle ilgili nesnel bir dokümantasyon gerçekleştirmek için kendi gözlem yöntemlerine başvurmaya çalışmalıdır. Bu yaklaşım, bir topluluğu ziyaret ederken de, bir etkinliği gözlerken de kullanılabilir. Buna ek olarak bir araştırmacı fiziksel ölçümler yaparak da veri elde edebilir. Bu şekilde genellikle istatistiksel veriler elde edilir. Belirli bir toplulukta kaç kişi yaşamaktadır? Bir getto okulundaki çocukların yüzde kaç Roman/Çingenedir? Aşağıdaki kısımda bilgi toplama alanında kullanılan şu üç faydalı yöntem hakkında daha fazla bilgi verilecektir: Görüşmeler, istatistiksel veri toplama ve ırk ayrımcılığını kanıtlama amacıyla yapılan “test”ler.

İnsan Hakları İhlali Vakalarını Belgelemek

Bir olayı açığa çıkarmak için gerçeklere dayalı nesnel bilgiler sağlamak ve yorum eklemekten olayları sunmak, iyi bir dokümantasyon örneğidir. En ikna edici dokümantasyon biçimleri arasında fotoğraflar kadar görüntü ve ses kayıtları da bulunmaktadır. Bu türden kanıtlar insanlar tarafından açık ve güçlü kanıtlar olarak algılanmaktadır. Örneğin 2001 yılında İspanya’da özel bir yerel televizyon kanalı olan *TeleMadrid* çalışanı muhabirler, gizli video kameralar kullanarak (İspanya’da yasalara uygun bir yöntemdir) anaokullarında testler gerçekleştirdiler; amaçları anaokuluna kayıt işlemleri sırasında yaşanan ayrımcı uygulamaları belgelemektir. Devlet tarafından açılan anaokullarında çalışan bir kişi, gazetecilerden birine, hiçbir Roman/Çingene çocuğunun gelmeyeceği bir anaokulunu açma konusunda ayrıntılı önerilerde bulundu. Yapılan görüntü kaydında, yönetici, “yasa dışı olacağı için” açıkça ayrımcılık yapılmamasını önermekte, bunun yerine Roman/Çingene çocuklarını bir bekleme

listesine yazarak, anne babaların çocuklarını anaokuluna kaydettirme istekleri kayboluncaya dek bekletmeyi önermektedir. Bu görüntü kaydının İspanya’da bazı televizyon kanallarında yayınlandığı ve ülke çapında bir tartışmaya yol açtığı belirtiliyor.

Ne yazık ki bu türden insan hakları ihlalleri nadiren filme kaydedilebilir. Çok daha sık karşılaşılan durum ise insan hakları gözlemcilerinin bunun dışından bazı başka yöntemler kullanmak durumunda kalmasıdır: Mağdur ve tanık ifadeleri, tıbbi dokümantasyon veya diğer “resmi” raporlar. Bir olay hakkında mümkün olduğunca çok sayıda tanıktan bilgi toplanarak olayın nasıl meydana geldiği güçlü bir şekilde yeniden kurgulanabilir. Bu amaçla, toplanan tanıklık bilgileri tıbbi tutanaklarla desteklenebilir, örneğin şiddet eylemleri içeren vakalarda mağdurlar bir doktora götürülerek, doktorun mevcut yaraları profesyonel bir şekilde belgelenmesi sağlanabilir.

Bir insan hakları ihlali olarak fiziksel şiddet özellikle travmaya yol açan bir deneyimdir. Ne yazık ki Avrupa’daki Romanlar/Çingeneler, dazlakların şiddetine, polis ve diğer devlet yetkilileri tarafından uygulanan fiziksel tacizlere maruz kalmışlar, hatta toplu şiddet veya pogrom (planlı katliam) eylemlerinin mağduru olmuşlardır. Çoğu kişi, şiddet içeren bir olayın görece daha kolay belgelenebileceğini sansa da, aslında tam tersi doğrudur: Çoğu şiddet olayı yeterince belgelenmediği için çoğunlukla görmezden gelinir ve mağdurlar asla adaletle kavuşamazlar. Şiddet olaylarına dair dikkatlice ve uzun süreli bir dokümantasyon olmadıkça, bu türden aşırı olayların meydana geldiğinin inkar edilmesi ya da bunların görmezden gelinmesi mümkündür. Bu nedenle bu tür eylemlerin iyi ve sağlam bir şekilde belgelenmesi çok önemlidir.

Mağdurlarla Görüşmek ve Onların İfadelerini Kayda Geçirmek

Mağdurların ve tanıkların ifadelerine başvurmak basit bir meseleymiş gibi görünse de aslında yeryüzünde bundan daha karmaşık bir şey yoktur. İnsan aklı ile insan belleği yeryüzündeki en kesin araçlardan biri olabildiği gibi en güvenilir araçlardan biri de olabilmektedir. Beynin nasıl hatırladığı ve ne hatırladığı hakkında hala görece pek az şey bilmekteyiz. Yine de açıkça bildiğimiz bazı şeyler mevcuttur:

**İnsan aklı ile insan belleği
yeryüzündeki en kesin araçlardan
biri olabildiği gibi en güvenilir
araçlardan biri de olabilmektedir**

- i. İnsanlar genellikle yakın zamanda meydana gelmiş olayları uzak geçmişte yaşanmış olaylara göre çok daha net hatırlar; bunun tek istisnası, geçmişteki olayların özellikle sevindirici, travmatik ya da herhangi sibir nedenden ötürü özellikle hatırlanabilir olmasıdır;
- ii. Bazı insanlar telkinlerin etkisi altında kalabilir ve hatırladıkları da etki altında kalınca değişebilir. Örneğin bir kişiye, karışık olayları anlaşılır kılan bir kurgu birkaç kez anlatılırsa, olayı hatırlayış şekli değişebilir;

- iii. Başka etkilerden bağımsız olarak, insanlara ne gördüklerini hatırlamalarında yardımcı olma eylemi, bir olayı yeniden kurgulamada önemli bir etkiye sahip olabilir;
- iv. Diğer taraftan tramva da belleğin değişmesine neden olabilir.

Bu nedenle tanıklar, bir olayı yeniden kurgulamakta ve bu olayı belgelendirme de ya çok yardımcı olurlar ya da çok zarar verirler. Tanıkların tanıklığı, insan hakları ihlalinin yaşandığı bir olayın güçlü bir şekilde kayda geçmesini sağlayabilir veya kafakarışıklığı ve muğlaklık yaratabilir. Diğer taraftan, bir olay hakkında üçüncü elden bilgi sahibi olan ve işittiklerini aktaran (başka bir deyişle, “dedikodu” yapan) bir kişi, bir insan hakları dokümantasyon çalışmasını tehlikeli bir şekilde çarpıtabilir, zarar verebilir ya da muğlak hale getirebilir. İnsan hakları gözlemcisinin/araştırmacısının bu anlamda kilit bir rolü vardır; hem tanıklara, gördükleri veya yaşadıkları olayları ifade etmede yardımcı olması hem de tanıkları ve dokümantasyon çalışmasını, dedikodu ile kulaktan dolma bilginin tehlikeli ve zararlı etkisinden uzak tutması gerekmektedir. Tanıkların güçlü tanıklıkları, bazı çok kayda değer insan hakları dokümantasyon çalışmalarına temel oluşturmuştur; örneğin Claude Lanzmann tarafından çekilen ve Yahudi soykırımını ele alan “Shoah” belgesel filmi. Diğer taraftan, kötü, açık olmayan ya da kafa karıştırıcı tanıklıklar, insan hakları alanında yürütülen en iyi dokümantasyon çalışmalarından bazılarını mahvetmiştir.

Mağdurların ve tanıkların ifadesini kaydetme safhasında en temel unsur, bu kişilerle yapılan insan hakları mülakatıdır. İnsan hakları mülakatı sırasında görüşmeci tarafından kaydedilen bilgi, görüşülen kişinin kim olduğuna ve ele alınan konuya göre değişecektir, ancak genellikle görüşmecinin şu soruları ele alması gerekir: Kim? Ne? Ne zaman? Nerede? Neden?

Neredeyse her zaman, bir tanıklığın en anlaşılır olduğu biçim, olayların kronolojik olarak sunulduğu biçimdir. İfade veren kişilere, olayları en baştan hatırlayıp sona doğru ilerlemeleri için yardımcı olun. Bazı kişiler kendiliklerinden bu şekilde ifade vereceklerdir ama bazılarına da bu konuda yardımcı olmanız gerekecektir. Bazı kişilerse bildiklerini uzun boylu anlatmak istemeyecektir ve her bir bilgi parçası için onlara belirli sorular sormanız gerekecektir. Diğer taraftan bazıları dağınık ve düzensiz bir şekilde konuşacak, olayları anlatırken zaman sırasına bağlı kalmayacak veya sundukları bilgiler, söz konusu olaylar sırasında gördükleri ya da işittikleri şeylere doğrudan dayanmayacaktır. Olayları anlatan kişilere, en baştan sona doğru gitmede ve gördüklerini dikkatlice anlatmada mümkün olduğunca yardımcı olmanız önemlidir.

Bir mağdur ya da bir tanık olayları zaman sırasına göre anlatmakta becerikli değilse hayal kırıklığına uğramayın. Mağduru ya da tanığı genel bilgilerden uzaklaştırmaya, belirli konulara doğru yönlendirmeye çalışın. Mağdur ya da tanık ifade verirken sürekli not tutmak zorunda kalabilirsiniz; bazı konularda ayrıntılar üzerinde durmak için bu notlarınıza daha sonra bakmanız gerekecektir. Bazı durumlarda ise ifade veren kişinin sözünü kesip, onu esas konuya yönlendirmeniz gerekebilir. Bazı başka durumlardaysa en iyi çare bu kişinin konuşmasına izin vermek ve aralarda eksik kalan yerlere daha sonra dönmek

olabilir. Bunlar esas olarak görüşülen kişiye göre değişecektir. Görüşme süresince durumun farkında ve tetikte olun, karşınızdaki kişinin sözünü ne zaman kesmek gerektiği ve konuşmasını sürdürmesine ne zaman izin vermek gerektiği konusunda en doğru kararı vermeye çalışın.

Bazı insanların sizin duymak istediğiniz şeyleri söylediğinin veya beklentilerinize göre sizinle konuştuğunun farkında olmalısınız. Tanıklığına başvurduğunuz kişileri, söz konusu olaya dair bir yargınızın olmadığına, tek görevinizin gerçekleri ve yaşanan olayla ilgili ayrıntıları belgelemek olduğuna inandırmak için gereken her şeyi yapın.

Bir görüşme sırasında yargılayıcı ifadelerde bulunmamaya veya ahlaki yorumlarda bulunmamaya çalışın. Örneğin uyuşturucularla ilgili bir baskın sırasında polis tarafından gerçekleştirilen hak ihlallerini belgelemeye çalışıyorsanız, görüşmeye arasında mağdurlara uyuşturucuların tehlikeleri hakkında nutuk vermeniz hiç de hoş olmayacaktır.

Elbette bu, uyuşturucu kullanımını onaylamak durumunda olduğunuz anlamına gelmez; ancak bu konudaki görüşlerinizi ifade etmeden önce tüm dokümantasyon çalışmasının tamamlanmasını beklemeniz gerektiği, hatta uyuşturucu kullanımıyla ilgili sorun üzerinde çalışmak için başka araçlar (hatta başka insanlar) bulmanız gerektiği anlamına gelir. İnsan hakları araştırmacısı rolünü üstlenerek, başka türden işler (örneğin sosyal hizmetler) yapma imkanlarınızdan bir ölçüde feragat etmiş sayılırsınız (diğer taraftan verili bir toplulukta sosyal hizmetlere ihtiyaç olduğunu düşünüyorsanız, sosyal hizmetler alanında uzman kişilerin bu topluluğa yardımcı olmasını sağlamak için elinizden geleni yapmalısınız).

Tanıklığına başvurduğunuz kişileri, söz konusu olaya dair bir yargınızın olmadığına, tek görevinizin gerçekleri ve yaşanan olayla ilgili ayrıntıları belgelemek olduğuna inandırmak için gereken her şeyi yapın

Bir görüşme sırasında her zaman kendi duygusal durumunuzun. Mağdura karşı temel düzeyde empati hissetmeden insan hakları ihlallerinin iyi bir şekilde belgelendirilmesi mümkün değildir. Eğer insan hakları ihlaline uğramış bir mağdura karşı bir şey hissetmiyorsanız muhtemelen insan hakları alanında araştırma yapmamanız gerekiyor. Diğer taraftan bir mağdura karşı çok yoğun bir empati duymanız da durumunuzu ciddi şekilde tehlikeye sokabilir. Eğer duygusal dengenizi yitirip mağdura karşı fazla empati veya suç faillerine karşı aşırı öfke hissederseniz, sözkonusu ifadeyi mağdura duygusal açıdan yakın olmayan kişilere sunmada çok önem taşıyan kilit ayrıntıları gözden kaçırabilir ve bu anlamda mağdura yardımcı olamayabilirsiniz (bu da en önemli görevlerinizden biridir). Aynı zamanda nesnellüğünüzü yitirebilirsiniz ve güvenilirliğinize zarar verebilirsiniz; bu da ifadenin bütünlüğüne zarar verebilir.

Diğer taraftan ayrıntılara duyulan ihtiyaç ile ifade veren kişiyi yönlendirecek sorular sorarak bir ifadeyi etkileme eğilimi arasında bir denge kurmanız gerekmektedir. Bir görüşmeci; gerçekler, dedikodular ve kişisel görüşler arasındaki farkı ayırt edebilmelidir. Bu, doğru ve geçerli bilgi toplanması açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

“Güvenli” Bir Ortam Sağlayın

Bir insan hakları araştırmacısı, bir görüşmeyi gerçekleştirmeden önce, mağdurun ya da tanığın kendisini güvende hissedebileceği ve rahatça konuşabileceği güvenli bir ortam oluşturmalıdır. Açık bir Roman/Çingene yerleşiminde böyle bir yer bulmak zor olabilir. Bazı durumlarda, bir ev içerisinde kapalı bir odayı kullanmak mümkün olabilir. Bazı başka durumlarda ise, mağduru ya da tanığı ifade vermesi için yerleşim alanı dışına davet etmek gerekebilir. Bazı uç durumlarda, yerel bir kafenin bir köşesinde yalıtılmış bir ortam yaratmak mümkün olabilir, hatta gerekiyorsa, bir mağdurun ya da tanığın ifadesi yürürken de alınabilir.

Bir insan hakları dokümantasyonu çalışması için bir görüşmeye başlamadan önce, görüşeceğiniz kişinin onayını almak önemlidir. Mağdura; neden kendisiyle görüşmek istediğinizi veya bu dokümantasyonu neden gerçekleştirdiğinizi elinizden geldiğince geniş kapsamlı bir şekilde anlatın. Açıklamalarınızı yaparken kavramsal terimlerden ve yanlış anlamaya açık terimlerden kaçınmaya çalışın (örneğin “insan hakları”, “ayrımcılık” vs.). Bunların yerine, profesyonel olarak insan hakları çalışmalarında yer almayan insanların kullandıklarına mümkün olduğunca yakın terimler tercih edin (örneğin “sorunlar”, “saldırıları” vs.).

Değişik nedenlerden ötürü, bir insan hakları dokümantasyonu çalışması kapsamında yapılan görüşmeler asla bir grup ortamında gerçekleştirilmemelidir. Öncelikle, kendileriyle görüşme yapılan kişiler, başkalarının varlığından rahatsız olabilir. Örneğin, bir kişi, bir insan hakları araştırmacısı tarafından yaratılan güvenli alanın dışında, başkalarının önünde konuşmaktan utanmak için nedenlere sahip olabilir. İnsanlar başkalarının önünde ifade verirken, farklı veya muğlak konuşabilirler, ifadelerini değiştirebilirler veya can alıcı ayrıntıları saklayabilirler. Bu nedenle, araştırmacılar görüşme yaparken kilit önem taşıyan olayları atlayabilirler. Buna ek olarak, mağdurun ya da tanığın ifadesi başkalarının yanında alınırsa, bu kişiler utanç duyabilir veya mahcup olabilir.

İkinci olarak, kişilikleri öne çıkan insanların bir tanığın ya da mağdurun sözünü kesmesini, başka ayrıntıları dile getirmesini veya mağdurun veya tanığın belleğindeki aktarmasına farklı şekillerde müdahale etmesini engellemek çok zordur. Bu ise alınan ifadenin karma bir aktarım olması tehlikesini doğurur; bu durumda söz konusu ifade belirli bir tanığın kişisel belleğine dayanmaktan çok, kulaktan dolma bilgilere dayanır veya sadece gerçekleri belirlemenin ötesinde başka kaygıların etkisi altına girer. Bir görüşme sırasında varolan başka kişiler görüşmecinin rolünü üstlenmeye çalışabilirler; ancak bu kişiler insan hakları dokümantasyonu yapmak amacını taşımadıkları gibi, insan hakları araştırmalarında üstlenilen sorumlulukları da tam olarak kavramamışlardır. Grup ifadeleri genellikle “dedikodu” ağırlıklı olmaya meyillidir; bu ise, yukarıda belirtildiği üzere, insan hakları dokümantasyonu çalışmalarının ezeli düşmanıdır.

Bir kişinin ifadesinin başkalarının yanında asla alınmaması kuralına bir iki istisna mevcuttur. Örneğin, tecavüz ya da başka işkence biçimleri gibi uç noktada insan hakları ihlalleri söz konusu

olduğunda, mağdur, görüşme sırasında yanında kardeşi gibi yakın bir sırdaşının olmasını isteyebilir ve bu karşılanması önem taşıyan bir istek olabilir. Görüşme sırasında bir başka kişinin bulunup bulunmayacağına karar verirken, en başta dikkate alınması gereken şeylerden biri mağdurun özgür seçimidir. Ayrıca insan hakları araştırmacısı, ifadenin bütünlüğüne zarar gelmesi tehlikesi ile görüşme sırasında başka bir kişinin mevcut bulunmasının önemini dengeleyerek ele almalıdır. Eğer insan hakları araştırmacısı mağdurun duygusal ihtiyaçlarını desteklemek için görüşme sırasında başka bir kişinin hazır bulunmasına izin vermeye karar verirse, görüşmeden önce bu kişiyle konuşularak, görüşme sırasında sessiz ve pasif kalması sağlanmalı ve görüşmenin bütünüyle gizli kalması gerektiği belirtilmelidir.

Görüşmeleri Kaydetmek

Görüşmeciler yaptıkları bütün görüşmelerin kaydını tutmalıdır. Bu kayıtlara, kayıt sırasında mümkün olduğu ölçüde alınan ayrıntılı notlar da dahildir. Bazı insan hakları araştırmacıları görüşmeler sırasında görüntü veya ses kaydı alır. İfade alırken teknolojik araçlara başvurmak kullanmak faydalı olabilir ve görüntü kaydı mevcut olan bir ifade, insan hakları alanında güçlü bir etkiye sahip olabilir. Ancak insan hakları dokümantasyonu amacıyla ses veya görüntü kayıt cihazları kullanmanın yaratabileceği bir takım tehlikeler vardır. Birincil olarak, tanıklar ve mağdurlar, bir kamera veya ses kayıt cihazı açık olduğunda rahat olamayabilirler veya utanabilirler. İfadesi alınan kişiler donup kalabilir, konuşamaz hale gelebilir veya kayıt yapıldığı için rol yapmaya ya da abartmaya başlayabilir veya kayıt yapan bir cihazın varlığından başka şekillerde fazlasıyla etkilenebilirler.

İkinci olarak bu tür cihazlar doğaları gereği mükemmel değildir; arıza yapabilirler ya da kayıt yapmayabilirler. Bu tür cihazlara bel bağlayan insan hakları araştırmacıları, kayıt konusunda sadece cihaza güvenip not almayabilirler. Genel olarak, kayıt cihazları kullanımının araştırmacılar üzerinde tembelleştirici bir etkisi olabilir, araştırmacılar mağdurun veya tanığın ifadesine yeterli dikkati göstermeyebilirler. Bu da araştırmacının can alıcı soruları sormamasına, açık olmayan ayrıntıların üzerine gitmemesine veya sorgulanması gereken önemli konuları atlamasına neden olabilir. Bazı araştırmacılar, ses veya görüntü kayıt cihazına güvenip, “ayrıntıları eve döndüklerinde toparlayacakları” konusunda kendilerini ikna ederek, dokümantasyon konusunda önemli fırsatları kaçırmıştır.

Eğer insan hakları ihlallerini belgelemek amacıyla bir ses veya görüntü kayıt cihazı kullanıyorsanız, bu cihaza asla tümüyle bel bağlamayın, görüşme sırasında her zaman ayrıca not alın; aynı zamanda gereken tüm soruları sormak için görüşme sırasında konuşulanların farkında olmak konusunda kendinizi uyarmayı ihmal etmeyin. Genel olarak, ses veya görüntü kayıt cihazları sadece aldığınız notları destekleyen bir mekanizma olarak kullanılmalıdır.

**Eğer insan hakları ihlallerini
belgelemek amacıyla bir ses veya
görüntü kayıt cihazı kullanıyorsanız,
bu cihaza asla tümüyle bel
bağlamayın, görüşme sırasında her
zaman ayrıca not alın**

Ses veya görüntü kayıt cihazlarının en iyi kullanım şekli, önce kalem ve kağıtla ayrıntılı ve eksiksiz bir ifade aldıktan, bütün olgular ve ayrıntılar araştırmacıyı tatmin eden bir şekilde tespit edildikten sonra, görüşmenin ikinci kez tekrarlanması sırasında sadece kayıt cihazının kullanılması ile gerçekleşir. Eğer bu türden bir cihaz kullanıyorsanız ve mağdurun ya da tanığın kayıt cihazı yüzünden rahatsız olduğunu, utandığını, abarttığını veya rol yaptığını farkederseniz; cihazı kapatın ve sadece kağıt ve kalemle not almaya devam edin.

Bir Görüşmeyi Sonuçlandırmak

Görüştiğiniz kişinin, görüşme tamamlandıktan sonra olacaklar konusunda beklentileri olabilir. Mağdura veya tanığa, size sağladığı bilgilerle ne yapacağınızı açıkça anlatmak işinizin bir parçasıdır; örneğin mağdura veya tanığa “bu bilgileri İngilizce olarak yayınlatacağım, böylece bütün dünya başınıza gelenleri öğrenecek” veya “bu bilgileri sizin dilinizde yayınlatacağım” ya da “bu mesele hakkında yasal olarak şikayet başvurusunda bulunmak için bir avukat bulup, buraya getirmeye çalışacağım”

Mağdura veya tanığa, size sağladığı bilgilerle ne yapacağınızı açıkça anlatmak işinizin bir parçasıdır

diyebilirsiniz (elbette görüştiğiniz kişilerin bu türden bir eylemi istediklerine emin olduktan ve onlardan onay aldıktan sonra buna kalkışmalısınız). İnsan hakları sorunlarını hızla ve sorunsuzca çözebileceğinize dair mağdurlarda var olabilecek yanlış kanıları düzeltmeniz

önem taşımaktadır. Hatta, verili bir toplulukla ilgili olarak insan hakları ihlallerinin giderilmesi yönünde olumlu adımlar atabileceğinize emin olsanız bile, makul olmayan veya gerçekleşmeyecek ya da gerçekleşmeyebilecek beklentiler yaratmaktansa, hiç beklenti yaratmamanız çok daha iyidir.

Verilen sözlerin önemine özellikle dikkat etmelisiniz. Verilen sözler, yerine getirildiği taktirde, bir araştırmacı ile bir mağdur arasında güven inşa etme yönünde önemli adımlar atılmasını sağlayabilir. Eğer görüştiğiniz bir kişiye vereceğiniz bir sözü tutabileceğinize çok eminseniz, bu sözü vermek faydalı olabilir. Tutabileceğinizden makul ölçüde emin olabileceğiniz sözler arasında, tekrar ziyaret etmeye dair söz vermek (tercihen belirli bir tarihte) veya görüşme sırasında fotoğraf çektiyseniz, bu fotoğrafların kopyalarını göndermeye söz vermek örnek olarak gösterilebilir. Yerine getirme imkanınız olmayan sözleri asla vermeyin. Her şeyden önce ilişkiye girdiğiniz herkese karşı dürüst ve açık olma sorumluluğu taşımaktasınız. Örneğin, eğer söyleyeceklerinizin doğru olduğuna inanıyorsanız, görüştiğiniz herkese, açıkça “buraya tekrar dönebileceğimden emin değilim ancak buradaki koşulları iyileştirmek için bu bilgileri elimden geldiğince kullanmaya söz veriyorum. Yardımcı olabilir miyim emin değilim” diyebilirsiniz.

Bir insan hakları görüşmesi için ücret ödemeniz etik değildir, hatta görüşme yaptığınız bir kişiye

Bir insan hakları görüşmesi için ücret ödemeniz etik değildir

para ya da başka bir şey bağışlamanız bile etik açıdan tartışmalıdır. Görüşme yaptığınız bir kişiye yardımcı olmak için güçlü bir istek duyuyorsanız, söz konusu

topluluk içerisindeki bireylere yardım sağlayan yerel bir sivil toplum örgütüne bağış yapabilirsiniz; hatta yaptığınız bağışın, görüştüğünüz kişiye yardım olarak iletilmesi isteğinizi bile belirtebilirsiniz. Ancak doğrudan bağışta bulunmak, “para karşılığı mağdur rolünü üstlenmek” anlamında teşvik yaratacağı için bundan kaçınmalısınız.

Eğer yaptığınız görüşmenin, görüştüğünüz kişiyi misilleme tehlikesine maruz bırakacağını düşünüyorsanız, bu tehlikeden söz etme yükümlülüğünüz bulunmaktadır. Aynı zamanda görüşme sırasında elde ettiğiniz bilgilerin kullanımının doğurabileceği her tür olası sonucu açıkça anlatmak ve bu kullanımlar için onay almak yükümlülüğünüz bulunmaktadır. Görüştüğünüz her kişi, görüşme sırasında elde ettiğiniz bilgileri size kullandırtmama hakkına sahiptir.

Mümkün olan her durumda görüştüğünüz kişilerden imzalı beyanlar almak faydalıdır. Güvenlik yüzünden veya kişisel nedenlerden ötürü gizli tutacak olsanız da, mağdurun ve/veya görüştüğünüz kişinin ismini ve irtibat bilgilerini kaydetmelisiniz. Bu bilgiler, ileride bazı ayrıntıların doğrulanması gerekirse veya adaletin sağlanması ihtimali ortaya çıkarsa, bilgi kaynaklarınızla temasa geçmek açısından faydalı olacaktır. Görüştüğünüz bir kişinin size verdiği ifadenin ayrıntılarını yazıya dökmek için 24 saatten fazla beklememeye çalışın, hatta mümkünse bu yazıya dökme işlemini aynı gün yapmaya çalışın, çünkü görüşme sırasında alınan notlar genellikle dağınıktır. Görüşmenin ayrıntıları aklınızda henüz çok tazeyken ifadenin ayrıntılarını yazıya dökmek daha iyi olacaktır. Ayrıca ifadeyi yazıya dökerken açıklığa kavuşturulması gereken bazı ayrıntılar saptadığınızda, hala sözkonusu bölgede olmanız durumunda ikinci bir görüşme gerçekleştirebilirsiniz.

Olabildiğince Doğru Bilgiler Edinmek³

Görüşmeler gerçekleştirirken hem doğruluğu hem de güvenilirliği olabildiğince yüksek tutmak için aşağıdakilere dikkat etmelisiniz:

- Kesin sorular sormak ve açık bir şekilde konuşmak; karmaşık ve muğlak ifadeler kullanmamak;
- Tutarsızlıkları saptamayı ve bunların üzerine gitmeyi daha kolay hale getirmek için size anlatılanları zaman sırası içerisinde ele almak;
- Gözükten tutarsızlıkları bir kaç değişik açıdan incelemek ve gerekirse sorularınızı değişik şekilde tekrarlamak; görüştüğünüz kişinin kafası karışmış olabilir ya da sorunuzu anlamamış olabilir;
- Gerçekleştiği iddia edilen olayla ilgili olarak öncelikle mağdurlarla ve/veya tanıklarla konuşmak. Eğer bir tıbbi rapor ya da olayla ilgili verilmiş bir dilekçenin kopyası gibi destekleyici belgeler mevcutsa, bu destekleyici belgelerin bir iddiayı daha güçlü kılmaya yardımcı olabileceğini ve yaşanan ihlalle ilgili olarak adaletin sağlanmasına yönelik imkanları artırdığını anlatın;

- Görüştiğiniz kişinin tavırlarını ve vücut dilini gözlemleyip not etmek, bu kişinin inandırıcı görünüp görünmediğini kendinize sormak. Bu bağlamda; kültürün, cinsiyetin ve psikolojik durumun olası etkilerinin bilincinde olmanız gerekir.

Dikkate Alınması Gereken Özel Noktalar

Son olarak, bir görüşmeyi gerçekleştirirken dikkate almanız gereken bazı özel noktalar mevcuttur. Bu hususlar, hem görüşmecinin hem de görüşülen kişinin korunması açısından önemlidir. Bunlardan

Bilgi elde etme ihtiyacınız ile görüşülen kişinin ihtiyaçlarının dengelenmesi çok önemlidir

bazıları bu el kitabının kapsamı dışındadır ancak hem görüşmecinin hem de bağlı olduğu örgütün dikkate almasında fayda olan unsurlar bulunmaktadır. Bunlar arasında, mağdurlardan aydınlatılmış onam alınması, mağdurların cinsiyetleri ve ihtiyaçları bulunmaktadır.

Bilgi elde etme ihtiyacınız ile görüşülen kişinin ihtiyaçlarının dengelenmesi çok önemlidir.⁴ Bu nokta, özellikle işkence, tecavüz veya başka türden cinsel şiddet gibi travmatik bir deneyim yaşamış bir kişiyle görüşürken dikkate alınmalıdır.

Örneğin bir cinsel şiddet vakasında, söz konusu kişinin bu travmatik olay hakkında ifade vermeye tam olarak hazır olup olmadığını belirlemek isteyebilir; ayrıca bu kişiyle aynı cinsiyetten bir görüşmeci bulmayı düşünebilirsiniz. Bu tür hak ihlallerinin mağdurlarıyla görüşme yaparken, kendinizi bu hassas konulara hazırlamak için, bir sosyal hizmet uzmanıyla veya travma mağdurlarıyla çalışma konusunda eğitilmiş başka bir profesyonelle konuşmak çok faydalı olacaktır.

Fiziksel şiddet söz konusu olduğunda ve yaraların görünür olduğu durumlarda, dokümantasyon amacıyla yaralara dair kanıt niteliğinde fotoğraf çekilmesi faydalıdır. Ancak bu tür vakalarda mağdurun ihtiyaçları, dokümantasyondan önce gelir; yaraların fotoğraflanması ancak mağdurun daha fazla aşağılanmaması ya da yaşadığı travmanın artırılmaması koşuluyla gerçekleştirilmelidir. Mümkün olduğu durumlarda mağduru tıbbi bakım almaya teşvik etmek faydalı olacaktır. Bu hem sağlık durumu açısından mağdurun yararına olacaktır hem de yaraları belgelendirebilecektir. Bazı doktorlar, mevcut bir yaranın olası nedenini tıbbi bir raporda işaret etmeye istekli olabilir, örneğin “muhtemelen künt bir cisimle vurulma sonucu oluşmuş yara” diyebilir. Bu türden ayrıntılar, fiziksel yaraların kaynağını ve kökenini belirlemede önemli olabilir.

Aydınlatılmış Onam: Bunun anlamı, birisinden bir konuda onay alınırken (örneğin bir resmi kuruma şikayet başvurusunda bulunma konusunda), önerilen eylemin hem olası faydaları hem de olası olumsuz sonuçları hakkında tam olarak bilgilendirilmesini sağlamaktır. Gerçek tehlikeler asla gizlenmemelidir. Onay alınırken sadece bilgilendirme yapılması yeterli değildir; aynı zamanda bu onayın serbestçe verilmiş olması gerekir. Kişilere onay vermeleri için baskı yapılmaması gerekir.

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: Görüşmeler

Aşağıdaki metni BİR DEFA okuyun ve takip eden soruları yanıtlayın.

Sofya merkezli bir sivil toplum örgütü olan *Human Rights Project (HRP – İnsan Hakları Projesi)* tarafından 8 Mayıs 2002 tarihinde *ERRC*'ye sunulan bir rapora göre, 2 Şubat 2002 tarihinde, yaklaşık olarak Gece saat 2 sıralarında, 27 yaşında bir Roman/Çingene erkek olan Stephan Kostov, Bulgaristan'ın doğusundaki Sliven şehri yakınında polis memuru Mihov tarafından sağ bacağından vuruldu. Stephan ve hepsi de 15 yaşında Roman/Çingene gençleri olan Ivanov Borissov, Angel Ivanov Andonov ile takma adı “Myrko” olan bir kişi, hep beraber köyün yakınlarında odun toplamaya giderken memur Mihov'un yayan olarak yaklaştığını farkettiler. *HRP* tarafından memur Mihov'un gençlere köylerine geri dönmelerini söylediği, gençlerin de geri dönüp yürümeye başladıklarında, yolun yakınındaki bir kulübeden yaşlı bir adam çıktığı ve memur Mihov'a “bunlara benzeyen oğlanlar komşumun kulübesini soydu” dediği belirtiliyor. Memur Mihov'un bunun üzerine tabancasını çektiği ve yaklaşık olarak bir metre mesafeden Stephan'ı bacağından vurduğu söyleniyor. *HRP*'ye göre memur Mihov bunun ardından olay yerinden ayrıldı ve üç kişi Stephan'ı bir hastaneye götürdü. Stephan'ın hastanede 3 veya 4 gün kaldığı ifade ediliyor.

Stephan hastanede, kendine isabet eden kurşun nedeniyle sağ dizinin iç tarafında meydana gelen üç kırık nedeniyle yoğun rehabilitasyon terapisi gördü. *HRP*'ye göre, 2 Şubat 2002 tarihinde öğleden sonra 3:30'da, iki polis müfettişi, bir fotoğrafçı ve bir polis çavuşu hastaneye giderek, olaya tanık olan 3 kişiyi ateş edilen yere götürdü. Bunun ardından gençler karakola götürüldüler ve iddia edildiği üzere, okuma yazmaları olmadığı için hiçbirisinin okuyamadığı bir belgeye imza atmaya zorlandılar. *HRP*, 5 Şubat 2002 tarihinde Stephan Kostov adına Askeri Savcılık Bürosu'na şikayet başvurusunda bulundu. *HRP*'ye göre Bölge Askeri Savcısı 6 Mart 2002 tarihinde ateş edilme olayını soruşturmayı reddetti. Stephan Kostov bu kararı temyize götürmedi.

Şimdi, yukarıdaki metne bir daha bakmadan, aşağıdaki soruların tümünü yanıtlayın:

1. Bu olay hangi tarihte meydana geldi?

2. Olaya karışan gençlerin adı neydi?

3. Polis memurunun adı neydi?

4. Gençler kaç yaşındaydı?

5. Polis memuru gence ateş ettiğinde ne kadar uzaktaydı?

6. İnsan Hakları Projesi hangi tarihte şikayet başvurusuna bulundu?

Metne bir daha bakmaya gerek kalmadan soruların tümüne yanıt verebildiniz mi? Yanıtlarınızın tümü doğru muydu? Bu alıştırmanın amacı, görüşmelerinizde size verilen ifadeleri hemen ve doğru bir şekilde not almanın ne kadar önemli olduğunu göstermektir. Belleklerimiz her zaman istediğimiz kadar güvenilir değildir ve kısa bir süre içerisinde bir sürü bilgi ile karşılaştığımızda, ayrıntılar kolayca unutulabilir.

İstatistiksel Verilerin Kullanımı Yoluyla Sistemsel İhlallerin Belgelenmesi

İstatistiksel veriler, düzenli olarak gerçekleşen ayrımcılık uygulamalarını ortaya çıkarmakta (dolaylı ayrımcılık dahil olmak üzere) ve diğer sistematik insan hakları ihlallerini saptamakta

İstatistiksel veriler; uzmanlara yönelik raporlar, resmi görevlilere yapılan sunumlar ve bazen de insan hakları alanında yasal takibatlar açısından özellikle değer taşır

faydalı olabilir. İstatistiksel veriler; uzmanlara yönelik raporlar, resmi görevlilere yapılan sunumlar ve bazen de insan hakları alanında yasal takibatlar açısından özellikle değer taşır. Bu tür verilerin güvenilir olması için her zaman doğru olması ve bilgi toplanması sırasında kullanılan yöntemlerin açık bir tarifini de içermesi gerekmektedir.

İstatistiksel sonuçlar çıkarmaya yönelik veriler değişik şekillerde toplanabilir. Araştırmacılar belirli bir yere giderek fiziksel sayım yapabilirler (örneğin, belirli bir mülteci kampındaki Romanların/Çingenelerin sayısı); belirli oranları saptamak için resmi belgeler kullanılabilir (örneğin, polis tarafından kaç şiddet olayının “nefrete bağlı suç” olarak belgelendiği) veya kolayca kıyaslanabilir veriler toplamak için anketler düzenlenebilir (bunlarda demografik sorular da yer alabilir). Hangi yöntemin daha elverişli olacağı, söz konusu izleme projesinin ihtiyaçlarına ve amaçlarına bağlı olarak belirlenebilir.

Demografik veriler nedir?

Demografik veriler, bir topluluğun karakteristik verileridir (örneğin cinsiyet, yaş, ırk, din, coğrafi konum, eğitim düzeyleri vs.). Toplanan bu bilgiler; bir topluluğun, eyaletin ya da ülkenin profilini ve nüfus içerisinde mevcut eğilimleri gösterir.

İstatistiksel veriler bir kez toplanınca değişik şekillerde kullanılabilir. Bu veriler, bir grup içerisinde belirli eğilimlerin ne derece yaygın olduğunu ölçmede faydalıdır. Örneğin bir topluluk içerisinde

kimlik belgelerine sahip olmama durumunun yaygınlığı bu şekilde belgelenebilir. ERRC, 2003 yılında Makedonya'nın Kumanovo şehrinde bu amaçla bir anket düzenledi. Bu anketin bulguları arasında, ankete katılan Romanların/Çingenelerin % 7'sinin yurttaşlık belgesine ve %34'ünün de pasaporta sahip olmadığı da vardı.⁵ ERRC, bu anketin sonuçları sayesinde, bu topluluk içerisinde kimlik belgeleriyle ilgili sorunların ne ölçüde yaygın olduğunu belirleyebildi ve bu meselelere doğrudan etkisi olan yeni yurttaşlık yasaları hakkında yorumda bulunma imkanına kavuştu.

İstatistiksel verilerin bir diğer önemli kullanım alanı ise karşılaştırma yapmaktır. Sadece en çok ilgilendiğiniz grupla ilgili istatistiki veriler toplamakla kalmayıp, karşılaştırma yapma amacıyla aynı zamanda diğer gruplar ve/veya bütün nüfus hakkında istatistiki veriler elde etmek önemlidir. Örneğin, Avrupa Birliği üyelik süreci kapsamında azınlıkların korunmasını izleyen bir örgüt olan Açık Toplum Enstitüsü tarafından yayınlanan bir raporda şu bilgiler yer alıyordu: “Romanlara/Çingenelere karşı istihdam alanında yaygın bir şekilde ayrımcılık yapılması hala ciddi bir sorun olmaya devam ediyor. Romanlar/Çingeneler arasındaki işsizlik oranına dair tahminler %70 ila %90 arasında değişirken, ülke genelindeki işsizlik oranı ise %9 civarındadır”.⁶ Bu durumda, Romanlar/Çingeneler ile çoğunluk nüfusu arasında bir kıyaslama yapınca, istihdam alanında çok ciddi bir eşitsizlik görülmektedir; bu ise sorunun ayrımcılık olduğuna dair bir işaret olabilir ve hükümetin acilen harekete geçmesini gerektirmektedir.

Bazı örgütler “örnekleme” gibi yöntemler kullanarak önemli araştırmalar gerçekleştirmiştir; bu tür çalışmalarda araştırmacılar, istatistiksel veriler etmek ve ayrımcı muameleleri ortaya çıkarmak için bütün bir topluluğu incelemek yerine sadece dikkatli bir şekilde seçilmiş temsilcileri veya grupları inceler.

Yetkin bir şekilde gerçekleştirilen istatistiksel araştırmalar oldukça değerlidir. Bu türden araştırmaların bütün ülkelerde ve hayatın pek çok alanında gerçekleştirilmesi gerekir. Bu alanlara örnek olarak, eğitim, barınma, istihdam, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetleri verebiliriz. Bu tür araştırmalar, mahkemelerde ayrımcılığı kanıtlamak; hükümetin daha iyi politikalar benimsemesini ve Romanlara/Çingenelere daha çok kaynak aktarmasını talep etmek konusunda faydalı olabilir. Ayrıca bu tür araştırmalar, Birleşmiş Milletler ile Avrupa Konseyi bünyesindeki değişik organlar gibi güçlü uluslararası komiteler nezdinde Romanlarla/Çingenelerle ilgili meseleleri gündeme getirmek açısından da önem taşır. Bu tür araştırmaları en iyi şekilde yürütme imkanı olan örgütler muhtemelen yerel örgütlerdir. Eğer bu türden araştırmalar gerçekleştirmek istiyorsanız, şunlara dikkat etmeniz de fayda vardır:

Çoğu aktivistin iddia ettiği üzere, pek çok ülkedeki durum dikkate alındığında, “sorunu herkes biliyor, artık tek ihtiyacımız olan harekete geçmek” tezi doğru *değildir*; Romanlar/Çingeneler açısından büyük önem taşıyan meselelere dair sağlıklı istatistiksel veriler mevcut *değildir*, birkaç örnek vermek gerekirse şu alanlarda yeterli bilgi yoktur:

- Zihinsel engelliler için kurulmuş okullara ya da sınıflara veya başka türden düşük kalitede eğitim verilen okullara devam eden Roman/Çingene çocukların yüzdesi;
- Yerel yetkililer tarafından ruhsatsız veya kaçak veya yeterli altyapısı olmayan evlerde yaşayan Romanların/Çingenelerin (ve Roman/Çingene olmayanların) sayısı;
- Her sene evlerinden atılan Romanların/Çingenelerin (ve Roman/Çingene olmayanların) sayısı;
- Her sene ailelerinden alınarak devlet kurumlarına yerleştirilen Roman/Çingene (ve Roman/Çingene olmayan) çocukların sayısı.

Bazı ülkelerde devlet yetkilileri, özellikle istatistiksel veri toplamamakta, hatta bu türden bilgileri elde etmeye yönelik çalışmaları da engellemektedir. Örneğin ERRC Çek Cumhuriyeti’nde araştırma yürütürken okul yetkililerinden sık sık, etnik konularda veri toplanmadığını hatta bunun yasadışı olduğunu işitti. Size Romanların/Çingenelerin sayıları hakkında bilgi veremeyeceğini söyleyen kişilerin amacı aslında sizin, Romanların/Çingenelerin sistematik bir şekilde ayrımcılığa maruz kalıp kalmadığını öğrenmenizi engellemek olabilir. Bireylerin etnik kökenine dair bilgilerin “hassas bilgi” olarak tanımlandığı ve bu nedenle kullanımının kısıtlandığı ülkelerde bile, gruplarla ilgili genel veriler toplanması esas olarak yasak değildir. Diğer taraftan, ırk konularında istatistiksel veriler toplamanın ve yayınlamanın yasadışı olduğu bazı ülkeler mevcut olabilir. Bazı devletler, istatistiksel veri toplamayı yasaklama nedeni olarak, bireyi, devletin müdahaleci eylemlerinden veya başka yasadışı eylemlerden korumayı göstermektedir. Ülkenizde bu konuda yasal kısıtlamalar olup olmadığını yerel bir avukattan öğrenebilirsiniz.

İstatistiksel verilerin faydalı olması için araştırmanın iyi bir şekilde yürütülmüş olması gerekir. Eğer profesyonel bir şekilde seçilmiş istatistiksel (rastgele) bir örneklem ile çalışmıyorsanız, istatistiksel verilerden yola çıkarak vardığınız bütün sonuçlar, sadece araştırılan vakalara atıfta bulunmalıdır. Burada uygulayabileceğiniz genel bir kural, ancak örneklem kümeniz onbeşten büyükse yüzde hesaplamaktır. Daha ufak sayılar rakam olarak yazılabilir (örneğin 10/15). İstatistiksel verileri kullandığınız raporun veya yayının içerisinde bir bölümde, bu verileri toplarken kullandığınız

yöntemi mutlaka belirtmelisiniz. Zira istatistiksel veriler kötü niyetli bir şekilde kullanılabilir, bu yüzden yöntemlerinizin şeffaf olması önemlidir.

İstatistiksel verileri kullandığınız raporun veya yayının içerisinde bir bölümde, bu verileri toplarken kullandığınız yöntemi mutlaka belirtmelisiniz

Örneklem kümenizin büyüklüğüne ve topladığınız verilere göre, bir istatistikçinin veya toplumbilimcinin desteğine ya da istatistiksel çözümleme için kodlama

bilgisi ile bir istatistiksel yazılıma ihtiyaç duyulabilir. Bu süreçlerle ilgili ayrıntılar, bu el kitabının kapsamı dışındadır ve bu konularda ek bilgi edinmek içine bir uzmana, yerel kütüphanenize veya internete başvurmak en iyisi olacaktır. Bu alanda, International Association for Official Statistics (Uluslararası Resmi İstatistik Birliği) web sitesi: <http://www.stat.fi/iaos/index.html> ile Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü web sitesi: <http://unstats.un.org/unsd>, iyi başlangıç noktaları olabilir.

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: İstatistiksel Verilerle Çalışmak

Yukarıda değinildiği üzere, istatistiksel veri toplarken şeffaf bir yöntemle başvurmak çok önemlidir. İstatistiksel verilerin manipülasyonu, kamuoyuna verilen bilgiler bağlamında etik bir sorundur. Aşağıdaki bilgiler, Bulgaristan'daki azınlıkların korunması üzerine Açık Toplum Enstitüsü tarafından hazırlanan bir raporda yer almıştır:

“[...] Bulgar yetkililer, ceza soruşturmalarının her safhasında, mahkumiyet aşamasına dek, suç faaliyetlerine dair etnik temelde istatistiksel veri toplamaktadır. Kamuoyuna sunulan veriler, mahkumiyet sürecinde düzenlilik gösteren ayrımcılık uygulamaları olduğuna işaret etmektedir. Üstelik yetkililer, etnik kökene dair verilerin sadece sanıkların onayı ile toplandığını ve kişilerin belirlenmesi amacını taşıdığını savunsa da, aslında etnik kökeni belirleyen son kerte polis memuru olduğu sonucuna varmak için yeterli kanıt bulunmaktadır.

Etnik kökenle ilgili resmi istatistiksel verilerin toplanması ve bu verilerin kullanım amaçları konusunda şeffaf olunmaması, Bulgaristan'da pek çok sivil toplum lideri için bir endişe kaynağıdır. Bulgar yetkililer istatistiksel verileri sadece açık ve kamusal amaçlar için toplarsa, ve bu süreçte şeffaf bir yöntem kullanırsa bu durum çözüme kavuşturulabilir. Ceza adaleti alanında (ve başka alanlarda) ayrımcılık olaylarının kayda geçirilmesi, pek çok kişi tarafından [...] veri toplanması için meşru bir neden olarak görülmektedir. Ama bunun için önce, kişilerin kimlik bilgilerinin korunması için yeterli önlemler alınması gerekmektedir”.

Sorular:

1. İstatistiksel verilerin toplanmasıyla ilgili etik kaygılar nelerdir?
2. Veri toplanması sırasında etnik kökenin polis memurları tarafından belirlenmesi ne gibi sorunlara yol açmaktadır?
3. Bu istatistiksel veriler ne şekilde kötüye kullanılabilir?
4. Veri toplamanın yasal normlara uygun gerçekleşmesini sağlamak için ne gibi önlemler alınabilir?

İrk Ayrımcılığını Kanıtlamak İçin “Test Etmek”

Aşağıda Vesna adında bir Roman/Çingene kadının anlattıkları yer almaktadır:⁷

“Giysi satan bir mağazanın camında satış yardımcısı arandığına dair bir ilan gördüm. 18 ile 29 yaşları arasında bir eleman arıyorlardı. 19 yaşında olduğum için içeri girdim ve iş hakkında bilgi istedim, ama yönetici bana iki gün sonra tekrar gelmemi, henüz yeterince kişinin başvurmadığını söyledi.

Buraya iki kez daha geldim ve her defasında bana aynı şey söylendi. Yaklaşık bir hafta sonra mağazaya tekrar gittim. İş ilanı hala camda asılıydı. Yönetici benimle konuşamayacak kadar meşguldü ama bana eleman alındığı söylendi.

Mağazadan ayrıldıktan sonra canım o kadar sıkılmıştı ki Roman/Çingene olmayan bir arkadaşımın mağazaya girip iş hakkında bilgi edinmesini istedim. Arkadaşım mağazadan çıktığında bana, Pazartesi günü iş mülakatına çağrıldığını söyledi.”

2. Kısımda ele alındığı gibi doğrudan ayrımcılık uygulanan bazı vakalarda “Roman” veya “Çingene” kelimeleri açıkça kullanılmasa da ayrımcılığın gerçekleştiğini göstermek yine de mümkündür. Bu tür vakalarda ayrımcılık yapıldığı nasıl kanıtlanır? Yakın zamanda Orta ve Doğu Avrupa’da bazı örgütler “test etme” adında bir yöntemi başarıyla kullanmıştır. Yukarıda “Vesna” ile ilgili anlatılan vakada ırk ayrımcılığını kanıtlamak için “test etme” yöntemi kullanılmıştır. Test etme yönteminde, Roman/Çingene ve Roman/Çingene olmayan bireyler veya çiftler; Romanlara/Çingenelere karşı düzenli olarak ayrımcılık yapıldığından kuşkulanan işyerlerine iş başvurusu yapar, ev tutmak ister ya da bir restorana veya diskoya girmeye kalkışır. Bu kişiler, başka her açıdan birbirlerine çok benzemektedir, örneğin giysiler, özellikler vs. Eğer Roman/Çingene olmayan birey ya da çift, Roman/Çingene birey veya çiftten farklı davranılırsa; örneğin Roman/Çingene olmayan çift diskoya alınır ama Roman/Çingene çiftten bir üyelik kartı göstermesi istenir, sonra da girmelerine izin verilmezse, “test eden kişiler”in ayrıntılı ve kapsamlı yazılı ifadeleri alınır. Bu ifade ayrımcı eyleme dair kanıt oluşturur ve pek çok ülkede mahkemede kullanılabilir.

Test etme yöntemleriyle ilgili daha ayrıntılı bilgiler aşağıda yer almaktadır:

İrk Ayrımcılığını Kanıtlamak İçin Test Etme⁸

Test etme yöntemi, bir ayrımcılık iddiası olduğu zaman başvurulmuş bir yöntemdir. Bu yöntem genellikle yurttaş hakları alanında çalışan örgütler tarafından, yasadışı ayrımcılık eylemlerini ortaya çıkarmak için kullanılır. Bu yöntem, korunan bir gruba mensup bir kişinin; ayrımcılık alanındaki yasalar tarafından yasaklanan bir şekilde, ulusal kökeni, dini, cinsiyeti, ten rengi veya başka bir özelliği nedeniyle eşit olmayan muameleye maruz kaldığı düşünüldüğünde başvurulur. Bu yöntem, istihdam veya barınma alanlarında, kamu alanındaki ticari kuruluşlarda, hatta toplumsal yaşamın her alanında ayrımcılık olup olmadığını veya ayrımcılığın kapsamını ölçmek için kullanılır. İki tür test etme yöntemi mevcuttur: Denetleme amacıyla kullanılan araştırmaya odaklı test etme ile testin sonuçlarına dayanarak bir davanın açıldığı veya geçici tedbirlerin uygulanmasının izlendiği uygulama odaklı test etme. Uygulama odaklı test etmede, ırksal temelde ayrımcılık yapıldığından kuşkulanan işyerine, kiralık daireye veya bar ya da kulübe yönelik olarak, aynı test genellikle birden fazla kez tekrarlanır. Testlerin birden çok kez tekrarlanmasının amacı, dava yoluna başvurmaya hazırlık

yapmak için, uygulanan ayrımcılığın doğasını ve kapsamını ölçmektir. Buradaki başlıca amaç, muamelede gözlenen farklılıkların tekil olaylar olup olmadığını, düzenlilik gösteren ayrımcılık uygulamaları olup olmadığını belirlemektir.

Uygulama odaklı test etme sürecinde, dava yoluna başvuracak kişiler önce, söz konusu vakayı şikayetçi kişiyle görüşerek, test etme yoluyla belirlenecek meseleleri saptamalıdır. Aynı zamanda test edilen firma veya kulüple ilgili bütün bilgiler toplanmalıdır. Örneğin firmanın ruhsatları ve firmaya karşı daha önce yapılmış şikayetler ve aynı zamanda yasal hükümler ve ilgili içtihatlar. Bundan sonra testi gerçekleştirecek kişilerin seçimi ve eğitimi süreci başlar.

Testi gerçekleştirecek kişiler, amaçları gerçekleri saptamak olan ve nesnel bir bakışa sahip kişilerdir. Bunlar gerek sınıf ortamında gerek “sahada” yoğun eğitim aldıktan sonra ayrımcılığı ortaya çıkarmak için testler uygularlar. Bir testi gerçekleştirmek için iki kişiye ihtiyaç vardır: Bir “korunan test elemanı” ve bir de “kıyaslama amaçlı test elemanı”. [...] Örneğin bir Romana/Çingeneye karşı ayrımcılık iddiası içeren vakalarda, korunan test elemanı bir Roman/Çingene olur, kıyaslama amaçlı test elemanı ise Roman/Çingene olmayan bir kişi olur. Bir kadına karşı cinsiyet ayrımcılığı yapılan bir vakada, korunan test elemanı bir kadın olur, kıyaslama amaçlı test elemanı ise bir erkek olur. Genelde, test elemanlarının birbirlerine çok benzemeleri gerekir. Aralarındaki esas fark, “test” edilen konuyla ilgilidir; örneğin, ırk ayrımcılığı yapıldığı iddia edilen bir vakada bu, test elemanının ırkı veya ulusal kökenidir.

Eğitimler kapsamında yakın takip altında pratik alıştırmalar yapılmalı, test sonuçlarının yurttaş hakları yasalarının uygulanmasını sağlamak amacıyla kullanımıyla ilgili genel bilgiler verilmeli ve test eden kişilerin bir noktada dahil olmak durumunda kalabilecekleri hukuki süreçlerin işleyişi hakkında bilgiler aktarılmalıdır. Eğitim sırasında, testi gerçekleştirecek çiftlerin beraber çalışması, birbirini tanıması ve bir takım içerisinde çalışma anlayışı geliştirmesi gerekmektedir. Ayrıca test elemanlarından, proje kapsamında; nesnel bir yaklaşım içerisinde gerçeği saptama amacını kabul ettiklerini açıkça beyan etmeleri ve edindikleri bilgileri gizli tutma sözü vermeleri istenmelidir.

Testi gerçekleştirecek kişiler, testleri aynı gün içerisinde uygulamalıdır. Örneğin iş arayan veya daire tutmak isteyen kişiler rolüne bürünebilirler. Test kapsamında çift halinde olan kişiler, bir iş, bir daire veya belirli bir hizmetin verilir verilmeyeceği hakkında bilgi edinmek için birbirine yakın zamanlarda gönderilirler. Testi gerçekleştiren kişiler duruma uygun giyinmelidir. Bir işverenin test edilmesi söz konusu olduğunda, testi gerçekleştiren her kişi, bir yandan iş başvuru sürecinin doğal akışını yerine getirirken, diğer yandan da diğer kişi tarafından atılması muhtemel adımlara benzer hareket etmelidir. Örneğin söz konusu işe önce korunan test elemanı, telefonla ya da şahsen başvurmalıdır. Testi gerçekleştiren kişilerin her bir iş başvurusundaki özel koşullar

kapsamında hareketlerini belirlemek, test sırasında yaşananların açık ve eksiksiz kaydını tutmak ve testi gerçekleştiren her bir kişinin ortağına benzer şekillerde hareket etmesini sağlamak; dava yolu sürecinde kullanılabilecek kanıtlar elde etmek açısından gereklidir.

Testi gerçekleştiren kişiler, her bir testin tamamlanmasının hemen arkasından deneyimlerini görev formlarına kaydeder. Testi gerçekleştiren her bir kişinin yazdığı raporda, önerilen iş veya evle ilgili ayrıntılı bilgi, başvuru süreci, şartlar ve koşullar, testi yapan kişinin sorduğu sorular ve işveren veya ajans tarafından verilen bilgiler yer almalıdır. Testi gerçekleştiren kişilerin rapor formlarındaki sorulara yanıt vermenin ötesinde, test sırasında yaşadıkları deneyime dair ayrıntılı bir tarif yazmalarını istemek de faydalı olabilir.

Testi gerçekleştiren kişilerin deneyimlerini yazdıkları formlarda asgari olarak yer alması gereken bilgiler şunlardır: Başvurunun yapıldığı zaman, başvuranlardan istenen bilgiler (örneğin mülakatların süresi, mülakatların özellikleri, mülakatlarda sorulan sorular), bilgi akışı (örneğin kendiliğinden sağlanan bilgiler, talep üzerine verilen bilgiler), başvuranlara nasıl davranıldığı (örneğin beklemleri gereken süre, kendilerine ne ölçüde misafirperverlik gösterildiği), işlerin ne şekilde tarif edildiği (örneğin maaşın ve ek imkanların tarifi, işin süresi hakkında verilen bilgiler vs.). Bu türden iyi organize edilmiş test süreçleri, işe alma sürecinin küçük ve birbirinden ayrıık bileşenlerini incelemeyi amaçlar ve bir işverene karşı getirilen ayrımcılık suçlamalarını doğrulamak amacıyla kullanılabileceği gibi yalanlamak için de kullanılabilir. Olabilecek en büyük eşitsizliğe (testi gerçekleştiren kişilerden birisine iş teklif edilirken diğerine edilmemesi) dair kanıtın olabildiğince dikkatli bir şekilde belgelenmesi gerekir.

Ayrımcılığın meydana gelip gelmediğini belirlemek, testi gerçekleştiren kişinin görevi değildir, onun işi daha çok, mevcut bilgileri tarafsız bir şekilde kaydetmektir. Eşitsiz muamelenin gerçekleşip gerçekleşmediğini sadece test koordinatörü (ilgili örgüt veya avukat) değerlendirebilir. Test elemanı, test sırasında ilgili mahalle, işyeri veya kulüp içerisinde ırk veya etnik kökenle ilgili dikkat çekici ifadeler kullanmaktan kaçınmalıdır. Test elemanları, deneyimlerini doğru ve eksiksiz bir şekilde belgelemek için dikkatli gözlemciler olmalı ve kayıtlarını titizlikle tutmalıdır. Testi gerçekleştiren kişiler deneyimlerini birbirlerinden bağımsız olarak kaydetmelidir ve dokümantasyon işlemi gerçekleşinceye kadar yaşadıkları deneyimleri birbirleriyle konuşmamalıdır. Bir test elemanı, test koordinatörü izin vermedikçe veya bir mahkeme tarafından emredilmedikçe, hiçbir koşul altında testle ilgili deneyimleri veya test edilen kuruluş hakkında kimseyle konuşmamalıdır. Eğer test sonucunda eşitsiz muamele uygulandığı kanıtlanırsa, testi gerçekleştiren örgüt faile karşı dava açabilir.

Uygulama odaklı test yöntemine başvurulduğu durumlarda, testi gerçekleştiren kişiler, dava yolu sürecinde davacı ve tanık olarak çağırılabilirler. Bu durum, testi gerçekleştirecek

kişilerin seçiminde en az üç noktanın daha dikkate alınmasını gerektirir. İlk olarak, testi gerçekleştirecek kişilerin kişisel geçmişlerinde, birer tanık olarak inandırıcılıklarını azaltacak herhangi bir sorun bulunmaması gerekir. İkinci olarak, testi gerçekleştirecek kişiler gerek yazılı ifadelerinde gerek sözlü ifadelerinde yaşadıkları deneyimleri açık bir şekilde ifade edebilme yeteneğine sahip olmalıdır. Üçüncü olarak, hukuki süreçler birkaç yıl sürebileceği için, testi gerçekleştiren kişilerin uzun bir süre boyunca test programıyla temas halinde kalmaya ve hukuki süreçlere düzenli olarak katılmaya istekli olması gerekir. [...]

Verilerin Doğrulanması

İster insan hakları ihlalleriyle ilgili belirli bir vakanın dokümantasyonunu yapın, ister belirli bir ülkede insan hakları koşullarını genel olarak araştırın; toplanan verilerin doğrulanması, dokümantasyon çalışmasının temel bir parçasıdır. Topladığınız verilerin, tarif etmekte olduğunuz durumu temsil etmesini güvenceye almak; çalışmalarınız, bu verileri kullanmayı amaçladığınız konu ve örgütünüzün itibarı açısından çok önemlidir. Kasıtlı olsun ya da olmasın sahte iddialarda bulunmak, sunduğunuz bilgilerin ve örgütünüzün inandırıcılığı açısından çok zararlı olabilir.

Kasıtlı olsun ya da olmasın sahte iddialarda bulunmak, sunduğunuz bilgilerin ve örgütünüzün inandırıcılığı açısından çok zararlı olabilir

Yukarıda tarif edilen değişik dokümantasyon yöntemlerinden birkaçına başvurmak, verilerin doğrulanması açısından faydalıdır; böylece ileride toplanan verileri analiz ederken, iddialar geliştirmek için somut kanıtlar elde etmiş olursunuz. Bu faaliyetler genellikle birbirlerini bütünler ve insan hakları gözlemcisi bunlar sayesinde daha derinlemesine ve daha çok bilgi içeren bir portre elde edebilir. Aynı anda hem gözlem yapmak hem de görüşmeler yürütmek mümkündür. Geliştirilen raporun çok sayıda ayrıntı içermesini sağlamak ve muğlak ifadelerden kaçınmak, raporun kalitesini ve inandırıcılığını artıracaktır.

Verilerin doğrulanması sürecinde, olası bilgi eksikliklerini ve çelişkileri, soruşturma ve dokümantasyon safhasında saptamak ve çözmek gerekmektedir. Kayıt edilen görüşmeler yazıya dökülmelidir. Eğer dokümantasyon içerisinde zaten mevcut değilse, verilerin doğrulanması için adımlar atılmalıdır. Saptanan bütün çelişkiler çözülmelidir. Verilerde çelişkiler bulunması bir şeyin ille de yanlış olduğu anlamına gelmeyebilir; bu durumun nedeni, araştırmacı ile kaynağı arasında bir yanlış anlama ya da bir şeyin yanlış yorumlanması olabilir.

Üzerinde çalıştığınız vakayı desteklemek ve doğrulamak için, olabildiğince çok sayıda güvenilir, destekleyici kanıt edinmeye çalışın. Eğer ek adımlar atmayı düşünüyorsanız, özellikle de dava yoluna gidecekseniz, nesnel kanıtlar ikna edicidir ve genellikle de gereklidir. Kanıt türlerine dair

verilebilecek örnekler arasında; polis raporları, tıbbi kayıtlar-belgeler, “uzman” raporları, medya raporları ve uluslararası veya yerel kurumlar tarafından yayınlanan raporlar bulunmaktadır. Ancak bu listeye daha pek çok şey eklenebilir.

Verilerin Analizi

Toplanan verilerin analizi, bir rapor hazırlanması öncesinde insan hakları dokümantasyon çalışmasındaki son adımdır. Toplanan veriler doğrulandığında ve eksiksiz olduğuna kanaat getirildiğinde, analiz başlayabilir. Sürecin daha erken safhalarında yapıldığı gibi, toplanan bilgilerle ne gibi adımlar atılacağı üzerine düşünmek yine faydalı olacaktır. Hangi veri en yararlıdır? Gelecekteki olası dava yolu süreçleri/insan hakları savunuculuğu çalışmaları/siyasi açıdan bu veriler nasıl faydalı olacaktır? Veriler bir rapor içerisinde nasıl sunulacaktır?

Bu sorular ele alındıktan sonra analiz sürecine devam edilebilir. İnsan hakları gözlemcileri tarafından elde edilen her türlü ham sayısal veri, bir raporun hazırlanması sürecinde anlamlı istatistiksel verilere dönüştürülmelidir. Toplanan verinin hacmine bağlı olarak bu safhada, bir toplum bilimci ya da bir istatistikçinin yardımı gerekebilir.

Toplanan veriler değerlendirilirken, ulusal yasalardaki hükümler kadar, ilgili devlet tarafından onaylanan uluslararası sözleşmeler ve andlaşmalardaki maddeler de dikkate alınmalıdır

Toplanan veriler değerlendirilirken, ulusal yasalardaki hükümler kadar, ilgili devlet tarafından onaylanan uluslararası sözleşmeler ve andlaşmalardaki maddeler de dikkate alınmalıdır. Mevcut dokümantasyon bir insan hakları ihlaline, örneğin sistematik bir ayrımcılığa işaret etmekte midir? Araştırmacılar, benzerlik gösteren insan hakları ihlallerini belirlemeye

ve mümkünse, bu ihlallerinin nedenlerini de saptamaya çalışmalıdır. Nihayetinde araştırmacı, bu analiz süreci sayesinde, topladığı bilgilere dayanarak tavsiyelerde bulunma imkanına kavuşur.

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: İnsan Hakları İhlallerini Belgelemek

Aşağıda tarif edilen durumu ele alırken lütfen şu sorular üzerine düşünün:

1. İnsan hakları gözlemcileri, gerçekleri saptamaya yönelik bir göreve başlamadan önce ne türden bilgileri araştırmalıdır?
2. Aşağıda tarif edilen vakaya dair sahada ne tür bir araştırma yaptınız? Bu durumda ne gibi yöntemler kullanabilirsiniz? Ne türden şeyler aradınız?

3. Gerçekleri saptamaya yönelik bu görevde, sahadan döndüğünüzde ne gibi takip çalışmaları yürüttünüz?

Şimdi şu durumu değerlendirin:

Örgütünüz son birkaç yıldır ülkenizdeki Roman/Çingene hakları meseleleri üzerine çalışmalar yürütmektedir. Bu zaman zarfında sivil toplum örgütünüz; medya takibi yürütmekte, insan haklarının ihlal edilmesiyle ilgili şikayetleri değerlendirmekte ve birkaç topluluk içerisindeki Romanların/Çingenelerin insan hakları durumunu izlemektedir.

Çalışmalarımız sonucunda bu topluluklara mensup olan ve okula devam eden çocukların oldukça büyük bir oranda (ve onlardan önce de anne babalarının) “zihinsel engelli” çocuklara yönelik “özel okullara” gittiği ortaya çıkıyor. Hatta birçok öğretmen, Romanların/Çingenelerin, engellilere yönelik özel okullara gitmesi gerektiğini düşünüyor. Roman/Çingene çocuklar ya doğrudan böyle okullara kaydediliyor ya da normal bir okulda eğitime başladıktan sonra bu tür okullara naklediliyor. Roman/Çingene öğrencilerin bu tür okullara yerleştirilmesi genellikle, kültürel açıdan önyargılı testleri temel alan bir eğitim psikoloğunun görüşüne dayanarak gerçekleştiriliyor. Bu öğrencilerin sahip olduğu “entelektüel eksiklikler yüzünden ne normal okullarda ne de özel ilkokullarda başarılı bir şekilde eğitim göremeyecekleri” söyleniyor.⁹

Konuştüğunuz Roman/Çingene anne babalar size, çocuklarının engellilere yönelik özel okullara yerleştirilmesi sırasında kendilerine danışılmadığını veya ilgili formları imzalamaya zorlandıklarını söylüyor. Engellilere yönelik özel okullarda okuyan çocuklara, normal bir okuldaki standart eğitim verilmiyor, bu okuldan sonra eğitimin devam etmesine yönelik imkanlar oldukça kısıtlı ve bu öğrencilerin, normal orta okullara devam etmelerine izin verilmiyor. Bu kurumlardan bir kaçını ziyaret ettiğinizde, kayıtlı öğrencilerin ezici bir çoğunluğunun etnik kökeninin Roman/Çingene olduğu derhal görülebiliyor.

Ostrava Vakası

Yukarıda tarif edilen durum, genel olarak, ERRC tarafından 1997 yılında Çek Cumhuriyeti’nde, genel bir araştırma ve insan hakları alanında dokümantasyon çalışması yürütülürken ortaya çıkarıldı. Yerel Roman/Çingene örgütleriyle birlikte çalışan ERRC gözlemcileri, toplanan ön bilgilere dayanarak, Çek eğitim sistemi içerisinde Roman/Çingene çocuklarının durumu hakkında özel bir araştırmaya başladılar.

Araştırmanın çoğu Çek Cumhuriyeti’nin doğusundaki Ostrava şehrinde gerçekleştirildi. Öğretmenlerle, okul yöneticileriyle, öğrencilerle ve anne babalarla birçok görüşme yapıldı. ERRC, bunlara ek olarak, eşitsizliği göstermek için dikkatli bir araştırma yürüttü. Ostrava eğitim bölgesinde yer alan tüm ilkokullardaki Roman/Çingene ve Roman/Çingene olmayan çocuklar sayıldı. Bunun sonucunda ortaya

çıkan harita, pek çok kişi tarafından dile getirilen ama çok azı tarafından iyi şekilde belgelendirilen bir şeyin doğru olduğunu gösterdi. Ortaya çıkan şehir görüntüsü, etnik çizgiler temelinde çarpıcı bir şekilde ayrılmıştı; Roman/Çingene çocukların çoğunluğu, devam ettikleri okullardan mezun olduklarında, iş piyasasında rekabet edebilecek, rekabet edici maaşlar kazanabilecek ve onur bir yaşam sürdürebilecek yeteneklere sahip olmayacaklardı. ERRC tarafından Çek Cumhuriyeti'nin başka yerlerinde yapılan araştırmalar da ülke çapında benzer bir durumun yaşandığını gösterdi.

Alınan ifadeler yazıya aktarıldı; Çek Cumhuriyeti'nde özellikle engellilere yönelik özel okullarla ilgili olan yasalar ve eğitim politikaları analiz edildi. Araştırma sürecinde eğitim alanındaki profesyoneller tarafından düzenli bir şekilde gerçekleştirilen ihmaller ve hak ihlalleri ortaya çıkarıldı. Sonuçta hazırlanan rapor 1999 yılında yayınlandı. Rapora göre okul çağındaki Roman/Çingene nüfusun yarısı, engellilere yönelik özel okullara devam ediyordu ve bu türden okullardaki öğrencilerin yarıdan fazlası Romandı/Çingeneydi. Yapılan istatistiksel analiz gösterdi ki herhangi bir Roman/Çingene çocuğunun, engellilere yönelik bir özel okula yerleştirilmesi ihtimali Roman/Çingene olmayan bir çocuğa göre 27 misli fazlaydı. Zihinsel engelli çocuklara yönelik okullara devam etmeyen Roman/Çingene çocukların çoğu Ostrava'nın belirli mahallelerinde bir avuç ilkokulda toplanmıştı. Ostrava'daki 70 "normal" ilkokulun 30'undan fazlası "safı beyaz"dı, başka bir deyişle bu okullara devam eden tek bir Roman/Çingene çocuğu yoktu.

ERRC bunlara ek olarak, bir takım bireysel ihlal vakaları ile şiddet veya taciz eylemleriyle ilgili dokümantasyon çalışması yürüttü. Bu vakalara, ırkçı dazlak gençler tarafından gerçekleştirilen bazı şiddet eylemleri ile öğretmenler veya diğer okul yetkilileri tarafından gerçekleştirilen bazı fiziksel saldırı veya taciz vakaları da dahildi.

Ostrava'da bir grup Roman/Çingene çocuk, yerel avukatların ve ERRC'nin desteğiyle, bu bilgilere ve ek olarak bazı başka çok rahatsız edici istatistiksel verilere dayanarak, eğitim alanında ayrıştırmaya maruz kalmalarına ve engellilere yönelik özel okullarda eğitim görmelerine karşı Çek mahkemelerinde dava açtılar.

Özet

Dokümantasyon insan hakları alanında yürütülen çalışmaların çok önemli bir bileşenidir ve bu yüzden büyük bir dikkat ve titizlikle yapılmalıdır. Eğer belirli kurallara uyulursa insan hakları dokümantasyonu son derece faydalı sonuçlar sağlayarak; nihayetinde insan haklarını temel alan politikalar benimsenmesi, uygulamaların değiştirilmesi, yerel koşulların geliştirilmesi ve genel olarak farkındalığın artırılması için zemin oluşturabilir.

İnsan hakları alanında bir denetim çalışması veya gerçekleri saptamaya yönelik bir çalışma geliştirmek için aşağıdaki alıştırmadan yararlanın.¹⁰

a) **Neye Odaklanacağınızı Kesin** Olarak Belirleyin

● Araştırmanızın kapsamı nedir?	
---------------------------------	--

b) **Kullanacağınız Ölçütleri Açıkça** Saptayın

● Topladığınız bilgilerin güvenilirliğini belirlemek için ne gibi ölçütler kullanacaksınız?	
---	--

c) **Bilgi Kaynaklarını** Tanımlayın

● Mağdur(lar) kim/kimler?	
● İhlali gerçekleştirdiği iddia edilen kişi (ler) kim?	
● Tanıklar, olayı görenler kimler?	
● Ek kaynakların tanımlanmasına kim yardımcı olabilir?	

d) **Belge Niteliğindeki Kanıtları** Saptayın

● Araştırmanızda yardımcı olabilecek mevcut belge niteliğindeki kanıtlar nelerdir?	
● Bu bilgiler güvenilir midir?	

e) **Söz Konusu Mekanı İnceleyin**

● Mekan incelenmeden <i>Önce</i> ne yapılmalı?	
● Mekanın incelenmesi <i>Sırasında</i> ne yapılmalı?	
● Mekan incelendikten <i>Sonra</i> ne yapılmalı?	
● Araştırmaya kim yardımcı olabilir?	

f) **Toplanması Gereken Kanıt Düzeyini Belirleyin**

● Makul ölçüde desteklenmiş sonuçlara varmak için ne düzeyde kanıt ihtiyacı vardır?	
● Bu düzeyde kanıtın elde edilmesinde ne gibi unsurlar etkilidir?	

g) **Verilerin Doğrulanması**

● Topladığınız bilgilerin başka kaynaklardan sağlamasını nasıl yapacaksınız?	
--	--

h) **İnsan Hakları Standartları**

● Belgelendirilen vaka veya mesele bağlamında hangi insan hakları standartları göz önüne alınmalıdır?	
---	--

Dipnotlar

- ¹ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu. *Training Manual on Human Rights Monitoring, Professional Training Series No. 7* (2001) New York ve Cenevre: Birleşmiş Milletler ve Kanada İnsan Hakları Vakfı. *Human Rights Monitoring and Advocacy Workshop* (2002). Jakarta, 2002.
- ² Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Centre on Housing and Evictions, Avrupa Roman Hakları Merkezi ve Milan Šimečka Vakfı. *Defending Roma Housing Rights in Slovakia*. Bratislava, 2004, s.77.
- ³ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Giffard, Camille. *The Torture Reporting Handbook*. Colchester, Birleşik Krallık, Essex Üniversitesi, İnsan Hakları Merkezi, 2000, s.32.
- ⁴ age., s.43.
- ⁵ “Profile of One Community: A Personal Document Survey among the Romani Population of Kumanovo, Macedonia”. Şu kaynaktan yer almaktadır: *Roma Rights* 3/2003. Budapeşte: Avrupa Roman Hakları Merkezi, 2003. Daha fazla bilgi edinmek için şu kaynağa bakınız: http://www.errc.org/rr_nr3_2003/noteb3.shtml
- ⁶ Açık Toplum Enstitüsü. *Minority Protection in Bulgaria*. Budapeşte, 2001. Şu kaynaktan erişilebilir: http://www.eumap.org/reports/content/10/100/minority_bulgaria.pdf
- ⁷ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: The Citizenship Foundation. *Understand the Law*. 1995, s.16. Ayrıca bakınız: The Human Rights Education Library. Şu kaynaktan erişilebilir: http://www.hrea.org/erc/Library/First_Steps/part4_eng.html
- ⁸ Şu kaynaktan alıntı yapılmıştır: Fitsum, Alemu. “Testing to Prove Racial Discrimination”. In *Roma Rights* 3/2000. Budapeşte: Avrupa Roman Hakları Merkezi, 2000. Şu kaynaktan yer almaktadır: http://www.errc.org/rr_nr3_2000/legal_defence.shtml
- ⁹ Avrupa Roman Hakları Merkezi. *A Special Remedy: Roma and Schools for the Mentally Handicapped in the Czech Republic*. Budapeşte, 1999, s.31.
- ¹⁰ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Centre on Housing and Evictions, Avrupa Roman Hakları Merkezi ve Milan Šimečka Vakfı. *Defending Roma Housing Rights in Slovakia*. Bratislava, 2004, s.84.

B Bölümü
İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek

6. Kısım

Raporlama:
Bilgileri Duyurmak

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

6. RAPORLAMA: BİLGİLERİ DUYURMAK

Giriş

Bu kısımda, insan hakları ihlallerinin raporlanması konusu ele alınacaktır. Bu kısımdaki bilgiler, genel bir bakış sunmaktadır ve raporlama hakkında kapsamlı bir kılavuz olarak ele alınmamalıdır. Bu kısımda, raporlamanın önemi, bir raporda yer alması gereken temel unsurlardan bazıları ve raporlama sırasında dikkate alınması gereken etik sorunlar üzerinde durulacaktır. Ancak bu kısma başlarken, kamuoyuna yönelik raporlar ile yetkililere (örneğin hükümetler ile uluslararası veya bölgesel örgütler) yönelik raporlar olmak üzere, genel olarak iki farklı tür rapor olduğunu belirtmek gerekir. Bu kısımda esas olarak kamuoyuna yönelik raporlar ele alınacak, yetkililere yönelik raporlar ise insan hakları savunuculuğunu konu alan bir sonraki bölümde incelenecektir.

Raporlamanın Önemi

Etkili bir çalışma yapmak isteyen sivil toplum örgütleri ve aktivistler için insan hakları raporları çok önemlidir. Raporlama çalışmasının amacı, hakların suitimali ve örnek hak ihlalleri konusunda toplumdaki farkındalığı artırmak ve insan onurunun çiğnenmesini durdurmaya yönelik tavsiyelerde bulunmaktır. Bir önceki kısımda ele alındığı üzere, insan hakları alanındaki dokümantasyon çalışmasının amacı sadece kendi adınıza bilgi edinmek değil, aynı zamanda insan hakları ihlalleri vakalarına ve bu bağlamda örnek verilebilecek uygulamalara dair güvenilir bilgi sağlayarak, insan onurunun çiğnenmesini sona erdirmeye yönelik adımlar atılmasıdır. Raporlama, kamu yararına gerçekleştirilen bir eylemdir. Kendi topluluğunuzda, ülkenizde ve/veya uluslararası ölçekte insan hakları ihlalleriyle ilgili farkındalığın artması, bu konuda harekete geçmeyi teşvik eder ve değişimin yolunu açabilir. Bunun için de, insan hakları alanında araştırma ve dokümantasyon çalışması yürüterek toplanan ve analiz edilen bilgilerin, topluma ulaştırılması gerekir.

Raporlama çalışmasının amacı, hakların suitimali ve örnek hak ihlalleri konusunda toplumdaki farkındalığı artırmak ve insan onurunun çiğnenmesini durdurmaya yönelik tavsiyelerde bulunmaktır

Raporlama, aynı zamanda insan hakları ihlalleri alanında benzerlik gösteren uygulamaları ortaya çıkarmaya yarar. Odaklandığınız konu, ister daha önce kamuoyunda farkedilmeyen bir hak ihlaline medyanın eğilmesini sağlamak olsun, ister insan hakları uygulamalarındaki eksiklikleri yüzünden belirli bir hükümeti ya da kurumu utandırmak için raporlama çalışmasını kullanmak olsun, isterse iyi belgelendirilmiş bir konu hakkında ulusal ya da uluslararası örgütlere güncellenmiş bilgiler

sağlamak olsun; yaptığınız tüm çalışmalar, insan hakları alanındaki farkındalığı ve toplumsal bilinci artırmaktadır. Raporlama sayesinde kamuoyuna sunulan bilgiler; insan hakları ihlallerinin mağdurları, insan hakları davalarındaki şikayetçiler, ulusal organlar, hükümetlerarası örgütler, yurttaşlar, sivil toplum ve başka pek çok kişi ve kurum açısından önem taşıyabilir.

Etkili bir raporun temel amacı, düzeltmeyi amaçladığınız bir durum için olumlu bir etki yaratmaktır. Bu amaçla, farkındalığın artırılması için çaba sarfedilir ve aynı zamanda raporda belirtilen sorunlar için olası çözümler ve tavsiyeler sunulur. Kendi alanlarında uzman olan insan hakları aktivistleri ve sivil toplum örgütleri, konuları gereği, sadece insan hakları ihlalleriyle ilgili eleştiriler getirmekten öte, resmi kurumlar nezdinde yapıcı bir rol de oynayabilirler. İnsan haklarını ihlal eden devletler, kendi yurttaşlarının ve dünyanın önünde zor duruma düştüklerinde, politika değişikliği konusundaki tavsiyelere oldukça sıcak bakabilirler.

Raporlamanın bir başka önemli sonucu ise (doğası gereği dolaylı olsa da), iyi bir raporun örgütünüzün güvenilirliğini artırmasıdır. Etkili ve olayları derinlemesine ele alan raporlar konusunda ünlenmeniz, gelecekte hazırlayacağınız raporların daha fazla dikkat çekmesine yol açar. Bu da, ele aldığınız konulara verilecek önemi artırır. Etkili raporlama, güçbirliği oluşturma açısından müttefikler kazanmanızı sağlayabilir ve aynı zamanda örgütünüzün ileride girişebileceği faaliyetlerde güvenilirliğinin artmasına yardımcı olabilir. İyi raporlama itibarınızı artırır. Ancak bunun tersi de doğrudur. Zayıf ve hatalı bilgiler içeren raporlar, inandırıcılığınıza zarar verecektir ve gelecekte yapmayı düşündüğünüz çalışmalarını olumsuz etkileyecektir.

İyi Raporlama İçin İpuçları

- ✓ Bir an önce başlayın! Dokümantasyon çalışması sona erince raporlama safhasına mümkün olduğunca çabuk geçin;
- ✓ Seslendiğiniz kitleyi tanıyın;
- ✓ Nesnel bir yaklaşım sergileyin;
- ✓ Raporun ilginç olmasını sağlayın;
- ✓ Gerçekleri olduğu gibi aktarın; sansasyon yaratmaktan, duygusal ifadelerden veya abartılı aktarımlardan kaçının;
- ✓ Raporunuzu başka raporlarla karşılaştırın;
- ✓ Kaynaklarınızı koruyun;
- ✓ Kısa ve öz tutun, fazla uzatmayın!
- ✓ Açıkça anlatın, ihlal edilen haklar hangileridir? Bu ihlaller hangi ulusal yasalara veya uluslararası hukuka göre gerçekleşmiştir?;
- ✓ Benzer ihlalleri tespit edin, tavsiyelerde bulunun ve
- ✓ Rapordaki bilgileri kontrol edin, bir daha kontrol edin, üçüncü kez kontrol edin! Eğer emin değilseniz rapordan çıkartın!

Etkili Raporlama

Raporlar farklı kesimlere yönelik hazırlanabileceği için, rapor hazırlamanın da değişik yolları mevcuttur. Raporlama aşamasına geçtiğinizde, görüşlerinizi açıklamak için en etkili ve verimli yöntemleri belirlemiş olmanız gerekir. Gerçekleri saptama çalışmanızın sonuçlarını bir hükümet ya da kurum yetkilisine mi sunmayı düşünüyorsunuz? Bu bilgiler bir davada kanıt olarak mı kullanılacak? Ülke çapında veya uluslararası düzeyde, belirli bir insan hakları ihlaline yoğun şekilde dikkat çekmek mi istiyorsunuz? Eğer bütün bu faaliyetleri gerçekleştirmek niyetindeyseniz, stratejik olarak nasıl ilerleyeceğinizi ve nasıl bir zamanlamayla hareket edeceğinizi düşündünüz mü? Raporlama safhasına vardığınızda, örgütünüzün amaçları doğrultusunda ülke genelinde bir rapor mu, yoksa belirli bir temaya odaklanan bir rapor mu hazırlayacağınıza da karar vermiş olmanızda fayda vardır.

Hem raporunuzun biçimine karar verirken hem de raporu yazarken seslenmeyi düşündüğünüz toplum kesiminin özelliklerini aklınızda tutmanız önemlidir. Bu sayede raporu okuyacaklara uygun bir dil kullanmayı ve onların en çok ilgileneceği bilgilere yer vermeyi güvence altına alırsınız. Örneğin, Helsinki Vakfı'nın da belirttiği gibi, resmi yetkililere dilekçe verirken “[siyasetçiler tarafından] kolayca kendi üsluplarına yakın olarak algılanabilecek, akılda kolay kalan sloganlar” kullanmak raporunuzun tarzı açısından faydalı olabilir.¹ Siyasetçiler, kendi siyasi amaçları doğrultusunda, konuşmalarında kullanmak üzere çekip kullanabilecekleri açık ve özlü ifadeleri severler. Tek tek vakaları örnek göstermek ve ülke içinde ve/veya uluslararası düzeyde hangi hakların ihlal edildiğini açıkça belirtmek her tür raporlama çalışmasında faydalı olacaktır. Ayrı ayrı siyasetçilere ya da hükümet kurumlarına rapor sunarken, bu tür raporların geri çevrilmemesi ve dikkate alınması için eleştirilerin duygusal bir şekilde ifade edilmemesi de önemlidir. Eleştirilerinizi açıkça yapın ancak kışkırtıcı bir dil kullanmayın. Raporlarda eleştiriler kadar, eleştirilen durumun geliştirilmesine yönelik tavsiyeler de değerlidir.

Belirli bir gruba karşı gerçekleştirilen sistematik veya yaygın insan hakları ihlallerine dair sivil toplum örgütlerince hazırlanan raporlar sık sık yasal kanıt olarak kullanılmıştır. Raporlarda bireysel insan hakları ihlalleri ele alınabileceği gibi benzerlik gösteren uygulamalar da işlenebilir. Bu da devletin, ilgili sorundan haberdar olmadığını iddia etmesini zorlaştırır ve böylece olası hukuki süreçlere destek sağlanmış olur. Bu yüzden kanıtlar, nesnel ve tutarlı olmalı, sansasyondan ve duygusal bir üslup kullanmaktan kaçınılmalıdır. Bir raporun ciddiyeti, bir ölçüde, onu hazırlayan sivil toplum örgütünün itibarına dayanacağından bu bağlamda nesnelliğinizi ve inandırıcılığınızı korumanız çok önemlidir.

Son olarak, kamuoyuna veya medyaya yönelik bir rapor hazırlamak, hükümetlere ya da hükümetlerarası organlara yönelik rapor hazırlamaktan oldukça farklıdır. Birinci türden raporlar genellikle, resmi kurumları veya benzeri kurumları hedef alan raporlara göre daha az biçimseldir.

Medyaya sunulan raporlarda ise, yıllık ülke raporlarında, belirli bir temaya odaklanan raporlarda veya resmi kurumlara ya da uluslararası örgütlere yönelik raporlarda öne çıkan noktalar yer alabilir ya da tek tek vakalara yer verilebilir. Bu kitlenin ilgisini en çok çeken şey “insan hakları ihlallerine

dair somut vakalar veya gerçekten sarsıcı rakamlar”dır.²

Bilgilerin doğruluğunun ve güvenilirliğinin sağlanması çok önemlidir

Bu tür raporlarda da, anlaşılmaz ifadelerle yer vermemek; açık, kısa ve öz bir anlatım tercih etmek önemlidir.

Bu raporlar, diğer raporlara göre daha sık ve daha kolay hazırlanmaktadır. Bu tür raporlar, uzun bir belge yerine bir

veya iki sayfadan oluşan bir basın bülteni biçiminde de olabilir. Her tür raporlama çalışmasında gerektiği gibi bilgilerin doğruluğunun ve güvenilirliğinin sağlanması çok önemlidir. Bu ve diğer raporlama yöntemleri aşağıda ele alınmaktadır.

Değişik Raporlama Türleri

Üzerinde çalıştığınız konuya dair elinizdeki bilgileri duyurmanın birçok değişik yolu vardır. Raporlama çalışması sonucunda elde etmeyi umduğunuz sonuca göre bir yöntem seçersiniz. Raporunuz tek başına bir belge olabilir; insan hakları savunuculuğu alanında mevcut ya da gelecekte uygulamaya konacak bir eylem planının parçası olabilir veya insan hakları alanında eğitim amacıyla kullanılabilir. Sivil toplum örgütleri tarafından en sık kullanılan raporlama yöntemlerinin bazılarıyla ilgili kılavuz niteliğinde bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Basın Bültenleri

Sivil toplum örgütlerinin en yaygın olarak kullandığı raporlama yöntemlerinden biri basın bültenleridir. Medya son derece etkili ve faydalı bir araç olabilir. Bu kapsamda, yazılı basın, radyo, televizyon kanalları ve internet kullanılabilir.

Gazeteciler ve editörler dahil olmak üzere medya temsilcileriyle iyi ilişkiler geliştirmek, etkili raporlama açısından önemli bir yatırım olabilir. Basın mensupları söz konusu meselelerde uzman olmayabileceği için, basın bültenleri açık, kısa, öz ve basın mensupları tarafından kolayca anlaşılabilir olmalıdır. Doğru bilgilere yer verin ve gerçekleri sunmakla yetinin. Abartılı aktarımlar ve kışkırtıcı ifadeler, verdiğiniz bilgilerin inandırıcılığına ve nesnellğine zarar verecektir. Görüşmeler için gerekli irtibat bilgilerini vermeyi, bu amaçla fırsatlar yaratmayı unutmayın ve sizden daha sonra istenebilecek ek bilgileri sağlayın. İyi bir basın bülteni örneği aşağıda görülebilir.

**Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı kapsamında Avrupa Roman Hakları Merkezi
Tarafından İtalya'ya Karşı Toplu Şikayet:
Romanların Uygun Koşullarda Barınma Temel Hakkının Sistematiik İhlali**

21 Haziran 2004, Macaristan, Budapeşte; Fransa, Strazburg. Avrupa Roman Hakları Merkezi (ERRC) bugün Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı kapsamında, İtalya'ya karşı, Romanların/Çingenelerin uygun koşullarda barınma temel haklarının, ısrarlı ve sistematiik bir şekilde ihlal edilmesi gerekçesiyle toplu şikayette bulundu.

ERRC'nin toplu şikayetinde, hem politikalar hem de uygulamalar doğrultusunda Romanlar için standartların altında ve ırk temelinde ayrı tutulmuş kampların inşa edilmesi ve bu uygulamanın sürdürülmesi; buna ek olarak, İtalya'nın uluslararası yasalar nezdinde yükümlülüklerini dikkate alınmaksızın, Romanların/Çingenelerin evlerinden zorla tahliye edilmeleri ve bu konuda tehditlere maruz kalmaları, Romanlara/Çingenelere ait mülklerin sistemli bir şekilde yıkılması ve Romanlara/Çingenelere ait binaların sistemli bir şekilde işgal edilmesi ile, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın ayrımcılığı yasaklayan E maddesiyle birlikte ele alındığında, Gözden Geçirilmiş Şart'ın 31. maddesinin (uygun koşullarda barınma hakkı), İtalya tarafından ihlal edildiği iddia ediliyor.

Romanları ırk temelinde ayrı tutan uygulamalara maruz bırakmak İtalyan yetkililerin politikasıdır. İtalya hükümetinin Romanlara ve toplu konut meselesine yaklaşımının temelinde, Romanların "göçebe" olduğu kanısı yatmaktadır. 1980'li yılların sonlarında ve 1990'lı yılların başlarında İtalya'daki yirmi bölgenin on tanesinde, ayrı tutmaya yönelik kampların inşa edilmesi yoluyla, "göçebe kültürlerin korunmasına" yönelik kanunlar benimsendi. Bu türden ayrıştırma programlarının geliştirilmesiyle mücadele etmek için ne ulusal ne de başka bir düzeyde etkili önlemler alınmadı. İtalya'daki Romların ayrıştırılmış alanlarda yaşadığı evler neredeyse her yerde standartların altındadır; hatta bazı yerlerde koşullar o kadar olumsuzdur ki, söz konusu durum kamu sağlığı açısından tehlike oluşturmaktadır.

Buna ek olarak, ERRC tarafından İtalya'da hem bağımsız bir şekilde hem de partner örgütlerle işbirliği içerisinde gerçekleştirilen insan hakları dokümantasyonu ve denetimi sonucunda ortaya çıkmıştır ki, Romlar tekrar tekrar ve sistematiik olarak evlerinden zorla tahliye edilmektedir; bu durum uluslararası yasaları ihlal eden bir şekilde, genel olarak temel garantiler sağlanmaksızın ve alternatif barınma imkanları sunulmaksızın gerçekleşmektedir.

ERRC'nin İtalya'ya karşı toplu şikayeti kapsamında aynı zamanda, Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı ile ilgili meseleleri izlemekle görevlendirilen Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'ne, İtalyan yetkililerinin, Romlarla ilgili olarak, Gözden Geçirilmiş Şart'ın

31(2) Maddesi uyarınca, “evsizliği önlemeye ve evsizliğin aşamalı olarak ortadan kaldırmaya” yönelik etkili önlemler almadığı bildirilmektedir. ERRC toplu şikayetinde aynı zamanda İtalyan hükümetinin, toplu konut imkanlarından Romların oransız bir şekilde dışlanmasını telafi etmek için yetersiz önlemler aldığı, hatta Romların toplu konutlardan ne ölçüde dışlandığını dokümanle etmeye yönelik yeterli önlemler bile almadığı iddia edilmektedir.

Bu şikayet, ERRC’nin 2000 yılında “*Campland: Racial Segregation of Roma in Italy*” [“*Kamplar Ülkesi: İtalya’da Romların Irk Temelinde Ayırıştırma Uygulamalarına Maruz Kalması*”] başlıklı Ülke Raporu’nu yayınlamasının ardından, neredeyse dört yıl boyunca sürdürülen takip çalışmalarının sonucudur.

ERRC’nin İtalya’ya karşı toplu şikayetinin tüm metnine şu adresten ulaşılabilir: http://www.errc.org/Advocacyletters_index.php

ERRC’nin İtalya’ya karşı toplu şikayeti hakkında daha fazla bilgi edinmek için ERRC Araştırmacısı Tara Bedard ile tara@errc.org adresinden veya (36 1) 41 32 200 no’lu telefondan irtibata geçebilirsiniz:

Dilekçeler ve Mektuplar³

Başka bir raporlama şekli ise, yerel yetkililere, eyalet çapındaki resmi organlara veya ulusal düzeydeki hükümet organlarına dilekçeler veya mektuplar yazmaktır. Meclis üyeleri veya yerel yetkililer gibi ilgili otoriteler de hükümetin dikkatini bir soruna çekebilir ve belirli adımlar atabilirler. Bu tür belgeler, üzerinde kapsamlı araştırma yapılan ve özenle geliştirilen belgelerdir. Bunlar genellikle bu konudaki politikaları belirleyen kişilere gönderilir. Bu tür çalışmaların amacı, bu kişileri ikna etmek ve onları harekete geçirmektir. Bir dilekçede aynı zamanda, gönderildiği kişiden söz konusu konuya ilişkin çözümlerin görüşülmesi için bir toplantı talebi de yer alabilir.

Yine buna benzer bir şekilde, acil eylem mektupları da, ele aldığınız konuyla ilgili resmi yetkililere, politikaları belirleyen kişilere ve liderlere yöneliktir. Acil eylem mektuplarının amacı, insan hakları ihlalleriyle ilgili olarak yakın bir tehdit ile karşı karşıya kalan mağdurlar için acil olarak harekete geçilmesini sağlamaktır.

Dilekçenizi veya mektubunuzu yazmadan önce, muhatap alacağınız en uygun kişinin veya makamın hangisi olduğuna karar verin. Söz konusu konudan kimin sorumlu olduğunu öğrenin. Aynı zamanda, bu konuda o ana kadar atılmış adımları da gözönünde tutun. Örneğin, daha önce yerel yetkiliye başvurmuş ancak sonuç alamamışsanız, bir üst düzeyde yetkiliye başvurmanızda yarar vardır. Muhatabınızdan harekete geçmesini talep ederken, bu kişinin yetki alanının ne olduğunun

farkında olarak davranın. Makul veya gerçekçi olmayan taleplerde bulunmayın. Ne istediğiniz veya ne önerdiğiniz konusunda açık olun.

Eğer bir mektup yazma kampanyası geliştiriyorsanız, zamanlama, dikkate alınması gereken önemli bir noktadır. Genel veya yerel seçimler gibi bazı zamanlarda, mektuplar her zamankinden daha fazla etki yaratabilir veya daha ciddiye alınabilir. Dilekçe veya mektup yazma kampanyanızda bu tür etkinlikleri kendi lehinize kullanın.

Genel veya yerel seçimler gibi bazı zamanlarda, mektuplar her zamankinden daha fazla etki yaratabilir veya daha ciddiye alınabilir

Mektubunuzun veya dilekçenizin metninde, kendinizi tanıttıktan sonra, hemen konuya girin. Bir konuya girmeden etrafında dolaşan uzun dilekçelerin veya mektupların büyük ihtimalle bir etkisi olmayacak ve çöpe atılacaktır. İlgili belgelere veya politikalara açık olarak atıfta bulunun. Eğer elinizde varsa, konuyla ilgili güvenilir istatistiksel verileri kullanın ve bunların kaynaklarına dair gönderme yapın. Böylece metninizi okuyan kişi, sizin bu konu hakkında bilgili ve ciddi olduğunuzu anlayacaktır. Her zaman yazılı bir yanıt isteyin. Böylece mektubunuzun veya dilekçenizin dikkate alındığını bilecek ve daha sonra bir sorunu çözmek için ayrıca adım atılması gerektiğinde bu durumdan yararlanabileceksiniz.

Mümkün olduğu her durumda, zamandan tasarruf etmek için mektup şablonları hazırlayıp bunları kullanın ve metinlerinizi her zaman örgütünüzün antetli kağıtlarına basın. E-posta yoluyla mektuplarınızı ilgili olabilecek kişilere iletin. Böylece onlar da kolayca mektup gönderebilirler. Hedef kişiye göndermeden önce dilekçenize olabildiğince çok imza toplamak için dilekçeleri elektronik yoldan da gönderebilirsiniz.

Bültenler ve Dergiler

Bültenler ve dergiler, örgütünüzün destekleyicileri ile iletişim içinde olmak ve hedef aldığınız topluluk içerisinde farkındalığı artırmak açısından çok etkili yöntemler olabilir. Bu raporlama yöntemi, daha geniş, ama yine de hedefleriniz içerisinde yer alan bir kitleye bilgi iletmek, farkındalığı artırmak ve tartışma yaratmak için de faydalıdır. Bu raporlama şekli, haber iletmenin ötesinde, makalelere ve başka biçimlerde katılımlara da açıktır.

Faydalı bir araç olsa da bu tarz raporlamanın bazı kısıtlamaları vardır. Bir dergi çıkarmak çok çaba gerektirir ve hazırlanması oldukça pahalı olabilir. Buna kıyasla daha ucuz bir alternatif, elektronik bir bülten hazırlamaktır. Buna dair iyi bir örnek, Macar *Roma Press Center (RSK)* tarafından hazırlanan haftalık rapordur.⁴ Elektronik formatta bir raporun hazırlanması düşük maliyetlidir ve dağıtımı kolayca yapılabilir. Ancak bu tür bir rapor sadece İnternet erişimi olan ve e-posta adresine sahip olan kişilere gönderilebilir.

Ülke/Tema Odaklı Yayın

Eğer örgütünüz belirli bir tema ya da alanda araştırma yürütmek için ciddi bir zaman ve çaba sarfetmişse, elde ettiğiniz bilgileri tek bir kapsamlı yayında bir araya getirmek isteyebilirsiniz. Ülke veya tema odaklı bir yayın, belirli bir süre içerisinde toplanan bilgileri sunmak açısından faydalı bir araçtır. Bu yayında, hak ihlalleri üzerine nesnel analizler ve benzerlik taşıyan uygulamalar, rapor veya tez biçiminde rahatlıkla sunulabilir.

Bu tür belgelerin hazırlanması genellikle çok çaba gerektirir ancak elde edilen sonuç genellikle buna değerdir. Tek başına kapsamlı bir yayın, örgütünüzün çalışmalarını gösteren bir kaynak anlamında yararlı olabilir, insan hakları eğitimi alanında kullanılabilir veya şikayetler ve raporlarla birlikte, destekleyici dokümantasyon olarak harekete geçmesi istenen resmi görevlilere gönderilebilir.

Bazen daha küçük yayınlar da, lobi faaliyetleri veya önemli etkinlikler ve konferanslar için bir kaynak olarak kullanılabilir. Takip eden kısımda bu tarz yayınların genel özelliklerinden sözedilmektedir.

Gölge Raporlar

Uluslararası örgütlere “gölge raporların” sunulması konusu bir sonraki kısımda ele alınacaktır. Bu raporlar, bir sözleşmeyi onaylayan devletler tarafından ilgili değerlendirme süreci sırasında sunulur. Bir devlet, onayladığı bir sözleşmeye uyup uymadığının saptanması için yaklaşık olarak her dört yılda bir değerlendirilir. Bu süreç zarfında devletler ilgili komiteye uygulamaları hakkında bir rapor sunarlar. Çoğu zaman sivil toplum örgütleri de, devletin söz konusu sözleşmeye uyumu hakkında kendi yorumlarını ve eleştirilerini içeren gölge raporlar sunmaya davet edilir. Çoğu sivil toplum örgütü davet beklemeden, kendi inisiyatifleriyle gölge raporlar sunar. Bu raporlar ilgili hükümetin sunduğu raporun biçimine benzeyebilir ya da söz konusu uluslararası sözleşmeler kapsamında örgütün kaygılarının sunulmasından ibaret olabilir. Uluslararası sözleşmelere uyulup uyulmadığının belirlenmesinde önemli bir işleve sahip olan bu belgeler, insan hakları savunuculuğunu konu alan bir sonraki kısımda daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

Burada sayılan raporlama türleri dışında başka türler olduğu gibi, burada ele alınan türlerin bazıları da kapsam olarak kısmen örtüşmektedir. Yine de burada, bir raporlama çalışmasının olası kapsamı hakkında bir fikir verilmektedir. Etkili bir rapor hazırlarken genellikle değişik raporlama yöntemlerinin bir araya getirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Örneğin bir taraftan devlet yetkililerine mektup yazılırken, diğer taraftan da söz konusu konuya dikkat çekmek için bir basın bülteni gönderilebilir.

Raporlama sürecinin başında, sivil toplum örgütleri, hükümetlerarası örgütler ve ombudsmanlar gibi başka örgütler tarafından hazırlanmış başka raporlara bakmak çok faydalı olabilir. Bu belgeler

genellikle kamuoyuna açıktır ve ilgili örgütün web sitesinde bulunabilir veya örgütten istenerek temin edilebilir. Roman/Çingene hakları aktivistlerinin raporlarından faydalanabileceği sivil toplum örgütlerinin bir listesi bu el kitabının Ekler Bölümünde bulunmaktadır. ERRC'nin ülke ve tema odaklı raporlarına dair örnekler ayrıca şu adreste bulunabilir: http://www.errc.org/Countryrep_index.php

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: İyi Raporlamanın Saptanması

Aşağıdaki alıştırmada, yukarıda tarif edilen iyi raporlama ilkelerini kullanarak, iki raporun içeriğini değerlendireceğiz. Aşağıda kurgulanmış iki mektup bulacaksınız. İkisini de okuyun ve raporların etkilerinin karşılaştırılmasına dair takip eden soruları yanıtlayın.

1. Mektup:

Romanların Hakları İçin Bölge Vakfı
1357 Budapeşte 28, Posta Kutusu 562/45, Macaristan
office@rfr.org

Horváth Zoltan
Başsavcı
Macaristan Başsavcılığı
Budapeşte, Macaristan

23 Haziran, 2003

Sayın Bay Horváth,

Size, bölgesel düzeyde kamu yararına çalışan ve Orta ve Doğu Avrupa'da Romanların haklarını koruyan bir örgüt olan Romanların Hakları İçin Bölge Vakfı (RFRR) adına yazıyorum. Amacım, önemli gelişmelere dikkatinizi çekmek ve hızlı bir şekilde harekete geçmenizi istemek.

Bu olay, yakın zamanda, Romanlardan zorla para alınması ve işkence yapılması ile ilişkili olarak Gyöngyös şehrinde iki polis memurunun tutuklanması ile ilgili. Budapeşte'de çıkan günlük Macar gazetesi Népszabadság'ın 5 Mart 2003 tarihinde bildirdiğine göre, Gyöngyös'da, aralarında iki kıdemli teğmenin de bulunduğu dört polis memuru; gasp, toplu hırsızlık ve görevi kötüye kullanma suçlamalarından ötürü gözaltına alındı. Gazeteye göre, polis memurlarının gözaltına alınmasına yol açan olay 2003 yılının Şubat ayında gerçekleşmişti. O tarihte en az 6 polis memuru üç kişilik bir Roman ailesini kaçırmış ve yakınlarıdaki Aszód şehrine yakın bir ormanda, 10 yaşındaki kızlarının önünde genç anne babayı dövmüştü.

Habere göre memurlar kız çocuğunu da dövmüştü. Gazeteye göre bu fiziksel saldırı sırasında memurlar aynı zamanda ailenin altın takılarını çalmıştı ve aileden 125 milyon Macar forint (yaklaşık 500 bin euro) istemişti. Aile, 7 milyon Macar forint (yaklaşık 28 bin euro) ödemeyi kabul ettiğinde memurlar nihayet çifti dövmeyi bırakmıştı. Bunun üzerine, memurlardan biri parayı almaya giden Roman kadına eşlik ederken, diğer memurlar da kocasıyla çocuğunu rehin tutmuştu. Ailenin serbest bırakılmasından sonra çift, olaya karışan memurları yerel polis müfettişine şikayet etti. 4 Mart 2003 günü sabah saatlerinde evleri ve ofisleri aranan dört polis memuru aynı gün gözaltına alındılar. Népszabadság Gazetesi'nin haberine göre, yerel müfettiş, mahkemeden, iki memurun yukarıda belirtilen iki suçla yargılanmasını isteyecek.

Bay Horváth, Macaristan'da 2000 yılından bu yana RFRR tarafından gerçekleştirilen araştırmalar, ülkedeki Romanlar ile Roman olmayan kişiler arasındaki ilişkilerde yüksek düzeyde Roman karşıtlığının hakim olduğunu olduğunu göstermektedir. Macaristan'daki Romanlar yaygın bir şekilde ırkçı davranışlara maruz kalmakta ve pek çok vakada bu olayların failleri emniyet teşkilatı mensupları olmaktadır. RFRR olarak sizden, Roman aileden zorla para alınması ve şiddet uygulanması olayına karışan tüm polis memurlarının hızlı bir şekilde adalet önüne çıkarılmasını sağlamanızı istiyoruz. Bu nedenle bu olaya karıştığı bildirilen diğer iki polis memuru hakkında da bir soruşturma açılmasını ve 4 Mart tarihinde gözaltına alınan polis memurları hakkında yürütülen soruşturmada, olayın olası ırkçı boyutlarının araştırılmasını ve yapılan işkencenin de dikkate alınmasını istiyoruz.

RFRR, Başsavcılık tarafından bu konuda atılacak bütün adımlardan haberdar olmak istemektedir. Aynı zamanda bu konuyu sizinle daha ayrıntılı olarak görüşme fırsatı sağlarsa bu durum bizi daha da sevindirecektir.

Saygılarımızla,
Farkas Istvan
Direktör

2. Mektup:

Roman Hakları İçin Bölge Vakfı
1357 Budapeşte 28, Posta Kutusu 562/45, Macaristan
office@rfr.org
20 Haziran 2004

İlgili Makama:

Bu bölgedeki emniyet teşkilatının korkunç mensuplarının Roman dilencilere yönelik tacizleri ve inanılmaz uygulamalarıyla ilgili olarak örgütümün kaygılarını size vurgulamak için bir kez daha yazıyorum. Buradaki Romanlar son zamanlarda şiddete ve pek çok ırkçı saldırıya maruz kaldı.

Örneğin Romanyalı bir Roman erkek 2 polis memuru tarafından kollarından tutularak, hiçbir şey söylenmeden zorla arabalarına bindirildi ve bir dağın tepesindeki ıssız bir alana götürüldü. Memurlar kendisine küfretti ve sonra arabadan dışarı attı. Memurlardan birisi pantolonunu üzerinden çıkarmaya çalışırken yırttı, olayı izleyen diğer memur ise güldü. Sonra orada bırakarak gittiler, evine dönmek için kilometrelerce yürümek zorunda kaldı. Bu kişi 4 çocuk babasıdır.

Ion Smardoi zavallı hamile eşinin polisler tarafından yol kenarında bırakıldığını söyledi! Etnik kökeninin Roman olması nedeniyle okullara alınmamış olan tatlı ve masum genç bir Romanyalı Roman kız da dilencilik yaparken polisler tarafından arabaya bindirildi. Polis memurları kızı kampın aksi istikametinde birkaç kilometre uzaklıkta ve terfedilmiş bir alana götürüp ayakkabılarını aldılar. Sonra memurlar zavallı, masum kızı orada bıraktılar, evine yalın ayak yürümek zorunda kaldı!!

Bu tür inanılmaz olaylar artık sürekli yaşanıyor. Pek çok vakada polis memurları Romlardan dilencilik yaparken topladıkları paraları da alıyor.

İrkçi polis tarafından gerçekleştirilen bu tür hareketleri protesto ediyoruz! Bu tür olayların denetiminiz altındaki bu bölgede gerçekleşmesinden ötürü üzüntü ve utanç duymalısınız!!

Emniyet teşkilatı mensupları tarafından gerçekleştirilen taciz ve şiddet olayları hakkında dehal bir soruşturma başlatılmasını ve bu türden tacizler ile insan hakları ihlallerinden sorumlu bulunan bütün polis memurlarının derhal hakettikleri şekilde ağır cezalara çarptırılmasını istiyoruz. Mevcut sistemde topyekün değişiklikler yapılmasını ve yasaları ihlal eden polis memurlarına zaman geçirmeden ağır cezalar verilmesini istiyoruz. Ayrıca, makamınız tarafından bu konuda atılan bütün adımlardan haberdar edilmeyi bekliyoruz.

İki mektuba da bakarak, aşağıdaki ifadelerin hangi mektubu daha iyi tarif ettiğini, yanlarındaki kutulara işaret koyarak belirtiniz.

- ☐ Olaylar, insanlar ve mekanlar hakkında belirli bilgiler içeriyor
- ☐ Konuyu doğrudan anlatmıyor ve dağınık ifadelerle sahip
- ☐ Atılması gereken adımlarla ilgili belirli tavsiyelerde bulunuyor
- ☐ İlgili örgütün ya da bireyin tanıtımı ihmal ediliyor
- ☐ Doğru makama gerektiği şekilde hitap ediyor
- ☐ Sansasyonel ve abartılı ifadeler içeriyor
- ☐ Temel dil bilgisi ve imla hataları içeriyor
- ☐ Kapsamlı bir araştırmaya ve doğru bilgilere dayanıyor
- ☐ Atılan tüm adımlardan haberdar edilmeyi talep ediyor
- ☐ Yaklaşım ve üslup açısından saygılı

● Hangi mektubu daha etkili buldunuz?

● Etkili bulduğunuz mektubu daha güçlü kılmak için ne gibi eklentiler yapardınız?

Kapsamlı Bir Raporun İçeriği

Rapora neler katmak gerektiğini belirlemek için amaçlarınız ve seslendiğiniz kitle üzerine biraz düşünmeniz gereklidir

Duyurmak istediğiniz bilgileri raporlamanın tek bir yolu yoktur. Rapor hazırlama konusunda tecrübeniz arttıkça, örgütünüz ve örgütünüzün ele aldığı konular için neyin en doğru olduğu konusunda kendi yaklaşımınıza göre, kendinize özel rapor şablonları geliştirecek ve kendinize özgü bir rapor

tarzı oluşturacaksınız. Belirli bir tema veya ülkeye odaklanan tek başına bir rapor değişik biçimlerde hazırlanabilir. Bu bir basın bülteni de olabilir, bir mektup da. Raporlar aynı zamanda, belirli bir etkinlik veya konferansa yönelik daha kısa bir belge biçiminde de hazırlanabilir. Rapora neler katmak gerektiğini belirlemek için amaçlarınız ve seslendiğiniz kitle üzerine biraz düşünmeniz gereklidir.

Kılavuz niteliğinde bazı bilgiler vermek gerekirse, bir örgütün belirli bir alandaki araştırma ve dokümantasyon çalışmalarına dair kapsamlı ve basılı bir rapor kabaca aşağıdaki bileşenleri içerebilir:

İçindekiler Listesi. Anlaşılır ve iyi düzenlenmiş bir rapor, içerisindeki bütün bölümleri kapsayan bir içindekiler listesine sahip olmalıdır. Her bölüm, okuyucunun o bölümün konusunu kolayca anlamasına izin verecek bir başlığa sahip olmalıdır.

<i>Table of Contents</i>	
TABLE OF CONTENTS	
Acknowledgments	6
1. Introduction: Roma in the Czech Republic	8
2. Roma and Schooling in Bohemia, Moravia and Silesia	15
3. Roma in Remedial Special Schools in the Czech Republic	22
3.1. Dead End: The Structure and Nature of Remedial Special Schools	30
3.2. The Content of Remedial Special School Education	35
3.3. Meagre Pickings: Advanced Education Opportunities for Remedial Special School Graduates	35
4. Allocation to Remedial Special Schools	39
4.1. Abusing Parental Consent	41
4.2. High Rates of Recommendation for Examination by Psychologists	46
4.3. The Role of the Psychologist in the Allocation of Romani Children to Remedial Special School	49
4.3.1. Procedural Abuses: Failure to Evaluate Adequately	50
4.3.2. Tests	53
4.3.3. Other Elements of Psychological Evaluation	57
4.3.4. The Road to Disposal: "Borderline Cases" and "Diagnostic Stay"	59
4.4. Placement in Remedial Special School on Linguistic Grounds	62
4.5. Placement in Remedial Special School for Reasons Unrelated to Learning Ability	65
4.6. Enrolling Roma in Remedial Special Schools	67
5. Abuse in Remedial Special Schools	70
6. Getting Out of Remedial Special Schools	72
6.1. Transfer to a Mainstream Basic School	73
6.2. Late Remedy for Remedial Special School Graduates: Requalifying Classes	75
6.3. No Effective Remedy	76
7. Remedial Special Schools As Romani Ghettos: Opava District as Czech Microcosm	78
8. Czech Basic Schools: Source of Damaged Romani Children	84
8.1. Abuse of Romani Children by Teachers and Other School Officials in Basic Schools	84
8.2. Attempts by Basic School Teachers to Force Romani Children to Transfer to Remedial Special School Through the Punitive Use of Marks	89
8.3. Neglect and Abandonment in the Classroom	90
8.4. Abuse of Romani Children by Non-Romani Pupils in Basic Schools; Failure of School Officials to Intervene Effectively on Behalf of Romani Children	94
8.5. Truancy	100
8.6. Inadequate Support for Romani Parents	101
8.7. Summary: Traumatized Children	102
9. Further Limits on the Right to Education: the 1992 Act on Czech Citizenship and the Education of Romani Children	104
10. Minority Education	108
11. Violations of the Right to Education as the Key to Other Roma Rights Issues in the Czech Republic	111
12. Conclusion: Blaming the Romani Family	114
13. A Just Settlement: Recommendations of the European Roma Rights Centre to the Government of the Czech Republic	118
14. Bibliography	120
15. Appendices	126
16. Summary in Romani	139

Bu, ERRC tarafından Çek Cumhuriyeti'ne dair hazırlanmış ülke raporunun içindekiler listesidir.

Katkıda Bulunanlara. Bir rapor nadiren tek bir kişi tarafından hazırlanır. Bir raporun yazılmasında ve tamamlanmasında, örgütünüzün çalışanlarından, danışmanlara, araştırmacılara ve editörlere kadar pek çok kişinin ciddi katkıları bulunur. Çabalarından ötürü bu kişilerin katkıları tek tek belirtilmelidir.

Özet. Bir raporun özeti çoğunlukla isteğe bağlı olarak rapora dahil edilen bir bölümdür. Özet içerisinde, araştırmanın ve örgüt tarafından gerçekleştirilen çalışmanın genel olarak değerlendirilmesi

yer alabilir. Ayrıca izleme çalışmaları yoluyla ortaya çıkarılmış benzerlik gösteren uygulamalardan da sözedilebilir. Bazen bir örgüt, durumun iyileştirilmesine yönelik tavsiyelerini raporun sonuna koymaktansa özet kısmına koymayı tercih edebilir. Özeti genellikle yönetim kurulu başkanı, direktör veya başka bir kıdemli çalışan yazar.

Giriş. Raporunuzun girişi, belgenin genel tarzını ve üslubunu belirler. Bu yüzden giriş ilginç olmalıdır ve birkaç değişik unsuru birden içermelidir. Bu bölümde örgütünüzü dair kısa bir tanıtım da yer almalıdır: Siz kimsiniz? Çalışma alanınız nedir? Ülke çapında mı yoksa bölgesel düzeyde mi faaliyet yürütüyorsunuz? Neden bu şekilde bir araştırmayı yaptınız?

Girişte aynı zamanda rapor hazırladığınız durumla ilgili çevre ve şartlarla ilgili bilgilerde verilmelidir. Hedef kitlenizin, raporun odaklandığı konu veya ülke hakkında önceden bilgi sahibi olduğunu varsayılmamalıdır. Bu nedenle söz konusu durumla ilgili tanıtıcı bilgiler vermek sizin sorumluluğunuzdadır.

Son olarak, giriş bölümünde raporun genel bir değerlendirmesi yer almalıdır. Burada, rapordaki önemli noktaları mümkün olan en özlü şekilde ifade etmeye çalışın. Hedef kitleniz girişi okuduktan sonra, raporda yer alan araştırmalar, örgütünüzün söz konusu konulara yaklaşımı ve araştırmanızda vardığınız sonuçlar hakkında iyi bir fikre sahip olmalıdır.

Ana Metin. Bu, raporunuzun esas kısmıdır. Bu kısmı iyi planlamalısınız ve bölümlerin sıralamasını mantıksal bir şekilde kurgulamalısınız. Bir insan hakları ihlalini tarif ederken, hangi yasaya veya uluslararası sözleşmeye göre, hangi hakkın ihlal edildiğini tam olarak belirtmelisiniz. İlgili yasanın veya düzenlemenin sadece söz konusu bölümüne veya maddesine atıfta bulunmaktansa, doğrudan alıntı yapmak faydalıdır. Yasaları bilmiyor olabilecek okuyucular açısından bu çok daha anlamlıdır.

İzleme veya araştırma süreci içerisinde görüşülen kişilerin söylediklerinden alıntılar yapın. Bu alıntıların doğru bir şekilde yansıtılmasına ve isminin açıklanmasını istemeyen kişilerin bu isteklerine saygı gösterilmesine dikkat edin. Aynı zamanda kaynak gösterme tarzınızın tüm belgede doğru ve tutarlı olmasına özen gösterin. Tutarsızlıklar ve eksik bilgi, örgütünüz hakkında kötü bir izlenim oluşmasına neden olacaktır.

Raporda yer alan bütün çizelgeler, grafikler ve tablolar açıkça resmedilmeli, numaralandırılmalı ve gerekli açıklamalar yapılmalıdır. Bu aynı zamanda kullanılan bütün istatistiksel veriler için de geçerlidir. Bunlar ister örgütünüz tarafından toplanmış olsun isterse başka bir kaynaktan alınmış olsun, raporunuzda yer alan tüm bilgilerin doğruluğundan siz sorumlusunuz.

Çözümler ve Tavsiyeler. Bunlar raporlamanın çok önemli bir unsurudur. Raporlar sadece eleştirel olmakla yetinmemeli, aynı zamanda yapıcı bir yaklaşım sergilemelidir. Sorunları ve hak ihlallerini

gözler önüne sermek önemlidir, ancak bununla beraber üstlenmeniz gereken diğer bir sorumluluk, gözlemlerinize dayanarak tavsiyelerde bulunmaktır. Hükümet, bu konuları veya hak ihlallerini çözmeye nereden başlamalıdır? Yeni yasalar mı gerekmektedir yoksa mevcut yasalar değiştirilmeli midir? Toplum merkezli projeler için mali kaynaklar gerekli midir? Resmi yetkililere ne gibi bir eylem planı öneriyorsunuz?

Kaynakça. Raporun kaynakça bölümünde, ana metinde kaynak gösterilen ve raporun araştırma safhasında faydalanılan bütün bilgiler yer almalıdır. Değişik belgelerden alıntı yapma usülleriyle ilgili olarak uygun bir kılavuza bakabilirsiniz.

Ekler. Bu genellikle bir raporun son bölümüdür. Ekler bölümünde, raporun ana metninde kaynak gösterilen ulusal ve uluslararası belgeler, yasalar, mevzuat veya yazışmalar yer alır. Raporun metin kısmında yer verilen istatistiksel verileri elde etmek için kullanılan ham verileri içeren tablolar da genellikle Ekler Bölümünde bulunur. Rapora bunların eklenmiş olması, raporun inandırıcılığını ve güvenilirliğini artırdığı gibi, okuyuculara bunlara erişme imkanı vermeniz açısından da faydalıdır.

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: Çalışma Alanınızı Tanımlamak

Aşağıdaki alana, bir raporun giriş bölümünde yer alabileceği şekilde örgütünüzün kısa bir tanımını yazın. Kim olduğunuzu ve hangi konuda çalıştığınızı belirtin; çalışmalarınızın bölgesel, ulusal veya uluslararası düzeyde olup olmadığını belirtmeyi unutmayın.

Raporun Dağıtımı

Örgütünüz hazırladığı bir raporun nasıl dağıtılacağını da iyi düşünmelidir. Çalışmalarınızın sonucunda ortaya bir gölge rapor veya siyasetçilere yönelik bir rapor ya da ülke çapında/uluslararası düzeyde daha geniş bir kitleye yönelik bir belge çıksa da, bir dağıtım planı belirlemeniz gerekmektedir. Rapor kimlere gönderilecektir? Raporun yayın tarihi ne olacaktır? Raporun yayınlanmasıyla birlikte bir basın toplantısı düzenleyecek misiniz? Asıl hedef kitlenizin rapora nasıl bir tepki göstermesini bekliyorsunuz? Raporun etkisini artırmak için, raporun yayınlanmasıyla aynı tarihte gerçekleştirebileceğiniz başka etkinlikler var mı?

Zamanlama Her Şeydir...

ERRC, 2001 yılı Eylül ayında, Romanya topraklarındaki Romanlara uygulanan insan hakları ihlallerine dair *State of Impunity [Dokunulmazlığı Olan Devlet]* adında bir rapor yayınladı. Aylar süren araştırma, yazım ve editörlük çalışmalarından sonra bu rapor 11 Eylül 2001 tarihinde yayımlandı.

Pek tabii ki, ERRC'nin Romanya raporu o günün en önemli haberi değildi. Dünyanın her tarafında haberlere hakim olan konu, New York ve Washington'daki terörist saldırılardı. Romanya raporu aynı gün Dünya Ticaret Merkezi'ne gerçekleştirilen saldırılar yüzünden, ERRC'nin daha önce yayınladığı ülke raporlarına göre çok daha az ilgi gördü. Elbette bu önemi alınabilecek bir durum değildi. Yine de, bir raporun yayınlanmasında zamanlamanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Eğer raporunuz belirli bir hedef kitleye yönelik hazırladıysa, raporu başka bazı yerlere göndermek de faydalı olacaktır. Örneğin Eğitim Bakanlığı gibi hükümet organlarına yönelik olarak, Roman/Çingene çocukların eğitim sisteminden dışlanmasıyla ilgili bir rapor yayınladıysanız, bu raporu bu alanda sorumluluğu olan diğer yetkililere ve yasama ve yürütme organlarına (örneğin eğitimle ilgili konuları ele alan meclis komisyonu üyelerine, eğitim alanında uzmanlaşmış resmi kurumlara vs.), muhalefet partilerine, belirli medya organlarına, konuya ilgi duyan akademisyenlere ve bu konuyu takip eden diğer örgütlere göndermek de yararlı olacaktır. Böylece araştırmanız ve vardığınız sonuçlarla ilgili bir tartışma ortamı yaratabilirsiniz. Aynı zamanda raporunuzun kısa bir özetini de gönderebilirsiniz. Bir kapak yazısı biçiminde olabilecek bu özet, raporun amaçlarını ve içeriğini kısaca anlatabilir.

Çoğu sivil toplum örgütünün mali kaynakları genellikle kısıtlı olduğu için, raporunuzun dağıtımını akıllıca planlamanız çok önemlidir. Raporunuza en çok ilgi gösterecek kişilerin dikkatini çekmek isterken, raporunuzla ilgilenmeyecek kişiler için kaynaklarınızı gereksiz yere harcamak istemeyebilirsiniz. Bir sonraki kısımda, insan haklarını savunma amacıyla yürüttüğünüz kampanya kapsamında bir raporu dağıtmakla ilgili ek bilgiler yer almaktadır.

Raporlama Etiği

İnsan hakların izlenmesini konu alan önceki kısımda vurgulandığı gibi, raporlama sırasında kişisel ve/veya örgütsel inandırıcılığınızı korumak çok önemlidir. Bu nedenle, raporunuzun hazırlık sürecinde bilgilerin doğrulanması çok önemli bir konudur. İyi düşünerek karar verin: Eğer bazı bilgilerin güvenilirliği tartışmalı ise, bunlara yer vermeyin. Dağıttığınız bilgilerin doğruluğunu sağlanması açısından ahlaki bir yükümlülüğünüz vardır. Araştırma sırasında kayıtlarınızı düzgün tutun ve kesin ve doğru bilgilere yer verin. Tamamlanmış bir raporun, birkaç çalışanınız ile güvenilir kişiler veya danışmanlar tarafından dikkatli bir şekilde gözden geçirilmesi ve üzerinde çalışılması faydalı olacaktır. Böylece bilgi eksikliği olmaması ve yanıtsız soru kalmaması güvenceye alınır. Pek çok vakada, mevcut gerçeklerin açıkça ve duygusallıktan uzak bir şekilde ortaya konmasının en ikna edici yöntem olduğunu unutmayın.

İyi düşünerek karar verin: Eğer bazı bilgilerin güvenilirliği tartışmalı ise, bunlara yer vermeyin

Bilgi kaynakların korunması da, raporlama sırasında dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Eğer bilgi kaynağınız adının açıklanmasını istemiyorsa, raporun hazırlanmasında bu isteğine saygı göstermelisiniz. Eğer mümkünse bir kişinin isminin baş harflerini kullanabilir ya da ismini şifreli bir şekilde yazabilirsiniz. Ancak bunu yapmanın bile söz konusu kişi için tehlike doğurabileceği durumlar olabilir. Görüştüğünüz kişilerden aldığınız bilgileri yayınlamadan önce onların onayını alın. Bu kişilerle görüşürken, bir rapor yayınlama konusundaki niyetiniz ve bu raporun amaçları hakkında açık ve dürüst olun.

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: İnsan Hakları Alanında Raporlama

Bu kısımda öğrendiğiniz bilgileri kullanarak aşağıdaki durumu değerlendirin.

Örgütünüz, birkaç yıldır, ülkenizde Roman/Çingene hakları ile ilgili alanlarda dokümantasyon çalışmaları yürütüyor. Örgütünüz bu amaçla, medya takibi yapıyor, insan hakları ihlallerine maruz kalan topluluklara ziyaretler gerçekleştiriyor ve diğer sivil toplum örgütleri ve hükümetlerarası örgütlerle düzenli temaslar kuruyor.

Yakın zamanda, Romanları/Çingeneleri ve göçmenleri hedef alan ve bu kesimlere yönelik şiddet içeren saldırılar düzenleyen, aşırılık yanlısı bir gençlik hareketi güçlenmeye başladı. Bu hareketin mensupları tarafından Romanlara/Çingenelere karşı düzenlenen şiddet eylemleri giderek artıyor; yetkililer ise bu durumu önlemek ya da sorumluları cezalandırmak için pek bir şey yapmıyor. Bu aşırılık yanlısı gençlik hareketinin liderlerinden biri, bir gazete söyleşisinde, hareketlerinin amacını, “bir yıl içerisinde ülkeyi temizlemek” olarak ilan etmiş durumda.

Geçtiğimiz haftasonu, yüzleri maskeli yedi erkek, iki Roman/Çingene ailesinin evlerini kuşatarak aile üyelerine beyzbol sopaları ve başka cisimlerle saldırdı. Tıbbi raporlara göre Roman/Çingene mağdurlar arasında beyin sarsıntısı geçirenler, kolları kırılanlar ve yaralananlar var. Saldırganlar ailelerin eşyalarını tahrip ettikten sonra, evlerin içine yanıcı maddeler dökerek ateşe verdiler. Romanların/Çingenelerin evleri ile eşyaları, kişisel belgeleri de dahil olmak üzere, yangında tamamen yok oldu.

Ülkenizde yürürlükte olan ceza kanununda nefrete suçları ile ilgili herhangi bir madde bulunmuyor.

Şimdi aşağıda size ayrılan alanda (ve eğer gerekiyorsa ayrı bir kağıt üzerinde) bu konuda bir rapor hazırlamak için plan geliştirin. Ele almak isteyebileceğiniz bazı noktalar şunlardır:

- Ele alacağınız öne çıkan konular hangileridir? Bu kararları verirken hangi kriterleri kullanacaksınız?
- Hedef kitleniz kim? Raporunuzu kimlerin okumasını amaçlıyorsunuz?
- Raporunuzu nasıl duyuracak ve dağıtacaksınız?
- Ne gibi önerilerde bulunacaksınız? Bu önerilerin muhatabı kimler olacak?
- Günümüzün hareketli siyasi ortamında pek çok konuda rapor hazırlandığı gözönüne alınırsa, raporunuzun öne çıkmasını sağlayan unsurlar neler olacak?

[illegible]

Dipnotlar

- ¹ Helsinki Foundation for Human Rights, *Human Rights Monitoring*,. Polonya, Varşova, 2002, s.182.
- ² age., s.182.
- ³ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Centre on Housing and Evictions, Avrupa Roman Hakları Merkezi ve Milan Šimečka Vakfı. *Defending Roma Housing Rights in Slovakia*, Bratislava, 2004.
- ⁴ Bakınız: **www.romapage.hu**.

B Bölümü
İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek

7. Kısım

İnsan Hakları Savunuculuğu

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

7. İNSAN HAKLARI SAVUNUCULUĞU

Giriş

Bu kısımda Roman/Çingene hakları savunuculuğu için gerekli temel bilgiler yer almaktadır. Bir aktivist olarak kendi özgül koşullarınızı ve örgütünüz için neyin en faydalı olabileceğini daha iyi bildiğiniz için, buradaki kılavuz niteliğindeki bilgileri amaçlarınıza ve koşullara uygun olduğu ölçüde uygulamalısınız. Bir sonraki kısımda gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde Roman/Çingene hakları savunuculuğunu yürütmeye yönelik fırsatlar ele alınacaktır. Bu nedenle bu kısmın büyük bölümünde, 3. ve 4. Kısımlarda tarif edilen mekanizmaların bilindiği varsayılmaktadır. İnsan hakları savunuculuğu ile ilgili kısımlara devam etmeden önce geriye dönüp, Birleşmiş Milletler ile Avrupa'daki bölgesel nitelikteki insan hakları belgeleri hakkındaki kısımları tekrar gözden geçirmeniz faydalı olacaktır.

Bu kısmı okurken, insan haklarını savunmanın, yaşadığınız yerden başladığını hatırlamakta yarar vardır. Ele aldığınız sorunla ilgili olarak en doğrudan sonuç alabileceğiniz yer kendi ülkenizdir. Gerek Birleşmiş Milletler, gerekse diğer bölgesel organlar bir olayı kınayabilir ve ilgili hükümeti zor durumda bırakabilir. Ancak bu organlar tarafından alınan tavsiye kararlarının kesin olarak uygulanmasını genellikle söz konusu olmamaktadır. Eğer insan haklarını savunmaya yönelik çalışmalarınızda uluslararası mekanizmaları kullanmayı tercih ediyorsanız, uluslararası organlar tarafından alınan tavsiye kararları ve yorumları birer araç olarak kullanmanız ve kendi ülkenizde değişim yaşanması amacıyla hükümetinize baskı uygulamayı sürdürmek önemlidir.

Son olarak, örgütünüz görece yeniyse, çalıştığınız alanda insan hakları savunuculuğu konusunda tecrübeli yerel sivil toplum örgütleri ile diğer kuruluşlardan tavsiye almanız faydalı olacaktır. Çoğu örgüt deneyimlerini paylaşmaya ve bir müttefik kazanmaya sıcak bakacaktır.

İnsan Hakları Savunuculuğu Nedir?

İnsan hakları savunuculuğu, bir konu hakkında yürütülen araştırma ve dokümantasyon çalışmalarına dayanarak; toplumsal kurumları etkileyen davranışları, kültürel yaklaşımları, ilişkileri ve politikaları değiştirmeye yönelik stratejik eylemler ve örgütlenmeler bütünüdür. İnsan hakları savunuculuğu kapsamında, sorunlu alanlar belirlenerek, toplumsal değişimin gerçekleşmesi amacıyla kamuoyunun dikkatine sunulur. İnsan hakları dokümantasyonu gibi, insan hakları savunuculuğu da kamu yararına bir eylemdir. İnsan hakları savunuculuğu, doğuştan gelen bir hak olarak, evrensel insan haklarımızdan eşit bir şekilde yararlanma hakkımızdan güç alır.

İnsan hakları savunuculuğu her ne kadar genellikle gayri resmi siyaset alanında faaliyet gösterse de *siyasi bir eylemdir*. İnsan hakları savunucuları, siyasi partilerin, hükümetlerin ve meclislerin dışında; siyasi ortamı, özel sektörü, sivil toplumu, tek tek yurttaşları ve örgütleri etkilemek için çalışırlar. Toplumun sadece bir kesimini etkileyerek, bugünden yarına toplumsal değişimi sağlamak mümkün olmadığı için, insan hakları savunucuları genellikle bir yandan hükümetleri etkileyerek reform yapılmasını ve politika geliştirilmesini sağlamaya uğraşırken, bir yandan da halkın toplumsal süreçlerde daha etkin hale getirilmesi, eğitim ve harekete geçirme için çalışmaktadır. Genellikle, insan hakları savunucuları tarafından yürütülen stratejik eylemler, bu amaçlardan birkaçını aynı anda gerçekleştirmeyi hedefleyebilir. Örneğin, insan haklarının savunulması kapsamında yürütülen bir eylem bir hükümet politikasını etkilemeyi hedefliyorsa, insan hakları savunucuları aynı zamanda belirli bir konuya dair toplumsal farkındalığı artırmaya çalışabilir. Bu konuya dair kamuoyu baskısı yaratmayı amaçlamanın

Çoğu kişi, insan haklarından faydalanmanın ne olduğu konusunda yeterli bilgiye sahip değildir. İnsan hakları savunuculuğunun önemli bir işlevi de, eğitim yoluyla insanları bilgilendirmek ve ufuklarını genişletmektir

yanısına, eğitsel çalışmalar da yürütebilirler. Çoğu kişi, insan haklarından faydalanmanın ne olduğu konusunda yeterli bilgiye sahip değildir. İnsan hakları savunuculuğunun önemli bir işlevi de, eğitim yoluyla insanları bilgilendirmek ve ufuklarını genişletmektir. Bu yüzden insan hakları savunuculuğu; harekete geçirme, organize etme, iletişim kurma, lobicilik, müzakere ve planlama stratejileri gibi belirli önemli siyasi becerilere ihtiyaç duyar.

İnsan hakları savunuculuğu alanında yürütülen çalışmalar, yerel, ülke düzeyinde ve uluslararası çapta alınan politik kararları etkilemeye yönelik olabilir. Bu kısımda stratejik kampanyalar yürütmekle ilgili kılavuz niteliğinde bilgiler verilecek ve birden çok düzeyde yürütülebilecek faaliyetler ele alınacaktır.

Bir İnsan Hakları Savunucusu Ne Yapar?

İnsan hakları savunuculuğu tek başına yürütülen bir faaliyet değildir. Toplumsal değişime yönelik bir strateji uygulamayı gerektirdiği için, insan hakları savunucuları bir dizi değişik faaliyet yürütürler. Bireysel bir insan hakları savunucusu, daha etkin olmak adına, aşağıda sayılan *her bir* faaliyeti yürütmeyip, tek bir etkinliğe odaklanabilir.

Bir insan hakları savunucusunun ana işlevlerinden biri, üzerinde çalıştığı konulara dair araştırma yürütmek, analiz yapmak, yeni fikirler ve yaklaşımlar geliştirmektir. İnsan hakları savunucularının, ilgilendikleri konularla ilgili en güncel haberleri, politikaları ve mevzuatı (yerel, ülke düzeyinde ve uluslararası ölçekte) takip ediyor olması gerekir. Örneğin yaşadığınız toplulukta nefret suçlarıyla ilişkili vakalar düzenli bir hal mi almaya başladı? Ülkenizin belirli bölgelerinde yerel yetkililer

sağlık hizmetleri alanında Romanlara/Çingenelere karşı ayrımcılık yürütüyor mu? Ülkeniz AB'ye aday ise, AB'nin "İrk Direktifi"ni iç hukuka aktardı mı? Bu konuların tümü Roman/Çingene haklarıyla ilişkilidir ve Roman/Çingene hakları savunuculuğu açısından önemlidir. İnsan hakları savunucuları; yerel konular, ülke çapında verilen mücadeleler ve uluslararası hareketler arasında bağlantıları kurar. İnsan hakları alanında kendi dokümantasyon çalışmalarınızdan ve başkalarının raporlarından yararlanarak, insan hakları ihlalleri ile politikalar ve mevzuat alanında elde edilen başarıları takip edebilirsiniz. Mevcut politikalar üzerinde bir etkide bulunmak isteyen insan hakları savunucuları, kabul edilmesini arzu ettikleri yasalar için taslaklar hazırlayabilirler veya mevcut yasaların ne kadar etkili olduğu (ya da olmadığı) hakkında analizler ve yorumlar yapabilirler. İyi ve güvenilir bilgilere sahip olduğunuzda önünüze yeni fırsatlar çıkar.

Bir İnsan Hakları Savunucusu:

- bilgilidir
- profesyoneldir
- ikna edicidir
- düzenlidir
- hazırlıklıdır
- yaratıcıdır
- ihtiyatlıdır
- kendisini ve yaptıklarını gözden geçirir

İnsan hakları savunucuları *strateji geliştirirler ve ilişki ağları kurarlar*. İnsan hakları alanında bir strateji geliştirmek, örgütünüzün belirlenmiş çalışma alanı, mevcut kaynakları ve planlanmış faaliyetleri çerçevesinde olası kampanyalarla ilgili kararlar vermeyi kapsar. Uzun ve kısa vadeli amaçların belirlenmesi, bir kampanyanın odağının saptanmasına yardımcı olabilir. İnsan hakları savunucuları, kimlerle ilişkiye geçeceklerini ve hangi eylemlerin en etkili olacağına karar vermek durumundadır. Bu noktada üzerinde durulabilecek sorular arasında şunlar da yer alabilir:

- *Bu kampanya sonucunda ne elde edilmesi umuluyor?*
- *Bu kampanya kime seslenecek?*
- *Amaç bir reforma mı gidilmesi yoksa yeni politikalar mı benimsenmesi?*
- *Bu faaliyetin amacına ulaşması için başka örgütler de destek verecek mi?*
- *Doğal müttefik konumunda olan bireyler ya da gruplar var mı?*
- *Geçmişte benzer faaliyetlerin sonuçları ne oldu?*
- *Mevcut siyasi ortam nasıl?*
- *Hangi faaliyetler bir araya geldiğinde daha etkili olabilir?*

Hükümetler ve hükümetlerarası örgütler ile yapılan toplantılardan, yerel sorunlarla ilgili konferanslara veya çeşitli basın-yayın organlarıyla yapılan görüşmelere kadar, insan hakları savunucuları kendi alanlarında ve üzerinde çalıştıkları konularda birer "uzman" olarak görülürler. Bu da beraberinde, kapsamlı bilgilere sahip olma sorumluluğunu getirmektedir.

İkna etme ve lobicilik genellikle insan hakları savunuculuğu ile en çok ilişkilendirilen faaliyetlerdir. Örneğin insan hakları savunucuları, yeni yasaların yapılması konusunda milletvekilleriyle görüşmeler gerçekleştirerek, kamu yararı açısından önemli bir rol üstlenebilirler. İnsan hakları savunucuları, üzerinde çalıştıkları konulara dair güçlü kavrayışları, siyasi becerileri ve sistemin nasıl işlediği hakkındaki bilgileri sayesinde, etkili yasaların kabul edilmesi sürecine katkıda bulunabilirler. Ancak ikna etme çalışmaları ve kampanyaların yöneldiği tek hedef, siyasetçiler ve hükümet yetkilileri değildir. İnsan hakları savunucuları aynı zamanda toplumsal değişimi teşvik etmek için, toplumun geniş kesimlerinin yaklaşımlarını da etkilemeye çalışırlar.

Son olarak, toplumsal değişim yaratmaya yönelik çalışmaların önemli bir boyutu da *eğitimdir*. İnsan hakları savunucuları; medyaya, politikacılara ve çeşitli toplumsal kesimlere, güncel ve önemli bilgiler sağlayarak, farkındalığı ve toplumsal bilinci artırır. Bu amaçla, bir konu hakkındaki yanlış fikirleri ortadan kaldırmak için halka yönelik bir eğitim kampanyası düzenlenebilir. Hem ulusal mevzuat, hem de uluslararası hukuk tarafından koruma altına alınan haklarla ilgili eğitimler verilebilir. Ayrıca uluslararası bir organ tarafından yapılan eleştiriler veya tavsiye kararları kamuoyunun dikkatine sunulabilir. İnsan hakları savunucuları, toplumsal değişimin zeminini hazırlamak için eğitim verir ve bireylerin elindeki imkanları artırarak, yurttaşları toplumsal sorunlarla ilgilenmeye teşvik ederler.

İnsan Hakları Savunuculuğu Alanında Bir Eylem Stratejisi Geliştirmek

İnsan hakları savunuculuğu alanında başarılı bir eylem stratejisi geliştirmek için hazır bir şablon yoktur. Bu yüzden bu alanda yürütülen çalışmaların çoğunda deneme yanılma söz konusudur. İyi düşünülmüş planlar geliştirmek ve yereldeki koşulları dikkate almak gereklidir. Çalışmalarınıza başlarken, alanınızdaki benzer örgütlere danışarak onların insan hakları savunuculuğu alanındaki tecrübelerinden öğrenmek faydalı olacaktır. İnsan hakları savunuculuğu alanında strateji geliştirirken aşağıda yer alan bilgilerden yararlanabilirsiniz.

Amaçlarınızı ve Hedeflerinizi Belirleyin

Planınızı geliştirmeye başlarken, kampanyanızı tümüyle odaklamak istediğiniz belirli bir konu olup olmadığına veya Roman/Çingene haklarının savunulması alanında genel olarak çeşitli etkinlikler mi gerçekleştirmek istediğinize karar verin. Kampanyanızın amaçlarını belirleyin. Aynı zamanda hem kısa hem de uzun vadeli hedeflerinizi saptayın. Bunlar, belirli, gerçekleştirilebilir ve gerçekçi hedefler olmalıdır. Roman/Çingene haklarını savunmak adına özellikle gerçekleştirmek istediğiniz bir eylem var mı? Eğer amacınız Romanların/Çingenelerin barınma koşullarını geliştirmekse; toplu konut imkanlarından yararlanılması için yeni yasalar geliştirilmesi konusunda yerel yönetimle

çalışabilirsiniz veya uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmesi için devlete baskı yapabilirsiniz. Roman/Çingene topluluğuna yönelik dolaylı veya dolaysız ayrımcılığa neden olan ya da Romanlara/Çingenelere başka türden olumsuz bir etkiye bulunan belirli bir politikayı veya yasayı değiştirmeyi mi istiyorsunuz? Yasaların ne kadar etkili olduğu konusunda yorumda mı bulunmak istiyorsunuz? Uluslararası bir organa bir gölge rapor sunmak da bu anlamda etkili olabilir.

Hedef Kitlenizi Belirleyin

Hedef kitlenizin kim olduğunu bilerseniz, mesajınızı en dikkat çekici şekilde sunmanız daha kolay olacaktır. Seçebileceğiniz hedef kitlenin bir kısmı aşağıda sıralanmıştır:¹

	Örnek hedef kitleler
Hükümetler	Yerel yetkililer, resmi yetkililer, siyasetçiler, kamu kurumları ve uluslararası örgütler.
Sivil Toplum	Sivil toplum örgütleri, yerel örgütler veya toplumsal yaşamda belirleyici olan herhangi bir örgüt.
Özel Sektör	Firmalar, Çokuluslu şirketler ve meslek örgütleri.
Bireyler	Topluluklar, genel olarak kamuoyu, medya organları ve eğitimciler.

Sayılan bu hedef kitleler, gerçek değişimin meydana gelmesi için ulaşılması gereken kesimlerdir. Tek bir örgütün bu kesimlerin hepsine aynı anda ulaşması mümkün olmasa da, insan hakları savunuculuğu alanında yürütülen çalışmaların kısa vadeli amaçları kapsamında, bir veya iki kesime ulaşmak, bu amaçlar gerçekleştirildiğinde de başka kesimlere ulaşmak hedeflenebilir. Örneğin başlangıçta, okullarda ayrı tutma uygulamasını öngören yerel politikaların değiştirilmesi hedeflenebilir. Bunun ardından da Roman/Çingene ve Roman/Çingene olmayan çocukların birlikte okumasına yönelik toplumsal yaklaşımların değiştirilmesi hedeflenebilir.

İlgilendiğiniz konu ile ilgili bütün taraflar hakkında araştırma yürütün. Eğer siyasi bir reformu hedefliyorsanız, bu konunun milletvekilleri açısından neden önemli olacağını düşünmelisiniz. Bu konu hangi açılardan kamu yararınadır? Bu alanda verdiğiniz mücadele medya tarafından neden dikkate alınmalıdır? Kimlerle muhtemel olarak güçbirliği yapabilirsiniz? Aynı zamanda hedef kitleniz olmayanları belirlemek de önemlidir. En ciddi rakibinizin kim olacağını bilmelisiniz. Bu sayede konumunuzun güçlü ve zayıf yönlerine hakim olup, karşı tezlere yönelik hazırlık yapabilirsiniz.

Mesajınızı Belirleyin ve Eyleme Yönelik Yeni Fikirler ile Yaklaşımlar Geliştirin

Mesajınızı belirleyin. Açık, basit ve iyi düşünülmüş bir mesaj geliştirmelisiniz. Amacınızın ne olduğu ve neden önemli olduğu açıkça anlaşılabilir. Hedef kitlenizi göz önünde bulundurarak,

tezlerinizi destekleyecek dayanaklar geliştirin. Eğer bir yasayı veya politikayı eleştiriyorsanız, olumlu yönde gelişime veya değişime yönelik tavsiyeler sunmak faydalı olacaktır.

Mesajınızı etkili ve başarılı bir şekilde sunmanın en iyi yollarını bulmak için yeni fikirler ve yeni yaklaşımlar geliştirmelisiniz. Olabildiğince çok sayıda fikir geliştirin ama bunların sadece en iyilerini uygulayın. Stratejilerinizi seçerken, güçlü yönlerinizi, yerel koşulları, elinizdeki kaynakları ve fırsatları dikkate alın. Kampanyanızın zamanlamasının çok önemli bir unsur olabileceğini aklınızda bulundurun. Özellikle seçim zamanlarını, politikaların oluşturulduğu dönemleri, uluslararası etkinlikleri ve yıldönümlerini dikkate alın. Aynı zamanda sizi bekleyen tehlikeleri, önünüze çıkabilecek olası engelleri ve bunları nasıl önleyeceğinizi ya da aşacağınızı da ele alın.

Eylem Planınızı Uygulayın

Konuyla ilgili bakanlığa, bölüme veya yerel kuruma doğrudan gidin. Siyasetçiler ve/veya bürokratlarla görüşmeler ayarlayın. Sizininki ile benzer bir alanda çalışan veya size yakın başka örgütlerle görüşün ve onlarla güçbirliğine gidin. Kabul edilmesini istediğiniz yasaların taslaklarını hazırlayın. Bir mektup kampanyası başlatın. Planınızı güvenle ve ısrarla uygulayın. Beklenmedik sorunlarla karşılaşmaya ve gerektiğinde değişen koşullara uyum sağlamaya hazırlıklı olun. Başka sivil toplum örgütlerinden, akademisyenlerden ve profesyonellerden tavsiye istemekten çekinmeyin. Genellikle başkalarından görüş isteyerek hem deneyime dayalı bakış açılarından yararlanabilir, hem de karşılıklı saygıya dayanan ilişkiler geliştirebilirsiniz.

Elde Ettiğiniz Sonuçları ve Faaliyetlerinizi Değerlendirin

Çalışmalarınız tamamlandığında kampanyanızın veya faaliyetlerinizin etkisini belirlemek ve yaptığınız tercihlerin sonuçlarını analiz etmek için bir yöntem belirleyin. İleride gerçekleştireceğiniz efaaliyetlerin başarısını artırmak açısından çok değerli olan bu çalışma, kampanyalarla ilgili önemli ama kolaylıkla gözden kaçırılan bir unsurdur. Seçtiğiniz strateji doğru muydu? Hedef kitlenize ulaşmakta başarılı oldunuz mu? Belirlediğiniz hedeflere ulaştınız mı? Hangi noktalarda başarı sağlanamadı ve kampanya veya etkinlik sırasında bunlarla nasıl başa çıkıldı? Hem elde ettiğiniz sonuçları hem de bunlara ulaşmakta kullandığınız yöntemleri değerlendirin. Faaliyetlerinize ek olarak kullandığınız malzemeleri de değerlendirmeyi unutmayın. Sorulabilecek önemli soruların bazıları şunlar olabilir:

- Hedeflediğimiz alanda ilerleme sağlandı mı?
- Kararları alan kişiler bunlarla ilgili sorumluluklarını üstlendiler mi?
- Yurttaşları ilgili sürece katmayı ve tartışma ortamı yaratmayı başardık mı?
- Kaynaklarımız etkili bir şekilde kullanıldı mı?

İlişki Ağı Kurma ve Güçbirliği Oluşturma

Daha önce üzerinde durulduğu gibi, ele aldığınız konuyla ilgili kilit tarafları tanımak önemli bir adımdır. Bunun kadar önemli bir başka adım ise etkili taraflarla profesyonel ilişkiler geliştirmektir. İlişki ağı kurmak dendiğinde aklınıza, hareketinize katkıda bulunacak ve çalışmalarınızı güçlendirecek diğer sivil toplum örgütleri, taban hareketleri, siyasi arenadaki destekçileriniz, liderler, uzmanlar ve akademisyenler arasında müttefikler edinmek gelmelidir. Konferanslar, paneller ve atölyeler düzenlemek veya bunlara katılmak, bu türden fırsatlar sağlamanın yanısıra, ele aldığınız konularda eğitim verme ve strateji geliştirme için de zemin oluşturmanızı sağlar.

Güçbirlikleri oluşturarak toplumda güçlü bir desteğiniz olduğunu gösterebilirsiniz. Üzerinde çalıştığınız konuyla ilgili olarak böylesi bir siyasi güç ve destek sergileyerek, siyasi arenada diğer kişilerin ve hareketlerin de desteğini kazanabilirsiniz. Güçbirlikleri oluşturmak, belki daha da önemlisi, insan hakları alanında verilen mesajların birbiriyle çelişmemesini, uyumlu olmasını sağlar. Ancak güçbirliklerinde yer almanın hem olumlu hem de olumsuz yönleri vardır. Bir güçbirliği içinde yer aldığınızda, kaynakların ve deneyimlerin paylaşılmasından yararlanabilirsiniz. Bu sayede hareket ve etki alanınız genişleyebilir. Diğer taraftan güçbirlikleri, karar alma süreçlerini oldukça zorlaştırabilir ve verimsiz kılabilir. Ayrıca vermek istediğiniz mesajın zayıflaması da olasıdır. Güçbirliğine gitmek aynı zamanda bir örgütün bağımsızlığını tehlikeye düşürebilir. Belirli bir güçbirliği içerisinde yer almadan önce her zaman olumlu ve olumsuz yönleri düşünmelisiniz. Takip eden alıştırmada, güçbirliği oluşturmanın olumlu ve olumsuz yönleri ele alınmaktadır.

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: Güçbirliklerine Gitmek

Aşağıdaki durumu ele alın:

Ülkenizde çoğunluk nüfusunun ve daha küçük azınlık toplulukların ortalama yaşam süresi oldukça yüksek ve doğum oranı oldukça düşüktür. Ancak (toplam nüfusun yaklaşık %5'ini oluşturan) Roman/Çingene azınlığın içerisinde, ortalama yaşam süresi azalma eğilimindeyken, doğum oranı da çok yüksektir. Yakın zamanda uluslararası örgütler nezdinde, yüksek bebek ölüm oranı nedeniyle ülkenizin adı geçmiştir.

Bölgenizdeki Romanlar/Çingeneler, neredeyse hiç altyapı hizmetleri bulunmayan, tecrit edilmiş yerleşim birimlerinde yaşamaktadır ve yüksek oranda işsizlikle karşı karşıyadır. Uluslararası örgütler, sağlık hizmeti sağlayan kurumların, Romanları/Çingeneleri tedavi etmeyi reddetmeleriyle ilgili iddialar bildirmiş ve ayrı tutulmuş yerleşim birimlerinde yaşayan Romanların/Çingenelerin acil durumlarda tedavi amacıyla ulaşım veya telefon imkanlarından yararlanamadığı durumlar belgelenmiştir. Buna ek olarak, Roman/Çingene aileler, bazı doğumevlerinin, Roman/Çingene olan ile olmayanları ayırdıklarını iddia etmiştir.

Örgütünüz, ülkenizdeki Romanların/Çingenelerin ekonomik ve sosyal haklardan faydalanması alanında iddialı bir insan hakları projesi yürütmeye karar vermiştir. Bu proje kapsamında, başka şeylerin yanı sıra, ayrımcılığa maruz kalınmaması ve barınma, sağlık hizmetleri ve eğitim alanındaki imkanlardan faydalanılmasını öngören uluslararası standartların uygulanması için çalışılacaktır.

- Bu proje kapsamında güçbirliği oluşturmak için ne tür örgütlerle görüşebilirsiniz?
- Bu proje kapsamında güçbirliği oluşturmanın olumlu yönleri nelerdir?
- Olumsuz yönleri nelerdir?

Güçbirliği oluşturmanın olumlu yönleri	Güçbirliği oluşturmanın olumsuz yönleri
● ● ● ● ●	● ● ● ● ●

İnsan Hakları Savunuculuğu Alanında Eylem ve Kampanya Teknikleri

Mesajınızı duyurmanın ve amacınıza yönelik çalışmanın pek çok yöntemi vardır. Her zaman için ihtiyaçlarınızı en iyi karşılayan ve yerel koşullara en uygun olan etkinlikleri seçmelisiniz. İnsan hakları savunuculuğu kapsamında yürütülen kampanyalar ve belirlenen stratejiler sıklıkla pek çok değişik etkinlik içerdiği için, birden fazla yöntem üzerinde düşünmeniz faydalı olacaktır. Bu bağlamda başvurulabilecek eylemlere dair bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Acil eylem mektupları: Bir önceki kısımda raporlama bağlamında önemli bir araç olarak ele alınan acil eylem mektupları, aynı zamanda insan hakları savunuculuğu alanında da etkili bir eylem olarak kullanılabilir. Bu yöntemle, insan hakları ihlalleri hakkında eğitim verilebilir, politikalarda veya

yasalardaki zayıf noktalara dikkat çekilebilir ve değişim için baskı yaratılabilir. Eğer bir yetkilinin derhal harekete geçmesini gerektiren bir sorun veya bir insan hakları ihlali söz konusuysa, ilgili mektubun kopyalarını bu yetkilinin üstlerine ve medyaya göndermek, bu konuda baskı oluşmasını ve konunun gözler önüne serilmesini sağlayabilir. Ancak sürece medyayı dahil etmek genellikle stratejik bir karardır. Belirli bir yetkiliyle iyi bir ilişki geliştirmeye çalışırken bu adımı başlangıçta atmak yararlı olmayabilir.

Açık mektuplar: Bu tarz mektuplar genellikle bir örgüt veya güçbirliği tarafından yazılır ve bir gazete ya da dergide, genellikle de görüşler/makaleler bölümünde yayınlanır. Bir açık mektup, acil eylem mektubuna benzer şekilde, esas olarak kamuoyunu bilgilendirmeye/eğitmeye yöneliktir. Medya organları bir acil eylem mektubunun içeriğinden kısmen söz edebilir ya da bir haber için kaynak olarak kullanılabilir. Oysa bir açık mektup olduğu gibi yayınlanır. Bu eylem, geniş kapsamlı ve siyasi açıdan hassas konuları gözler önüne sermek ve farkındalık yaratmak açısından faydalıdır.

Mektup yazma kampanyaları: Mektup yazma kampanyaları iyi planlandığında ve etkili bir şekilde uygulandığında, insan hakları savunuculuğu alanında güçlü bir araç olabilir. Mektupların kalitesine ek olarak, sayısı da önemli bir unsur olduğu için, bu teknikten daha etkin bir şekilde faydalanmak için güçlü bir desteğe sahip olmanız veya bir güçbirliği içerisinde yer almanız yararlı olacaktır. Mektuplar, yerel yetkililere, resmi görevlilere, medya editörlerine, elçiliklere veya uluslararası örgütlere yönelik yazılabilir. Böyle bir kampanyada, kişilerden kendi mektuplarını yazmalarını ve ele aldığınız mesele hakkında kendi kaygılarını ve eylem önerilerini ifade etmelerini isteyebilir ya da katılımcılara kullanabilecekleri standart bir şablon önerebilirsiniz. Bu türden bir eylemin hem güçlü hem de zayıf yönleri mevcuttur. Örneğin bu tekniğin bir avantajı, mektup yazma kampanyalarının ele aldığınız konuya dair yaygın bir farkındalık ve ilgi olduğunu göstermesidir. Ancak mektuplarınızın hedef aldığı kişi, standart mektuplarla yanıt verebilir ve bu da cesaret kırıcı olabilir. Uluslararası Af Örgütü, mektup yazma tekniğine başvuru kampanyalar yoluyla öne çıkan örgütler arasında en iyi örneklerden biridir. Uluslararası Af Örgütü yıllar boyunca insan hakları savunuculuğu alanında yürüttüğü kampanyaların içerisinde bu tekniği sürekli olarak kullanmış ve pek çok başarı elde etmiştir.

Uluslararası Af Örgütü Tarafından Yürütülen Bir Kampanya: Endonezya’da İşçi Hakları Aktivisti Dita Indah Sari’nin Serbest Bırakılması

Endonezya İşçi Mücadelesi Merkezi (Indonesian Centre for Labour Struggle) lideri Dita Indah Sari 22 yaşında iken 1996 yılının Temmuz ayında, asgari ücretin artırılmasına yönelik barışçıl bir gösteriye katıldığında gözaltına alındı. Adil olmayan bir yargılama sürecinde kötü muameleyle karşılaştı ve 5 yıl hapse mahkum edildi. 5 Temmuz 1999 tarihinde ise, cezasının bitmesine 2 yıl kala serbest bırakıldı. Kadın liderin serbest bırakılmasına yönelik büyük ve uzun süreli bir uluslararası kampanya kapsamında, Uluslararası Af Örgütü’nün birçok üyesi kartpostal ve mektup gönderdi. Bu olumlu gelişmede bunların da muhtemelen büyük bir rolü oldu.

Bakınız: http://www.amnesty.ca/about/good_news_stories

Etkili Mektup Yazmak İçin İpuçları

- ✓ Kibar olun. Amacınız, insan hakları savunuculuğu alanında yürüttüğünüz kampanyada duygularınızı tatmin etmek değil, ilerleme sağlamaktır. Hükümetler (karşılarındaki ne kadar haklı olursa olsun) hakaret içeren veya öfkeli mektuplara yanıt vermeme eğilimindedir.
- ✓ Kim olduğunuz ve ne yaptığınızı açıklayın. Böylece mektubun gerçek olduğunu göstermiş olursunuz. Ayrıca eğer bir güçbirliği içerisinde yer alıyorsanız, Roman/Çingene haklarıyla ilgili olayların değişik gruplara mensup insanlar tarafından takip edildiğini göstermiş olursunuz.
- ✓ Mektuplarınızı yazarken, ilgili hükümetin mantıklı davranacağı ve diyaloga açık olduğu temelinde hareket edin.
- ✓ Eğer mümkünse, bir ülkedeki, adalete saygı gösterme ve ılımlı yaklaşımlar sergileme geleneklerini vurgulamak, Anayasaya ve yargı süreçlerine saygı göstermek ve mevcut zorluklara dair anlayışlı davranmak faydalı olabilir. Böylece insan hakları alanındaki durumun iyileştirilmesine dair çözümler önermek için daha çok imkanınız olacaktır.
- ✓ Siyasete özel bir dil veya siyasi ifadeler kullanmayın. Ayrıca, söz konusu hükümete ideolojik veya siyasi bir karşıtlığınız olduğu için bu mektubu yazdığınız izlenimini vermek bir hatalı olacaktır. İnsan haklarıyla ilgili kaygılarınızın temelinde siyasi görüşler değil de, uluslararası hukukun temel ilkelerine uyulması isteğinin yattığını vurgulamak çok daha etkili olacaktır.
- ✓ **KISAVE ÖZ YAZIN.** Basit bir mektup yazmak yeterli olacaktır. İlgilendiğiniz konunun ana hatlarını yazın. Eğer biliyorsa nedenlerini ifade edin. Yine mümkünse ayrıntıları kısaca belirtin ve atılmasını istediğiniz adımı veya tavsiyenizi ifade edin.

Şu kaynaktan uyarlanmıştır: <http://www.amnesty.org/campaign/letter-guide.html>

Destekleyici dilekçeler: Bir dilekçeye imza toplayarak, öne çıkardığınız konuya dair mevcut desteği kolayca ve az para harcayarak göstermenin yanısıra, insan hakları konularında bilgilendirme çalışmaları da yürütebilirsiniz. İmza toplarken kampanya mektubunun mutlaka el altında olması gerekir. Mektup doğru kişiye hitap ediyor olmalı ve örgütünüzün antetli kağıdına basılmış olmalıdır. Dilekçe, imzalar toplandığında gönderileceği son halini almış olmalıdır. Aynı zamanda konu hakkında daha ayrıntılı bilgi isteyen kişilere vermek üzere yanınızda broşürler, kitapçıklar ve raporlar bulundurmak yararlı olacaktır.

Lobi faaliyetleri: Mümkün olan her durumda, üzerinde çalıştığınız konu üzerinde etkisi olabilecek liderler ve siyasi alanda öne çıkan kişilerle görüşün. Hükümetler, resmi politikalarda ve yasalarda

ciddi değişiklikler gerçekleştirme gücüne sahiptir. Eğer bir siyasetçiyle doğrudan görüşmek mümkün olmazsa, çalışanları arasından önemli bir kişiyle görüşün. Gerek resmi olarak, gerekse “perde arkası” anlamında sistemin nasıl çalıştığını öğrenin. Bu kişilerle ilişkiler geliştirmek, örgütünüzü inandırıcılık kazandıracak, üzerinde çalıştığınız konu açısından olumlu olacaktır.

Bir lobi görüşmesinden önce mutlaka gerekli hazırlıkları yapmalısınız. Görüşeceğiniz kişi hakkında mümkün olduğunca fazla bilgi toplayın: Ele aldığınız konuya dair yaklaşımı nedir? Geçmişte çalışmalarınıza olumlu yaklaşım sergilemiş mi? Üzerinde çalıştığınız konunun hükümet açısından neden önemli olabileceğinin gösterilmesi yararlı olacaktır.

Taleplerinizi (önerdiğiniz yasalar, açık destek, vs.) açıkça ifade etmeye, beklentilerinizi kesin bir şekilde tarif etmeye ve görüştüğünüz kişiye götürebileceğiniz bilgilerin sağlamış olmasına hazırlıklı olun ve konunuza odaklanın. Mümkün olduğu her durumda, olumlu yönde bir değişim sağlanması için hükümet tarafından atılabilecek belirli adımları tanımlayın ve belirli politikalar tarif edin. İnsan hakları alanındaki araştırmalarınız ve dokümantasyon çalışmalarınız sırasında topladığınız bilgilerin (özellikle somut gerçekler ve istatistiksel veriler) yanısıra, bireysel anlamda güçlü öyküleri ve olayları da aktarın. Aktardığınız konuların uluslararası insan hakları standartlarıyla bağlantılarını kurun. Konuya profesyonel ve düzenli bir şekilde yaklaşın, ikna edici olun ve tavsiyelerde bulunun. Görüşmelerden sonra her zaman bir teşekkür mektubu yollayın ve bu mektupta, görüşme sırasında üzerinde anlaşma sağlanan noktaları veya verilen taahhütleri yineleyin.

Eğitsel forumlar ve atölyeler: Bu etkinlikler birçok değişik biçimde gerçekleştirilebilir. Ancak eğitim, bilgilendirme, tartışma ve ilişki ağı kurma açısından hepsi zemin sağlayabilir. Bu tür etkinliklerde en önemli unsur hedef alınan kitledir. Eğitsel forumlar ile, genel olarak topluma, diğer aktivistlere, siyasetçilere, polisler, avukatlara, hakimlere ya da diğer profesyonellere ulaşılabilir. Atölyeler ise sadece farkındalığı artırmak için bir imkan sunmanın ötesinde, aynı zamanda kişilere insan hakları eğitimi verilmesi ve Roman/Çingene haklarıyla ilgili konularda bilincin artırılması açısından faydalıdır.

Medya İle Çalışmak

Medya organları (yazılı basın, radyo, televizyon ve internet) ile çalışmak, insan hakları savunuculuğu alanında yürüttüğünüz faaliyetler açısından çok faydalı bir araç olabilir ama aynı zamanda bu faaliyetlerinize zarar da verebilir. Yukarıda sayılan diğer eylemlerde olduğu gibi, medya ile çalışmanın da olumlu ve olumsuz yönleri vardır. İnsan hakları savunuculuğu alanında strateji geliştirirken bunları dikkate almalısınız. Medya ile çalışmanın bazı olumlu ve olumsuz yönleri aşağıda sayılmıştır.

Medya ile çalışmanın olumlu yönleri	Medya ile çalışmanın olumsuz yönleri
● Kamuoyundaki yaklaşımları ve düşünceleri şekillendirmede ciddi katkısı vardır	● Siyasetle bağlantılı veya ideolojik eğilimi olan mesajlar verebilir
● Geniş erişim alanı sayesinde, harekete geçmeyi sağlayıcı farkındalık yaratmaya katkıda bulunur	● Olayları fazlasıyla basitleştirebilir veya basmakalıp yaklaşımları devam ettirebilir
● Yaygın insan hakları ihlallerini gözler önüne sermede ve hükümetleri zor duruma düşürmede iyi bir araçtır	● Genellikle esas odağı pazarlama olduğu için, sunulacak bilgilerin seçiminde ve bilgilerin sunulma şeklinde çarpıtma yaşanabilir
● Kamusal politikaları etkileyebilir.	● Sansasyonu öne çıkarabilir

Medyadan en etkili şekilde yararlanmak için, hedef kitlenizi belirleyebilmeniz ve sizin için en etkin yayın organını saptamanız gerekmektedir. Bu bağlamda üzerinde düşünülmesi gereken şeyler arasında, platform tercihi, medya organının kaç kişiye eriştiği ve söz konusu medya organının sizin sorunlarınıza nasıl yaklaştığı yer almaktadır. Yapacağınız açıklamanın veya duyurunun zamanlamasına dikkat etmelisiniz. Seçimler, yıldönümleri ve yasa tasarıları ile ilgili tartışmalar gibi olaylar, ilgilendiğiniz konuların “haber değeri”ni editörlerin gözünde artırabilir.

Medyadan gelen çoğu soruya yanıt vermek ve medya bağlantılarını kurmakla ilgili sorumluluğu örgütünüz içerisinde belirli bir kişiye vermek faydalı olacaktır. Bu kişi, bilgili ve güvenilir olmalı, kendisinden istendiğinde bilgi veya malzeme sağlayabilecek durumda olmalı ve örgütünüz adına güvenle açıklama yapabilecek biri olmalıdır. Medyadaki bağlantılarınızın bir listesinin oluşturulması ile editörler ve muhabirlerle iyi ilişkiler geliştirilmesi, medya nezdinde ciddi ve güvenilir bir örgüt olarak olumlu bir portre çizmenizi sağlar.

Son olarak, bir kampanyanın başlatılması veya bir yasal olarak bir dönüm noktası oluşturabilecek bir hukuki zafer kazanılması gibi büyük bir olayı duyurmak için bir basın toplantısı düzenlemek iyi bir yöntemdir. Bu tür bir etkinlik, medya ile iyi ilişkiler geliştirmenize yarayacaktır. Ancak bu yönteme sadece gerçekten haber değeri taşıyan durumlarda başvurulmalıdır. Aksi halde sade bir basın açıklaması yeterli olacaktır. Medya ile diğer ilişkilerinizde davrandığınız gibi, bu bağlamda da profesyonel, yaratıcı ve ciddi olun ve kısa ve özlü bilgi verin. Konuyla ilgili genel bilgiler verin ve etkinliğiniz veya duyurunuzla ilgili kısa bir sunumdan sonra, size sorulacak soruları yanıtlayın.

Kralın Kızı

2003 yılının Eylül ayının sonlarına doğru, Romanya’da bir Roman/Çingene topluluğunda yaşanan bir insan hakları ihlali, uluslararası medya organlarında geniş bir şekilde yer aldı. Olağanüstü derecede ilgi gören bu olayda, kendisini Roman/Çingene Kralı ilan babası tarafından 15 yaşında bir damat ile bizzat evlendirilen 16 yaşından küçük bir kız, kiliseden kaçmıştı. Korktuğu belli olan kız daha sonra kiliseye geri dönmeye ve evlenmeye ikna edilmişti. Bu evlilik hemen uluslararası çapta bir haber haline geldi. CNN, BBC ve daha birkaç önde gelen haber kanalı bu konuyu işledi. Diğer şeylerin yanı sıra, uluslararası düzeyde medya ilgisi nedeniyle, Romanya yetkilileri duruma müdahale ederek çifti ayırdı. ERRC ve başka pek çok insan hakları örgütü bu adımıından ötürü Romanya’yı kutladı.

Bu olayı takip eden günlerde, insan hakları ve kültür konusunda kamuoyunda kapsamlı tartışmalar yaşandı. Romanya’da asgari evlenme yaşı 16 olmakla birlikte, bazı Roman/Çingene topluluklarında bu yaştan altında yapılan evliliklere sık sık rastlanmaktadır.

Bazı Roman/Çingene hakları aktivistleri, bu olayda yer alan çocukların sağlığı için kaygılarını ifade etse de, konutlarından zorla tahliye edilmeleri ve polis tarafından uygulanan şiddet gibi Romanların/Çingenelerin her gün yaşadıkları birçok ciddi insan hakları ihlalinin uluslararası medya tarafından göz ardı edilirken, medyanın daha sansasyonel bir insan hakları ihlalinin hevesle haber yapmasına eleştirel yaklaşıyordu. Medyanın insan hakları ihlallerini öne çıkarmaktaki (ve böylece bunları sona erdirmekteki) olumlu rolü ile seçici bir habercilik uygulayarak, sadece belirli bazı insan hakları ihlallerini işlemesi sorunu bugün hala tartışılmaktadır.

İnsan Hakları Savunuculuğu İçin Bir “Alet Çantası” Oluşturmak

İnsan hakları savunuculuğu çalışmalarında kullanmak için gerekli malzemeleri her zaman el altında bulundurmak yararlı olacaktır. Bu malzemeler ilgili eylemler ve etkinlikler sırasında dağıtılabilir ve böylece katılımcılar yanlarında, daha sonra üzerinde düşünebilecekleri bir şeyler götürmüş olurlar. Bu malzemeler, savunulan belirli haklarla ilgili bilgileri sunmaya ek olarak, örgütünüzün adını ve irtibat bilgilerini, örgütünüzün görev alanının kısa bir tarifini ve yayın tarihini içermelidir.

Bilgi Dokümanları: Hazırlayacağınız bilgi dokümanlarında veya kitapçıklarda görüşlerinizi açıkça anlatabilirsiniz ve insan haklarını savunma amacıyla yaptığınız etkinliklerde bu belgeleri dağıtabilirsiniz. İletmek istediğiniz mesajı tam olarak geliştirdiğiniz, bunu güçlü tezlerle ve değişime yönelik tavsiyelerle desteklediğiniz zaman, en kuvvetli ve ikna edici görüşlerinizi bir araya getirmek

için en mükemmel araç bir bilgi dokümanıdır. Bir bilgi dokümanını verdiğiniz kişiler, daha sonra ele almak ve referans olarak yararlanmak için kolayca erişebilecekleri bir belge edinmiş olacaktır.

Raporlar: Araştırma ve raporlama çalışmalarında geliştirilen kaynaklar, ileride gerçekleştirilecek çalışmalarda insan haklarını savunmak amacıyla kullanılan araçlar arasına katılabilir. Bunlara gölge raporların yanısıra (ki bunlar, bu kısmın ilerleyen sayfalarında ele alınacaktır), 6. Kısımda ele alınan çeşitli raporlama mekanizmaları da dahildir.

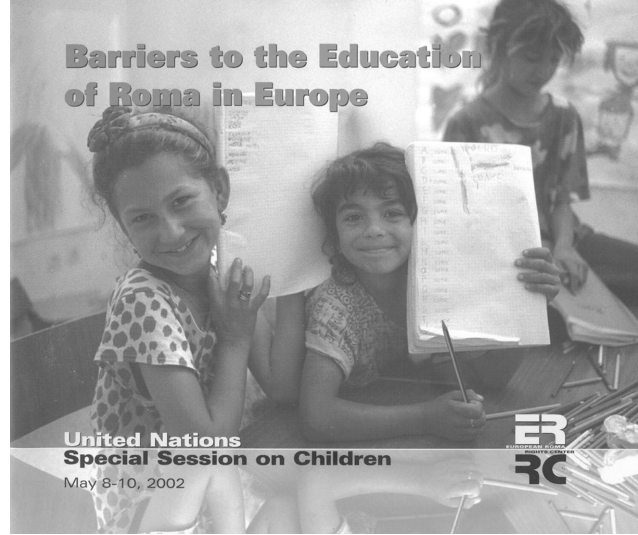
Sıkça Sorulan Sorular (SSS) dokümanı:

Eğitim çalışmalarında ve mesajınızı iletmek amacıyla kullanabileceğiniz ve dağıtımını kolayca yapabileceğiniz bir başka belge ise “SSS” dokümanıdır. Bu sayede, mesajınızı

rahatça iletip, mücadelenizde karşılaştığınız ana sorunları ifade edebilirsiniz. Bunun için, lobi çalışmalarında veya konunuza uzak kişileri eğitirken sıkça karşınıza çıkan soruların listesini çıkarın. Bu sorular bilgi vermeye yönelik olduğu kadar, amacınızla ilgili ana tezleri tarif eden sorular da olabilir. Bunun ardından her bir sorunun hemen altına, iyi düşünülmüş ama kısa yanıtlar ekleyin. Buna benzeyen ve sıkça kullanılan bir başka belge ise, “Efsaneler ve Gerçekler” formudur. Bu belge, çalıştığınız alanla ilgili yaygın yanlış anlamaları ortadan kaldırmak için kullanılabilir. Biçim olarak SSS dokümanına benzeyen bu belgede, yaygın olarak inanılan “efsane”lerin ardından söz konusu konuyla ilgili “gerçek”ler ve bunları destekleyen bilgiler yer alır.

Basın Bültenleri: 6. Kısımda değinildiği üzere, gerektiği zaman el altında olması için basın bültenlerine yönelik temel bir şablon yaratmak faydalı olacaktır. Örgütünüzle ilgili bir giriş ve basın temsilcinizin irtibat bilgileri gibi bazı temel bilgiler, basın bültenlerinizin çoğunda tekrarlanacaktır. Basın bültenindeki ayrıntıların çoğu, ele alınan konuya göre değişecektir. Söz konusu etkinlik veya konuyla ilgili bilgi verirken, alıntılar ve kısa ama özlü ifadeler sunmaya çalışın. Bunlar başkaları tarafından yazılan makalelerde kolaylıkla kullanılabilir.

Web Sitesi: Eğer imkanınız varsa, bir web sitesi hazırlamak, insan hakları savunuculuğu çalışmaları açısından çok etkili bir araç olabilir. Bir web sitesi, araştırmalarınızı ve mesajlarınızı geniş bir kitleyle paylaşmak için faydalı bir başvuru kaynağı olabilir. İnsan hakları savunuculuğu alanında yukarıda tarif edilen araçların hepsi web sitesine konulabileceği gibi, medyada yer alan röportajların yazılı halleri ile üzerinde çalıştığınız konularda yayınlanan başka haberler de web sitesinde yer alabilir.

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: Kendi Bölgenizde İnsan Hakları Savunuculuğu

1. Bölgenizde Roman/Çingene haklarıyla ilgili sorunların hangileri, insan hakları savunuculuğu kapsamında ele alınabilir?

2. Bölgenizde insan hakları savunuculuğu anlamında şu anda gerçekleştirilen etkinliklerin bazıları nelerdir?

3. Ülke düzeyinde nelerin değişmesini isterdiniz?

4. İnsan hakları savunuculuğu çalışmaları, ülkenizde yaşayan Roman/Çingene toplumlarının maruz kaldıkları insan hakları ihlalleri konusunda nasıl bir gelişme sağlayabilir?

Ülke Düzeyinde İnsan Hakları Savunuculuğu

İnsan hakları savunuculuğu, toplumda ve bir bütün olarak sistemde değişim yaratmaya yöneliktir. Bu yüzden devletin idari yapısını ve yasama organlarını bilmeniz ve derinlemesine kavramanız çok önemlidir

İnsan hakları savunuculuğu, toplumda ve bir bütün olarak sistemde değişim yaratmaya yöneliktir. Bu yüzden devletin idari yapısını ve yasama organlarını (yerel, eyalet düzeyinde ve ülke çapında) bilmeniz ve derinlemesine kavramanız çok önemlidir. Bu da resmi işleyişi bilmenin ötesinde, bu işin inceliklerini ve siyasetin perde arkasını bilmek

anlamına gelir. Aynı şekilde kurumları araştırmayı, bürokratlar ve siyasetçilerle kapsamlı ilişkiler kurmayı da gerektirir. Ülkenizde lobicilikle ilgili kurallar veya düzenlemeler olup olmadığını öğrenmelisiniz.

Aynı zamanda şunları da bilmek durumundasınız: Yasalar nasıl yapılır? Kamuoyuna danışılmasını öngören bir süreç var mıdır? Örgütünüz veya güçbirliğiniz danışman anlamında bir rol üstlenebilir mi veya başka türden bir etkiye sahip olabilir mi? Üzerinde çalıştığınız konu veya mevzuatla hangi bölümlerin veya bakanlıkların ilgilenmektedir? Üzerinde çalıştığınız konuya en sıcak bakan siyasetçiler hangileridir? Sistemi ve en etkili kişileri tanıdıktan sonra stratejinizi oluşturmak daha kolay hale gelir.

Uluslararası Düzeyde İnsan Hakları Savunuculuğu

Bu kısımda tarif edildiği şekilde uluslararası çapta insan hakları savunuculuğu çalışmalarını yürütmek için, 3. ve 4. Kısımlarda anlatılan kuruluşları iyi tanımanız yararlı olacaktır.

Aynı zamanda şunu da aklınızda bulundurmalısınız; eğer çalışmalarınızı uluslararası ölçekte yürütme yoluna giderseniz, elde ettiğiniz sonuçları ülke içine mutlaka taşımalısınız. Uluslararası komitelerin ve diğer organların getirdiği yorumları, eleştirileri ve tavsiyeleri ülkenizdeki kamuoyunun

Eğer çalışmalarınızı uluslararası ölçekte yürütme yoluna giderseniz, elde ettiğiniz sonuçları ülke içine mutlaka taşımalısınız

dikkatine sunmak önemlidir. Bu bilgileri ulusal ölçekte yürüttüğünüz lobi çalışmalarında ve medya kampanyalarınızda kullanın. Devletin uluslararası sözleşmelerle ilgili ihlallerini de uluslararası medyada gözler önüne serin. Uluslararası organların bulguları ve yorumları, ele aldığınız konunun daha

çok öne çıkmasına yardımcı olabilir ve uluslararası yükümlülüklerle uyulmasını sağlamak amacıyla kullanılabilir. Uluslararası alanda itibarlarına önem veren devletler, gerekli adımları atacaktır.

Devletinizin çıkarlarının neler olduğunu belirleyin. Devletiniz uluslararası itibara büyük önem veriyor mu? Ekonomik açıdan veya mali yardım açısından kaygılar mevcut mu? Ülke içinde veya uluslararası düzeyde kamuoyu baskısı ne derece önemli bir unsur? Bu bağlamda zamanlama da önemli bir noktadır. Örneğin AB'ye üye olmayı isteyen devletlerde, Romanlarla/Çingenelerle ilgili sorunları çözülmesi gereken insan hakları meseleleri olarak gündeme taşıma fırsatı doğmuştur.

Uluslararası ölçekte insan hakları savunuculuğu çalışmaları yürütmeye başlarken gözönünde tutmanız gereken birkaç nokta vardır. Hangi organa başvurmak istediğinize karar vermelisiniz. Kendinize şunları sormalısınız: İnsan hakları savunuculuğu çalışmalarımızın hedefleri nelerdir? Roman/Çingene haklarıyla ilgili meseleler konusunda bu organın geçmişi nedir? Belirli bir andlaşma yapısı kapsamında ülkenizin değerlendirilmesi vakti yaklaşmakta mıdır? Birleşmiş Milletler ve Avrupa'daki bölgesel nitelikteki organlar kapsamında gerçekleştirilebilecek insan hakları savunuculuğu çalışmaları aşağıda genel olarak ele alınmaktadır.

Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler karmaşık bir yapıdır ve pek çok değişik eylem zeminine sahiptir. Bu yüzden örgütünüz en uygun kanalı seçmek kilit önem taşımaktadır. Sivil toplum örgütlerinin önündeki fırsatlar esas olarak raporlama ile şikayet alanlarında bulunmaktadır. Bu kısımda raporlama işlevlerine odaklanılmıştır. İnsan hakları alanında dava yolunu konu alan bir sonraki kısımda ise şikayet usulleri ele alınacaktır.

Andlaşmalara Dayalı Mekanizmalar

3. Kısımda anlatıldığı üzere, andlaşma yapıları, bağımsız uzmanlardan oluşan ve andlaşmalarda insan haklarıyla ilgili maddelerin uygulanmasını denetleyen yapılardır. Bu organlar, devletler tarafından düzenli olarak sunulan raporları değerlendirir ve bunlar hakkında görüş bildirir. Ayrıca andlaşma maddelerine dair yorumlarda bulunur ve andlaşma kapsamında öngörülmüşse bireysel şikayetleri ele alabilir.

Andlaşma yapıları sadece söz konusu andlaşmayı onaylamış olan devletlerle ilgili rapor yayınladığı için, devletin hangi andlaşmaları onayladığını araştırmalısınız. Eğer devletin belirli bir andlaşmayı onaylamamışsa, ilgili komitenin devletinle ilgili yetkisi yoktur ve değerlendirme yapamayacaktır. Devletin hangi andlaşmaları onayladığını BM'nin web sitesinde görebilirsiniz: <http://www.unhchr.ch/html/menu2/convmech.htm>.

Devletler tarafından rapor sunulmasının amacı, bir devletin ilgili andlaşmaya ne ölçüde uyduğunu ölçmek ve bu bağlamda uluslararası yasalara ne kadar saygı gösterdiğini değerlendirmektir. Andlaşma mekanizmalarına göre devletler genellikle, yaklaşık olarak her 4 veya 5 yılda bir değerlendirilirler. Devletin bir komite tarafından ne zaman değerlendirileceğini şu web sitesinden öğrebilirsiniz: <http://www.unhchr.ch/hrostr.htm>.

Değerlendirme sırasında raporun hazırlanması ilgili devletin sorumluluğundadır. Devlet bu raporla kendini değerlendirerek, andlaşmaya ne ölçüde uyduğunu gösterir. Komite gerekli değerlendirmeleri yapar, ilgili devletin temsilcilerine sorular sorar ve devletin andlaşmaya uyumuyla ilgili bulgularına dayanarak görüşlerini bildirir. Sivil toplum örgütleride ilgili komiteye gölge raporlar sunabilirler. Bu raporlarda ya belirli bir konu ayrıntılı olarak ele alınır veya andlaşma maddelerine aykırı durumlar oluşturan ve benzerlik taşıyan insan hakları ihlalleri yer alabilir. Gölge raporların sunulması, ilgili organın doğru sonuçlara varmasına, sorular sormasına ve tavsiyelerde bulunmasına yardımcı olur.

Gölge Rapor Hazırlamak İçin İpuçları

Uzun bir rapor veya daha kısa bir mektup biçimini alabilen bir gölge rapor şunları içermelidir:

- İlgili komiteye hitap etmelidir;
- Mümkünse söz konusu komitenin çalıştığı dilde sunulmalıdır;
- Raporu hazırlayan örgütü tanıtmalı ve irtibat bilgilerini vermelidir;
- İlgili devletin siyasi, sosyal ve ekonomik koşullarıyla ilgili kısa bir tanıtım içermelidir;
- Roman/Çingene azınlığın durumunu özetlemelidir;
- İnsan hakları ihlalleriyle ilgili benzerlik gösteren uygulamaları tespit etmelidir;
- İnsan hakları ihlalleriyle ilgili belirli ve ayrıntılı örnekler içermelidir;
- Destekleyici nitelikte dokümantasyon içermelidir; örneğin mümkünse istatistiksel veriler ve bunların elde ediliş yöntemi yer almalıdır;
- Komite tarafından ilgili devletin temsilcilerine sorulması gereken sorulara yer verilmelidir;
- Koşulların geliştirilmesine veya insan hakları ihlallerinin önlenmesine yönelik tavsiyeler sunulmalıdır; ve
- İlgili devletin uluslararası yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiğini ölçmek için komite tarafından daha önce bildirilen görüşlere başvurmalıdır.

Her tür raporlama çalışmasında olduğu gibi, BM organlarına gölge raporlar sunarken de nesnelliğinizi korumanız önemlidir. Sansasyonel ya da duygusal ifadelerden kaçının. Raporunuzu hazırlarken andlaşmanın maddelerini temel almaya çalışın. Eğer mümkünse, değerlendirmeden 4 ile 6 hafta önce erişilebilir durumda olması gereken devlet raporuna dair özel olarak yorumda bulunmaya çalışın.

Gölge Raporlar Bağlamında İnsan Hakları Savunuculuğu Çalışmaları

- Bir devlet raporunun ne zaman değerlendirileceğini saptayın; bu amaçla internetten yararlanın veya ilgili organın sekreteryasına başvurun;
- İlgili organa ayrıntılı ve doğru bilgiler gönderin;
- Hazırladığınız gölge raporla beraber hükümetin raporunu da duyurun;
- Komite tarafından devletinize sorulmasını istediğiniz sorulara dair önerilerde bulunun;
- Komite tarafından varılan sonuçları ve yapılan tavsiyeleri kamuoyuna duyurun; ve
- Komitenin tavsiyelerini ülkenizde değişim gerçekleştirilmesi için baskı yapmak amacıyla kullanın.

Sözleşme Dışı Mekanizmalar

3.Kısımda, BM içerisindeki sözleşme dışı insan hakları mekanizmalarının merkezi olan İnsan Hakları Komisyonu'nun görevleri anlatılmıştı.

Komisyon, tanımlanmış görevleri kapsamında, Özel Raportörler atar. İnsan haklarıyla ilgili alanlarda bağımsız uzmanlar olan bu kişiler, araştırma sonuçlarını her sene Komisyon’a bildirir. Özel Raportörler devletlerle temas halindedir ve mümkün olduğu durumlarda (eğer ilgili ülkeden izin alınabilirse) denetim faaliyetleri de yürütürler. Denetim çalışmaları ya belirli bir tema üzerinde ya da insan hakları ihlallerinin meydana geldiği bir ülke odaklı olarak yürütülür. Sivil toplum örgütleri, Cenevre’deki Yüksek Komiserlik bürosuyla bir görüşme ayarlayarak, kaygılarını doğrudan bir raportöre iletebilir. Bir raportörden, bir insan hakları ihlali hakkında bir hükümetle temasa geçerek, bu hükümetten bilgi ya da eylem talep etmesi istenebilir.

Temalarına Göre Bazı Önemli Özel Raportörler

- Irkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı korkusu ve bunlarla bağlantılı hoşgörüsüzlüğün günümüzde karşılaşılan biçimleri üzerine Özel Raportör;
- Göçmenlerin insan hakları üzerine Özel Raportör;
- Eğitim hakkı üzerine Özel Raportör;
- Yeterli bir yaşam standardı elde etme hakkı kapsamında yeterli mesken edinme hakkı üzerine Özel Raportör;
- Hakimlerin ve avukatların bağımsızlığı üzerine Özel Raportör;
- İşkence üzerine Özel Raportör;
- Kadınlara Yönelik Şiddet Özel Raportörü ve
- Yeterli yaşam standartlarına sahip olma hakkının bir bileşeni olarak yeterli barınma hakkı üzerine Özel Raportör.

Çalışma Grupları, belirli konuları ele alan, mektup göndererek söz konusu hükümete insan hakları ihlalleri ile ilgili sorular ileten ve yanıt talep eden komitelerdir. Bu gruplar kendi başlarına araştırma yapmazlar ve genellikle sivil toplum örgütleriyle diğer gruplar tarafından sağlanan bilgileri kullanırlar.

İlgili Çalışma Grupları

- Baskı Sonucu ya da İsteği Dışında Ortadan Kaybolmalar Üzerine Çalışma Grubu;
- Keyfi Gözaltılar Üzerine Çalışma Grubu; ve
- Durban Deklarasyonu ve Eylem Programı’nın (2001 Irkçılığa Karşı Dünya Konferans kapsamında) etkili bir şekilde uygulanması üzerine Çalışma Grubu.

Eğer siz veya örgütünüz bu mekanizmalardan birisine başvurmaya karar verirse, söz konusu olayla ilgili olarak elinizde bulunan bütün bilgileri iletmelisiniz. Özellikle şunların yer alması gerekmektedir:

- Adınız ve adresiniz;
- Söz konusu insan hakları ihlaliyle ilgili belirli ayrıntılar;

- Mağdur(lar)la ilgili ayrıntılar;
- Fail(ler)le ilgili ayrıntılar (eğer biliniyorsa);
- Devlet tarafından atılan adımlarla ilgili ayrıntılar (eğer atılmışsa) ve
- Çalışma grubunun ya da raportörün atması gereken adım ya da yapması gereken eylem hakkında öneriler.

Birleşmiş Milletler kapsamında andlaşma dışı bir diğer mekanizma da **1503 Usulü**'dür; bu mekanizma kapsamında kişiler, insan hakları ihlalleriyle ilgili benzerlik gösteren uygulamaların araştırılması için Komisyon'a doğrudan dilekçe ile başvurabilmektedir. Ancak Komisyon'a her sene değişik insan hakları ihlalleriyle ilgili binlerce dilekçe gelmektedir ve bunların ancak çok küçük bir kısmı ile ilgilenilmektedir.

Son olarak, "danışmanlık statüsü"ne sahip olan sivil toplum örgütleri, yıllık toplantılarında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na bilgi verebilir. Danışmanlık statüsü elde etmek hakkında veya şu anda bu statüye sahip olan sivil toplum örgütlerine dair bilgilere şu web adresinden ulaşabilirsiniz: www.un.org/esa/coordination/ngo.

Avrupa Mekanizmaları

5. Kısımda belirtildiği gibi, insan hakları alanında Avrupa'da 3 ana hükümetlerarası örgüt bulunmaktadır. Bunlar Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Konseyi'dir.

Avrupa Birliği

1999 yılında Avrupa Birliği'nin temel kuruluş andlaşmasında gerçekleştirilen değişikliklerden bu yana, Avrupa Birliği'nin yönetim organları "cinsiyete, ırk veya etnik kökene, din veya inanca, engelliliğe, yaşa veya cinsel yönelime dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek için gerekli adımları atabilir". Bu da, AB'nin, üye ülkelerde ayrımcılık içeren yasa ve politikalara karşı mücadele vermek için harekete geçebileceği anlamına gelmektedir. Son yıllarda AB, Avrupa Birliği'nin hem içinde hem de dışında ırk ayrımcılığına karşı mücadele etmek için bir dizi önlem almıştır.

Aktivistler ve sivil toplum örgütleri, AB içerisinde insan hakları savunuculuğu çalışmalarını birkaç değişik koldan yürütebilirler. AB'nin başlıca kurumları, Avrupa (Birliği) Konseyi (daha aşağıda tarif edilen Avrupa Konseyi ile karıştırılmamalıdır), Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu'dur. Her 3 kurum da insan hakları savunucularına olanaklar sunmaktadır. Örneğin, eğer devletiniz Avrupa Birliği üyesi ise, Avrupa Parlamentosu veya Avrupa Parlamentosu üyeleri tarafından yapılan açıklamalar, ülkenizde insan haklarını savunmak amacıyla yürütülen çalışmaların desteklenmesi için

kullanılabilir. Avrupa Parlamentosu'nun bazı üyeleri de, üye ülkelerdeki insan hakları sorunlarını ve AB'nin bu konularda neler yapabileceğini görüşmeye hazırdır. Bu yöntemi kullanmaya karar verenler, kendi ülkelerinde lobi faaliyetleri yaparken kullanacakları yaklaşımı benimsemelidir. Bu durumda hem söz konusu organın resmi ve gayri resmi işleyişi, hem de Roman/Çingene hakları veya azınlık hakları konuları ile en çok ilgilenen kişiler hakkında bilgi edinmelidirler.

Özellikle bu dönemde, Hırvatistan, Romanya, Bulgaristan ve Türkiye gibi Avrupa Birliği'ne katılmayı umut eden ülkelerde, sivil toplum örgütleri tarafından gerçekleştirilecek lobi faaliyetleri çok önemlidir. AB'ye üye olmak isteyen devletler, Avrupa'nın siyasi ve ekonomik birliğine katılmaya hazır olduklarını gösterme amacıyla reformlar gerçekleştirdikleri bu dönemde, insan hakları ihlalleri eleştirilerine karşı özellikle duyarlıdır. 4. Kısımda anlatıldığı üzere, Avrupa Birliği'ne katılan devletlerin tümü, üye olmadan önce AB Irk Direktifi'ni iç hukuka aktarmak zorundadır. Bu da, başka şeylerin yanı sıra, ülke yasalarının; faillelere yaptırım uygulanmasını ve mağdurların tazmin edilmesini sağlamasını gerektirmektedir. Şu anda bu ülkelerde Roman/Çingene hakları alanında faaliyet gösteren aktivistler, farkındalık kampanyaları yürütmek ve ayrımcılığa karşı politikalar benimsenmesi için hükümetleri ikna etmeye yönelik çalışmalar yapmak açısından benzersiz bir fırsata sahiptir.

Son olarak, Avrupa Birliği hakkında genellikle, iç yüzü görülemeyen ve anlaşılması zor bir kurum denilse de, aslında pek çok açıdan bunun tersi doğrudur. Çünkü AB, temel belgelerinin çok büyük bir miktarını internet üzerindeki sitesinde yayınlamaktadır. AB'nin yapıları, yasaları ve yürüttüğü programlar hakkında daha fazla bilgi elde etmek için AB web sitesini dikkatle incelemeye zaman ayırmanız kesinlikle faydalı olacaktır: <http://europa.eu.int>.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

4. Kısımda belirtildiği üzere, AGİT içerisinde Roman/Çingene hakları savunuculuğu alanında en kayda değer organlar Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu ile Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri'dir. Roman ve Sinti Meseleleri İçin İrtibat Noktası da Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu'na bağlıdır. Başka örgütlerle kıyaslandığında, insan hakları savunuculuğu alanında kısıtlı seçenekler sunan bu organlar, kendilerine ilettiğiniz bilgilere dayanarak harekete geçebilirler ve örneğin saha misyonları açabilirler. Saha misyonları, esas olarak çeşitli kaynaklardan edindikleri bilgilere dayanarak, belirli olaylar ve durumlarla ilgili çalışmalar yürütürler.

Buna ek olarak, AGİT her sene “İnsani Boyut” toplantıları düzenler ve bu toplantılar belirli bölgelerdeki insan hakları konularına odaklanır. Bu toplantılar, sivil toplum örgütlerine, ilişki kurmak ve ilgilendikleri konulara dikkat çekmek açısından iyi fırsatlar sunar. Sivil toplum örgütleri bu toplantılarda herkese seslerini duyurma imkanının yanı sıra, insan hakları alanında güçbirliği oluşturma ve tartışmaları zenginleştirme amacıyla stratejik ek etkinlikler düzenleme imkanına

sahiptir. AGİT ayrıca düzenli olarak, acil konularda “ad hoc”* toplantılar düzenler. Duyuruları AGİT web sitesinde yapılan bu toplantılar, insan hakları savunucularına üzerinde çalıştıkları konulara dair ilgili hükümetlere baskı yapmak için önemli zeminler sunar. AGİT etkinlikler takvimine şu adresteki AGİT web sitesinden ulaşılabilir: <http://www.osce.org>.

AGİT Toplantısında Roman ve Sinti Azınlıklarına Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele Etmek İçin Eylem Planı Onaylandı

Resmi bir açıklamaya göre, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Bakanlar Konseyi, 2 Aralık 2003 tarihinde Maastricht’te, Roman ve Sinti azınlıklarına yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedefleyen bir eylem planını onayladı.

“Romanlar için, Romanlarla beraber” adındaki plan, bu gruplara mensup kişilerin maruz kaldıkları değişik ayrımcılık ve ırkçılık şekilleriyle mücadele etmenin yöntemlerini ayrıntılı olarak belirliyor. Planda, polisin Roman ve Sintilere karşı muamelesi, bu grupların medyada ele alınma şekli, barınma ve yaşam koşulları, işsizlik, sağlık hizmetleri ve eğitim imkanlarından yararlanma düzeyinin geliştirilmesi gibi konular ele alınıyor. AGİT’in Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu’nun (ODIHR) yeni sorumluluklar üstlenmesi öngörülüyor. Bunlar arasında, ayrımcılığa karşı mevzuat geliştirilmesinde ve ayrımcılığa karşı organlar oluşturulmasında AGİT üyelerine yardım edilmesi; dokümantasyon toplanması ve diğer AGİT kurumları ve yapılarıyla işbirliği içerisinde Romanlarla ilgili konularda politikalar geliştirilmesi de bulunuyor.

RFE/RL NEWSLINE 7. Cilt., No. 226, II Kısım, 3 Aralık 2003

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi bünyesinde 45* üye devlet ile bazı gözlemci devletler bulunmaktadır. Bütün üye devletlerin İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’ni imzalaması ve onaylaması gerekmektedir. Avrupa Konseyi’ne üye bütün devletlerde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi yasalara aktarılmıştır. Avrupa Konseyi sisteminin merkezinde öncelikli olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin yer almasının bir sonucu olarak, insan hakları Avrupa Konseyi’nin başlıca öncelikleri arasındadır.

Avrupa Konseyi’ndeki insan hakları mekanizmalarının sahip olduğu gücün çoğu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin uygulanmasını sağlayan mekanizma olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nden

* bir defaya mahsus ve geçici

* Mayıs 2006 itibarıyla 46 üye ülke söz konusudur.

kaynaklanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve bu mahkemenin Roman/Çingene hakları açısından önemi bir sonraki kısımda ele alınmaktadır. Mahkemesi'ye ek olarak, bu bölgesel örgüt içerisinde insan haklarının korunması alanında çalışma yürütmek için pek çok olanak mevcuttur. Aktivistlerin en azından Avrupa Konseyi içerisinde yer alan aşağıdaki kurumları tanımaları gerekmektedir:

- (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı;
- Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu;
- İşkenceyi Önleme Komitesi;
- Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme; ve
- Parlamenterler Meclisi

Avrupa Sosyal Şartı: Bu belge kapsamında güvenceye alınan sosyal haklar, Şart'a taraf devletler tarafından düzenli olarak raporlar sunulmasını öngören bir sistem aracılığıyla denetlenmektedir. Bu raporlar Avrupa Sosyal Haklar Komitesi tarafından değerlendirilir. Danışmanlık statüsüne sahip olan sivil toplum örgütleri "toplu şikayet" usulü aracılığıyla sürece katılabilirler. Bu usul uyarınca, devletlerin Şart'la ilgili ihlallerine dair başvurular kabul edilir. Özel statüye sahip olmayan sivil toplum örgütleri de, devletlerin uyumuna dair düzenli olarak yürütülen değerlendirmelerde Komite'ye yardımcı olmak üzere belgeler sunabilir.

İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (IHKAK): 4. Kısımda ele alındığı üzere, IHKAK bir andlaşma organı değildir. Ancak Avrupa Konseyi'ne üye ülkeleri denetleyebilmektedir. IHKAK, her 4 ila 5 yılda bir devletleri değerlendirir. IHKAK aynı zamanda Genel Politika Tavsiyeleri'nde bulunur; "iyi uygulamalar"a dair örnekler toplar ve bunları duyurur. Ayrıca başka şekillerde ayrımcılığa karşı çalışmalar yürütür. Roman/Çingene hakları savunucuları açısından en önemli iki Genel Politika Tavsiyesi, *Romlara/Çingenelere Karşı Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Etmek* adındaki 3. Numaralı Genel Tavsiyesi ile *İrkçılık ve Irk Ayrımcılığı ile Mücadele Etmeye Yönelik Ulusal Mevzuat* adındaki 7. Numaralı Genel Tavsiyesi'dir.

Komisyon raporlarını hazırlarken, sivil toplum örgütleriyle görüşme oturumları düzenler. Bu görüşmelerde çalıştığınız topluluklarda belgelediğiniz ayrımcılık ve ırkçılık vakaları ile bunların hangi biçimler altında gerçekleştiği hakkında bilgiler sunabilirsiniz.

İşkenceyi Önleme Komitesi (İÖK): İÖK, Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerde denetim ve gerçekleri saptama çalışmaları yürütür. Başlıca araştırma konusu, gözlem altında tutma koşulları ve bu konuyla ilgili konulardır. Komite önerilerde bulunur ve ilgili devletlere gizli olarak rapor verir. Bu raporlar sadece ilgili devletin onayı ile veya bu devletin tavsiyelere uymayı reddetmesinin ardından kamuoyuna açıklanabilir. İlgili devletin tavsiyelere uymayı reddetmesi durumunda, komitenin üçte ikisinin destek vermesiyle söz konusu rapor kamuoyuna açıklanır.²

Komite hem düzenli, hem de *ad hoc*³ ziyaretlerde bulunur. Sivil toplum örgütleri, komiteye hem tek bir vaka hakkında, hem de benzerlik gösteren işkence uygulamalarıyla ilgili bilgiler yollayabilir. Komite söz konusu bilginin eline ulaştığına dair bilgi verecektir ancak raporlama mekanizmasının gizli işlemesinden ötürü konuyla ilgili görüş bildirmeyecektir. Komite'nin çalışmalarını yürütmesi için bilgi edinmesi çok önemlidir ve bu nedenle işkencenin uzun vadeli olarak önlenmesi amacıyla Komite'ye rapor iletilmesi gereklidir.

Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme: Bu Sözleşme'nin denetimi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından yapılır. Bu denetim, Sözleşme'ye taraf devletler (başka bir deyişle, Sözleşme'yi onaylamış olan devletler) tarafından düzenli olarak sunulan raporlar yoluyla gerçekleştirilir. Sivil toplum örgütleri de, ya Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme Danışma Komitesi'nin ülke ziyaretleri sırasında Komite üyeleri ile görüşerek ya da sekreteryaya malzeme göndererek, devletlerin düzenli olarak değerlendirilmeleri sürecine bilgi iletme imkanına sahiptir.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri: İlk Komiserin kısa görev sırasında bile, Komiserlik Bürosu, Roman/Çingene haklarının savunulmasına önemli katkılarda bulunmuş ve birçok kez, Romanlarla/Çingenelerle ilgili önemli insan hakları sorunlarını dile getirmiştir. Komiser, bireysel şikayetleri kabul edebilir ve insan hakları şikayetleri hakkında kamuoyuna görüş bildirebilir. Komiser şu ana kadar ülkelere ve/veya temalara odaklı bir takım raporlar hazırlamıştır.

Parlamenteerler Meclisi: Son olarak, aktivistler ve sivil toplum örgütleri, Avrupa Konseyi Parlamenteerler Meclisi üyelerine yönelik lobi faaliyetleri yürütebilirler. Parlamenteerler Meclisi tarafından getirilen tavsiyeler, insan haklarını savunmak amacıyla ülke içinde yürütülen çalışmalarda etkili bir şekilde kullanılabilir. Almanya tarafından Romanların/Çingenelerin Sırbistan ve Karadağ'a sürülmesi gibi konularda, başka resmi organlar harekete geçmezken Parlamenteerler Meclisi zamanında ve ciddi bir şekilde adımlar atmıştır.

Parlamenteerler Meclisi bünyesinde ayrıca, yeni üye devletlerin İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'ne uyumunu denetlemek yetkisine sahip olan Denetleme Komiteleri mevcuttur. Denetim çalışmaları şu komitelerce yürütülür:

- Hukuki İşler ve İnsan Hakları Komitesi
- Siyasi İşler Komitesi
- Denetleme Komitesi

Denetlenmekte olan devletlerin listesine şu adresten ulaşabilirsiniz: http://stars.coe.fr/Synopsis_works.htm. Diğer üye ülkelerdeki insan hakları ihlalleri ile yasalar veya uygulamalar konusunda eylem talepleri ayrıca Hukuki İşler Komitesi'ne veya Siyasi İşler Komitesi'ne iletilebilir.

Avrupa Konseyi bünyesindeki bu ve diğer organlarla ilgili daha ayrıntılı bilgilere şu adresteki Avrupa Konseyi web sitesinden ulaşılabilir: www.coe.int.

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: Uluslararası Düzeyde ve Bölgesel Çapta İnsan Hakları Savunuculuğu İçin Strateji Geliştirmek

Aşağıdaki durumu ele alın

Devletiniz altı ay içerisinde Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi tarafından değerlendirilecek.

1. Bu etkinlik kapsamında Roman/Çingene haklarının gözden kaçmamasını sağlamak için ülke çapında ne gibi adımlar atarsınız?
2. Uluslararası düzeyde ne gibi adımlar atarsınız?
3. Bu durumda yürüteceğiniz insan hakları savunuculuğu çalışmalarının hedefi ne olur?
4. Elinizde ne gibi araçlar mevcut?

Şimdi, yukarıdaki soruları başka bir durum için ele alın. Devletiniz yakın gelecekte Avrupa Birliği'ne üye olmayı umut ediyor. Ülkenizdeki Romanların/Çingenelerin koşullarında çok ciddi olumsuzluklar mevcut ve pek çok kamu kuruluşunda açık bir şekilde yaygın ırkçılık ve ayrımcılık uygulanıyor. Ülkenizde şu anda ayrımcılığa karşı kapsamlı bir politika uygulanmıyor.

Dipnotlar

- ¹ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Just Associates. *A New Weave of Power, People & Politics: The Action Guide for Advocacy and Citizen Participation*. Şu kaynaktan ulaşılabilir: <http://www.justassociates.org/ActionGuide.htm>
- ² Steiner, H. ve P. Alston, *International Human Rights in Context*, New York: Oxford University Press, 2000, s.796.
- ³ Önceden haber verilmeyen [ad hoc] ziyaretler, ciddi ve acil nitelikli işkence iddiaları olması durumunda gerçekleştirilen ziyaretlerdir.

B Bölümü
İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek

8. Kısım

**İnsan Hakları Alanında
Dava Yolu**

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

8. İNSAN HAKLARI ALANINDA DAVA YOLU

Giriş

Bundan önceki kısımlarda, kamu yararına yapılan eylemleri inceledik ve doğuştan sahip olduğumuz, elimizden alınamaz evrensel insan hakları doğrultusunda toplumsal değişimi nasıl teşvik edeceğimizi ele aldık. Bu bölümde ise, insan hakları alanında gerçekleştirilen eylemlerin bir türü olarak dava yolu ele alınacaktır.

Pek çok insan bir nedenden ötürü mecbur kalmadıkça bir avukatla ilişkiye geçmez. Çoğu insan avukatlarla ilgili olumsuz çağrışımlara sahiptir. Yoksul kişilerin bir danışmandan hukuki bilgiler edinmeye ayıracak parası yoktur. Hatta genellikle bu hizmetlerin masrafları onlar için inanılmaz boyutlardadır. Hukuki danışmanlık için para ödemek veya yemek yemek arasında bir seçim yapmak durumunda kalan pek az kişi hukuki danışmanlığı tercih eder. Çoğu kişi ancak çok acil olarak gerektiği zaman, örneğin ancak kendileri veya ailelerinden bir kişi bir suçtan ötürü göz altına alındığında bir avukattan yardım ister.

Bunlar bir yana, şu gerçekleri de dikkate almakta yarar bulunmaktadır:

- Demokratik ülkelerde, yargı organlarına başvurmak, yasaları çiğmeden toplumsal değişimi gerçekleştirmenin en etkili yöntemleri arasında yer alabilir;
- Daha önceki kısımlarda değinildiği üzere, temel insan hakları uluslararası hukuk tarafından güvenceye alınmıştır. Temel hakları ihlal edilen bir kişinin adalete ulaşma hakkı bulunmaktadır. Mahkemeler adaleti sağlamakla görevlendirilmiş başlıca resmi organlardır;
- Nitekim, son 2 yüzyıldaki büyük toplumsal hareketlerin çoğu ya mahkemelerde başlamış ya da hukuki eylemler ve mahkeme kararlarını temel almıştır.

Örneğin ABD yurttaş hakları hareketini ele alalım. 20. yüzyılın ilk zamanlarından başlayarak, yurttaş hakları aktivistleri, ABD'deki ırkçı yasalara, politikalara ve uygulamalara karşı mücadele verirken, bunların yasadışı ilan edilmesi için mahkemelerde davalar açtı. Aynı zamanda, uluslararası insan hakları hukukunun geliştirilmesinden çok önce, ABD yurttaş hakları aktivistleri tekrar tekrar davalar açarak, çeşitli yerel yasaların ve uygulamaların ABD Anayasası'nı ihlal ettiğini göstermeye çalıştı. 1954 yılında ABD Yüksek Mahkemesi tarafından alınan ve eğitimde ırk temelinde ayrı tutma uygulamasının yasadışı olduğunu ilan eden ünlü *Brown – Eğitim Kurulu Davası* [*Brown v. Board of Education*] kararından sonra, ABD yurttaş hakları aktivistleri bu kararı sık sık referans gösterdiler ve ABD çapında herkes için eşit eğitim mücadelesinde bu kararın uygulanmasına çalıştılar.

İnsan hakları alanında bir eylem türü olarak dava yoluna başvurmanın önemi değişik düzeylerde ele alınabilir. İnsan hakları ile ilgili bazı durumlarda sadece adaletin sağlanması amacıyla bir avukata ihtiyaç olabilir. Örneğin bir kişi, sadece bir savcı kendisinden hoşlanmadığı için ya da hükümete sorun çıkaran bir aktivist olduğu için işlemediği bir suçtan ötürü yargılanıyorsa, bu kişiyi korumak için hukuki düzeyde harekete geçmek gerekebilir. Bir insan hakları ihlalinin düzeltilmesi veya mağdurların tazmin edilmesini sağlamaya çalışırken dava yoluna başvurmak, bireyler adına adaleti sağlamak açısından etkili bir yöntem olabilir. Buna ek olarak, insan hakları alanında dava yolu, toplumsal değişime katkıda bulunmaya yarayabilir. Bu süreci tanımlamak için, dava yolu stratejisi terimi geliştirilmiştir. Bu konu ilerleyen sayfalarda ele alınmaktadır.

Dava Yolu Stratejisi

2. Dünya Savaşından sonra uluslararası insan hakları hukukunun daha etkin hale gelmesi ve toplumsal hareketlere destek vermek için yasal alanda da harekete geçmenin önemi, yeni bir terimin ortaya çıkmasına neden oldu: Dava Yolu Stratejisi

Dava yolu stratejisi, sadece bireylere karşı işlenen haksızlıkları düzeltmekle yetinmez, çok daha geniş ölçekte sonuçlara ulaşmayı amaçlar

Dava Yolu Stratejisi, hukuki süreçlerin toplumsal değişim hizmetinde kullanılmasıdır. Dava Yolu Stratejisi, mahkemelerden yararlanarak toplumsal gerçeklikte bir değişim meydana getirmeyi amaçlar. Bir dava yolu stratejisi sürecinde, davacı sadece kendi adına dava açmaz ve sadece kendisiyle ilgili olarak

adaleti sağlama amacını taşımaz. Bunların ötesinde, bir gruba karşı onur kırıcı veya aşağılayıcı bir uygulamayı sona erdirmek; hükümeti insan haklarına dayalı politikalar benimsemeye veya mevcut politikaları değiştirmeye sevk etmek ya da sosyal ve yasal alanları yeniden şekillendirmek amacını taşır. Dava yolu stratejisi, sistematik adaletsizliklere karşı mücadele verir. Dava yolu stratejisi, sadece bireylere karşı işlenen haksızlıkları düzeltmekle yetinmez, çok daha geniş ölçekte sonuçlara ulaşmayı amaçlar.

Bu kısımda, dava yolu stratejisi konusuna giriş yapılacak ve bu konu, özellikle uluslararası hukuki süreçler açısından ele alınacaktır. Pratik nedenlerden ötürü, ülke içi usullere dair ayrıntılar bu el kitabında incelenmeyecektir. Ancak bir insan hakları sorunuyla ilgili olarak ülke içinde ya da uluslararası ölçekte dava yoluna başvurmak isteyen herkes, yerel mahkemelerin rolünü ve izlenecek

Dava yolu stratejisi hızlı ilerlemez ve özellikle de uluslararası düzeyde çözüm ararken genellikle bir sonuç elde edilmesi için yıllar geçmesi gerekir

teknik usulleri bilmelidir. Dava yolu stratejisi hızlı ilerlemez ve özellikle de uluslararası düzeyde çözüm ararken genellikle bir sonuç elde edilmesi için yıllar geçmesi gerekir. Lütfen bu konuda ek yardım veya öneriler almak için bir avukata, ülkenizde deneyimli bir sivil toplum örgütüne veya ERRC'ye başvurun.

Romanlar/Çingeler Tarafından Yürütülen Dava Yolu Stratejisi: Ostrava Vakası

15 Haziran 1999 tarihinde, Ostrava'daki 12 Roman/Çingene çocuk ve bunların anne babaları, bazı Roman/Çingene liderler ile insan hakları örgütlerinin desteğini de alarak, ERRC'nin koordinasyonunda, Çek Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Çek okullarında sistematik olarak uygulanan, ırk temelinde ayrı tutmaya ve ayrımcılığa karşı çözüm istiyorlardı. Anayasa Mahkemesi'ndeki dava, Ostrava'daki 5 özel okul yöneticisine, Ostrava Eğitim Dairesi'ne ve Eğitim Bakanlığı'na karşı açılmıştı.

Başvuruda, özel eğitim sistemindeki genel uygulama ile mevcut düzenlemelerin, şikayetçi 12 Romanın/Çingenenin hem *de facto*¹ hem de *de jure*², ırk temelinde ayrı tutulmaya ve ayrımcılığa maruz kalmasına yol açtığı iddia ediliyordu.³

Çek Cumhuriyeti'ndeki özel okullarda orantısız olarak yüksek sayıda Roman/Çingene çocuğun bulunduğu uzun bir süredir biliniyordu. Hatta hükümet yetkilileri, röportajlarda konuşurken bu sorunu kabul ediyorlardı. Ancak bu durumun değişmesini sağlayacak bir reform yapılmamıştı. 1989 yılından çok önce, Çek okul yetkilileri, bilerek ve orantısız olarak yüksek sayıda Roman/Çingene çocuğunu özel okullara kaydettiriyordu. Resmi hükümet verilerine göre, 1984 kadar eski bir tarihte bile tüm Roman/Çingene öğrencilerin yarısı özel okullara devam etmekteydi. Hükümetin, sonuçları itibariyle muazzam ölçüde ayrımcılık oluşturan bir politikayı ısrarla uygulaması, en azından, birbiri ardına kuşaklar boyu Roman/Çingene çocuklara eğitim imkanı tanınmamasına hoşgörülle yaklaşıldığını göstermektedir. Bu davayı açan Ostrava'lı 12 çocuk ve onların anne babaları, bu bedeli ödemeye artık razı değildi.

Yapılan yasal başvuruda, şikayetçilerin ve başka pek çok Roman/Çingene çocuğun, özellikle Roman/Çingene oldukları için eğitim alanında ayrı tutulmaya maruz kalarak, zihinsel engellilere ayrılmış özel okullara yerleştirildiği belirtiliyordu. Ayrıca şikayetçilerin özel okullara kaydedilerek ırkçı tutulmaya ve ayrımcılığa maruz kaldığı iddia ediliyordu. Bu şekilde ayrı tutma uygulamasının sonucundaysa, Roman/Çingene çocukların çoğu, eşit eğitim görme imkanlarından yararlanamamıştı. Yapılan başvuru, çeşitli yasaların yanı sıra, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatlarına⁴ da dayanıyordu. Başvuruda, eğitimde ırk temelinde ayrı tutma ve ayrımcılık uygulanmasının; Çek Cumhuriyeti Anayasası'nı, Çek Temel Haklar ve Özgürlükler Şart'ını, Çek yasalarını ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de dahil olmak üzere çok sayıda bağlayıcı uluslararası sözleşmeyi ihlal ettiği iddia ediliyordu.

Başvuranlar şikayetlerinde şunları talep ediyorlardı:

- Mahkeme tarafından mağdurların, Çek yasaları ile uluslararası hukuku ihlal eder şekilde ırkçı ayrımcılığa ve ayrı tutulmaya maruz kaldıkları yolunda karar alınması;
- Davacıların ve benzer durumdaki kişilerin özel okullarda ayrı tutulmuş şekilde eğitilmelerinden kaynaklanan zararın tazmini için gereken ek eğitim ve öğretimi karşılayacak bir eğitim fonunun

oluşturulması ve bu sayede mesleki orta öğrenim kurumları dışındaki okulların sınavlarına girmek için yeterli düzeye ulaşabilmelerinin sağlanması; ve

- Ostrava Eğitim Müdürlüğü'nün ve Eğitim Bakanlığı'nın 3 yıl içerisinde Ostrava'daki okullarda ırk temelinde ayrı tutmaya son vermesi ve bu süre içerisinde Ostrava'daki okullarda ırk temelinde dengeyi sağlamaya yönelik bir eğitim reform planı hazırlamasını öngören bir karar alınması.

Başvuranlar buna ek olarak, çocukları özel okullara yerleştirilen anne babalardan, kendilerine bilgi verilerek izin alınmasının zorunlu hale getirilmesini ve bu iznin ancak, anne babalara hakları ve bu şekilde bir onayı vermenin sonuçları hakkında yeterli bilgi verildikten sonra, yazılı olarak verilmesini talep ettiler.

ERRC, Ostrava'daki davanın hukuki hazırlığını yapmak için 8 ay çalıştı. Ostrava Eğitim Müdürlüğü'ne göre, 1999 başlarında Ostrava bölgesinde “zihinsel açıdan engelli öğrencileri eğitmek”ten sorumlu olan 8 özel okul vardı. “Normal” öğrenciler içinse 70 okul bulunuyordu. ERRC, Ostrava şehrindeki her okuldaki istatistiksel veri topladı. Her özel okul ve her normal okul, eğitim verdikleri Roman/Çingene ve Roman/Çingene olmayan öğrencilerin tam sayısına dair mühürlü ve imzalı bir belge sundu. Yukarıda belirtildiği gibi toplanan verilerin sonuçları inanılmazdı. Verilere göre Ostrava'da Roman/Çingene olmayan öğrencilerin ancak %1.8'i özel okullardayken, Ostrava'daki Roman/Çingene öğrencilerin %50.3'ü özel okullardaydı. Böylece, Ostrava'daki özel okullardaki Roman/Çingene öğrencilerin sayısı Roman/Çingene olmayan öğrencilerden 27 misli, hatta daha fazlaydı. Başka bir deyişle, Ostrava'daki Roman/Çingene çocukların özel okullarda okuma ihtimali Roman/Çingene olmayan çocuklara göre 27 misli, hatta daha fazlaydı.

ERRC tarafından toplanan istatistiksel veriler ayrıca, Roman/Çingene öğrencilerin Ostrava içerisinde ilköğretim çağındaki tüm öğrencilerin %5'inden daha azını oluşturmasına karşın, özel okul nüfusunun %50'sinden fazlasını oluşturduğunu ortaya koydu. Bu konuda Ostrava kesinlikle tek örnek değildir. Çek hükümeti tarafından da kabul edildiği üzere ülke çapında Roman/Çingene çocukların yaklaşık %75'i özel okullara devam etmektedir ve tüm özel okul öğrencilerinin yarısından epey fazlası Romandır/Çingenedir.

Yukarıdaki istatistiksel verilerin gösterdiği ırk temelindeki ayrı tutma okullara yansımaktaydı. Böylece Ostrava'daki 8 özel okula bakıldığında; 5 okuldaki öğrenci nüfusun yüzde 50'den fazlası Romandır/Çingeneydi, 4 okuldaki öğrenci nüfusun yüzde 75'den fazlası Romandır/Çingeneydi, 4 okuldaki öğrenci nüfusun yüzde 80'den fazlası Romandır/Çingeneydi ve 2 okuldaki öğrenci nüfusun da yüzde 90'dan fazlası Romandır/Çingeneydi. Ostrava'daki özel okulların hiçbirinde öğrenciler arasındaki Romanların/Çingenelerin oranı %16'nın altına düşmüyordu. Bu da Ostrava'daki genel öğrenci nüfusu içerisinde Romanların/Çingenelerin yüzdesinin üç mislinden epey daha fazlaydı.

Buna karşın Ostrava'daki normal okulların 32'sinde tek bir Roman/Çingene öğrenci yoktu. ERRC'nin veri topladığı diğer 21 normal okulda Roman/Çingene öğrenciler olmasına karşın,

bunlar öğrencilerin %2'sinden daha azdı. Böylece bölgedeki tüm normal okulların %75'ini oluşturan Ostrava'daki 53 normal okulda, Romanlar/Çingeneler öğrenci nüfusun %2'sinden daha azını oluşturuyordu. Oysa genel olarak bakıldığında Ostrava'daki ilkokul çağındaki öğrencilerin %4'ünden fazlası Romandı/Çingeneydi. Ostrava'daki özel ve normal okullarda ırk temelinde ayrı tutma fiilen mevcuttur. Başka bir deyişle değişik ırklara mensup gruplar için iki ayrı okul sistemi mevcuttur: Romanlar/Çingeneler için özel okullar, Roman/Çingene olmayanlar içinse normal okullar.

ERRC'nin isteği üzerine, ABD'ndeki Vanderbilt Üniversitesi'nde Özel Eğitim Bölümü Başkanı ve dünyada özel eğitim kurumlarında azınlıkların orantısız bir şekilde yüksek temsil edilmesi alanında en tanınmış uzmanlardan biri olan Daniel Reschly, Ostrava okullarına ait verileri inceledi ve bir rapor hazırladı. Reschly, Ostrava'daki özel okullarda Roman/Çingene öğrencilerin bu kadar orantısız bir şekilde fazla temsil edilmesinin benzeri görülmemiş bir durum olduğunu ve tek başına bu durumun, ırk temelinde ayrı tutma ve ayrımcılığın yeterli kanıtı olduğunu ifade etti.

Profesör Reschly'nin raporu, Çek Cumhuriyeti'ndeki özel okullarda Romanların/Çingenelerin orantısız bir şekilde fazla temsil edilmesinin derecesinin, benzer başka durumlarda, farklı bağlamlarda ırksal azınlıkların orantısız bir şekilde fazla temsil edilmesi vakalarına kıyasla, nitel olarak yüksek olduğunu, hatta burada farklı bir boyutun söz konusu olduğunu ortaya koydu. Örneğin yakın zamanda ABD hükümeti tarafından New York şehrindeki özel eğitim sınıflarında ırksal azınlıkların orantısız bir şekilde fazla temsil edilmesi hakkında yapılan bir araştırmada, özel eğitim sistemine yerleştirilen öğrencilerle ilgili “yaygın çelişkiler” olarak tanımlanan kaygılar dile getirildi. Görünüşe göre öğrenci yerleştirilmesinde ırk ve etnik köken temel alınmıyordu ve “siyah öğrencilerin özel eğitim kurumlarına kaydedilmesi ihtimali beyaz öğrencilere göre iki misli fazlaydı”. Buna karşın Ostrava'da bazı özel okullardaki Romanların/Çingenelerin yüzdesi, okul çağındaki toplam çocukların içerisindeki Romanların/Çingenelerin oranına göre onlarca misli yüksektir. ABD'ndeki bazı yasalar ve davalar, ABD'ndeki devlet okullarında hatalı IQ testleri veya testlerin yanlış şekilde uygulanması yüzünden ayrımcılığın meydana geldiğini belirtmektedir. Ancak Ostrava'daki istatistiksel verilerin belglediği ölçüde bir ayrımcılık asla görülmemiştir.

Hukuki başvuruda, söz konusu Roman/Çingene çocukların, gerek Ostrava'da, gerek ülkenin başka yerlerindeki pek çok Roman/Çingene çocuk gibi, eğitsel, psikolojik ve duygusal açıdan ciddi hasar gördüğü belirtilmekteydi. Bunlara şunlar da dahildi:

- Normal okullardakine göre çok daha geri bir müfredata tabi tutuldular;
- Normal okula bir daha dönme imkanları fiilen ortadan kaldırıldı;
- Mesleki eğitim yapan orta öğretim kurumları dışındaki okullara girmeleri hem hukuken hem de fiilen engellendi. Bundan dolayı tatmin edici iş bulma imkanları kısıtlandı;

- “Aptal” olarak damgalandılar. Bunun etkilerini hayat boyu taşıyacaklardı; bu etkiler arasında, kendilerine saygılarının azalması ve aşağılanmışlık hissi, yabancılaşma ve kendine değer vermeme de bulunuyordu; ve
- Irk temelinde ayrı tutulmuş sınıflarda eğitim görmeye zorlandılar ve böylece çok kültürlü bir eğitim ortamından faydalanamadılar.

Özel okullarda bu kadar yüksek sayıda Roman/Çingene çocuğun olması genellikle Eğitim Psikolojisi Merkezleri’nde (“PPP merkezleri”) uygulanan IQ testlerinde başarısız olmalarıyla açıklanmıştır. Ancak “zeka”yı ölçmek için kullanılan değerlendirme mekanizmalarının birer test yöntemi olarak kusurlu ve güvenilmez olduğunu gösteren pek çok gösterge bulunmaktadır. “Zeka”yı ölçmek amacıyla uygulanan IQ testlerinin çoğunun ırk temelinde orantısız sonuçlar ortaya çıkardığı gösterilmiştir ve kullanılan test tekniklerinin hiçbirisi Çek Cumhuriyeti’nde Roman/Çingene çocukların değerlendirilmesi açısından onaylanmamıştır. Roman/Çingene çocuklara testler uygulanırken, öngörülebilir kültürel, dilsel ve/veya diğer engellerin hesaba katılması ve bunların telafi edilmesi için yeterli önlemler alınmamıştır. Bu tür engeller genellikle “zeka” değerlendirmelerinin geçerliliğini olumsuz etkilemektedir. Hatta birkaç psikolog, ERRC’ye verdikleri bilgilerde, IQ testleri ile ilgili standart prosedürler bulunmadığını ve bu türden değerlendirmelerde her psikoloğun uygun bulduğu yöntemi seçmekte serbest olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle değerlendirme süreçleri, ırksal önyargı, kültürel duyarsızlık ve başka unsurların olası olumsuz etkileri karşısında korunmasız kalmaktadır. Son olarak en yaygın şekilde kullanılan testlerin seçiminde veya geliştirilmesinde Romanlara/Çingenelere hiç danışılmamıştır ya da çok az sayıda Romana/Çingeneye danışılmıştır.

Başvuranlar, yukarıda değinilen konuları ele alarak, özel okullara kaydedilmiş olmalarının, “ilgili düzenleme maddelerinin uygulanmasında sıkça karşılaşılan ve fiilen ırk temelinde ayrı tutulma ve ayrımcılıkla sonuçlanan bir durum” kapsamında gerçekleştiğini iddia etmişlerdir. Başvuranlar, öncelikle, ırkları nedeniyle ayrı eğitim kurumlarına yerleştirilerek, ırk temelinde ayrı tutulmaya fiilen maruz kaldıklarını ileri sürmüşlerdir. Buna ek olarak, bu ayrı tutulma nedeniyle, eğitim haklarından yararlanmalarına müdahale edilmesi sonucu ayrımcılığa da maruz kaldıklarını ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda, ırksal kökenleri nedeniyle kendilerine yeterli eğitim imkanı verilmediğini iddia etmişlerdir.

İç hukuk yollarının tüketilmesi

20 Ekim 1999 tarihinde Anayasa Mahkemesi bu 12 başvuruyu reddetme kararı aldı. Anayasa Mahkemesi, başka şeylerin yanı sıra, ırk temelinde ayrı tutma ve ayrımcılık iddialarının temelsiz olduğuna hükmetti. “Başvuranların iddialarının ikna ediciliği kabul edilmeli” diyen Mahkeme, sadece bireysel temelde başvuruların durumunu değerlendirme yetkisine sahip olduğunu; Ostrava’da ve Çek Cumhuriyeti’nde ırk ayrımcılığı alanında benzerlik gösteren uygulamaların

ve/veya ırk ayrımcılığı vakalarının varlığını gösteren kanıtları ele alma yetkisi bulunmadığına karar verdi. Mahkeme “davacıların başvurularını [kapsamlı] istatistiksel verilerle ve uzman görüşleriyle [desteklediklerini] ancak Anayasa ile davalarda Anayasa Mahkemesi’nin sadece bireylerle ilgili hukuki konularda karar verebileceğini ve sadece bireysel davaların belirli koşullarını değerlendirebileceğini [ve bir bütün olarak toplumsal veya kültürel ayrımcılıkla ilgili yorum yapmaya veya hüküm vermeye yetkisi olmadığını] gözden kaçırdıklarını” belirtti. Mahkeme, başvuranların, bireysel temelde ırk ayrımcılığının varlığını kanıtlamadığına hükmetti.

Mahkeme ayrıca başvuranların kendilerini özel okullara yerleştirmeye yönelik ilk kararlara itiraz etmediklerine ve bir başvuran haricinde, başvuranların anne babalarının çocuklarının özel okullara yerleştirilmesine yazılı olarak izin verdiğine dikkat çekti. Sonuçta Mahkeme, davacıların eğitim alanında ırk ayrımcılığını ne kadar iyi bir şekilde kanıtlasalar da, usulde yapılan bu tür hatalar yüzünden bu ayrımcılığa dair herhangi bir çözüm talep edemeyeceklerine hükmetti. Mahkeme, çocukların özel okullara yerleştirilmesinin sonuçları hakkında anne babaların bilgilendirilmediğine dair şikayet konusunda ise; bu konudaki suçun anne babalara ait olduğuna, anne babaların bu konuda bilgi isteyebileceklerine ancak bunu yapmadıklarına hükmetti. Mahkeme bu hükmüyle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 14. maddesine göre ırk ayrımcılığı yaşandığının kanıtlanması açısından uygulanabilir Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hukuki standartlarını uygulamayı reddetmiş oldu. Oysa Çek Temel Haklar ve Özgürlükler Şartı’nın 10. maddesi, iç hukuktaki yasalarla uluslararası hukukun çeliştiği durumlarda uluslararası hukuka öncelik verileceğini belirtmektedir. Başvuranların iddialarının ne derece güçlü olduğunu dolaylı olarak kabul eden Mahkeme “Çek Cumhuriyeti’ndeki ilgili resmi kuruluşların, davacıların önerilerini kapsamlı ve etkili bir şekilde ele alacağını varsaydı”.

Mahkeme, özel okulların yeterince denetlenmediği ve kendilerinin ırksal temelde ayrı tutulmaya ve ayrımcılığa maruz kaldığı yolunda başvuranların şikayetlerine yanıt olarak; davacıların bu iddiaları bireysel temelde kanıtlayamadığına hükmetti ve daha da ileri giderek, davacıların bu amaçla girişimde bile bulunmadığını ifade etti. Mahkeme, kararında, “[başvuranlar] sorunun toplumsal ve kültürel boyutlarıyla ilgili olarak sadece istatistiksel verileri referans gösteriyorlar” dedi ve bunun “bireysel davalarda [karar verirken] belirleyici bir rol oynayamayacağını” ifade etti. Mahkeme son olarak, eğitimde reform öngören bir plan geliştirilmesi veya ırksal ayrımcılığın ve okullara zorunlu yerleştirme uygulamasının topyekün yasaklanması yolunda başvuranların taleplerini ele alma yetkisi olmadığını ifade etti.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru

ERRC, Anayasa Mahkemesi’nin kararının temelden kusurlu olduğunu düşünüyordu. **İç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından**, başka bir deyişle, Çek Cumhuriyeti’nde adalet sağlanması için başvuracak başka bir mahkeme veya yetkili kalmayınca, 18 Nisan 2000 tarihinde, Roman/

Çingene anne babalar ve çocukları, ERRC'nin yardımıyla, Strasbourg'daki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurdu. Avrupa Mahkemesi'ne yapılan başvuruda, “özel okullara” yerleştirilmelerinin, “aşağılayıcı muamele” olduğu ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi'nin ihlali anlamına geldiği iddia ediliyordu. Bu başvuru, Strasbourg'daki Mahkeme'nin daha önceki hükümlerine dayanıyordu. Bu hükümlerde “ırk temelinde gerçekleştirilen ayrımcılık vakalarına özel bir önem verilmeli” denmekteydi. Başvuranlar ayrıca, Sözleşme'nin 1. Protokolü'nün 2. maddesinin ihlali anlamına gelecek şekilde eğitim haklarının ellerinden alındığını; 14. maddenin ihlali anlamına gelecek şekilde eğitim haklarından yararlanırken ırk ayrımcılığına maruz kaldıklarını; “özel bir okula” yerleştirilmeleriyle sonuçlanan işlemin, madde 6(1) kapsamında adil yargılanmanın asgari gerekliliklere uygun olmadığını iddia ediyordu. Başvuruda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden, yukarıda sözü edilen Sözleşme maddelerinin ihlal edildiği sonucuna varması ve bu doğrultuda gerekli tazminata hükmetmesi isteniyordu. Bu seferki başvuruda 18 çocuğun anne babası yer alıyordu, ilk başvurudan sonra yeni davacılar eklenmişti.

Çek Cumhuriyeti'ndeki okullarda Romanların/Çingenelerin ırk temelinde ayrı tutulmaya maruz kalmasına karşı dava açılmasından önce, Çek Cumhuriyeti'nde pek çok kişi, hatta muhtemelen halkın çoğunluğu, Roman/Çingene çocukların zihinsel engellilere yönelik okullara devam ettiğinin farkındaydı. Çek hükümeti, Roman/Çingene çocukların “özel okullar” da inanılmaz yüksek bir oranda temsil edilmesi sorununun kesinlikle farkındaydı. Elbette Roman/Çingene anne-babalar da çocuklarının az yada çok ama değersiz bir eğitim görmekte olduklarının farkındaydı. Ancak Çek Cumhuriyeti'nde hiç kimse bu meseleye temel insan hakları açısından yaklaşıp, mahkemelerde dava açarak hak aramamıştı.

Hatta, Çek Cumhuriyeti'ndeki davanın açılmasına yönelik dokümantasyon çalışması sırasında, bu konuda esas olarak destek veren kişiler, ERRC'ye, bir dava açmanın “fazla radikal bir adım” olacağını ve Çek Cumhuriyeti'ndeki okul sisteminde ırk temelinde ayrı tutma uygulaması sorununun çözülmesi için başka yöntemler bulunması gerektiğini belirtmişti. Yine de ERRC ile Roman/Çingene anne-babalar bu davayı açtılar. Bunun çeşitli nedenleri arasında esas olarak, bir mahkeme kararı olmaksızın, Çek hükümetinin, eğitimde ırk temelinde ayrı tutma uygulaması sorununu çözmek için adım atacak siyasi iradeyi göstermesi ihtimalinin zayıf görünmesi vardı.

2004 yılının başlarında bu insan hakları el kitabının hazırlandığı günlerde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu başvuru konusunda hala karar vermemişti. Tek başına bu durum bile düşünmeye değerdir ve davaların sonuçlanmasının ne kadar uzun zaman alabileceğini göstermektedir. Gerçekten de bu davadaki başvuru çocukların çoğu o kadar uzun zamandır standartların altında eğitim veren okullarda okumaktadır ki, artık bu davada bir zafer elde edilmesinin bu çocukların yaşamlarında olumlu bir değişim yaratıp yaratmayacağı tartışmalı bir konudur.

Ancak bu davanın açılmış olması, Çek Cumhuriyeti'ndeki toplumsal koşulları değiştirmeye başlamıştır. Hükümete karşı bir dava açılmış olması, durumu değiştirmeye çalıştığını ve okul sistemindeki ayrı tutmayı ortadan kaldırmaya yönelik politikalar uyguladığını gösterme açısından hükümet üzerinde baskı yaratmıştır. Buna ek olarak, bu davanın açılmış olması, Çek Cumhuriyeti'nde okul sisteminde ırk temelinde ayrı tutma uygulaması sorununa dair yaygın bir farkındalık yaratmıştır. Bu da Çek hükümeti üzerinde, bu alanda gerçek değişim yapma yolundaki baskıları artırmıştır.

Hükümete karşı bir dava açılmış olması, durumu değiştirmeye çalıştığını ve okul sistemindeki ayrı tutmayı ortadan kaldırmaya yönelik politikalar uyguladığını gösterme açısından hükümet üzerinde baskı yaratmıştır

Bu dava, Çek Cumhuriyeti'ndeki Romlar arasında farkındalığı artırmak açısından önemli olmuştur; Romlar, temel haklara sahip olduklarının ve bu haklar ihlal edildiğinde mahkemede veya başka bir yerde haklarını arayabileceklerinin bilincine varmıştır. Aynı zamanda bu dava başka ülkelerdeki Roman/Çingene aktivistlerine de örnek olmuştur: Ostrava davasından bu yana Bulgaristan ve Hırvatistan'daki Romlar da, eğitimde ırk temelinde ayrıştırma uygulamasına karşı davalar açmıştır.

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: Ostrava Vakasının Ele Alınması

Ostrava vakası, dava yolu stratejisinin insan hakları çalışmaları açısından önemini göstermesinin yanı sıra, yerel ve uluslararası mahkemelerde hukuki süreçlerin nasıl takip edileceğini de göstermektedir.

Ostrava örneği ile ilgili olarak aşağıdaki sorulara yanıt verin.

1. Başvurucular tarafından iç hukukta talep edilen çözümler nelerdi?
2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde ne gibi adımlar atıldı?
3. Başvuranların iddialarını desteklemek için ne türden kanıtlar kullanıldı?
4. “Uzmanlar”ın bu davadaki rolü neydi?
5. Ostrava vakasında gerçekleştirilen dava yolu, kamu yararına yönelik önemli bir stratejik insan hakları eylemi olmanın ötesinde, başvurularda bireysel olarak nasıl fayda sağlamıştır?
6. Bu dava neden stratejik bir eylem olarak seçilmiştir?
7. Eğer Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu davayla ilgili olumlu bir karar vermezse, bu dava bir stratejik eylem olarak başarıya ulaşmış sayılabilir mi?

İnsan Hakları İhlalleri Vakalarında İç Hukukta Başvurulabilecek Hukuki Yollar

Aralarında Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Macaristan, İtalya, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ, Slovakya ve Birleşik Krallık'ın da bulunduğu bir takım ülkelerde yaşayan Romanlar/Çingeneler, temel insan hakları ihlal edildiğinde davalar açmış ve pek çok durumda adalete kavuşmuştur. Romanların/Çingenelerin uluslararası insan hakları mahkemelerine taşıdığı konular arasında, (yukarıda değinildiği üzere eğitimde ırk temelinde ayrı tutma uygulaması sorununa ek olarak) şu tür sorunlar da bulunmaktadır:

- İstihdam, sosyal hizmetler, barınma, toplu konutlar, sağlık hizmetleri gibi değişik hizmetlere ve mallara erişimde ırk ayrımcılığı;
- Öldürülme vakaları dahil olmak üzere polis memurları tarafından tacize uğramak;
- Yasadışı şekilde, bir ülkeden kollektif ya da bireysel olarak kovulma;
- Yasadışı bir şekilde, evlerden zorla tahliye edilme;
- Şiddet içeren ırkçı saldırılarda veya ırk ayrımına dayalı nedenlerle hizmet verilmesinin reddedilmesi vakalarında adaletin sağlanamaması; ve
- Roman/Çingene kadınların zorla kısırlaştırılması.

...Romların açtıkları davalarda bunlara ek olarak başka temel insan hakları konuları ile ilgili sorunlar da bulunmaktadır.

Ancak çoğu durumda, davanızı uluslararası bir mahkemeye veya divana taşımadan önce, yerel mahkemelerde adalet aramak durumundasınız. Ülke içinde mevcut yasal yolların kullanılmasına

Davanızı uluslararası bir mahkemeye veya divana taşımadan önce, yerel bir mahkemede adalet aramak durumundasınız. Ülke içinde mevcut yasal yolların kullanılmasına yönelik bir girişimde bulunulmamışsa, uluslararası insan hakları mahkemeleri ilke olarak başvuruları kabul etmemektedir

yönelik bir girişimde bulunulmamışsa, uluslararası insan hakları mahkemeleri ilke olarak başvuruları kabul etmemektedir. Aynı zamanda başvuran kişi ülke içinde genellikle, uluslararası mahkemelere göre çok daha hızlı ve doğrudan uygulanabilir bir sonuç elde edebilecektir.

Her ülkenin hukuk sistemi farklı olduğu için, ülke içinde hukuki çözüm aramakla ilgili ayrıntılı usullerin bu el kitabında sunulması imkansızdır (aynı zamanda mevcut kapsamın dışındadır). Ancak

ülkenizde karşınıza çıkması en muhtemel hukuki usul biçimlerini oldukça kısa bir şekilde ele alacağız. En yaygın biçimler şunlardır:⁵

- Ceza davaları
- Hukuk davaları ve
- İdari usuller ve davalar.

Ceza davaları: Bir kamu görevlisi (ister polis olsun, ister başka bir devlet yetkilisi) tarafından hakkı ihlal edilmiş olan veya devlet-dışı özel bir kurum veya bir kişi tarafından işlenen şiddet içeren bir suçun (ırkçı nedenlere dayanan suçlar da dahil olmak üzere) mağduru olmuş olan bir kişi, polise veya savcılığa suç duyurusunda bulunabilir. Askeri personel de ceza mahkemelerinde yargılanabilir ancak bu davalar askeri mahkemelerde görülür. Bazı ülkelerde bir suçun kovuşturulmasıyla ilgili kararın verilmesinde takdir yetkisi, savcıya bırakılmıştır. Romanların/Çingenelerin şiddet içeren saldırıların mağduru olduğu bazı ülkelerde bu takdir yetkisi bir sorun olmuştur. Söz konusu saldırıları, ırkçı nedenlere dayanan suçlar olarak kovuşturmayı reddeden savcılar yüzünden Romanlar/Çingeneler ikinci kez ayrımcılığa uğramaktadır.

Ceza davalarında amaç, suçluyu, işlediği suçtan ötürü cezalandırmaktır. Davaların çoğunda mağdura tazminat verilmez. Verilebilecek olası cezalar arasında para cezası, polis memurları söz konusu olduğunda meslekten ihraç, denetimli serbestlik veya hapis cezası yer alır.

Hukuk davaları: Bu davalar, ülkelerin medeni kanunlarına, örf ve adet hukukuna ve/veya borçlar hukukun hükümlerine dayanarak görülür. Hukuk davalarında mahkemeler, sorumlu tutulan tarafın zarar gören bir kişiye maddi-manevi tazminat ödemesine karar verebilir ve zarar gören kişi lehine değişik biçimlerde tedbir kararları alabilirler. Ceza davaları ile hukuk davaları arasında genellikle yapılan bir ayrım, hukuk davalarına göre ceza davalarında kamu yararının genellikle daha fazla ön planda olmasıdır. Örneğin, cinayetle suçlanan bir kişiye açılan bir ceza davasında, devlet, bir kişiyi yaşama hakkından mahrum etmek gibi çok ciddi bir eylemden ötürü bir kişiyi yargılar (bunun potansiyel sonucu da, katilin özgürlüğünden mahrum edilmesi, hatta bazı yerlerde, hayatına son verilmesidir) Bu cinayet için açılacak bir ceza davasında, kurbanın ailesinin herhangi bir şekilde tazmin edilmesi çok zayıf bir olasılıktır. Aile, sadece katilin hapse girdiğini görmenin sevincini yaşayabilirler. Aynı suçla ilgili olarak açılacak bir hukuk davasında ise, kurbanın ailesi, aile üyelerini kaybetmiş olmaları ve katilin verdiği zarar nedeniyle çektikleri acının katil tarafından tazmin edilmesini (bu tazminat genellikle para biçiminde olur) talep edebilecektir. Bu türden bir dava örneği aşağıdaki kutuda verilmiştir.

21 Temmuz 1995 tarihinde, bir Roman/Çingene genci olan Mario Goral, Slovakya'nın merkezinde bulunan Žiar nad Hronom şehrinde bir grup dazlakın ölümcül saldırısına uğradı. O gün yaklaşık 30 dazlak şehirde sağa sola zarar vererek, bazı Roman/Çingene gençlere levyeler ve bıçaklarla saldırdı. 18 yaşındaki Mario Goral, evine kaçamadan yakalandı ve bayılıncaya kadar dövüldü. Bunun ardından iki dazlak, gencin üzerine, daha önce hazırladıkları bir benzin

ve polistiren karışımı dökerek, ateşe verdiler. Bunun sonucunda Roman/Çingene gencinin, vücudunun yüzde 60'ından fazlasında ikinci ve üçüncü derece yanıklar meydana geldi ve 10 gün sonra, 31 Temmuz 1995 tarihinde hastanede öldü.

İki dazlak bir ceza mahkemesi tarafından suçlu bulundu. Birisi cinayetten ve düzeni bozmaktan, diğer ise düzeni bozmaktan ve ırkçı nedenlere dayanan şiddet eyleminden mahkum oldu. Bu kişiler, sırasıyla, 7.5 yıl ile 8 ay hapis cezalarına çarptırıldılar. Bunun ardından görülen hukuk davasında ise, mahkeme kurbanın ailesi sadece meydana gelen maddi hasarlar için değil, aynı zamanda çocuklarının öldürülmesi nedeniyle yaşadığı acı için de tazminat ödenmesine karar verdi. Şu anda temyizde olan bu karar onanır ve kesinleşirse Goral davası büyük olasılıkla bir dönüm noktası olacaktır. Bunun sebebi bir Slovak mahkemesi tarafından bir aileye ilk kez, sadece meydana gelen maddi hasarlar için değil, aynı zamanda da bir çocuğun öldürülmesi nedeniyle yaşanan acı için de tazminat ödenmesine karar verilmiş olacaktır.

Bu dava hakkında daha fazla bilgi edinmek için *Time of the Skinheads: Denial and Exclusion of Roma in Slovakia [Dazlakların Zamanı: Slovakya'da Romların İnkâr Edilmesi ve Dışlanması]* adındaki ERRC Ülke Raporu'na bakınız. Bu rapora İnternet üzerinde şu adresten ulaşılabilir: http://www.errc.org/Countryrep_index.php.

İdari Usuller ve Davalar: İdari usuller ve davalarda cinayet kadar ciddi meselelerin görülmesi olasılığı genellikle çok daha düşüktür. İdari usuller ve davalarda genellikle, belediyeler, yerel meclisler, kamuya ait şirketler ve kamu iktisadi teşekkülleri gibi yasalardan aldığı yetkiyle resmi görevlerini yerine getiren organlara/kurumlara karşı yapılan şikayetler ele alınır. İdari usullerde her zaman bir yargıcın önüne gitmez ve genellikle bir dizi usuli güvenceye sahip olan tam yargı davalarının fazla kapsamlı geleceği konular dışında kullanılır. İdari usullere dair verilebilecek bir örnek, haksız yere park cezası aldığını düşünen bir kişinin başvurabileceği itiraz bürosudur. Diğer taraftan, daha ciddi meseleler için de idari usuller mevcuttur. Genellikle bir idari usul, yargı sürecindeki ilk adımdır. Eğer bir kişi, idari bir usulden tatminkar bir netice elde edemezse, dava açma yoluna gidebilir. Romanlar/Çingeneler tarafından, idari usulleri takiben açılan bir dava örneği aşağıdaki kutuda verilmiştir.

İtalya'da yaşanan bir olayda, fertlerinin hepsi de Bosna Hersek'ten gelen ve insani nedenlerle oturma izni isteyen bir Roman/Çingene aileye, Skender Bislimi and Mehreme Bislimi ile altı oğullarına, izin verilmedi ve ülkeyi terketmeleri istendi. İlk başta mülteci olarak oturma izni alan ailenin izni, 1999 yılında, iş bulmaları koşuluyla bir yıl daha uzatılmıştı. Bunu başaramayan ailenin oturma izni 2000 yılında iptal edildi.

Bir avukat, "Questura"nın (Yerel Polis Teşkilatı) kararlarına karşı Tuscany Bölge İdare Mahkemesi'ne (T.A.R.) başvuruda bulundu. Buna ek olarak, Floransa Vali'sinin sınır dışı

etme kararına karşı, Floransa Hukuk Mahkemesi'ne dilekçe verdi. Bu yasal işlemlerin sonucunda, Floransa Vali'si Romanlarla/Çingenelerle ilgili sınır dışı etme kararını geri aldı ve daha sonra da Bölge İdare Mahkemesi, insani nedenlere dayanarak oturma iznini verdi.

Son olarak, ülkenizin Anayasa'sını ve ayrımcılığa karşı mevcut mevzuatı veya politikaları öğrenmelisiniz. Gerek bireysel, gerek topluluk olarak Romanların/Çingenelerin maruz kaldıkları belirli insan hakları ihlalleriyle (örneğin barınma hakları ve ilgili düzenlemeler) ilgili konular üzerinde çalışırken, bu alandaki yasaları ve politikaları da incelemelisiniz.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuruda Bulunmak⁶

Fransa, Strasbourg'daki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, insan hakları şikayetlerini ele alan uluslararası mahkemeler veya divanlardan sadece birisidir. Ancak bu mahkeme, insan hakları alanında faaliyet gösteren en kuvvetli ve erişilebilir uluslararası mahkemeler arasında yer almaktadır. Ostrava vakasında Roman/Çingene aileler bu mahkemeye başvurduğu için, bu kurumu kısaca ele alacağız.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan çoğu başvuru, avukatların desteği olmaksızın gerçekleşmektedir. Bu da, bu kurumun çalışma sisteminin oldukça kuvvetli bir yönüdür. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi karmaşık bir hukuksal yapı değildir. Dürüstlük, adalet ve başkalarına karşı saygı gibi temel olan ve dünya çapında kabullenilmiş kavramlara dayanmaktadır. Bir haksızlığı ifade etmek veya baskıya maruz kalmanın nasıl bir şey olduğunu anlatmak için bir avukat olmanız gerekmez. Mağdurların kendilerine ek olarak, "temsilcileri"de bu mahkemeye başvuruda bulunabilir. Bu temsilcilerin, mağdurdan gerekli yetkiyi almış olmanın ötesinde başka bir niteliğe sahip olması gerekmemektedir. Bir arkadaş, bir sosyal hizmetli, bir rahip vs. herkes bir temsilci olabilir.

Ancak başvuru safhasının başlangıcında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi mevzuatını bilen bir avukatın desteğini almak önemlidir. Çünkü mahkemeye yapılan başvuruların çoğu, şu ya da bu nedenden ötürü usul açısından kusurlu bulunmaktadır. Bir başvurunun kabul edilmesi için geçmesi gereken dört ana engel bulunmaktadır:

- ✓ Başvuru, Sözleşme'de veya ilgili bir Protokol kapsamında belirtilen hakların birisiyle ilgili bir ihlal iddiası içermelidir;
- ✓ Başvuran, şikayetini kendi ülkesinde sonuçlandırmak için iç hukukta mevcut bütün yolları denemiş olmalıdır;
- ✓ Başvuru, şikayetçinin ülkesi içerisinde başvurduğu sonuçsuz kalan son girişimden sonraki 6 ay içerisinde yapılmalıdır; ve
- ✓ Başvuran, yaşandığını iddia ettiği adaletsizliğin mağduru olmalıdır.

Mahkeme tarafından çoğu başvurunun kabul edilmemesinin nedeni, başvuranın kendi ülkesindeki muhtemel hukuki yolları “tüketmemiş” olmasıdır. Başka bir deyişle, Mahkeme’ye başvuran kişi, daha önce kendi ülkesinde adaleti sağlamak için makul bütün yolları denememiştir. Yine pek çok başvurunun kabul edilmeme sebebi, ortada bir adaletsizlik olmasına rağmen, bu durumun Sözleşme ile korunan bir hakla ilgili olmamasıdır. Örneğin yoksul bir insana sosyal güvenlik yardımı verilmesi veya evsiz bir insana konut verilmesi hakkı Sözleşme tarafından güvenceye alınmamıştır. Bu örnekler bağlamında Sözleşme tarafından koruma altına alınan kişisel hak sadece, (8. Maddeye göre) “özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkı”dır.

Mahkemeye İlk Mektup

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne yapılacak başvuru, adaletsizliği çözüme kavuşturmak için yerel mahkemelere yapılan ve reddedilen son girişimden veya hak ihlalinin sonrakı 6 ay içerisinde yapılmalıdır. Mahkemeye şikayet başvurusu niteliğinde bir mektup (veya faks) iletildiğinde bu 6 aylık süre sona erer. İlk mektup mümkünse 2 veya 3 sayfadan daha uzun olmamalıdır ve şikayetle ilgili temel ayrıntıları içermelidir. Mektupta tarih, başvurunun adı, adresi ve doğum yeri yer almalıdır. Mektupta başvurunun esasları mümkün olduğunca kısa bir şekilde ifade edilmeli ve ihlal edilen Sözleşme maddeleri sıralanmalıdır. Mektupta mümkünse Mahkeme’den, başvuru mektubunda Sözleşme’yle ilgili gözden kaçmış olan herhangi bir ek nokta olup olmadığının değerlendirilmesi istenmelidir. Mektup, resmi bir başvuru formunun talep edilmesiyle sona erdirilmelidir. Aşağıda bu türden bir mektup örneği görülmektedir.

Mahkeme Kalemi
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Avrupa Konseyi

10 Mart 2004

Sayın Mahkeme Kalemi,

Başvuru – İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi 14. Madde

Birleşik Krallık tarafından İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’nin ihlali edilmesini içerdiğini düşündüğüm aşağıdaki başvurunun Mahkeme tarafından ele alınmasını istiyorum.

Adım Fiona Smith. Bir avukatım ve bu olayda mağdur olduğum iddia edilen müvekkilim Michael MacDonald'ın yasal olarak temsil ediyorum. Bu başvuruyla ilgili temel bilgileri aşağıda sunuyorum.

Başvuran		Temsilci	
Tam adı	Michael MacDonald	Tam adı	Fiona Smith
Uyruğu	Britanya	Mesleği	Avukat
Mesleği	Serbest tesisatçı	Adresi	26 Aubrey Sokağı Hereford HR4 0BU İngiltere
Doğum Tarihi	15.2.1953.		
Sürekli Adresi	Convention Cottage Legalton Herefordshire İngiltere		
Telefon	Yok	Telefon	01432 272401
Mevcut Adresi	Yukarıda belirtilenle aynı	Faks	01432 356080

Bu başvuru **Birleşik Krallık Hükümetine** karşı yapılmıştır.

Başvuruya ilgili bilgileri ve kanımca Mahkemenizce kabul edilmesini gerektiren nedenleri kısaca özetliyorum.

Dava Konusu Olaylar

Başvurucu ve ailesi, geleneksel olarak göçebe bir yaşam tarzı sürdüren Çingenelerdir. Bu kişiler, tacizlerden ve giderek artan bir sıklıkta yaşadıkları yerlerden kovulmaktan çok sıkıntı çektikleri için, yerel yetkililerin, Legalton, Herefordshire (İngiltere) mevkiinde Çingeneler için sağladığı alana yerleştiklerini ve 10 yıl boyunca burada sürekli olarak yaşadıklarını iddia etmektedirler. 1999 yılının Şubat ayında, başka şeylerin yanı sıra, geceleri uyumalarını engelleyen ve gündüzleri de çocukların güven içinde oynamasına engel olan şiddet olaylarını ve karışıklıkları neden göstererek buradan ayrıldılar. Kiraladıkları bir eve taşındılar ancak uyum sağlayamadılar.

Başvurucu ve eşi, 2000 yılının Ekim ayında Legalton’a döndüler. Ailelerinin ve misafirlerinin, bu bölgede veya civarda yaşayanlar için bir “sorun” çıkarmamaları koşuluyla kendilerine bir yere yerleşme izni verildi. 29 Mart 2000 tarihinde başvurucunun yetişkin kızı Kerry MacDonald’a, komşu alana yerleşme izni verildi. Kerry MacDonald burada Patrick Conner ile yaşamaktaydı. Başvurunun yetişkin oğulları kendisiyle birlikte yaşamıyordu ancak söz konusu alanı sık sık ziyaret ediyorlardı.

31 Mayıs 2001 tarihinde aileye, her iki alanı da tahliye etmesi için ihbarda bulunuldu. Buna sebep olarak da Patrick Conner ile başvurucunun çocuklarının (ki buna yetişkin oğulları da dahildi) uygunsuz davranması ve alanda ciddi ölçüde sorun çıkarması gösterildi. Başvurucu bu iddiaları reddetti. 20 Temmuz 2001 tarihinde yerel meclis her iki alana da zorla el konulması için işlem başlattı.

Bu tarihte, başvuran ile eşi, üçü 14, 13 ve 10 yaşlarında olan, birisi de 4 aylık olan dört çocukla beraber yaşamaktaydı. Çocuklardan biri yakındaki ilkokulda tam zamanlı olarak eğitim görmekteydi ve diğerleri de evde eğitim dahil olmak üzere destek almaktaydı.

4 Eylül 2001 günü erken saatlerde, yerel meclis, 5 saat süren bir operasyon ile aileyi evlerinden tahliye etti. Başvuranın iddiasına göre, aileye ait olan karavan o gün öğleden sonra geç saatlere kadar kendilerine iade edilmedi. Yerel meclis 6 Eylül günü aileye eşyalarını iade etti ve eşyalar yol kenarına, başvurucunun karavanından biraz uzağa bırakıldı.

Başvuran, ailesine, gidebilecekleri yer konusunda herhangi bir destek verilmediğini ya da bir öneride bulunulmadığını iddia etmektedir. Kendilerine ancak Anytown iskan memuru yardımcı olmuş ancak o da, ailenin yerel düzeydeki bağlarını hesaba katmamıştır. Aile neredeyse 10 sene Legalton’daki alanda ve yaklaşık 25 sene boyunca da Herefordshire bölgesinde yaşamıştır. Başvurucu, tahliye işleminden bu yana ailesinin sürekli olarak yer değiştirmek zorunda kaldığını, stres ile belirsizliğin aile hayatını derinden etkilediğini ifade etmektedir.

Mağdurluk Statüsü

Başvurana, kendisine ve ailesine yöneltilen suçlamalara bir mahkemede karşı çıkma fırsatı verilmedi. Başka yetişkinlerle ilgili nedenlerden ötürü başvurucunun ve ailesinin evlerinden tahliye edilmesi makul değildir ve orantısız bir eylemdir. Başvurucunun elinde, yerel meclisin kendisine yönelttiği suçlamaların aksini kanıtlanması ve böylece yerleşme izninin iptaline karşı çıkmak veya tahliye edilmesini önlemek için kullanabileceği bir olanak mevcut değildi. Başvurucuya bu konularda ifade vermesi, tanıkların dinlenmesi veya çapraz sorgulama için bir fırsat verilmemiştir. Bunların sonucunda, alınan önlemlerin orantılı olduğuna veya herhangi bir meşru amaca yönelik olup

olmadığını anlamlı bir şekilde değerlendirmek mümkün değildir. Herefordshire’da Çingenelere, kendilerine ait özel alanlar satın almaları ve buralara yerleşmeleriyle ilgili herhangi bir teşvik olduğuna dair bir kanıt yoktur. O bölgede, konutunda kalabilme güvencesi isteyen Çingenelerin, özel kişilerce işletilen alanlara taşınma imkanı yoktur, çünkü bu türden alanlar mevcut değildir. Aksine, Çingenelerin toprak edinmelerine ve bu topraklara yerleşmelerini engellemeye yönelik önlemler alınmasına dair pek çok örnek mevcuttur. Daha da ötesi, başvuru ile ailesi, evsiz kalmışlar; eğitim ve sağlık hizmetlerinden fiilen yararlanamaz duruma düşmüşlerdir.

Zaman Sınırı/İç Hukuk Yollarının Tüketilmesi

Müvekkilim, yerel meclisin kendisini ve ailesini tahliye etme kararına, bu kararın adaletsiz ve gerekçesiz olduğu; yerel meclis tarafından kendisine yöneltilen iddialara karşı kendisini savunma fırsatı verilmesi gerektiği gerekçesiyle karşı çıkmak için hukuki destek aldı. Yeniden incelenmesi sürecinden bir sonuç elde edilemedi ve temyiz başvurusu yapılmasına izin verilmedi (hem hakim hem de Temyiz Mahkemesi tarafından). Yeniden inceleme kararı 3 Aralık 2003 tarihinde verildi (dört buçuk ay önce), Temyiz Mahkemesi ise 1 Mart 2004 tarihinde temyiz başvurusunu reddetti (dokuz gün önce).

İhlal Edildiği Öne Sürülen Sözleşme Maddeleri

1. 8. madde

Müvekkilimin özel ve aile yaşamı ile konutuna saygı gösterilmesi hakkına bir gerekçe olmaksızın müdahale edilmiştir.

2. 1. Protokol’ün 1. maddesi

Tahliye sırasında yerel meclis, müvekkilimin önemli eşyalarını yerleşim alanından çıkartarak ve bazılarını alıkoyarak, müvekkilimin kişisel mülkiyetine müdahale etmiştir. Bu eşyalar hemen iade edilmemiştir, iade edildiği zaman da yol kenarına atılmıştır.

3. 6. madde

Müvekkilim, zorla tahliye edilme işlemleri sırasında, şahsen ifade vererek veya tanıklar çağırarak yerel meclisin sorun çıkarma iddialarına karşı çıkamamıştır. Yerleşme iznini alırken iznin şartlarını serbestçe görüşemediği koşullar dikkate alındığında ciddi bir dezavantajla karşı karşıyaydı. Silahların eşitliği ilkesine uyulmamıştır ve evi ile ailesine yönelik bu çok ciddi müdahale karşısında yargı yoluna başvurusu fiilen engellenmiştir.

Lütfen bu mektubu, bugün itibarıyla yaptığım resmi başvurunun ilk adımı olarak kabul edin. Bu mektubu aldığınızı bildirirseniz ve uygun başvuru formunu tarafıma gönderirseniz sevinirim.

Bu başvuru ile ilgili olarak Mahkemenizin aydınlatılmasını istediği noktalar (veya dikkate almam gereken ilgili Mahkeme veya Komisyon kararları) varsa lütfen beni yönlendirin.

Saygılarımla,

Mahkeme bunun üzerine resmi başvuru formunu yollayarak size yanıt verecektir. Mahkeme aynı zamanda, başvurunuzdaki herhangi bir noktanın sorun yaratıp yaratmayacağı yolundaki görüşlerini bildirebilir (Mahkemenin, dikkate alınması gereken başka bir dava ile belgelerin kopyasını yollaması da olasıdır). Mahkeme ayrıca, o anda ele almakta olduğu benzer bir dava olup olmadığı yolunda bilgi de verebilir.

Bunun ardından başvuru formunun tamamlanıp, Mahkeme'ye gönderilmesi gerekmektedir. Başvuran formu tamamlarken, Sözleşme'de ihlal edilen tüm maddeleri belirtmeye dikkat etmelidir. Bir vakadaki adaletsizliğin açıkça görülmesine rağmen, Sözleşme'de hangi noktaları ihlal ettiğinin ilk bakışta açıkça görülememesi çok sık yaşanan bir durumdur. Bu tür durumlarda, soruna pek çok değişik açıdan yaklaşmak en iyisidir.

Örnek

Yaşanan adaletsizliğin türüne göre, ilk önce bu adaletsizliğin, mağdurun aile yaşamını ve özel hayatını ciddi olarak etkileyip etkilemediği ve böyle bir etki söz konusu ise de, yerel mahkemeler yoluyla bu durumun çözüme kavuşturulabileceği basit ve bağımsız bir usul olup olmadığı ele alınmalıdır. Bu sorunun yanıtına göre bir başvuruda, 8. Madde (aile yaşamına saygı gösterilmesi hakkı) ve 13. Madde (iç hukukta etkili bir hukuki yola başvuru hakkı) ile ilgili ihlaller ileri sürülebilir. Eğer 13. Maddenin ihlal edildiği öne sürülüyorsa, genellikle buna alternatif olarak 6. Maddenin (adil yargılanma hakkı) ihlali de iddia edilebilir. Bunun tersi de geçerlidir. 6. Madde de bu bağlamda dikkate alınmalıdır çünkü söz konusu devletin yanıtında, iç hukukta bir çözümün mevcut olduğu iddia edilirse; makul bir süre içinde adil bir çözümün, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme eliyle uygulanmasını öngören 6. Madde'nin ihlal edildiği savunulabilir. Eğer 8. Madde ile ilgili ciddi bir ihlal söz konusuysa, 3. Maddenin (aşağılayıcı muamele) ihlal edildiğini de savunmak yerinde olabilir. Eğer 8. Madde ile ilgili ihlal, bir kişinin evine saygı gösterilmemesini içeriyorsa, Birinci Protokol'ün 1. maddesi (mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı) temelinde de başvurmak yerinde olabilir. Romanlarla/Çingenelerle ilgili neredeyse tüm davalarda 14. maddeden (ayrımcılığa karşı madde) bağımsız olarak belirli bir maddenin ihlal edildiğini ileri sürmek ama ayrıca (alternatif olarak) bu maddeyle birlikte 14. madde temelinde de başvurmak uygun olmaktadır.⁷

Bir Bakışta

Madde 3

“Hiç kimse işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulamaz.”

Madde 6

Herkes, [...] yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir.”

Madde 8 (1)

“Herkes özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.”

Madde 13

“Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, [...] ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir.”

Madde 14

“Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.”

Birinci Protokol, Madde 1

“Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır.”

Başvuruların başka pek çok maddeyle de ilgili olması sık yaşanan bir durumdur. Bu tür durumlarda, eğer emin değilseniz, söz konusu maddeler temelinde de başvurmalısınız. Mahkeme, ilgisiz iddialarla uğraşmak istemese de, belirli bir adaletsizliğin birden fazla Sözleşme maddesi kapsamına girmesinin ve bir adaletsizliğin çok değişik biçimlere sahip sonuçlar doğurmasının sık yaşanan bir durum olduğunu kabul etmektedir.

Başvuruların başka pek çok maddeyle de ilgili olması sık yaşanan bir durumdur; bu tür durumlarda, eğer emin değilseniz, söz konusu maddeler temelinde de başvurmalısınız

Başvuruların Hükümetlere İletilmesi

Yapılan başvuruların sadece yüzde 10 kadarı “gözlemlerini” iletmeleri için ilgili hükümetlere “iletilmektedir”. Geriye kalan yüzde 90’ı, daha önce sayılan nedenlerin birinden ötürü reddedilmektedir. Ancak, ilgili devletten bir kez görüş istendikten sonra, başvuran, hukuki giderler için Avrupa Konseyi’nden sınırlı ölçüde mali destek alabilmektedir.

İlgili hükümet Mahkeme’ye görüş bildirdikten sonra, Mahkeme başvurunun kabuledilebilir olup olmadığına karar verir. Bundan önce de, tarafların davet edildiği bir oturum düzenleyebilir. Eğer başvuru adli yardım almaktaysa, bu destek, Strasbourg’a yolculuk etmek ve orada kalmakla ilgili masrafları da karşılayacaktır.

Eğer Mahkeme bir başvurunun kabuledilebilir olduğuna karar verirse, tarafları dostane çözüme varmaya teşvik edecektir. Eğer bu ihtimalin gerçekleşmesi olanaklıysa, ciddi olarak ele alınmalıdır (bununla beraber, taraflardan biri anlaşma yoluna gitmek istemediği için eleştirilmeyecektir). Bu türden bir anlaşmanın faydası, başvuranın genellikle Mahkeme tarafından uygun görülenden daha iyi bir çözüm elde etmesidir. Ayrıca Mahkeme'nin bir dava hakkında başvuran lehine karar vereceğine emin olmak mümkün değildir.

Eğer dostane bir çözüme ulaşılamazsa, Mahkeme dosyayı esasına girerek karara bağlayacaktır (muhtemelen bir duruşmadan sonra).

Mahkemenin işleyişi kapsamında, üçüncü kişilerin (örneğin sivil toplum örgütlerinin) sürece müdahale ederek başvuru konusu olayların şartlarıyla ilgili nesnel bilgiler vermesi olanaklıdır. Örneğin belirli bir ülke veya bölgede yaşayan Romanların/Çingenelerin karşı karşıya olduğu sorunlar konusunda Mahkeme'ye ayrıntılı bilgi verilebilir. Bu, başvuruya yol açan adaletsizliğin münferit bir olay olmadığını göstermek açısından çok yardımcı olabilir.

Acil Davalar

Eğer bir başvuruda ciddi bir ihlal yer alıyorsa ve Mahkeme'nin acilen harekete geçmesi gerekiyorsa, "Kural 36" kapsamında özel bir talepte bulunulabilir. Eğer başvuruda yakın bir ölüm tehlikesi ifade ediliyorsa, Mahkeme'den, Mahkeme'ye yapılan başvurunun değerlendirilmesi sürecinde, başvurunun güvenliğinin sağlanması için ilgili hükümete gerekli önlemlerin alınması yolunda talebi iletmesi istenebilir. Bu tür talepler genellikle, uygulanmak üzere olan sınırdışı veya iade etme ile ilişkilidir.

Mahkeme söz konusu devletten geçici önlemler alınması konusunda talepte bulunmadığı durumlarda bile, başvurunun incelenmesini hızlandırabilir ve ilgili devlete bildirimde bulunabilir. Bu adım, bir devletin dikkatini belirli bir soruna odaklamak ve Mahkeme'nin de durumu izliyor olduğunu bildirmek açısından faydalı bir mekanizma olabilir. Bu sayede zor sorunlar şaşırtıcı olarak sıklıkla kolayca çözülebilmektedir.

Diğer Uluslararası İnsan Hakları Mahkemeleri veya Divanları

İnsan hakları alanında yargılama yapan başka insan hakları mahkemeleri ve divanları da mevcuttur. Birleşmiş Milletler bünyesindeki bazı andlaşma yapılarının bireysel şikayet usullerine sahip olması Romanlar/Çingeneler açısından önemlidir. Şu komitelerin hepsi, insan hakları ihlalleri vakalarında bireysel başvuruları ele almaya yönelik mekanizmalara sahiptir: BM İnsan Hakları Komitesi (HRC),

BM İşkence ile Mücadele Komitesi (CAT), BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD), BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW). Birleşmiş Milletler komitelerine başvuruların yapılmasını mümkün kılan “ihtiyari protokoller” tüm ülkeler tarafından onaylanmamıştır. Ancak bu mekanizmaların bazıları Romanlar/Çingeneler açısından son derece önemli sonuçlar doğurmuştur. Örneğin BM İşkence ile Mücadele Komitesi’nin 2003 yılında verdiği bir karar ile, 1995 yılında bir Roman/Çingene topluluğuna karşı düzenlenen bir pogroma karşı açılan bir davayla ilgili olarak, Karadağ hükümeti mağdurlara yaklaşık 900.000 Euro ödemiştir. BM başvuru usulleri ve ülkenizin, bireysel başvuruları mümkün kılan ilgili ihtiyari protokolü onaylayıp onaylamadığı hakkında ek bilgi almak istiyorsanız, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği web sitesine (www.unhchr.ch) bakabilir veya ERRC ofisleriyle bağlantıya geçebilirsiniz.

İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek: Yasal Takibatı Stratejik Bir Şekilde Ele Almak

Aşağıdaki resimleri ele alın:

Fotograf A:

Polis gözetiminde olan bu erkek yeni serbest bırakılmıştır.

Fotograf B:

Bu ev, Avrupa’da büyük bir şehrin dış çeperinde bulunan bir Roman/Çingene topluluğuna aittir.

1. Hangi haklar ihlal edilmiştir?
2. Ülke içinde dava yoluna başvurma imkanlarınız var mıdır, varsa nelerdir?
3. Eğer bu dava uluslararası düzeye taşıyacak olsaydı, hangi usullere başvurabilirsiniz?

Aşağıdaki tabloda hukuki çözüm arama konusunda sözü edilen olumlu ve olumsuz noktalardan bazılarını belirtin.

Olumlu noktalar	Olumsuz noktalar
●	●
●	●
●	●
●	●
●	●
●	●

Dipnotlar

- ¹ Latince olan bu terim, “gerçekte” veya “filen” anlamlarına gelmektedir. Bu terim genellikle “hakiki”, “asıl” yerine kullanılmaktadır. Bu da, hukuki gereklilikler karşılanmamış olsa da, ilgili mahkemenin, kullanılan yetkiyi veya yetkiye sahipmiş gibi davranan bir varlığı kabul edeceği anlamına gelmektedir. Okul sistemindeki ayrı tutma bağlamında “de facto” terimi, bilinçli bir hükümet eylemi sonucu ortaya çıkmış veya bu ayrı tutmayı öngören bir hükümet politikası olmasa da, ayrı tutmanın bir gerçek olduğu anlamına gelmektedir.
- ² Latince olan bu terim, “hukuki”, “yasal” anlamlarına gelmektedir ve genellikle “haklı olan” veya “meşru” yerine kullanılmaktadır. Bu terim genellikle “yasaların öngördüğü” veya “yasalara göre”, “hukuken” anlamına gelmektedir. Bu terim, bu bağlamda, okullarda ırk temelinde ayrı tutma yapılmasını öngören politikaların veya yasaların varlığı anlamına gelmektedir.
- ³ Bu dava ile Orta ve Doğu Avrupa’daki okullarda uygulanan ayrıştırma hakkında daha fazla bilgi ERRC tarafından hazırlanan iki raporda bulunabilir: *A Special Remedy: Roma and Schools for the Mentally Handicapped in the Czech Republic* [Özel Bir Çözüm: Çek Cumhuriyeti’nde Romanlar ve Zihinsel Engelliler İçin Okullar] (1999) ve *Stigmata: Segregated Schooling of Roma in Central and Eastern Europe* [Toplumsal Yaralar: Orta ve Doğu Avrupa’da Romanların Eğitim Sisteminde Ayrı Tutulmaya Maruz Kalması] (2004). Her iki yayın da ERRC’nin web sitesinde mevcuttur: www.errc.org.
- ⁴ Buradaki İngilizce terim [jurisprudence], bütün hukuk alanını, hukuk üzerine yürütülen çalışmaları ve hukuk felsefesini kapsayan hukuki bir terimdir. Bu terimin bu bağlamdaki anlamı ise, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin içtihatları veya kararlarıdır. Kararlar, hem çoğunluk görüşlerini hem de düşülen şerhleri kapsamaktadır.
- ⁵ Bu kısımdaki bilgiler şu kaynaktan uyarlanmıştır: Camille Giffard, *The Torture Reporting Handbook*, Colchester, Essex Üniversitesi, İnsan Hakları Merkezi, 2000.
- ⁶ El kitabında takip eden pasaj çoğunlukla şu kaynaktan alınmıştır: Luke Clements, “Litigating cases on behalf of Roma before the Court and Commission in Strasbourg”. Şu kaynaktan ulaşılabilir, *Roma Rights*, 1998 Kış, Budapeşte, Avrupa Roman Hakları Merkezi, 1998. Şu kaynaktan ulaşılabilir: Web sitesini görmek için kaynakçaya bakınız.
- ⁷ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin tam metni bu el kitabının arkasında mevcuttur. Sözleşme hakkında daha ayrıntılı bilgilere şu adresten ulaşılabilir: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm>.

B Bölümü
İnsan Haklarını İşler Hale Getirmek

9. Kısım

Doğrudan Eylem

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

9. DOĞRUDAN EYLEM

Giriş

Bu el kitabının bitiminde doğrudan eylemle ilgili bazı notlar sunulmaktadır. İnsan hakları alanında meselelerde **doğrudan eylemler**; insan hakları ihlallerine karşı çıkmak, toplumsal değişimi ve insan haklarına saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla, bireyler ve gruplar tarafından kamusal alanda gerçekleştirilen ve genellikle de kolektif olan eylemleri tarif eder.

Toplu Gösteriler

Toplu gösteriler, insan hakları savunuculuğu alanında güçlü araçlar olabilir. Kamusal alanda bir meseleye dair görüşlerini ifade etmek için değerli zamanlarını ayırmaya (ve çoğu durumda da kişisel risk almaya) gönüllü olan kişiler, politikacılara ve meclis üyelerine, belirli bir meselede harekete geçilmesi konusunda güçlü bir mesaj verebilirler.

Toplu gösteriler, temel insan hakları sözleşmeleri ile güvence altına alınmış eylemlerdir. Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, ifade özgürlüğünü (19. madde) ve barışçıl bir biçimde toplanma hakkını (21. madde) güvence altına almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de, 10. ve 11. maddeleri ile benzer hakları güvence altına almıştır. Toplu pazarlık yapma gibi başka haklar da toplu gösteriler kapsamında kullanılabilir.

**Toplu gösteriler, temel insan hakları
hukukunda güvence altına alınmış
eylemlerdir**

Demokratik sistemlerde toplu gösteriler toplumsal yaşamın olağan bir parçasıdır. Gruplar görüşlerini ifade etmek için sık sık öne çıkarlar ve bu şekilde görüşlerini başkalarının da paylaştığını ve toplumda birçok kişiden destek aldıklarını gösterirler. Diktatörlükle yönetilen, bir şekilde otoriter bir yönetime sahip ya da yönetimin iktidar gücünü suistimal ettiği, özgür olmayan toplumlarda, toplu gösteriler daha tehlikeli olabilir ama aynı zamanda potansiyel olarak çok etkilidirler. Bunun nedeni otoriter yönetime doğrudan bir meydan okuma anlamına gelmeleridir. Bazı durumlarda diktatörlüklerin çöküşü toplu gösterilerin ardından gerçekleşir.

Bazı durumlarda, toplu gösteriler bir toplumun kamusal yaşamında önemli bir dönüm noktasını simgeleyebilir. 1980’li yıllarda Avrupa çapında, özellikle Birleşik Krallık ve Batı Almanya’da gerçekleşen kitlesel gösterilerde, toplum nükleer silahlara karşı yoğun tepkisini ortaya koymuştu. Buna benzer bir şekilde, 1963 yılında “İş ve Özgürlük için Washington’a Yürüyüş”e katılan

yüzbinlerce siyah ve beyaz Amerikalı, toplumun ABD yurttaş hakları hareketine verdiği desteğin ve ABD’nde uygulanan ayrı tutma yanlısı yasaların ve politikaların sona ermesine yönelik arzunun ortaya çıkışını simgeledi.

Toplu gösteriler aynı zamanda direniş hareketleri için de tarihsel referans noktaları haline gelebilir. Örneğin Güney Afrika’da, 1960 yılında Sharpeville’de ve 1976’da Soweto’da şiddetle bastırılan toplu gösteriler zaman içerisinde ırkçı *Apartheid* rejimine karşı direnişin simgeleri haline geldi.

Şiddet İçermeyen Sivil İtaatsizlik

Pek çok durumda toplu gösteriler yasaldır. Yukarıda değinildiği üzere toplu gösteri hakkı uluslararası insan hakları sözleşmeleri ile güvence altına alınmıştır. Ancak toplu gösteriler bazı durumlarda yasal olmayabilir. İnsan hakları alanında en azından bir düşünce okulu (**sivil itaatsizlik** yandaşları), tezlerini savunmak için (şiddet içermeyen bir şekilde) yasalara karşı gelmeyi savunmaktadır.

20. yüzyılın ikinci yarısında, toplumsal değişimi gerçekleştirmek amacıyla şiddet içermeyen sivil itaatsizliğe başvurma belki de en etkili savunucusu Mohandas Karamchand Gandhi idi. Gandhi, önce Güney Afrika’daki Hint azınlık için çalışmalar yürüttü, ardından da Britanya’nın sömürge yönetimine karşı Hindistan’ın bağımsızlığını kazanması için çalıştı. On yıllar süren bu çalışmaları

“Devlet kanunsuz hale geldiği ya da yozlaştığı zaman, ki bu da aynı anlama gelmektedir; sivil itaatsizlik kutsal bir görev haline gelir”

boyunca, “Satyagraha¹’nın şiddet içermeyen silahı ve işbirliği yapmama”ya dayalı bir yaklaşım geliştirdi. Gandhi’nin yazılarında ve eylemlerinde, “sivil itaatsizlik” ve “işbirliği yapmama” birbirine yakından bağlıdır: “İşbirliği yapmama ve sivil itaatsizlik, Satyagraha (gerçeğin gücü) adlı ağacın

farklı dallarıdır. [...] Kötülükle işbirliği yapmamak, iyi olanla işbirliği yapmak kadar yerine getirilmesi gereken bir görevdir”. Gandhi, sivil itaatsizliği, “yasanın tanınması gereken ama inkar ettiği bir hakkın ifade edilmesi” olarak tanımlamış ve bir noktada şunu ifade etmiştir “Devlet kanunsuz hale geldiği ya da yozlaştığı zaman, ki bu da aynı anlama gelmektedir; sivil itaatsizlik kutsal bir görev haline gelir”.

Gandhi’nin sivil itaatsizliğiyle ilgili belki de en açık örnek, 1930 yılındaki “Tuz Satyagraha”sidir.² O dönemde Britanya’nın Hindistan’da tuz üzerine kurduğu tekel uyarınca, Britanya hükümeti dışında herhangi bir kişi tarafından tuz üretilmesi veya satılması, yasalara göre suçtu ve cezalandırılabilirdi. Tuz, Hindistan’ın deniz seviyesine yakın kıyı bölgelerinde yaygın bir şekilde mevcuttu. Ancak insanlar kendi başlarına kolayca, bir ücret ödmeden toplayabilecekleri bir mineral için para ödemek zorundaydılar. Gandhi ilk önce, 2 Mart 1930 tarihinde Hindistan’ın o zamanki Genel Valisi Lord Irwin’e bir mektup yazarak şunu söyledi: “Eğer mektubum yüreğinizde bir yankı yaratmazsa, bu ayın onbirinci gününde, Ashram’dan yanıma alabildiğim kadar işçi alarak,

tuz yasaları hükümlerine karşı çıkacağım. Yoksul insanlar açısından en adaletsiz şeyin bu vergi olduğunu düşünüyorum. Bağımsızlık hareketi de esas olarak bu topraklarda yaşayan en yoksul kişiler için olduğuna göre, ilk adımımız da bu kötülüğe karşı olacak”. Gandhi böylece, adil olmayan vergi yasaları ile sömürgeci gücün Hindistan’ın kaynakları üzerindeki denetimi arasında bağlantı kurarak, egemenlik ve bağımsızlık talebini dile getirmiş oluyordu. Bu Satyagraha’nın bir diğer önemli özelliği de, söz konusu malın, yani tuzun; ait oldukları kast, sınıf, etnik köken ve din ne olursa olsun, Hindistan’daki herkes tarafından kullanılıyor olmasıydı. Böylece bütün Hintlileri bu konuda harekete geçirme potansiyeli mevcuttu.

Genel Vali’nin sekreteri bu mektuba yanıt verdi ve Gandhi’nin “yasaları açık bir şekilde ihlal edecek ve toplumsal huzuru tehlikeye atacak bir eylem biçimi düşündüğünü” belirtti. Gandhi buna yanıt olarak, söz konusu hareketi başlatmaya karar verdi. 12 Mart 1930 tarihinde sabahın erken saatlerinde 78 gönüllüyle birlikte Sabarmati Ashram’dan yola çıktı.³ Gandhi ve arkadaşları neredeyse 320 kilometrelik mesafeyi yürüyerek katettiler ve yol boyunca yakın kasabalara ve köylere uğrayıp, insanları harekete katılmaya çağırdılar. 5 Nisan tarihinde Dandi’ye vardılar. Vardıklarında Gandhi eline küçük bir parça doğal tuz aldı ve böylece yüz binlerce insana söz konusu yasayı benzer bir şekilde ihlal etmeleri için işaret vermiş oldu. Gandhi ile beraber binlerce insan hapse atıldı. Ancak Lord Irwin, Gandhi ile müzakerelere başlamayı kabul etti ve bunun ardından Britanya sömürge yönetimi, Hindistan’ın bağımsızlığı ile ilgili olası koşulları müzakere etmek için Londra’da bir Yuvarlak Masa Toplantısı düzenlemeyi kabul etti. Gandhi 1931 yılında Londra’ya gitti ve Avrupa’daki bazı hayranlarıyla tanıştı. Ancak müzakereler sonuçsuz kaldı. Gandhi Hindistan’a döndüğünde tekrar gözaltına alındı. Bu gelişmeler ise tuz yasalarına karşı çıkmak gibi basit bir eylemin ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Gandhi’nin çalışmaları 20. yüzyılın sonlarında başka insan hakları hareketlerine ilham vermekte çok etkili oldu. Örneğin Martin Luther King Jr., 1963 yılında yazdığı ve “*Letter from a Birmingham Jail*” (“*Bir Birmingham Hapishanesinden Mektup*”) başlığını taşıyan ünlü mektubunda, taktiklerini (ABD’ndeki siyahları, beyazların baskıcı yönetimine şiddet içermeyen bir şekilde karşı koymak ve açıkça ırkçı yasalara itaat etmemek için örgütlemek) fazla aşırı bulan eleştirilere şöyle yanıt veriyordu:

Geçmişte pek çok kez yaşadığımız gibi, hayallerimiz suya düşmüştü ve üzerimize derin bir hüsranın gölgesi çökmüştü. Doğrudan eyleme hazırlanmak dışında hiç bir alternatifimiz yoktu. Böylece, yerel halkın ve ülkenin vicdanı önüne davamızı sermek için bizzat kendi vücutlarımızı sunacaktık. Bu işin içindeki zorlukların farkında olduğumuz için kendimizi arındırmaya yönelik bir süreci başlatmaya karar verdik. Şiddete başvurmama üzerine bir dizi atölye çalışmasına başladık ve kendimize sürekli olarak şu soruları sorduk: “Gelen darbeleri karşılık vermeden kabul etmeye hazır mıyız?”, “Hapishane deneyimine katlanmaya hazır mıyız?” [...]

Elbette şunları sorabilirsiniz: “Neden doğrudan eyleme başvuralım? Neden oturma eylemleri, yürüyüşler, vs. yapalım? Müzakereler daha iyi bir çözüm değil mi?” Elbette, müzakere

Şiddet içermeyen doğrudan eylemin amacı, öyle bir kriz yaratmak ve öyle bir gerilim oluşturmaktır ki, bir meseleyi müzakere etmeyi ısrarla reddetmiş olan bir topluluk bu meseleyle yüzleşmek zorunda kalacaktır

yapılması gerektiği konusunda çok haklısınız. Aslında doğrudan eylemin amacı tam da budur. Şiddet içermeyen doğrudan eylemin amacı, öyle bir kriz yaratmak ve öyle bir gerilim oluşturmaktır ki, bir meseleyi müzakere etmeyi ısrarla reddetmiş olan bir topluluk bu meseleyle yüzleşmek zorunda kalacaktır. Doğrudan eylem, bir meseleyi o denli çarpıcı bir boyuta getirmeyi hedefler ki, artık bu mesele görmezden gelinemez. [...]

Doğrudan eylem programımızın hedefi, kaçınılmaz bir şekilde müzakere kapısını açacak ölçüde kriz dolu bir durum yaratmaktır. Bu yüzden sizlerin müzakere çağrısına katılıyorum. Sevgili güney topraklarımız, fazlasıyla uzun bir süredir, diyalog yerine monolog içerisinde yaşamaya yönelik talihsiz bir çabaya gömülüp kalmıştır. [...]

Acı tecrübelerimiz sayesinde biliyoruz ki, baskı yapan taraf kendi rızasıyla asla özgürlük tanımaz. Özgürlük her zaman baskı gören tarafça talep edilmelidir. Açık konuşmak gerekirse, ayrı tutma hastalığı yüzünden haddinden fazla acı çekmemiş olan kişilerin “iyi zamanlanmış” dediği bir doğrudan eylem kampanyası daha görmedim. Yıllardır “bekle!” sözünü işitiyorum. Bu söz her siyahın kulağında rahatsız edici bir aşinalıkla yankılanıyor. Bu “bekle” sözü neredeyse her zaman “asla” anlamına gelmiştir. Artık görmeliyiz ki, seçkin bir hukukçunun dediği gibi, “gecikmiş bir adalet, adaletsizlik demektir”. [...]

Bizim yasaları ihlal etmek için gönüllü olmamız konusunda fazlasıyla endişeleniyorsunuz. Elbette bu meşru bir kaygı. İnsanları, Yüksek Mahkeme’nin 1954 yılında devlet okullarında ayrı tutma uygulanmasının yasaklanmasıyla ilgili kararına uymaya teşvik ettiğimize göre, yasalara bilerek karşı çıkmamız ilk bakışta biraz çelişkili görünebilir. Birisi haklı olarak şunu sorabilir: “Nasıl oluyor da bazı yasalara karşı çıkmayı, bazı yasalara da uymayı savunabiliyorsunuz?” Bu sorunun yanıtı iki tür kanun olduğu gerçeğinde yatmaktadır: Adil kanunlar ve adil olmayan kanunlar. Adil kanunlara uymayı herkesten önce ben savunurum. Adil kanunlara uymak, kişinin sadece yasal değil, aynı zamanda ahlaki görevidir. Buna karşın, adil olmayan kanunlara uymamak ahlaki bir görevidir. “Adaletsiz bir kanun, kanun değildir” diyen Aziz Augustine’e katılıyorum.

Sivil itaatsizlik, daha yakın zamanlarda çevreci aktivistler tarafından da kullanılmıştır. Örneğin artık çok iyi tanınan ve başarılı çevreci gruplar arasında yer alan Greenpeace, 1971 yılında çevre kirlenmesine karşı kampanya yürütmeye başladığında, küçük bir gemi dolusu gönüllü ve gazeteci, Alaska’nın kuzeyinde yer alan Amchitka bölgesine yolculuk yaptı. Amaçları, burada ABD’nin yürüttüğü yeraltı nükleer denemelerine “tanıklık” yapmaktır. Günümüzde de, Greenpeace’in stratejisinin bir ayağı hala, “kamuoyundaki tartışmanın düzeyini ve kalitesini artırmaya yönelik, şiddet içermeyen mücadele kapsamında öne çıkan eylemler gerçekleştirmektir”.

Romanlar/Çingeneler Tarafından Gerçekleştirilen Doğrudan Eylemler

Avrupa’da bazı Roman/Çingene aktivistler de doğrudan eylem yöntemlerine başvurmuştur. 1980’li yılların sonlarında ve 1990’lı yılların başlarında, Hamburg merkezli Roman Ulusal Kongresi (*Roma National Congress*) adlı sivil toplum örgütü, esas olarak Batı Almanya’da binlerce Roman/Çingenenin yer aldığı bir taban hareketi organize etti. Romanların/Çingenelerin önce Yugoslavya’ya, bu devlet dağıldıktan sonra da bunun yerine kurulan devletlere sürülmesi tehdidine karşı direndi. Hareketin geniş destek gördüğü dönemlerden birinde, Roman Ulusal Kongresi aktivistleri ile sürülme tehdidiyle karşı karşıya olan Romanlar/Çingene ve onlara destek veren çeşitli kişiler, bir ay boyunca Batı Almanya’nın bölgesel başkentleri arasında devamlı yürüyüş yaptılar ve “oturma hakkı” olarak ifade ettikleri hakkı savundular. Bu hak, Almanya’da kalma ve zorla gönderilmeme hakkıydı. Bu protesto gösterisi, o güne kadar Roman/Çingene hareketinin yakaladığı önemli çıkışlardan biriydi. Roman Ulusal Kongresi aktivistleri, Alman yetkililerin sınır dışı etme konusunda yoğun baskılarına karşı hakları için mücadele etme konusunda Romanları/Çingeneleri başarılı bir şekilde bir araya getirmişti. Bu hareket, ayrıca, o zamanın Batı Avrupa’sında hakim olan ve şu anda da Orta ve Doğu Avrupa’da benimsenmekte olan son derece baskıcı, yabancı karşıtı kurallara ve uygulamalara karşı en görünür ve tutarlı yurttaş hareketlerinden biriydi.

1990 yılının Kasım ayında, Roman Ulusal Kongresi üyeleri ve eski Yugoslavya’dan gelen birkaç yüz Roman/Çingene, birkaç otobüs ile, Almanya’nın Baden-Württemberg eyaletinden İsviçre’ye, sınır üzerinden geçmeye kalkıştılar. Otobüslerdeki Romanlar/Çingeneler çoğunlukla eski Yugoslavya vatandaşlarıydı. Bunların Almanya’ya yaptıkları sığınma başvuruları Alman yetkililer tarafından reddedilmişti. Grubun amacı, Cenevre’deki Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) bürosuna doğrudan giderek sığınma başvurusu yapmaktı. Ancak söz konusu kişilerin çoğuna Almanya’da mülteci statüsü verilmediği için İsviçre’ye girilmelerine de izin verilmedi. Ama Roman Ulusal Kongresi’nin başında olan Rudko Kawczynski ile birkaç meslektaşının İsviçre’ye girmesine izin verildi. Bu kişiler otobüslerden ayrılarak BMMYK bürosuna yalnız gittiler. İsviçre-Almanya sınırında kalan yaklaşık 300 Roman/Çingene ile bulundukları otobüsler ise sınır geçişinin bir şeridini kapadı. Lörrach şehrindeki polisler, sınır geçişini kısmen kapamaktan ötürü (veya sınır geçişini kısmen kapayan bir gruptan sorumlu olmaktan ötürü) Kawczynski’yi (söz konusu grup içerisinde sadece onu) “cebiri” fiili ile suçladı (orjinali “Nötigung” olan bu terimin yaklaşık İngilizce anlamı “huzuru bozmak”tır). Kawczynski suçlandığı konuda mahkum olduktan sonra dava birkaç kez temyiz edildi ve nihayet 1994 yılında Alman Anayasa Mahkemesi’ne kadar geldi. O günden bu yana da orada beklemektedir. Kawczynski’ye verilen 50 günlük hapis cezasının infazına başlanması istendi ancak Kawczynski bu kararı temyiz etti.

Küreselleşen Bir Dünyada Doğrudan Eylem

Dünyada giderek daha çok sayıda alanda görülen birbirine bağlı olma olgusu, yeni eylemlere imkan tanımakta ve yeni stratejileri olanaklı kılmaktadır. Dünyadaki yeni olanaklar arasında en bariz

olanı muhtemelen internet'tir. İnternet, dünya çapında insanları ve toplulukları bir araya getirmiş ve yeryüzünde iletişimin önündeki engelleri büyük çapta azaltmıştır. Roman/Çingene aktivistleri

**Dünyada giderek daha çok sayıda
alanda görülen birbirine bağlı
olma olgusu, yeni eylemlere imkan
tanımakta ve yeni stratejileri imkanı
kılmaktadır**

interneti oldukça faal bir şekilde kullanmışlardır. Günümüzde Roman/Çingene hakları hareketinin ciddi bir kısmı siber uzayda gerçekleşmektedir. Yakın zamanda Roman/Çingene aktivistler tarafından gerçekleştirilen protesto eylemlerinin çoğu esas olarak internet temelli eylemler olmuştur.

Diğer taraftan, küreselleşme sayesinde insan hakları eylemlerinin kazandığı yeni boyut sadece internetten ibaret değildir. Dünya ekonomisinin giderek birbirine daha fazla bağlı hale gelmesi, adaletsizliğe karşı ekonomik yaptırımlarla mücadele verilebileceği anlamına gelmektedir. Örneğin pek çok kişi, Güney Afrika'daki ırkçı *Apartheid* rejiminin çöküşünü, 1980'li yıllardaki "yoksun bırakma" hareketinin etkisine bağlamaktadır. Bu dönemde aktivistler, dünya çapında hükümetlere ve uluslararası firmalara, Güney Afrika'ya yatırım yapmamaları ve mevcut yatırımlarını da geri çekmeleri için baskı yaptılar ve bunda da başarılı oldular. Güney Afrika hükümetini, beyazların baskıcı yönetiminden demokrasiye barışçıl bir şekilde geçmeye yönelik müzakerelere başlama konusunda ikna eden esas unsurlardan biri, bu girişimin Güney Afrika ekonomisine etkisiydi.

Adalet

Bütün eylemler gibi, doğrudan eylem de, görülebilir bir şekilde gücünü adaletten alırsa veya kökleşirse güçlü bir etkiye sahip olur ve büyük olasılıkla geniş, kalıcı halk desteği elde eder. Avrupa'da milyonlarca Roman/Çingene bulunmaktadır. Bu, eylemlilik açısından potansiyel olarak çok güçlü bir zemindir. Ancak, geniş bir yelpazede adalet talep etmeyen ve bu türden bir adalet talebine oturmayan bir Roman/Çingene hakları hareketinin başarılı olması zayıf bir ihtimaldir. Pek çok kişinin Roman/Çingene hakları hareketine karşı derin bir sempati beslemesinin güçlü nedenleri vardır. Baskı nefret uyandırır ve özellikle de uzun süreli adaletsizliğin aşağılanma doğurduğu bir durum söz konusuysa, pek çok kişi onurlu bir şekilde yaşamak isteyen insanlara yardımcı olma gereği duyar. Bugün Avrupa'daki Romanların/Çingenelerin durumu, Avrupa'da ırkçı temellere dayanan uzun süreli baskının neticesidir. Bu gerçek yüzünden Roman/Çingene hakları konusu, bütün Avrupalıların meselesidir ve adaletle ilgili bir konudur. Romanlar/Çingeneler aynı zamanda, baskıya maruz kalan başkaları adına da hareket ederek, Roman/Çingene hakları hareketini adalet talebi zeminine oturtabilirler ve bunu yapmalıdırlar da. Erkekler kadınların haklarını, heteroseksüeller eşcinsellerin haklarını, yurttaşlar da yurttaş olmayanların haklarını savunabilir. Bu her şeyden önce ve her şeyin ötesinde, herhangi bir faydacı yaklaşımın veya 'reel politika' kaygısının ötesinde, bir zorunluluktur; ahlaki bir zorunluluktur. Başka bir açıdan ise, bu aynı zamanda doğru bir politikadır. Roman/Çingene hakları aktivistlerinin yola koyulurken sahip oldukları sayısal açıdan güçlü konum, ortak hedefler için çalışma ve insani dayanışma ile daha da ileri bir noktaya getirilebilir.

Dipnotlar

- ¹ “Satyagraha” kavramını kendisi ortaya atan Gandhi, bu terim ile, şiddet içermeyen direniş kuramını ve pratiğini anlatmaya çalışıyordu. Gandhi, kendisini, esas olarak “satya”yı (gerçek) arayan, kendini buna adanmış biri olarak tarif etmiştir. Ona göre, “satya”ya ulaşmanın tek yolu, “ahimsa” (şiddete başvurmama, sevgi) ile “brahmacharya”dan (dini nedenlerden dolayı cinsel ilişkide bulunmama, Tanrıya ulaşma çabası) geçiyordu. Gandhi değişik yerlerde Satyagraha’yı (gerçeğin gücü) şöyle tanımlamıştır: “Evrensel ölçekte uygulanabilir bir yasa”, “gerçeği bulmak için gerçekleştirilen, durmak bilmeyen bir arayış ve gerçeği arama kararlılığı”, “toplumun bütün unsurlarını kapsayacak ve kendisine karşı çıkılmasını imkansız hale getirecek şekilde halkın eğitilmesi süreci” ve “şiddetin yerini etkili bir şekilde alabilecek olan bir şey”.
- ² Bu kısım şuradan uyarlanmıştır: *The Salt March To Dandi*. Bu kaynağa şu adresten ulaşabilirsiniz: <http://eee.emory.edu/ENGLISH/Bahri/Dandi.html>.
- ³ Tuz Satyagraha’sı hakkında ayrıntılı bilgiye şu adresten ulaşabilirsiniz: http://www.mkgandhi.org/Civil%20Disobedience/salt_tax.htm.

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

Ekler

Roman/ingene Aktivistler İçin Bir Rehber

Ekler

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ¹

Önsöz

İnsanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları onur ile eşit ve ellerinden alınamaz haklarının tanınması hususunun, dünyada özgürlüğün, adaletin ve barışın temeli olmasına,

İnsan haklarının önemsenmemesi ve hor görülmesinin insanlık vicdanını isyana sevkeden vahşiliklere sebep olmuş bulunmasına; korkudan ve yoksunluktan kurtulmuş insanların, ifade ve inanç özgürlüklerine sahip olacakları bir dünyanın kurulmasının, insanlığın en yüksek amacı olarak ilan edilmiş bulunmasına,

İnsanın zulüm ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan haklarının yasalarla korunmasının zorunluluk olmasına,

Uluslar arasında dostça ilişkiler geliştirilmesini teşvik etmenin zorunluluk olmasına,

Birleşmiş Milletler halklarının Kuruluş Sözleşmesi'nde, temel insan haklarına, insanın onur ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan inançlarını bir kere daha doğrulamış olmalarına; toplumsal ilerlemeyi desteklemeye ve daha geniş bir özgürlük içerisinde daha iyi yaşam standartlarına kavuşmaya kararlı olduklarını ilan etmiş olmalarına,

Üye devletlerin, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile işbirliği içerisinde, insan haklarına ve temel özgürlüklere bütün dünyada saygı gösterilmesini ve uyulmasını sağlamayı taahhüt etmiş olmalarına,

Bu haklar ile özgürlüklerin herkesçe aynı şekilde anlaşılmasının yukarıdaki taahhüdün yerine getirilmesi açısından en üst derecede önemli olmasına göre,

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULU: İnsanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu Bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek Üye Devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla tüm halklar ve uluslar için ulaşılması arzulanan ortak ideal ölçütleri belirleyen bu İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ'Nİ ilan eder.

Madde 1-

Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2-

Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Madde 3-

Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 4-

Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

Madde 5-

Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

Madde 6-

Herkesin, her nerede olursa olsun, hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı vardır.

Madde 7-

Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirgeye aykırı her türlü ayırım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 8-

Herkesin anayasa yada yasayla tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır.

Madde 9-

Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

Madde 10-

Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır.

Madde 11-

1. Kendisine bir suç yüklenen herkes, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı açık bir yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır.
2. Hiç kimse işlendiği sırada ulusal yada uluslararası hukuka göre bir suç oluşturmayan herhangi bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 12-

Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışamaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 13-

1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.
2. Herkes , kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Madde 14-

1. Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.
2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ülkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.

Madde 15-

1. Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır.
2. Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 16-

1. Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır.
2. Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleriyle yapılır.
3. Aile, toplumun, doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur.

Madde 17-

1. Herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkı vardır.
2. Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

Madde 18-

Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.

Madde 19-

Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

Madde 20-

1. Herkesin silahsız ve saldırısız toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü vardır.
2. Hiç kimse bir derneğe girmeye zorlanamaz.

Madde 21-

1. Herkes, doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.
2. Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.
3. Halkın iradesi hükümet otoritesinin temelidir. Bu irade, gizli veya serbestliği sağlayacak benzeri bir yöntemle genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak ve belirli aralıklarla tekrarlanacak dürüst seçimlerle belirlenir.

Madde 22-

Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişim için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.

Madde 23-

1. Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.
2. Herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.
3. Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.

4. Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır.

Madde 24-

Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli dönemlerde ücretli izne çıkmaya hakkı vardır.

Madde 25-

1. Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.
2. Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.

Madde 26-

1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleksel eğitim herkese açıktır. Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.
2. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.
3. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.

Madde 27-

1. Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.
2. Herkesin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

Madde 28-

Herkesin bu Bildirgede öngörülen hak ve özgürlüklerin gerçekleşeceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Madde 29-

1. Herkesin, kişiliğinin serbestçe ve tam gelişmesine olanak veren topluma karşı ödevleri vardır.
2. Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken, başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ve demokratik bir

toplumda genel ahlak ve kamu düzeniyle genel refahın gereklerinin karşılanması amacıyla yalnız yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olur.

3. Bu hak ve özgürlükler hiçbir koşulda Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde 30-

Bu bildirgenin hiçbir kuralı, herhangi bir devlet, topluluk veya kişiye, burada açıklanan hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan bir girişimde veya eylemde bulunma hakkını verir biçimde yorumlanamaz.

Dipnotlar

- ¹ 10 Aralık 1948 tarihinde 217 A (III) sayılı Genel Kurul kararı ile benimsenmiş ve ilan edilmiştir.

Ekler

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

HER TÜRLÜ IRK AYRIMCILIĞININ ORTADAN KALDIRILMASINA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME¹

Sözleşmeye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı'nın tüm insanların onur ve eşitlik ilkelerine dayandığı ve tüm üye devletlerin, birlikte veya ayrı olarak, Teşkilatla işbirliği halinde, Birleşmiş Milletler'in amaçlarından biri olan herkesin evrensel insan haklarına ve temel özgürlüklerine, ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı yapılmaksızın saygı gösterilmesinin geliştirilmesi ve desteklenmesi doğrultusunda faaliyette bulunmayı taahhüt ettiklerini gözönünde bulundurarak,

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin bütün insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit olduklarını ve herkesin, hiçbir ayırım ve özellikle ırk, renk ve ulusal köken ayrımı yapılmaksızın, burada kayıtlı haklardan ve özgürlüklerden yararlanacaklarını ilan ettiğini gözönünde bulundurarak,

Herkesin yasalar önünde eşit olduğunu ve herhangi bir ayrımcılık veya ayrımcılığa teşvik karşısında yasaların eşit korumasından yararlanma hakkına sahip olduğunu gözönünde bulundurarak,

Birleşmiş Milletler'in sömürgeciliği ve buna bağlı her türlü ırkçı ve ayrımcı uygulamayı, her ne şekilde ve nerede olursa olsun kınadığını ve Sömürge Yönetimi Altındaki Ükelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin 14 Aralık 1960 tarihli Bildirge'nin (1514 (XV) sayılı Genel Kurul kararı) bu tür uygulamaların süratle ve koşulsuz şekilde sona erdirilmesi gerekliliğini teyid ve ciddiyetle ilan etmiş olduğunu gözönünde bulundurarak,

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 20 Kasım 1963 tarihli Birleşmiş Milletler Bildirgesi'nin (1904 (XVIII) sayılı Genel Kurul kararı) tüm dünyada, ırkçı ayrımcılığın her türünün ve şeklinin süratle ortadan kaldırılması ve insan onuruna saygının temininin gerekliliğini ciddiyetle teyid ettiğini gözönünde bulundurarak,

Irk farklılığına dayalı her türlü üstünlük öğretisinin bilimsel açıdan yanlış olduğuna, etik açıdan kınanması gerektiğine, sosyal açıdan gayri adil ve tehlikeli olduğuna, hiç bir yerde, teoride ve uygulamada ırk ayrımcılığı için bir mazeret bulunmadığına inanarak,

İnsanlar arasında ırk, renk ve etnik kökene dayalı ayrımcılığın uluslararası barışçı ve dostça ilişkiler geliştirilmesine bir engel oluşturduğunu, barışı ve güvenliği ve aynı ve tek bir devlet içinde birarada yaşayan insanların uyumunu bozabileceğini teyid ederek,

İrkçi engellerin varlığının her insan toplumunun ideallerine aykırı olduğuna inanarak,

Dünyanın bazı bölgelerinde hala var olan ırk ayrımcılığı ve apartheid, ayrımcılık veya ayırım politikaları gibi ırk üstünlüğü veya ırk düşmanlığı üzerine kurulu hükümet politikalarından kaygılanarak,

İrklar arasında anlayış ortamını desteklemek ve her türlü ırkçı dışlamadan ve ırk ayrımcılığından arınmış bir uluslararası toplum inşa etmek amacıyla, ırk ayrımcılığının her şekil ve oluşumunu süratle ortadan kaldırmak için gerekli tüm önlemleri almak, tüm ırkçı öğretileri ve uygulamaları önlemek ve bunlar ile mücadele etmek kararlılığında olarak,

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 1958 yılında kabul edilen İstihdam ve Mesleki Ayrımcılığa İlişkin Sözleşme ile Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı tarafından 1960 yılında kabul edilen Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme'yi hatırla tutarak,

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması için BM Deklarasyonu'nda yer alan ilkeleri uygulamak ve bu amaçla en kısa zamanda pratik önlemlerin kabul edilmesini sağlamak arzusuyla,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

1. BÖLÜM

Madde 1

1. Bu Sözleşmede, “ırk ayrımcılığı” terimi, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih anlamındadır.
2. Bu Sözleşme, Taraf Devletlerin vatandaşları ile vatandaş olmayanlar arasında getirdiği farklara, dışlamalara, kısıtlamalara veya tercihlere uygulanmayacaktır.
3. Sözleşme’de yer alan hiçbir husus, belli bir ülke vatandaşlığına karşı ayırım gözetmemesi kaydıyla, Sözleşme’ye Taraf Devletlerin uyruklu, vatandaşlık, vatandaşlığa kabul konularına ilişkin yasal düzenlemelerini etkileyecek şekilde yorumlanamaz.
4. Sadece insan hakları ve temel özgürlüklerden eşit şekilde yararlanmalarını sağlamak amacıyla, özel bir korumaya ihtiyaç duyan belli ırk veya etnik grupların veya bireylerin uygun gelişimini temin amacına yönelik özel önlemler, bu gibi önlemlerin sonuçta farklı ırk grupları için ayrı haklar sağlanmasına yol açmamaları ve önlemler amacına ulaştıktan sonra sürdürülmemeleri kaydıyla, ırk ayrımcılığı olarak görülmemelidir.

Madde 2

1. Taraf Devletler ırk ayrımcılığını kınar ve uygun her imkanla ve gecikmeden, ırk ayrımcılığının her türünün ortadan kaldırılması ve tüm ırklar arasında bu anlayışın geliştirilmesi politikası izlemeyi üstlenir ve bu amaçla,
 - a) Her Taraf Devlet, bireylere, birey gruplarına ya da kurumlara karşı hiçbir ırk ayrımcılığı eyleminde veya uygulamasında bulunmamayı ve ulusal ya da yerel tüm kamu yetkilileri ile kamu kurumlarının bu yükümlülüğe uygun hareket etmelerini sağlamayı üstlenir.
 - b) Her Taraf Devlet, herhangi bir kişinin veya teşkilatın ırk ayrımcılığını himaye etmemeyi, savunmamayı ve desteklememeyi üstlenir.
 - c) Her Taraf Devlet, yerel ulusal ve hükümet politikalarını gözden geçirmek, nerede bulunursa bulunsun, ırk ayrımcılığı doğuran veya devam ettiren yasaları veya düzenlemeleri değiştirmek, kaldırmak veya geçersiz kılmak amacıyla etkin önlemler alır.
 - d) Her Taraf Devlet, koşullar gerektirdiği takdirde yasal düzenlemeler yapmak dahil, tüm uygun yöntemlerle, herhangi bir birey, grup veya örgüt kaynaklı ırk ayrımcılığını yasaklayacak ve bu tür ayrımcılığa son verecektir.
 - e) Her Taraf Devlet, gerektiğinde, bütünleşme amaçlı örgüt ve hareketler ile ırklar arasındaki engelleri kaldırmaya yönelik diğer araçları teşvik etmeyi, ırkçı bölünmeyi güçlendirebilecek her şeyi caydırmayı üstlenir.
2. Taraf Devletler, koşullar gerektirdiğinde, belli ırk gruplarının ve bunlara mensup bireylerin, insan hakları ve temel özgürlüklerden tamamen ve eşit şekilde yararlanabilmelerini garanti altına almak amacıyla, bu gruplar ve bireylerin uygun gelişimlerini ve korunmalarını sağlamak için, sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda özel ve somut önlemler alacaktır. Bu önlemler, alınış amaçları gerçekleştirildikten sonra, hiçbir şekilde, farklı ırk grupları için eşit olmayan ve ayrı haklar sağlanması sonucunu doğurmayacaktır.

Madde 3

Taraf Devletler, ırkçı dışlamayı ve apartheid'ı özellikle kınar ve kendi yargı yetkileri dahilindeki topraklarda bu nitelikteki tüm uygulamaları önlemeyi, yasaklamayı ve ortadan kaldırmayı üstlenirler.

Madde 4

Taraf Devletler bir ırkın veya belli bir renge veya etnik kökene mensup bir grubun üstünlüğü fikirlerine ya da teorilerine dayanan ya da her ne şekilde olursa olsun ırkçı nefreti ve ayrımcılığı haklı çıkarmaya ya da yüceltmeye çalışan tüm propaganda ve tüm örgütleri kınarlar ve bu tür ayrımcılık faaliyetleri ile ayrımcılığı teşviki ortadan kaldırmaya yönelik acil ve olumlu önlemler almayı üstlenirler ve bu amaçla İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan ilkelere ve bu Sözleşme'nin 5'inci maddesinde açıkça sıralanan haklara saygı göstermek kaydıyla, diğer önlemler arasında,

- a) Irkçı üstünlüğe ya da nefrete dayalı tüm fikirlerin yayılmasını, ırk ayrımcılığını teşviki, herhangi bir ırka ya da başka bir renk ya da etnik kökene mensup bir gruba yönelik şiddet eylemlerini ya da bu tür eylemleri teşviki ve ayrıca ırkçı eylemleri finanse etmek dahil bu eylemlere her türlü yardım sağlamayı yasayla cezalandırılacak suç olarak ilan edeceklerdir.
- b) Irk ayrımcılığını destekleyen ya da bu tür ayrımcılığa teşvik eden tüm örgütleri ve ayrıca örgütlü ve diğer tüm propaganda faaliyetlerini yasa dışı ilan edecek ve yasaklayacaklar ve bu tür örgütlere ya da faaliyetlere katılımı yasayla cezalandırılacak bir suç olarak ilan edeceklerdir.
- c) Yerel veya ulusal kamu kurum ve yetkililerinin ırk ayrımcılığını desteklemesine ya da ırk ayrımcılığına teşvik etmesine izin vermeyeceklerdir.

Madde 5

Sözleşme'nin 2'nci maddesinde sayılan temel yükümlülükler uygun olarak, Taraf Devletler her şekliyle ırk ayrımcılığını yasaklamak ve ortadan kaldırmak ve ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken ayrımı yapmaksızın, özellikle aşağıdaki haklardan yararlanmada herkesin kanun önünde eşitlik hakkını garanti altına almak yükümlülüğünü üstlenirler.

- a) Mahkemeler ve diğer yargı organları önünde eşit muamele hakkı
- b) Hükümet görevlileri veya herhangi bir grup veya kurum kaynaklı şiddet ya da bedensel zarara karşı kişinin güvenlik ve devlet koruması hakkı
- c) Siyasi haklar, özellikle evrensel ve eşit oy hakkı temelinde seçimlere katılmak – seçme ve seçilme – hükümette ve her düzeyde kamu yönetiminde yer almak ve kamu hizmetlerine eşit koşullarda girme hakkı
- d) Diğer medeni haklar, özellikle:
 - i) Devlet sınırları dahilinde hareket serbestisi ve ikamet hakkı
 - ii) Kendi ülkesi dahil, herhangi bir ülkeyi terk etmek ve kendi ülkesine geri dönmek hakkı
 - iii) Uyrukluk hakkı
 - iv) Evlenme ve eşini seçme hakkı
 - v) Tek başına veya ortak mülkiyet edinme hakkı
 - vi) Miras hakkı
 - vii) Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı
 - viii) Fikir ve ifade özgürlüğü hakkı
 - ix) Barışçı toplanma ve dernek kurma hakkı
- e) Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, özellikle:
 - i) Çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli çalışma koşulları, işsizliğe karşı korunma, eşit işe eşit ücret, adil ve elverişli ücret hakları
 - ii) Sendika kurmak ve sendikalara katılmak hakkı

- iii) Mesken edinme hakkı
- iv) Sağlık, tedavi, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı
- v) Eğitim ve mesleki formasyon hakkı
- vi) Eşit koşullarda kültürel faaliyetlere katılma hakkı
- f) Ulaşım araçları, oteller, lokantalar, kahvehaneler, tiyatrolar ve parklar gibi kamuya açık tüm mekanlardan ve hizmetlerden yararlanma hakkı.

Madde 6

Taraf Devletler, yargılarına tabi olan tüm kişilere, yetkili ulusal mahkemeler ve diğer devlet kuruluşları önünde, bu Sözleşme'ye aykırı olarak, insan haklarını ve temel hürriyetlerini, aynı şekilde böyle bir ayrımcılık sonucunda mağdur olabilecek kişilerin bu mahkemelerden tüm zararlarını adil ve yeterli telafi veya tazminini talep etme hakkını ihlal eden tüm ırk ayrımcılığı fiillerine karşı etkin koruma ve çareleri garanti eder.

Madde 7

Taraf Devletler, özellikle eğitim, öğretim, kültür ve enformasyon alanlarında, ırk ayrımcılığına götüren önyargılara karşı mücadele etmek ve uluslar ve etnik veya ırksal gruplar arasında anlayışı, hoşgörüyü desteklemek, aynı şekilde Birleşmiş Milletler Şartı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, her türlü ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Bildirgesi ve bu Sözleşme'nin amaçları ve ilkelerini geliştirmek için ivedi ve etkin tedbirler almayı taahhüt ederler.

2. BÖLÜM

Madde 8

1. Adil coğrafi dağılım ve farklı medeniyet şekillerinin temsili, aynı zamanda başlıca hukuk sistemleri gözönünde tutularak Taraf Devletler tarafından vatandaşları arasından seçilecek ve kişisel temelde görev yapacak, tarafsızlıkları ve yüksek ahlakları ile tanınan 18 uzmandan oluşacak bir Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (bundan böyle Komite olarak adlandırılacaktır) kurulacaktır.
2. Komite üyeleri, gizli oy ile, Taraf Devletler tarafından belirlenecek bir adaylar listesi üzerinden seçileceklerdir. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından seçeceği bir aday belirleyebilir.
3. İlk seçim, Sözleşme'nin yürürlüğe girişinden altı ay sonra yapılacaktır. Her seçim tarihinden en az üç ay önce Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını takdim etmeye davet eden bir mektup gönderir. Genel Sekreter, hangi Taraf Devletlerin belirlendiğini de kaydederek, adayların alfabetik listesini hazırlar ve Taraf Devletlere sunar.

4. Komite üyelerinin seçimi, Genel Sekreter'in daveti üzerine Birleşmiş Milletler'in merkezinde düzenlenen Taraf Devletler toplantısı sırasında yapılır. Toplantı yeter sayısını Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantıda, mevcut ve oy veren Taraf Devletlerin temsilcilerinin oylarının en yüksek sayısını ve mutlak çoğunluğunu alan adaylar üye seçilir.
5. a) Komite'nin üyeleri dört yıl için seçilirler. Ancak, ilk seçimden hemen sonra Komite Başkanı tarafından kura ile belirlenecek olan, ilk seçimde seçilen dokuz üyenin görev süresi iki yılın bitiminde sona erecektir.
- b) Beklenmeyen şekilde boşalan üyeliklerin doldurulması için, Komite üyeliği sona eren uzmanın Taraf Devleti, Komite'nin onayı koşuluyla, vatandaşları arasından bir başka uzmanı tayin eder.
6. Taraf Devletler, Komite'de görev yaptıkları süre için Komite üyelerinin giderlerini üstlenirler. (Değişik (Bkz. Genel Kurul kararı 47/11, 16 Aralık 1992) onay statüsü)

Madde 9

1. Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne, Komite tarafından incelenmek üzere, aldıkları ve bu Sözleşme'nin düzenlemelerini ilgilendiren yasal, hukuki, idari ve diğer önlemler hakkında rapor vermeyi taahhüt ederler:
 - a) İlgili Devlet için Sözleşme'nin yürürlüğe girişini izleyen bir yıl içinde, ve
 - b) daha sonra, her iki yılda bir ve Komite talep ettiğinde. Komite, Taraf Devletlerden ek bilgi talep edebilir.
2. Komite, her yıl, Genel Sekreter aracılığıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na faaliyetleri hakkında bilgi verir ve Taraf Devletlerden alınan bilgilerin incelenmesine dayanan öneri ve genel tavsiyelerde bulunabilir. Komite, bu öneri ve genel tavsiyeleri, üye devletlerin olabilecek gözlemleriyle birlikte Genel Kurul'un bilgisine sunar.

Madde 10

1. Komite kendi tüzüğünü kabul eder.
2. Komite kendi bürosunu iki yıl için seçer.
3. Komite'nin sekreteryası Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından sağlanır.
4. Komite, toplantılarını normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezi'nde yapar.

Madde 11

1. Eğer bir Taraf Devlet diğer bir Taraf Devletin bu Sözleşme'nin hükümlerini uygulamadığı kanaatine varır ise, konuyu Komite'nin dikkatine getirebilir. Komite, bildirimini ilgili Taraf Devlete iletir. Muhatap Devlet, üç ay içinde, Komite'ye konuyu izah eden yazılı açıklama ya da beyanı ve eğer varsa soruna çözüm getirmek için o Devlet tarafından alınmış olabilecek önlemleri sunar.

2. Eğer, muhatap Devlet tarafından ilk bildirimin alınmasından sonraki altı ay içinde, sorun, ikili görüşmeler ya da diğer her türlü yöntemle iki Taraf Devletin arzuladığı şekilde çözümlenemezse, her iki Devlet de, Komite'yi ve diğer ilgili devleti bilgilendirerek, konuyu yeniden Komite'ye sunma hakkına sahip olacaktır.
3. Komite, bu maddenin ikinci fıkrası gereğince, kendisine sunulan bir konuyu uluslararası hukukun genel kabul gören ilkelerine uygun olarak tüm iç hukuk yollarının kullanılmış veya tüketilmiş olduğuna emin olduktan sonra inceleyebilir. Başvuru ile ilgili usulün makul bir süreyi aşması halinde bu kural uygulanmaz.
4. Komite, kendisine sunulan her konuda, ilgili Taraf Devletten gerekli ek bilgiyi talep edebilir.
5. Komite, bu madde ile ilgili bir konuyu incelerken, ilgili Taraf Devletler görüşmeler boyunca oy hakkı bulunmaksızın Komite'nin çalışmalarına katılacak bir temsilci belirleme hakkına sahiptirler.

Madde 12

1. a) Komite, gerekli gördüğü bilgileri toplayıp tasnif ettikten sonra, Komite üyesi olan ya da olmayan beş kişiden oluşan bir ad-hoc uzlaşi komisyonu (bundan böyle Komisyon olarak adlandırılacaktır) atar. Komisyon'un üyeleri, soruna taraf ülkelerin oy birliği ile atanacak ve Komisyon, bu Sözleşme'ye saygı temelinde soruna dostane çözüm bulmak amacıyla uzlaşi çalışmalarını ilgili devletlere sunacaktır.
- b) Eğer üç ay içinde soruna taraf devletler Komisyon'un oluşumunun tümü ya da bir kısmı üzerinde görüş birliğine varamazlarsa, soruna taraf devletlerin üzerinde mutabakata varamadıkları Komisyon üyeleri Komite üyeleri tarafından gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçilirler.
2. Komisyon üyeleri kişisel sıfatlarıyla görev yaparlar. Soruna taraf bir ülkenin ya da bu Sözleşme'ye taraf olmayan bir ülkenin vatandaşı olamazlar.
3. Komisyon başkanını seçer ve kendi iç tüzüğünü kabul eder.
4. Komisyon toplantılarını normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezi'nde ya da Komisyon'un belirleyeceği başka bir uygun yerde yapar.
5. Bu Sözleşme'nin 10'uncu maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen Sekreteryaya, Taraf Devletler arasındaki bir sorun Komisyon kurulmasını gerekli kıldığında, Komisyon'a da hizmet verir.
6. Komisyon'un üyelerinin giderleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin oluşturacağı bir tahmin esas alınarak, soruna taraf devletler arasında eşit olarak paylaştırılır.
7. Genel Sekreter, gerekli olduğu takdirde, soruna taraf devletler bu maddenin altıncı fıkrası gereğince ödemeyi yapmadan önce Komisyon üyelerinin giderlerini ödeme yetkisine sahiptir.
8. Komite tarafından toplanan ve tasnif edilen bilgiler Komisyon'a iletilir ve Komisyon ilgili devletlerden gerekli tüm ek bilgiyi talep edebilir.

Madde 13

1. Komisyon, konuyu tüm yönleriyle inceledikten sonra, taraflar arasındaki anlaşmazlığa ilişkin tüm olgular hakkında bulgularını ve sorunun dostane çözümüne yönelik önerileri içeren bir raporu hazırlar ve Komite Başkanı'na sunar.
2. Komite Başkanı, Komisyon'un raporunu soruna Taraf Devletlerin her birine iletir. Bu devletler, üç ay içerisinde, Komisyon Başkanı'na, Komisyon'un raporundaki önerileri kabul edip etmediklerini duyururlar.
3. Bu maddenin ikinci fıkrasında belirtilen sürenin bitiminden sonra, Komite Başkanı, Komisyon'un raporunu ve ilgili taraf devletlerin bildirimlerini Sözleşme'ye Taraf Devletlere bildirir.

Madde 14

1. Bir Taraf Devlet, Sözleşme'de öngörülen haklardan herhangi birinin ihlalinin dolayı mağdur olduğunu iddia eden ve bu Devletin yargı yetkisi altında bulunan bireyler veya birey grupları tarafından yapılacak başvuruları kabul edip inceleyebilmesi için, Komite'nin yargı yetkisini kabul ettiğini her zaman beyan edebilir.
2. Bu maddenin birinci paragrafında belirtildiği şekilde beyanda bulunan herhangi bir Taraf Devlet, Sözleşme'de belirtilen haklardan birinin ihlalinin zarar gördüğünü iddia eden ve mevcut diğer yerel olanakları tüketen, devletin yargı yetkisine tabi bireylerden veya birey gruplarından dilekçe almaya ve incelemeye yetkili olacak, kendi ulusal hukuk sistemi içinde bir birim oluşturabilir ya da böyle birim belirleyebilir.
3. Bu maddenin birinci paragrafı uyarınca yapılan beyan ve bu maddenin ikinci paragrafı uyarınca oluşturulan veya belirlenen birimin ismi, diğer Taraf Devletlere iletmek üzere ilgili Taraf Devlet tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunulur. Beyan, Genel Sekreter'e bildirimde bulunmak suretiyle herhangi bir zamanda geri çekilebilir, ancak böyle bir geri çekme Komite'nin bakmakta olduğu başvuruları etkilemez.
4. Dilekçelerin kaydı, bu maddenin ikinci paragrafı uyarınca oluşturulan veya belirlenen birim tarafından muhafaza edilir ve her yıl kayıtların tasdik edilmiş örnekleri, içerikleri kamuya açıklanmamak üzere Genel Sekreter'e uygun kanallardan tevdi edilir.
5. Başvuru sahibi, bu maddenin ikinci paragrafı uyarınca oluşturulan ya da belirlenen birimden sonuç alınamadığı takdirde, altı ay içinde konuyu Komite'ye iletme hakkına sahiptir.
6. (a) Komite kendisine iletilen herhangi bir şikayeti, bu Sözleşme'nin herhangi bir hükmünün ihlal ettiği iddia edilen Taraf Devletin dikkatine gizli olarak getirebilir, ancak ilgili birey veya birey gruplarının kimliği, söz konusu bireyin ya da grupların açık rızası olmaksızın açıklanamaz. Komite isimsiz şikayetleri almaz.
- (b) Şikayeti alan devlet, üç ay içinde Komite'ye konuyu izah eden yazılı açıklama veya beyanat ve eğer varsa çözüm getirmek üzere almış olabileceği önlemleri sunar.

7. (a) Komite, ilgili Taraf Devlet ve dilekçe sahibi tarafından temin edilebilen tüm bilgiler ışığında şikayetleri inceler. Komite, mevcut tüm yerel olanakları tükettiği tespit edilmediği takdirde, dilekçe sahibinin herhangi bir şikayetini incelemeyiz. Başvuru ile ilgili usulün makul bir süreyi aşması halinde bu kural uygulanmaz.
- (b) Komite, önerilerini ve eğer varsa tavsiyelerini ilgili Taraf Devlete ve dilekçe sahibine gönderir.
8. Komite, bu tür şikayetlerin ve gerektiğinde ilgili Taraf Devletlerin açıklamalarının ve beyanatlarının özetlerini ve kendi öneri ve tavsiyelerini yıllık raporuna dahil eder.
9. Sadece bu Sözleşme'ye taraf en az on Devlet bu maddenin birinci paragrafı çerçevesindeki beyanların bağlayıcılığını kabul ettiği takdirde, Komite'nin bu maddede belirtilen görevlerini uygulama yetkisi olur.

Madde 15

1. 14 Aralık 1960 tarih ve 1514 (XV) sayılı Genel Kurul kararında yeralan "Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri" nin amaçlarına ulaşılmasına kadar, bu Sözleşme'nin hükümleri, bu halklara diğer uluslararası anlaşmalar veya Birleşmiş Milletler ve uzmanlık kuruluşlarınca tanınan dilekçe hakkını hiçbir şekilde sınırlamaz.
2. (a) Bu Sözleşme'nin sekizinci maddesinin birinci paragrafı uyarınca kurulan Komite, Sözleşme'nin ilkeleri ve amaçlarıyla doğrudan ilgili konularla uğraşan Birleşmiş Milletler organlarından, bu organların vesayeti altındaki ve özerk olmayan ülkelerde ve 1514 (XV) sayılı Genel Kurul kararının uygulandığı tüm diğer ülkelerde mukim kişilerden aldıkları ve bu Sözleşme'nin kapsadığı konularla ilgili dilekçelerin örneklerini alabilir ve bu organların dilekçeleri incelemesi sırasında dilekçeler hakkında görüş bildirebilir ve tavsiyelerde bulunabilir.
- (b) Komite, yetkili Birleşmiş Milletler organlarından, Sözleşme'nin ilke ve amaçlarıyla doğrudan ilgili olan ve bu fıkranın (a) alt fıkrasında belirtilen ülkelerdeki yönetici güçler tarafından uygulanan yasama, adli, idari ve diğer önlemler hakkındaki raporların örneklerini alabilir ve bu organlara görüşlerini ifade edebilir ve önerilerde bulunabilir.
3. Komite, Genel Kurul'a sunacağı raporuna, Birleşmiş Milletler organlarından aldığı dilekçe ve raporların özetini ve söz konusu dilekçe ve raporlar hakkındaki görüş ve tavsiyelerini dahil eder.
4. Komite, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nden, bu Sözleşme'nin amaçlarıyla ilgili olan ve bu maddenin 2'nci paragrafında belirtilen ülkeler hakkında kendisinde mevcut tüm bilgileri talep edebilir.

Madde 16

Bu Sözleşme'nin, uyuşmazlık ya da şikayetlerin çözümüyle ilgili hükümleri, Birleşmiş Milletler ve uzmanlık kuruluşları tarafından kabul edilmiş tamamlayıcı anlaşmalar veya sözleşmelerde yeralan ayrımcılık alanındaki uyuşmazlık ya da şikayetlerin çözümüne ilişkin diğer yöntemlerden ayrı

olarak uygulanır ve Taraf Devletleri, kendi aralarında yürürlükte olan genel ya da özel uluslararası anlaşmalara uygun olarak uyuşmazlıkların çözümü için diğer yöntemlere başvurmadan alıkoymaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Madde 17

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler üyesi her Devletin ya da Birleşmiş Milletler'in herhangi bir uzmanlık kuruluşu üyesinin, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne taraf herhangi bir devletin ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bu Sözleşme'ye Taraf olmaya davet edilen herhangi bir diğer Devletin imzasına açıktır.
2. Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilir.

Madde 18

1. Bu Sözleşme, Sözleşme'nin 17'nci maddesinin birinci paragrafında atıfta bulunulan herhangi bir devletin katılımına açıktır.
2. Katılım, katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesine bağlıdır.

Madde 19

1. Bu Sözleşme, 27'nci onay belgesi veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilme tarihinden sonraki 30'uncu gün yürürlüğe girer.
2. Bu Sözleşme, 27'nci onay belgesi ya da katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra Sözleşme'yi onaylayan ya da Sözleşme'ye katılan her Devlet için, kendi onay belgesi ya da katılma belgesinin tevdi edilme tarihinden sonraki 30'uncu gün yürürlüğe girer.

Madde 20

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, onay veya katılma esnasında Devletler tarafından konan çekinceleri alır ve bu Sözleşme'ye taraf tüm Devletlere ya da taraf olabilecek tüm Devletlere bildirir. Çekinceye itiraz eden herhangi bir Devlet, sözkonusu bildirim tarihinden itibaren 90 günlük süre içinde Genel Sekreter'e çekinceyi kabul etmediğini bildirebilir.
2. Bu Sözleşme'nin amacı ve hedefiyle bağdaşmayan ya da Sözleşme ile oluşturulan organlardan herhangi birinin faaliyetlerini engelleyici etkisi olabilecek bir çekinceye izin verilmez. Eğer Sözleşme'ye Taraf Devletlerin en azından üçte ikisi itiraz ederse, bir çekince bağdaşmayan ya da engelleyici addedilir.
3. Çekinceler, Genel Sekreter'e bu amaçla yapılacak bildirimle herhangi bir zamanda geri alınabilir. Bu tür bildirim, alındığı tarihte geçerli olur.

Madde 21

Bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapacağı yazılı bildirimle bu Sözleşme ile bağlılığını feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 22

İki ya da daha fazla Taraf Devlet arasında bu Sözleşme'nin yorumlanmasını ya da uygulanmasını ilgilendiren ve görüşmeler ya da Sözleşme'de açıkça belirtilen yöntemler yoluyla çözümlenemeyen herhangi bir uyuşmazlık, taraflar bir diğer çözüm yolunda uzlaşamazlarsa, uyuşmazlığa taraf devletlerden birinin talebiyle, karar alınmasını teminen Uluslararası Adalet Divanı'na intikal ettirilir.

Madde 23

1. Bu Sözleşme'nin gözden geçirilmesine ilişkin bir talep, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yazılı bildirim yoluyla herhangi bir Taraf Devlet tarafından herhangi bir zamanda yapılabilir.
2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, böyle bir talep konusunda, eğer varsa atılacak adımlar hakkında karar verir.

Madde 24

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşme'nin 17'nci maddesinin birinci fıkrasında atıfta bulunulan tüm Devletlere aşağıdaki hususları bildirir.

- (a) 17'nci ve 18'inci maddeler gereğince yapılan imza, onay ve katılımlar;
- (b) 19'uncu madde gereğince bu Sözleşme'nin yürürlüğe giriş tarihi;
- (c) 14'üncü, 20'nci ve 23'üncü maddeler gereğince alınan şikayetler ve beyanlar;
- (d) 21'inci maddeye göre yapılan fesihler.

Madde 25

1. Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit derecede geçerli olan bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler arşivlerine tevdi olunur.
2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşme'nin onaylı örneklerini, bu Sözleşme'nin 17'nci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen her kategorideki tüm Devletlere iletir.

Dipnotlar

- ¹ Genel Kurul tarafından 21 Aralık 1965 tarihinde alınan 2106 (XX) sayılı karar ile benimsenmiş ve imzaya açılmıştır. 19. Madde uyarınca 4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ekler

İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

İNSAN HAKLARININ VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN AVRUPA SÖZLEŞMESİ¹

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi hükümetler,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948’de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ni,

Bu Bildiri’nin, metninde açıklanan hakların her yerde ve etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamayı hedef aldığını,

Avrupa Konseyi’nin amacının, üyeleri arasında daha sıkı bir birlik kurmak olduğunu ve insan hakları ile temel özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesinin bu amaca ulaşma yollarından birini oluşturduğunu göz önüne alarak,

Dünyada barış ve adaletin asıl temelini oluşturan ve sağlanıp korunabilmesi, her şeyden önce, bir yandan da insan hakları konusunda ortak bir anlayış ve ortaklığa saygı esasına bağlı olan bu temel özgürlüklere derin inançlarını bir daha tekrarlayarak,

Aynı inancı taşıyan ve siyasal gelenekler, idealler, özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü konularında ortak bir mirası paylaşan Avrupa devletlerinin hükümetleri sıfatıyla, Evrensel Bildiri’de yer alan bazı hakların ortak güvenceye bağlanmasını sağlama yolunda ilk adımları atmayı kararlaştırarak;

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

Madde 1

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme’nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar.

1. BÖLÜM

Madde 2

1. Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez.

2. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurma kesin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz:
 - a) Bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması için;
 - b) Usulüne uygun olarak yakalamak için veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önlemek için;
 - c) Ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için.

Madde 3

Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz.

Madde 4

1. Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz.
2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.
3. Aşağıdaki haller bu maddede sözü geçen “zorla çalıştırma veya zorunlu çalışma” dan sayılmazlar:
 - a) Bu Sözleşme’nin 5. maddesinde öngörülen koşullar altında tutuklu bulunan kimseden tutukluluğu veya şartlı salıverilmesi süresince olağan olarak yapılması istenen çalışma;
 - b) Askeri nitelikte bir hizmet veya inançları gereğince askerlik görevini yapmaktan kaçınan kimselerin durumunu meşru sayan ülkelerde bu inanca sahip kimselere zorunlu askerlik yerine gördürülecek başka bir hizmet;
 - c) Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz ve afet hallerinde istenecek her hizmet;
 - d) Normal yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet.

Madde 5

1. Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve yasada belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.
 - a) Kişinin yetkili mahkeme tarafından mahkum edilmesi üzerine usulüne uygun olarak hapsedilmesi;
 - b) Bir mahkeme tarafından, yasaya uygun olarak, verilen bir karara riayetsizlikten dolayı veya yasanın koyduğu bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak için usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulu durumda bulundurulması;
 - c) Bir suç işlediği hakkında geçerli şüphe bulunan veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olmak zorunluluğu inancını doğuran makul nedenlerin bulunması dolayısıyla, bir kimsenin yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulu durumda bulundurulması;
 - d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulu durumda bulundurulması veya kendisinin yetkili merci önüne çıkarılması için usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması;

- e) Bulaşıcı hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastasının, bir alkoliğin, uyuşturucu madde bağımlısı bir kişinin veya bir serserinin usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması;
- f) Bir kişinin usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alı konmasını veya kendisi hakkında sınır dışı etme ya da geriverme işleminin yürütülmekte olması nedeniyle usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulu durumda bulundurulması;
2. Yakalanan her kişiye, yakalama nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir.
3. Bu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullara uyarınca yakalanan veya tutulu durumda bulunan herkes hemen bir yargıç veya adli görev yapmaya yasayla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılır; kendisinin makul bir süre içinde yargılanmaya veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.
4. Yakalama veya tutuklu durumda bulunma nedeniyle özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, özgürlük kısıtlamasının yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar vermesi ve yasaya aykırı görülmesi halinde kendisini serbest bırakması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.
5. Bu madde hükümlerine aykırı olarak yapılmış bir yakalama veya tutulu kalma işleminin mağduru olan herkesin tazminat istemeye hakkı vardır.

Madde 6

1. Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde, veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.
2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.
3. Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir:
 - a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;
 - b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak;
 - c) Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir savunmacının yardımından yararlanmak ve eğer savunmacı tutmak için mali olanaklardan yoksun bulunuyor

ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemeksizin yardımından yararlanabilmek;

- d) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağırılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek;
- e) Duruşmada kullanılan dili anlama dışı veya konuşma dışı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemeksizin yararlanmak.

Madde 7

1. Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal ve uluslararası hukuka göre bir suç sayılmayan bir fiil veya ihmalden dolayı mahkum edilemez. Yine hiç kimseye, suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.
2. Bu madde, işlendiği zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir fiil veya ihmal ile suçlanan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir.

Madde 8

1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.
2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.

Madde 9

1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.
2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzenin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir.

Madde 10

1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.
2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin

korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.

Madde 11

1. Herkes asayiş bozmayan toplantılar yapmak, demek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir.
2. Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar konmasına engel değildir.

Madde 12

Evlenme çağına gelen erkek ve kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar uyarınca evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir.

Madde 13

Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir.

Madde 14

Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayırmacılık yapılmadan sağlanır.

Madde 15

1. Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, ancak durumun gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla bu Sözleşmede öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir.
2. Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında, 2. madde ile 3. ve 4. maddeler (fıkra 1) ve 7. maddeyi hiçbir suretle ihlale mezon kılmaz.
3. Bu maddeye göre aykırı tedbirler alma hakkını kullanan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, alınan tedbirler ve bunları gerektiren nedenler hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne tam bilgi verir. Bu Yüksek Sözleşmeci Taraf, sözü geçen tedbirlerin yürürlükten kalktığı tarihi de Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne bildirir.

Madde 16

10, 11 ve 14. maddelerin hiçbir hükmü, Yüksek Sözleşmecî Tarafların yabancıların siyasal etkinliklerini sınırlamalarına engel sayılmaz.

Madde 17

Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbirisi, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesine veya burada öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlamalara uğratılmasına yönelik bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz.

Madde 18

Bu Sözleşmenin hükümleri gereğince, sözü edilen hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar ancak öngörülen amaçlar için uygulanabilir.

1 No’lu Protokol

Sözleşmenin 1. Bölümünde Yer Almayan Belirli Hakların ve Özgürlüklerin Uygulanması

Bu Protokolü imza eden Avrupa Konseyi üyesi hükümetler, Roma’da 4 Kasım 1950 tarihinde imza edilmiş bulunan İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına ilişkin Sözleşme’nin (aşağıda “Sözleşme” diye anılmıştır) birinci bölümünde belirtilenler dışında bazı hak ve özgürlüklerin ortak güvenceye bağlanmasını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almayı kararlaştırarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

Madde 1

Her gerçek ve tüzel kişinin, mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir. Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka hâlel getirmez.

Madde 2

Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.

Madde 3

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.

Madde 4

Her Yüksek Sözleşmeci Taraf, bu Protokol ‘un imzası veya onaylanması sırasında ya da daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne yapacağı bir bildirimle, uluslararası ilişkilerinden sorumlu olduğu ve sözü geçen bildirimde belirttiği ülkelerde bu Protokol hükümlerinin ne ölçüde uygulanacağını taahhüt ettiğini açıklayabilir.

Yukarıdaki fıkra uyarınca bir bildirimde bulunmuş olan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, zaman zaman yapacağı yeni bildirimlerle daha önceki beyanlarının koşullarını değiştirebilir veya bu Protokol hükümlerinin bu tür herhangi bir ülkede uygulanmasına son verildiğini bildirebilir.

Bu madde uyarınca yapılmış olan bir bildirim, Sözleşme’nin 56. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak yapılmış sayılır.

Madde 5

Yüksek Sözleşmeci Taraflar, bu Protokol’un 1, 2, 3 ve 4. maddelerini Sözleşme’ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme’nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

Madde 6

Bu Protokol, Sözleşme’yi imza eden Avrupa Konseyi Üyeleri’nin imzalarına açıktır. Bu Protokol, Sözleşme ile birlikte veya ondan sonra onaylanacaktır. Protokol, on onaylama belgesinin verilmesinden sonra yürürlüğe girecektir. Daha sonra onaylayan imzacı devletler bakımından Protokol, onaylama belgesinin verilmesi tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Onaylama belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne verilecek, o da onaylayan devletlerin adlarını bütün üyelerine bildirecektir.

Bu Protokol, Avrupa Konseyi arşivlerinde saklamak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 20 Mart 1952’te Paris’te düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

4 No’lu Protokol**Ek Bazı Hakların Korunması**

Burada imzası bulunan Hükümetler, Avrupa Konseyi üyesi olarak, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma’da imzalanmış olan İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşmenin (bundan böyle

“Sözleşme” olarak anılmıştır) I. bölümü ve 20 Mart 1952 tarihinde Paris’te imzalanan Sözleşme’ye Ek Birinci Protokol’ün 1 ila 3. maddeleri kapsamındakiler dışında diğer bazı hak ve özgürlüklerin müştereken uygulanmasını sağlamak için gereken tedbirleri alma kararıyla,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır.

Madde 1

Hiç kimse, yalnızca Sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememiş olmasından dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

Madde 2

1. Bir devletin ülkesinde yasal olarak bulunan herkesin bu ülke içinde serbestçe dolaşma hakkı ve ikâmetgahını seçme özgürlüğü vardır.
2. Herkes, herhangi bir ülkeyi, kendisinininki dahil olmak üzere, terketmekte serbesttir.
3. Bu hakların kullanılmasına menfaati için gereken ve demokratik bir toplumda, ulusal güvenlik ve kamu güvenliği, kamu düzeninin idamesi, suçların önlenmesi, sağlık ve ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için alınan ve yasaya uygun önlemler dışında başka hiçbir kısıtlama uygulanamaz.
4. 1. paragrafta tanınmış olan haklar, belirli alanlarda, yasaya uygun bir şekilde konulan ve demokratik bir toplumda, kamu yararının haklı kıldığı kısıtlamalara da da konu olabilir.

Madde 3

1. Hiç kimse vatandaşı olduğu devletin ülkesinden kişisel olarak ya da topluca sınırışı edilemez.
2. Hiç kimse vatandaşı olduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 4

Yabancıların topluca sınırışı edilmeleri yasaktır.

Madde 5

1. Yüksek akit taraflardan herbiri, bu Protokol’ün imzası veya onaylanması sırasında, ya da daha sonra herhangi bir zamanda Avrupa Konseyi Genel Sekreterine, vereceği bildiride, uluslararası ilişkilerinden sorumlu olduğu ve sözkonusu bildiride belirttiği ülkelere bu Protokol kurallarının uygulanmasını hangi ölçüler içinde üstlendiğini belirtir.
2. Önceki paragraf uyarınca bildiride bulunmuş olan her yüksek sözleşmeci taraf, zaman zaman eskiden yaptığı bildirilerin koşullarını değiştiren ya da bu Protokol kurallarının herhangi bir ülkede uygulanmasına son veren yeni bir bildiride bulunabilir.

3. Bu madde uyarınca yapılmış olan bir bildiri, Sözleşmenin 63. maddesinin 1. paragrafı uyarınca yapılmış sayılacaktır.
4. Devletin, onaylaması veya kabulü sonucu bu Protokol'ün uygulandığı her devletin ülkesi ve bu madde uyarınca, sözkonusu devlet tarafından yapılan bildiri üzerine bu Protokol'ün uygulandığı ülkelerden herbiri, 2. ve 3. maddelerde sözkonusu olan devlet ülkesi açısından, birbirinden ayrı ülkeler sayılacaktır.

Madde 6

1. Yüksek akit taraflar, bu Protokol'ün 1 ila 5. maddelerini Sözleşmenin ek maddeleri olarak telakki edecekler ve Sözleşmenin tüm hükümleri buna göre uygulanacaktır.
2. Bununla birlikte, Sözleşmenin 25. maddesi uyarınca kişisel başvuru hakkını kabul eden bir beyanın yapılmış olması, ya da Sözleşmenin 46. maddesi uyarınca Divan'ın yetkisini zorunlu olarak kabul eden bir beyanın yapılmış olması, bu Protokol'ün uygulanması açısından, ancak ilgili yüksek akit tarafın sözü geçen hakkı, ya da sözü geçen yargı yetkisini Protokol'ün 1 ilâ 4. maddeleri, ya da bu maddelerden bazıları için tanıdığını bildirmesi durumunda mümkün olacaktır.

Madde 7

1. Bu Protokol Sözleşmeyi imza eden Avrupa Konseyi üyelerinin imzasına açıktır; Bu Protokol Sözleşme ile birlikte, ya da sözleşmenin onaylanmasından sonra onaylanacaktır. Protokol, 5 onay belgesinin verilmesinden sonra yürürlüğe girecektir: Protokol, sonradan onaylayan her imzacı için, onay belgesinin verilmesinden sonra yürürlüğe girecektir.
2. Onay belgeleri, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine verilecek o da onaylayanların adlarını tüm üyelere duyuracaktır.

Yukarıdaki hükümleri onaylamak üzere (yasal olarak) yetkili kılınmış, aşağıda imzaları bulunanlar bu Protokol'ü imzalamışlardır.

16 Eylül 1963 tarihinde Strasbourg'da Fransızca ve İngilizce ve iki metin aynı derecede geçerli olarak düzenlenmiş olan bu Protokol tek bir nüsha halinde Avrupa Konseyi arşivine konacaktır. Genel Sekreter aslına uygunluğu onaylı örneğini imzacı Hükümetlerin herbirine gönderecektir.

6 No'lu Protokol

Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair

Roma'da 6 Kasım 1950'de imzalanan İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme'yi (aşağıda "Sözleşme" diye anılmıştır) imzalayan Avrupa Konseyi üyesi devletler,

Avrupa Konseyi üyesi devletlerin birçoğunda yer alan gelişmelerin ölüm cezasının kaldırılması yolunda genel bir eğilimi ifade ettiğini göz önünde bulundurarak,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

Madde 1

Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılamaz ve idam edilemez.

Madde 2

Bir devlet, yasalarında, savaş veya yakın savaş tehlikesi zamanında işlenmiş olan fiiller için ölüm cezasını öngörebilir; bu ceza, ancak yasanın belirlediği hallerde ve onun hükümlerine uygun olarak uygulanabilir. İlgili devlet, söz konusu yasanın bu duruma ilişkin hükümlerini Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirir.

Madde 3

Sözleşme'nin 15. maddesine dayanılarak bu Protokol'ün hükümleri ihlal edilemez.

Madde 4

Sözleşme'nin 57. maddesine dayanılarak bu Protokol'ün hükümleriyle ilgili hiçbir çekince konulamaz.

Madde 5

1. Her devlet, imza sırasında veya onaylama, kabul ya da katılma belgesinin verilmesi sırasında, bu Protokol'ün uygulanacağı ülkeyi veya ülkeleri belirleyebilir.
2. Her devlet, daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle belirteceği başka herhangi bir ülkenin bu Protokol'ün uygulanma kapsamına alınmış olduğunu beyan edebilir. Bu ülke bakımından Protokol, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınışını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.
3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca yapılan her bildirim, Genel Sekreter'e gönderilecek bir ihbarla, bildirimde belirtilen ülkeyle ilgili olarak geri alınabilir. Geri alma, Genel Sekreter'in ihbarı alışıını izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

Madde 6

Taraf Devletler bu Protokol'ün 1'den 5'e kadar olan maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

Madde 7

Bu Protokol, Sözleşme'yi imzalamış olan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzalarına açıktır. Protokol, onaylama, kabul veya uygun bulmaya sunulacaktır. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet, aynı zamanda

veya daha önceden Sözleşme’yi onaylamadıkça, bu Protokol’ü onaylayamaz, kabul edemez veya uygun bulamaz. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne verilir.

Madde 8

Bu Protokol, beş Avrupa Konseyi üyesi devletin 7. madde hükümleri uyarınca Protokol’le bağlanma hususundaki rızalarını bildirdikleri tarihi izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.

Madde 9

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri;

- a) Her imzalamayı;
- b) Her onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin verilişini;
- c) 5 ve 8. maddeler uyarınca bu Protokol’ün her yürürlüğe giriş tarihini;
- d) Bu Protokol’e ilişkin başka her türlü işlem, ihbar veya bildirimi;

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol,

İmza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup,

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklamak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 28 Nisan 1983’te Strasbourg’da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

7 No’lu Protokol

4 Kasım 1950 tarihinde Roma’da imzalanan İnsan Haklarını ve Ana Özgürlüklerini Koruma Sözleşmesi (bundan böyle “Sözleşme” diye anılmıştır) yoluyla belirli hak ve özgürlüklerin ortak güvenceye bağlanmasını sağlamak için daha ileri adımlar atmayı kararlaştıran burada imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi ülkeler;

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

11 No’lu protokolle değiştirilmiş şekliyle

Madde 1

1. Bir devlet ülkesinde kurallara uygun olarak ikamet eden bir yabancı, yasaya uygun şekilde verilmiş bir kararın uygulanması dışında sınırdışı edilemez ve,

- a) sınırdışı edilmesine karşı gerekçeleri öne sürebilmesine;
 - b) durumunu yeniden inceletmeye;
 - c) yukarıdaki amaçlarla, yetkili bir merci önünde veya bu merci tarafından tayin edilecek biri ya da birileri önünde temsil ettirmesine;
2. Sınırdışı edilmenin kamu düzeni yararı ya da ulusal güvenlik nedenleri açısından gerektiği hallerde, bir yabancı, yukarıdaki 1. maddenin (a), (b) ve (c) bentlerinde öngörülen haklarını kullanmadan sınırdışı edilebilir.

Madde 2

1. Bir mahkeme tarafından cezai bir suçtan mahkum edilen her kişi, mahkumiyet ya da ceza hükmünü daha yüksek bir mahkemeye yeniden inceletme hakkını haiz olacaktır. Bu hakkın kullanılması, kullanılabilme gerekçeleri de dahil olmak üzere, yasayla düzenlenir.
2. Bu hakkın kullanılması, yasada düzenlenmiş haliyle az önemli suçlar bakımından, ya da ilgilinin birinci derece mahkemesi olarak en yüksek mahkemede yargılandığı veya beraatini müteakip bunun temyiz edilmesi üzerine verilen mahkumiyet hallerinde istisnaya tabi tutulabilir.

Madde 3

Bir kişinin, kesin bir kararla cezai bir suçtan mahkum edilmesi ve sonradan yeni veya yakın zamanda keşfedilmiş bir delilin kesinlikle yanlış bir adalet uygulaması olduğunu göstermesi veya kişinin affedilmesi nedeniyle cezai kararın iptal edilmesi halinde, bilinmeyen delilin açıklanmamış olmasının tamamen veya kısmen o kişiye atfedildiğinin ispatlandığı haller dışında, böyle bir mahkumiyet sonucunda cezaya maruz kalan kişi, ilgili devletin yasası ve uygulamasına göre tazmin edilecektir.

Madde 4

1. Hiç kimse bir devletin ceza yargılaması usulüne ve yasaya uygun olarak kesin bir hükümle mahkum edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı aynı devletin yargısal yetkisi altındaki yargılama usulleri çerçevesinde yeniden yargılanamaz veya mahkum edilemez.
2. Yukarıdaki fıkra hükümleri, yeni veya yakın zamanda ortaya çıkarılan delillerin veya önceki muamelelerde davanın sonucunu etkileyebilecek esaslı bir kusurun varlığı durumunda, ilgili devletin ceza yargılaması usulü ve yasasına uygun olarak davanın yeniden açılmasını engellemez.
3. Sözleşmenin 15. maddesi çerçevesinde bu madde ile ortaya konan yükümlülüklerle aykırı hiçbir tedbir alınamaz.

Madde 5

Eşler evlilikte, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesi durumunda, kendi aralarında ve çocukları ile ilişkilerinde bir medeni haklar ve sorumluluklardan eşit şekilde yararlanırlar. Bu madde devletlerin çocuklar yararına gereken tedbirleri almalarını engellemez.

Madde 6

1. Her devlet imzalama veya onay, kabul ya da uygun bulma belgesinin tevdi sırasında bu Protokol'ün uygulanacağı toprak ya da toprakları belirtir ve bu toprak veya topraklara uygulayacağı işbu Protokol hükümlerini ne ölçüde yükümlendiğini ifade eder.
2. Her Devlet daha sonraki herhangi bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne hitaben yapacağı bir beyanla, bu Protokol'ün uygulanmasını; beyanda belirtilen herhangi diğer bir toprağa da genişletebilir. Bu durumdaki bir toprak bakımından, Protokol, Genel Sekreter'in böyle bir beyanı aldığı tarihten itibaren iki aylık bir sürenin bitişini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.
3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca yapılan herhangi bir beyan, böyle bir beyanda belirtilen toprak açısından Genel Sekreter'e hitaben yapılan bir bildirim ile geri alınabilir veya değiştirilebilir. Geri alma veya değiştirme, bildirimin Genel Sekreter'e tesliminden sonraki iki aylık sürenin bitimini izleyen aybaşında yürürlüğe girer.
4. Bu madde uyarınca yapılan beyan, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrası uygun olarak yapılmış sayılır.
5. Onaylama, kabul ya da uygun bulma işlemi sonucu bu Protokol'ün uygulanacağı herhangi bir devlet toprağı ve bu madde uyarınca o devlet tarafından yapılan beyana binaen bu Protokol'ün uygulanacağı topraklardan her biri, 1. maddede atıfta bulunulan anlamındaki bir devlet ülkesinden ayrı topraklar olarak mütalaa edilebilir.
6. Bu maddenin 1. ve 2. fıkraları uyarınca beyanda bulunan her devlet, sonradan her zaman bu beyanın ilgili olduğu ülke veya ülkeler lehine, Mahkemenin, işbu Protokol'ün 1.-5. maddelerinden herhangi birine ya da hepsine ilişkin olarak her gerçek kişiden, hükümet dışı her kuruluştan veya her kişi grubundan Sözleşmenin 34. maddesi uyarınca başvuruları alma yetkisini kabul ettiğini beyan edebilir.

Madde 7

Taraf devletler, bu Protokol'ün 1 ila 6. maddelerini Sözleşme'nin ek maddeleri olarak değerlendireceklerdir ve Sözleşme'nin tüm hükümleri buna göre uygulanacaktır.

Madde 8

Bu Protokol, Sözleşme'yi imza eden Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin imzasına açıktır. Bu Protokol onaylama, kabul ya da uygun bulma ile yürürlüğe girecektir. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet aynı anda ya da daha önceden Sözleşme'yi onaylamadan bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez ya da uygun bulamaz. Onay, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir.

Madde 9

1. Bu Protokol, Avrupa Konseyi üyesi yedi devletin 8. madde hükümlerine uygun bir şekilde bu Protokol'e bağlı kalacaklarını ifade ettikleri tarihten itibaren iki aylık bir sürenin bitişini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.
2. Herhangi bir üye devletin sonradan bu Protokol'e katılması durumunda, Protokol, o devlet açısından onaylama, kabul ya da uygun bulma belgesinin tevdi edildiği tarihten itibaren iki aylık bir sürenin bitişini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

Madde 10

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri:

- a) Herhangi bir imzalamayı,
- b) Herhangi bir onay, kabul veya uygun bir şekilde bu Protokol'ün yürürlük kazanacağı herhangi bir tarihi,
- c) 6 ve 9. maddelere uygun bir şekilde bu Protokol'ün yürürlük kazanacağı herhangi bir tarihi,
- d) Bu Protokol'e ile ilgili herhangi başka bir işlemi, bildirimini ya da beyanı,

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol,

İmza yetkisini haiz kişilerce imzalanmış olup,

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklamak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere Fransızca ve İngilizce tek bir nüsha halinde 22 Kasım 1984'te Strasbourg'da düzenlenmiştir. Genel Sekreter bunun tasdikli örneklerini imza eden bütün devletlere gönderecektir.

12 No'lu Protokol

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi devletler,

Herkesin kanun önünde eşit olduğu ve eşit hukuki koruma hakkına sahip olduğu temel ilkesini gözönünde bulundurarak;

4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanan İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşme (bundan sonra "Sözleşme" olarak anılacaktır) aracılığıyla ayrımcılığın genel olarak yasaklanmasını birlikte yerine getirerek, herkesin eşit olmasını sağlamak için yeni tedbirler alma kararlılığında olarak;

Ayrım gözetmeme ilkesinin, makul ve haklı gerçekler söz konusuysa, tam ve etkili eşitliği sağlamak için Taraf Devletlerin önlemler almasını engellemediğini teyid ederek,

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

Madde 1

1. Kanunda öngörülen haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensubiyet, servet, doğum veya başka bir statüden kaynaklanan herhangi bir nedenle ayırım yapılmaksızın sağlanır.
2. Kimse, herhangi bir kamu otoritesi tarafından, 1. fıkroda sayılan gerekçelerle ayrımcılığa tabi tutulamaz.

Madde 2

1. Her devlet, imza sırasında veya onaylama, kabul ya da katılma belgesinin verilmesi sırasında, bu Protokol'ün uygulanacağı ülkeyi veya ülkeleri belirleyebilir.
2. Her devlet, daha sonra herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne yapacağı bir bildirimle belirteceği başka herhangi bir ülkenin bu Protokol'ün uygulanma kapsamına alınmış olduğunu beyan edebilir. Bu ülke bakımından Protokol, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınışından itibaren üç aylık sürenin bitmesini izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.
3. Yukarıdaki iki fıkra uyarınca yapılan her bildirim, Genel Sekreter'e gönderilecek bir bildirim ile geri alınabilir veya değiştirilebilir. Geri alma veya değişiklik, bu bildirimin Genel Sekreter tarafından teslim alınış tarihinden itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.
4. Bu madde uyarınca yapılmış bir bildirim, Sözleşme'nin 56. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak yapılmış sayılır.
5. Bu maddenin 1. ve 2. fıkraları uyarınca beyanda bulunan her devlet, bu beyanda belirtilen ülke ve ülkelerle ilgili olarak, işbu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca Sözleşme'nin 34. maddesince öngörüldüğü şekilde, gerçek kişiler, hükümet dışı kuruluşlar veya kişi gruplarınca yapılacak başvurularda Mahkeme'nin yargı yetkisini kabul ettiğini her zaman beyan edebilir.

Madde 3

Sözleşmeciler, bu Protokol'ün 1. ve 2. maddelerini Sözleşme'ye ek maddeler olarak kabul ederler ve Sözleşme'nin bütün hükümleri buna göre uygulanır.

Madde 4

Bu Protokol, Sözleşme'yi imzalamış olan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin imzalarına açıktır. Protokol, onaylama, kabul veya uygun bulmaya sunulacaktır. Avrupa Konseyi üyesi bir devlet, aynı zamanda veya daha önceden Sözleşme'yi onaylamadıkça, bu Protokol'ü onaylayamaz, kabul edemez veya uygun bulamaz. Onaylama, kabul veya uygun bulma belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne verilir.

Madde 5

1. Bu Protokol, Avrupa Konseyi üyesi on devletin 4. madde hükümleri uyarınca Protokol’le bağlanma hususundaki rızalarını bildirdikleri tarihten itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci günü yürürlüğe girer.
2. Herhangi bir üye devletin sonradan bu Protokol’e katılması durumunda, Protokol, o devlet açısından onaylama, kabul ya da uygun bulma belgesinin tevdi edildiği tarihten itibaren üç aylık bir sürenin bitimini izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girer.

Madde 6

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri;

- a) Her imzalamayı;
- b) Her onaylama, kabul veya uygun bulma belgesinin verilişini;
- c) 2. ve 5. maddeler uyarınca bu Protokol’ün her yürürlüğe giriş tarihini;
- d) Bu Protokol’e ilişkin başka her türlü işlem, ihbar veya bildirimi;

Konsey üyesi devletlere bildirir.

Bu Protokol imza yetkisini haiz kişilerce imzalamış olup, Avrupa Konseyi arşivlerinde saklamak ve her iki metinde aynı derecede geçerli olmak üzere İngilizce ve Fransızca tek bir nüsha halinde 4 Kasım 2000 tarihinde Roma’da düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği tasdikli örnekleri Avrupa Konseyi üyesi devletlere gönderecektir.

Dipnotlar

- ¹ Sözleşme ile Protokol’lerinin sadece önemli maddeleri buraya alınmıştır. Sözleşme’nin tüm metnini şu adreste görebilirsiniz: <http://conventions.coe.int/treaty/en/WhatYouWant..asp?NT=005>.

Ekler

İrk ve Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulamaya Konmasına İlişkin 2000/43/EC Sayılı Avrupa Birliği Konseyi Direktifi

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

**IRK VE ETNİK KÖKENE BAKILMAKSIZIN KİŞİLERE
EŞİT MUAMELE EDİLMESİ İLKESİNİN
UYGULAMAYA KONMASINA İLİŞKİN
2000/43/EC SAYILI AVRUPA BİRLİĞİ KONSEYİ DİREKTİFİ**

AVRUPA BİRLİĞİ KONSEYİ,

Avrupa Topluluğu’nu Kuran Andlaşmanın ve özellikle bu Andlaşmanın 13. maddesine bağlı kalarak,

Komisyonun önerisine bağlı kalarak,¹

Avrupa Parlamentosu’nun görüşüne bağlı kalarak,²

Ekonomik ve Sosyal Komitenin görüşüne bağlı kalarak,³

Bölgeler Komitesinin görüşüne bağlı kalarak,⁴

Aşağıdaki gerekçelerle bu DİREKTİFİ KABUL ETMİŞTİR:

- (1) Avrupa Birliği Andlaşması Avrupa halkları arasında çok daha yakın bir birlik yaratma aşamasında yeni bir dönemece girdiğini işaret etmektedir.
- (2) Avrupa Birliği Andlaşması’nın 6. Maddesi ile uyumlu olarak Avrupa Birliği özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve temel haklara saygılı ve tüm üye devletlerde ortak hukuk devleti ilkeleri ve temsil ettiği temel haklar, insan hakları ve temel hak ve özgürlüklerin korunmasının Avrupa Konvansiyonunca garanti edilmesi ve üye devletlerin anayasal geleneklerini topluluk hukukunun genel prensipleri ile uyumlaştırmasına bağlıdır.
- (3) Kanun önünde eşitlik ve ayrımcılığa karşı korunma, tüm üyelerin imzaladığı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, Birleşmiş Milletler’in Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile

¹ Avrupa Birliği Resmi Gazetesi C Serisi (OJ C)

² Opinion delivered on 18 Mayıs 2000 tarihinde bildirilen görüş (2004 yılı itibariyle Avrupa Birliği Resmi Gazetesi’nde henüz yayımlanmamıştır).

³ 12 Nisan 2000 tarihinde bildirilen görüş (2004 yılı itibariyle Avrupa Birliği Resmi Gazetesi’nde henüz yayımlanmamıştır).

⁴ 31 Mayıs 2000 tarihinde bildirilen görüş (2004 yılı itibariyle Avrupa Birliği Resmi Gazetesi’nde henüz yayımlanmamıştır).

Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Avrupa İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi tarafından tanınmakta olan evrensel bir haktır.

- (4) Temel hak ve özgürlüklere saygı göstermek önemlidir. Bu direktif sendikaların diğerleriyle birleşme ve birinin yararını savunmak için sendikalara girme hakkını da içeren dernek kurma özgürlüğüne halel getirmez.
- (5) Avrupa Parlamentosu AB’de ırkçılığa karşı mücadele etme konusunda birçok karar benimsemiştir.
- (6) AB ırk ayrımının varlığına ilişkin her türlü teoriyi reddetmektedir. Bu direktifteki “ırksal köken” terimi bu tür teorilerin kabulü anlamına gelmez.
- (7) 15–16 Ekim 1990 tarihli Tampere AB Konseyi, Komisyonu ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadeleye ilişkin AT Andlaşmasının 13. maddesinin uygulanmasına yönelik uygulama önerilerini mümkün olan en kısa sürede yürürlüğe koymasını talep etmiştir.
- (8) 10–11 Aralık 1999 Helsinki zirvesinde Avrupa Konseyince kabul edilen 2000 yılı için İstihdam Yönlendirme İlkeleri iş piyasasında sosyal entegrasyon lehinde çalışmaları geliştirmeyi, özellikle etnik azınlıklar gibi gruplara karşı ayrımcılığın önlenmesini amaçlayan tutarlı bir politikanın oluşturulması şeklinde formüle edilecek bir durumu ortaya koymuştur.
- (9) Irk ve etnik kökene dayalı ayrımcılık özellikle yüksek istihdam, sosyal koruma, kaliteli yaşam ve hayat standardının yükselmesi, ekonomik ve sosyal uyum ve dayanışma gibi Avrupa Birliği Andlaşmasında yer alan hedeflere ulaşma amacının gerçekleşmemesine neden olabilir. Bu aynı zamanda AB’ni bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olarak gelişme hedefini de tehlikeye atabilir.
- (10) Komisyon, Aralık 1995’de ırkçılık ve yabancı ile Yahudi düşmanlığına karşı bir bildiri sunmuştur.
- (11) Konsey, üye ülkelerin ırkçılık ve yabancı düşmanlığına⁵ dayalı saldırılara karşı etkili bir hukuki işbirliğini sağlayacak 15 Temmuz 1996 tarih ve (96/443/JHA) sayılı bir ortak eylem planı kabul etmiştir.
- (12) Etnik ve ırksal kökenine bakılmaksızın tüm kişilerin katılımını sağlayan bir demokratik ve toleranslı toplumun geliştirilmesi ve her türlü istihdama girişi, eğitimi, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere sosyal korumayı ve mal ve hizmetlere ulaşmayı ve her türlü sosyal imkana ulaşmayı sağlamak üzere ayrımcılık alanında özel bir eylem planı hayata geçirilmelidir.
- (13) Bunun için direktif ile hüküm altına alınan şekliyle ırk ve etnik kökene dayalı doğrudan veya dolaylı ayrımcılık tüm Toplulukta yasaklanmalıdır. Ayrımcılık yasağı üçüncü ülke vatandaşları içinde geçerli olmalıdır. Ancak bu, üye devletlerin üçüncü ülke vatandaşlarının ülkeye giriş ve ikametleri ile istihdama girişe yönelik getirdiği düzenlemelere helal getirmez.
- (14) Irk ve etnik kökenine bakılmaksızın, eşit muamele ilkesinin uygulanmasında Topluluk Andlaşmasının 3.(2) maddesi ile uyumlu olarak eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı ve kadın ve erkek arasında özellikle kadının çok taraflı ayrımcılığa maruz kalmasından dolayı eşitliğin sağlanması gerekmektedir.

⁵ Avrupa Birliği Resmi Gazetesi L Serisi (OJ L), 185, 24.7.1996, s.5.

- (15) Ulusal mahkeme veya diğer ehliyetli birimler için dolaylı veya doğrudan ayrımcılıkla ilgili yapılan değerlendirmede, topluluk hukuk ve kuralları veya uygulamaları ile uyumlu olarak değerlendirilecektir. İstatistiksel verileri içeren herhangi bir araç dolaylı ayrımcılığın ortaya konmasında ispat olabilir.
- (16) Tüm gerçek kişileri ırk ve etnik kökene dayalı ayrımcılığa karşı korumak önem arz etmektedir. Üye ülkeler ayrıca, ulusal gelenek ve uygulamaları elverdiği ölçüde, tüzel kişilerin üyelerini de ırk ve etnik kökene dayalı ayrımcılığa karşı korumalıdır.
- (17) Ayrımcılık yasağı özellikle ırk ve etnik kökene mensup gruplar için ayrımcılığın kaldırılmasına yönelik önlemlerin sürdürülmesine veya bunların tazminine hâlel getirmeyecektir. Bu tür önlemler özellikle esas amacı bu kişilerin özel ihtiyaçlarının geliştirilmesi olan ırk ve etnik kökenine ilgili organizasyonlara izin verebilir.
- (18) Amaç yasal ve gereklilik uygun olduğunda sınırlı durumlara özgü olmak üzere ırk ve etnik kökene dayalı özellikler gerçek ve mesleki olarak gerekli ise farklı muamele haklı görülebilir. Bu durumların neler olduğuna ilişkin bilgiler üye devletlerce Komisyona bildirilmelidir.
- (19) ırk ve etnik kökene dayanan ayrımcılığa maruz kalan kişiler yeterli ve uygun yasal korunma araçlarına sahip olmalıdırlar. Daha etkin korunma düzeyini sağlamak için dernek ve yasal oluşumların üye devletlerin belirlediği şekliyle mahkeme önünde temsil ve savunma süreçleri ile ilgili ulusal kurallara hâlel getirmeksizin üyelerinin adına veya onların izni ile yargılama süreçlerine katılma olanakları güçlendirilmelidir.
- (20) Eşitlik prensibinin etkin şekilde uygulanması, mağduriyete karşı uygun yargısal korumayı gerektirmektedir.
- (21) Ayrımcılık davasında ayrımcılığın karine olduğu ispat külfeti benimsenmelidir ve eşit muamele ilkesinin etkin şekilde uygulanması için ispat külfeti davalıya ait olmalıdır.
- (22) Üye devletler ayrımcılık ile ilgili soruşturmanın mahkeme veya yetkili bir makam tarafından yapıldığı durumda ispat külfetini uygulamayabilirler. Bu usullerin uygulandığı durumlarda, mahkeme veya yetkili makam tarafından araştırması kendisi yapıyorsa, davacının ispatlama yükümlülüğü yoktur.
- (23) Üye ülkeler muhtelif ayrımcılık biçimlerinin tespiti ve bunlarla mücadele etmek için sosyal taraflar ve sivil toplum örgütleri arasındaki sosyal diyalogu teşvik etmelidir.
- (24) Etnik ve ırksal kökene dayalı ayrımcılığa karşı mücadele üye ülkelerde bir ya da birden fazla eşitlik kurumuyla güçlendirilecektir. Bu eşitlik kurumları bu alandaki problemleri analiz edecek, mümkün çözümler üzerinde çalışacak ve mağdurlara somut yardım sağlayacaktır.
- (25) Bu direktif asgari gerekleri ortaya koymaktadır. Bu nedenle üye devletlere daha iyi şartları ortaya koyma seçeneği verir. Bu direktifin uygulanması her bir üye devlette hâlihazırda alınan önlemlerde bir azalmaya veya gerilemeye yol açmasına haklılık getirmez.
- (26) Üye devletler bu direktif ile getirilen hükümlerin ihlaline karşı etkin, uygun ve caydırıcı yaptırımlar koymalıdır.

- (27) Üye devletler, bu direktifin getirdiği hükümlerin her zaman garanti altına alınmasını sağlamak için zorunlu önlemleri almak şartı ile toplu sözleşmeler ile ilgili olarak bu direktifin uygulanmasını sosyal taraflara istekleri doğrultusunda bırakabilir.
- (28) Avrupa Birliği Andlaşmasının 5.maddesinde yer alan ikame etme ilkesi ile uyumlu olarak bu direktifin amacı esas olarak iş ve meslekte eşitlik ile ilgili Topluluk içinde önemli bir düzeyin yakalanması üye devletlerce etkili bir şekilde yerine getirilememesi durumunda faaliyetin düzeyi ve yoğunluğu Topluluk içinde başarılabilir. Söz konusu maddede belirtilen orantılılık ilkesi uyarınca bu Direktif bu amacın gerçekleştirilmesi için yapılması gerekenlerin ötesine geçmemektedir.

BÖLÜM I

Genel Hükümler

Madde 1

Amaç

Bu Direktifin amacı Üye Devletlerde eşit muamele ilkesini geçerli kılmak amacıyla ırk veya etnik kökene dayalı ayrımcılıkla mücadele için bir çerçeve getirmektir.

Madde 2

Ayrımcılık Kavramı

1. Bu Direktifin amaçları açısından eşit muamele ilkesi, ırk ve etnik kökene dayalı dolaylı ya da dolaysız ayrımcılık olmaması anlamına gelmektedir.
2. 1. fıkranın hedefleri açısından:
 - (a) bir kimsenin; karşılaştırılabilir durumlarda, ırk veya etnik kökene dayalı olarak, bir diğer kişiye göre daha az tercih edilir bir muameleye tabi tutulması, şimdiye kadar tutuluyor olması veya tutulma ihtimali olması halinde dolaysız ayrımcılığın ortaya çıktığı anlaşılır.
 - (b) görünüşte tarafsız bir hüküm, ölçüt veya uygulamanın; bir ırksal veya etnik kökene sahip kimseleri, diğer kişilerle karşılaştırıldığında belirli bir açıdan dezavantajlı konuma düşürdüğü durumlarda; bu tarafsız hüküm, ölçüt veya uygulama; meşru bir amaç ile nesnel olarak haklılık kazanmamışsa ve söz konusu amacı gerçekleştirmek için kullanılan araçlar uygun ve zorunlu değilse, dolaylı ayrımcılığın gerçekleştiği anlaşılır.
3. Taciz; ırk ve etnik kökenle ilgili olarak, insan haysiyet ve itibarının çiğnenmesi amacını taşıyan veya o sonucu doğuracak yada yıldırıcı düşmanca, başkalarının gözünde alçaltıcı, aşağılayıcı, hakaretamiz bir ortam yaratılmasına yol açan, arzu edilmeyen kasıtlı bir tavır hareket varsa, 1.fıkradaki anlamıyla ayrımcılık olarak anlaşılır. Bu bağlamda bezdirme/taciz kavramının, Üye Devletlerin hukuku ve uygulamasına uygun olarak tarifi yapılabilir.
4. ırk ve etnik kökene dayalı olarak kişilere karşı ayırım yapılmasını isteyen bir talimat, 1. fıkradaki anlamıyla ayrımcılık olarak kabul edilir.

Madde 3**Kapsam**

1. Topluluğa devredilen erkin sınırları içinde bu Direktif:
 - (a) Faaliyet alanı hangisi olursa olsun, meslekte yükselme dahil tüm profesyonel hiyerarşi kademelerinde seçilme kısıtları, personel alımı koşulları dahil istihdam edilme, kendi namına işçilik ve bir mesleği icra etme koşullarıyla ilgili olarak,
 - (b) Pratik iş deneyimi dahil her tür ve düzeyde mesleki rehberlik, mesleki eğitim, ileri mesleki eğitim ve yeniden eğitime katılma koşullarıyla ilgili olarak,
 - (c) İşten çıkarma ve ücret dahil istihdam ve çalışma koşullarıyla ilgili olarak,
 - (d) İşçi veya işveren örgütlerine veya belli bir mesleği icra edenlerin üye olduğu örgütlere, bu örgütlerin sağladığı yardımlar dahil, üye olma bu tür örgütlerin faaliyetlerine katılma ile ilgili olarak,
 - (e) Sosyal güvenlik ve sağlık dahil sosyal koruma ile ilgili olarak,
 - (f) Sosyal avantajlarla ilgili olarak
 - (g) Eğitim ile ilgili olarak,
 - (h) Konut dahil, halka açık hizmet ve mallara erişim ile ilgili olarak,

Kamu organları dahil olmak üzere kamu sektörü ve özel sektördeki tüm kişilere uygulanır.

2. Bu Direktif, uyrukluk esasına dayalı farklı muameleyi kapsamaz, üçüncü ülke uyrukluların ve vatansız kimselerin Üye Devletlerin topraklarına girişi ve orada ikametine ilişkin koşul ve hükümlere ve ilgili üçüncü ülke uyruklular ile vatansız kimselerin yasal statülerinden kaynaklanan herhangi bir muameleye halel getirmez.

Madde 4**Mesleğe ait sahih/özgöl ve belirleyici koşul**

Madde 2(1) ve (2) hükümlerine rağmen Üye Devletler, kimi mesleki faaliyetlerin doğası gereği veya söz konusu faaliyetin icra edildiği bağlam itibarıyla, ırk veya etnik kökenle ilgili bir özelliğe dayanan farklı muamelenin, dayanan bu özellik sahih/özgöl ve belirleyici bir mesleki koşul oluşturuyor ise, amacın meşru olması ve koşulun ihtiyaç nisbetinde olması şartıyla, ayrımcılık teşkil etmeyeceği hükmünü getirebilirler.

Madde 5**Pozitif Ayrımcılık**

Eşit muamele ilkesi; pratikte tam eşitliği sağlamak gayesi ile Üye devletleri ırk ve etnik kökenle bağlantılı dezavantajlı durumları önlemek veya tazmin etmek üzere özel önlemler almaktan veya böylesi özel önlemleri sürdürmekten alıkoymaz.

Madde 6**Asgari Kurallar**

1. Üye Devletler; eşit muamele ilkesinin sağladığı koruma bakımından, bu Direktifle getirilenden daha avantajlı hükümler getirebilir, olanları uygulamaya devam edebilir.
2. Bu Direktifin uygulamaya konması, Üye Devletlerin hali hazırda bu Direktifin kapsamındaki alanda uyguladığı ayrımcılığa karşı koruma düzeyinde bir gerilemeye hiçbir şekilde gerekçe teşkil etmez.

BÖLÜM II**Tazmin ve Telafi, Direktifin Uygulanması****Madde 7****Hakların Savunulması**

1. Üye Devletler; bu Direktifin getirdiği yükümlülüklerin icra mevkiine konması için takip edilen, uygun görüldüğü hallerde uzlaştırma prosedürleri de dahil olmak üzere, yargısal ve/veya idari usullerden, eşit muamele ilkesinin kendilerine uygulanması yüzünden haksızlığa uğradıkları kanısında olan herkesin, ayrımcılık yapıldığı ileri sürülen ilişki sona ermiş olsa dahi, yararlanmasını temin ederler.
2. Üye Devletler; bu Direktifin hükümlerine uygunluğunun garanti altına alınmasında, bulundukları ülkenin ulusal hukukunca belirlenmiş kıstaslar uyarınca meşru çıkarı olan dernekler, örgütler veya diğer yasal oluşumların; şikayette bulunan kişinin izniyle, onun adına veya ona destek olmak üzere bu Direktifle hükme bağlanan her tür yargısal ve/veya idari usulde yer alabilmelerini temin ederler.
3. 1. ve 2. numaralı fıkralar, eşit muamele ilkesiyle ilgili olarak dava açmak için uygulanan zaman sınırlamasını ilişkin Ulusal yasa hükümlerine hâlel getirmez.

Madde 8**İspat Yükümlülüğü**

1. Üye Devletler; eşit muamele ilkesinin kendilerine uygulanmaması nedeniyle mağdur edildikleri kanısında olan kişilerin, mahkemeye veya diğer bir makama, doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yapıldığı karinesi (belirti/ipucu) oluşturacak olgular sunmaları halinde, eşit muamele ilkesinin ihlal edilmediğinin şikayet edilen tarafından ispatlanmasını temin edecek, ulusal yargılama sistemleriyle uyumlu gerekli önlemleri alırlar.
2. 1. fıkra; Üye Devletlerin delil kabulüne ilişkin davacı/şikayette bulunan yararına daha elverişli hükümler getirmelerine engel teşkil etmez.
3. 1. fıkra ceza davalarına uygulanmaz.

4. 1, 2 ve 3. fıkralar Madde 7(2)'ye göre açılan davalarda da uygulanır.
5. Vak'a ile ilgili olguların mahkemece veya yetkili makam tarafından soruşturulduğu davalarda 1. Fıkranın uygulanmasına gerek yoktur.

Madde 9

Mağdur yaratma

Üye Devletler; eşit muamele ilkesine uyulmasını icra mevkiine koymayı amaçlayan şikayet veya davalara tepki sonucu bireyleri, olumsuz bir muameleye maruz kalmaktan veya olumsuz bir akıbetle uğramaktan koruyacak gerekli önlemleri ulusal hukuk sistemlerine koyarlar.

Madde 10

Bilgilendirme

Üye Devletler; halen yürürlükte olan ilgili hükümlerle birlikte bu Direktif ile kararlaştırılan hükümlerden ülkelerinin her yerindeki ilgili tüm kişilerin uygun araçlar kullanılarak haberdar edilmelerine özen gösterirler.

Madde 11

Sosyal diyalog

1. Üye Devletler; eşit muamele uygulamasını geliştirme bakışıyla, işyerlerindeki uygulamaların izlenmesi, toplu sözleşmeler, davranış kuralları, araştırma, deney ve örnek uygulama alışverişi dahil, iş yaşamının iki tarafı arasında ulusal gelenekler ve uygulamaya uygun şekilde sosyal diyalogo teşvik edecek yeterli ve gerekli tedbirleri alırlar.
2. Üye Devletler; iş dünyasının taraflarını, ulusal gelenekler ve uygulamayla bağdaşır olduğu hallerde, kendi seviyelerinde ve özerkliklerine hanel gelmeksizin, 3. Maddede sözü edilen alanlarda toplu pazarlık kapsamına giren kadarıyla, ayrımcılık karşıtı kurallar getiren toplu sözleşmeler bağitlemeleri için teşvik eder.

Madde 12

Sivil toplum örgütleri ile diyalog

Üye Devletler; eşit muamele ilkesinin yerleştirilip geliştirilmesi amacıyla ırk ve etnik kökene dayalı ayrımcılığa karşı mücadeleye katkıda bulunması meşru çıkarına olan uygun sivil toplum örgütleriyle, ulusal yasalar ve uygulamaya uygun şekilde, diyalog kurulmasını teşvik eder.

BÖLÜM III

Eşit Muameleyi Destekleyecek Organlar

Madde 13

1. Üye Devletler; ırk ve etnik kökene dayalı ayrımcılık yapılmaksızın bütün insanlara eşit muamele edilmesini yerleştirip geliştirecek kimi organ veya organları görevli kılar. Bu organlar ulusal düzeyde insan hakları veya birey haklarını koruma sorumluluğunu üstlenmiş ajanların bir parçasını teşkil edebilirler.
2. Üye Devletler; bu organların yetkilerinin
 - Madde 7(2)'de belirtilen; mağdurların, dernek, örgüt ve diğer yasal oluşumların haklarına hâlel getirmeksizin, ayrımcılıkla ilgili şikayetlerini takip etmede ayrımcılık mağdurlarına bağımsız yardım sağlamayı,
 - Ayrımcılık ile ilgili bağımsız incelemeler hazırlanmasını ve
 - Bu türden ayrımcılıkla ilgili her konuda tavsiyelerde bulunma ve bağımsız raporlar yayınlamayı, ihtiva etmesini temin ederler.

BÖLÜM IV

Son Hükümler

Madde 14

Andlaşmaya Uyum

Üye Devletler;

- (a) eşit muamele ilkesine aykırı bütün yasa, tüzük ve idari hükümleri kaldırılmasını,
- (b) bireysel ya da toplu sözleşmelerdeki, işletmelerin iç kurallarında var olan, kar amaçlı ve kar amacı gütmeyen kuruluşların tüzüklerindeki, işçi, işveren ve bağımsız meslek örgütlerinin tüzüklerindeki eşit muamele ilkesine aykırı hükümlerin hükümsüz olmasını veya hükümsüz kılındığının açıklanmasını veya değiştirilmesini temin edecek önlemleri alırlar.

Madde 15

Yaptırımlar

Üye Devletler; bu Direktif uyarınca ulusal mevzuatta yapılan değişikliklerin ihlal edilmesi halinde uygulanacak yaptırımlar hakkında kurallar koyar ve yapılan değişikliklerin uygulanmasını sağlayacak gerekli önlemleri alırlar. Mağdura tazminat ödenmesini de içerebilecek yaptırımlar; etkili, münasip ve caydırıcı olmalıdır. Üye Devletler, söz konusu hükümleri en geç* tarihine kadar Komisyona bildirirler. Bildiriminde bulunduktan sonra değişiklikleri ise vakit geçirmeksizin gene Komisyon'a iletirler.

* Bu Direktif'in yürürlüğe girmesinden üç yıl sonra.

Madde 16**İç Hukukta Uygulama**

Üye Devletler; bu Direktifle uyumlu yasa, tüzük ve idari hükümleri X* tarihine kadar çıkartırlar veya bu Direktifin toplu sözleşme kapsamında ele alınabilecek hükümleri itibariyle, tarafların ortak talebi üzerine, ulusal mevzuata yerleştirilmesini (işletme) yönetim(i) işçilere bırakabilirler. Bu gibi durumlarda Üye Devletler, kendilerinin bu Direktifçe öngörülen sonuçları her an garanti altına alabilecek konumda olabilmelerini sağlayacak gerekli tedbirleri almaları icabına uyarak, yönetim ve işçilerin gerekli önlemleri sözleşme yoluyla tarihine kadar almalarını temin ederler. Bu durumdan Komisyonu haberdar ederler.

Üye Devletler; bu önlemleri kendi hukuklarına kabul ettiklerinde bu Direktife yapacakları bir atfı da bu kabul metnine katarlar veya resmi olarak yayınlanması esnasında Direktife atıfta bulunurlar. Söz konusu referansın nasıl yapılacağına Üye Devletler kendileri karar verir.

Madde 17**Raporlama**

1. Üye Devletler; X* tarihine kadar ve bu tarihten sonra her beş yılda bir Komisyon'a, bu Direktifin uygulanmasıyla ilgili gelişmeleri Avrupa Parlamentosu ve Konsey'e bir rapor ile bildirilebilmesi için, gerekli tüm bilgileri ileteceklerdir.
2. Komisyon raporu; sosyal taraflar ve ilgili sivil toplum örgütlerinin yanısıra uygun görülen hallerde Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Avrupa İzleme Merkezi'nin görüşlerini dikkate alacaktır. Cinsiyet eşitliğinin toplumsal yaşamın gündem maddelerinden birini teşkil etmesi ilkesi ile uyumlu olarak bu rapor; diğer hususlar arasında, kadın ve erkekler hakkında alınan önlemlerin yarattığı etkilerinin değerlendirilmesine de olanak sağlayacaktır. Komisyon'a ulaştırılan bilgiler ışığında bu rapor, gerekirse, bu Direktifin gözden geçirilmesi ve güncelleşmesi için önerileri ihtiva edecektir.

Madde 18**Yürürlüğe Girme**

Bu Direktif Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yayınlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Madde 19**Dağıtım**

Bu Direktifin muhatabı Üye Devletlerdir.

Düzenlendiği Yer:

Konsey Adına
Başkan

* Bu Direktif'in yürürlüğe girmesinden beş yıl sonra.

Ekler

Seiliniř Kaynakça

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA*

Uluslararası Af Örgütü. *Campaigning Manual*. Londra, 2001. Şu adresten erişilebilir: <http://web.amnesty.org/pages/campaigning-manual-eng>.

Uluslararası Af Örgütü. *Using the International Human Rights System to Combat Racial Discrimination*. Londra: 2001.

Bander, Patricia, Ellie Keen ve Marie-Laure Lemineur (ed.ler). *Compass: A Manual on Human Rights Education*. Strazburg: Avrupa Konseyi, 2003.

Kanada İnsan Hakları Vakfı. *24th Annual International Human Rights Training Programme: Building a Culture of Human Rights*, Katılımcı Kılavuzu. Montreal, Haziran 2003.

Kanada İnsan Hakları Vakfı ve Avrupa Roman Hakları Merkezi. *Capacity Building for Roma Rights Advocacy: Avrupa Roman Hakları Merkezi Yaz Okulu*. Budapeşte, Temmuz 2004.

Kanada İnsan Hakları Vakfı. *Human Rights Monitoring and Advocacy Workshop*. Jakarta, 2002.

Center for Reproductive Rights. *From Rights to Reality: How to Advocate for Women's Reproductive Freedom Worldwide*. New York, 2003. Şu adresten erişilebilir: www.reproductiverights.org.

Clements, Luke. "Litigating cases on behalf of Roma before the Court and Commission in Strasbourg". Yayınlandığı yer: *Roma Rights*. Kış 1998. Budapeşte: Avrupa Roman Hakları Merkezi, 1998. Şu adresten erişilebilir: http://lists.errc.org/rr_witn1998/legalde3.shtml.

Clements, L.J., Nuala Mole ve Alan Simmons. *European Human Rights: Taking a Case under the Convention*. Londra: Sweet & Maxwell, 1999.

Avrupa Konseyi. *The Council of Europe and the Protection of Human Rights* (broşür). Strasbourg, Haziran 2000.

Avrupa Roman Hakları Merkezi. *Stigmata: Segregated Schooling of Roma in Central and Eastern Europe*. Budapeşte, 2004.

* Editörün Notu: Kaynakların hepsi İngilizce'dir. Ancak başlıkları Türkçe'ye çevrilerek verilmiştir.

Centre on Housing Rights and Eviction, Avrupa Roman Hakları Merkezi ve Milan Šimečka Vakfı. *Defending Roma Housing Rights in Slovakia*. Bratislava, 2004.

Avrupa Roman Hakları Merkezi, Interights and Migration Policy Group. *Strategic Litigation of Race Discrimination in Europe: From Principles to Practice*. Nottingham, İngiltere: Russell Press Limited, 2004.

Avrupa Roman Hakları Merkezi. *A Special Remedy: Roma and Schools for the Mentally Handicapped in the Czech Republic*. Budapeşte, 1999.

Fahey, Joseph ve Richard Armstrong (ed.ler). *Essential Readings on War, Justice, Non-violence and World Order*. Mahwah, New Jersey: Paulist Press, 1992.

Fitsum, Alemu. “Testing to Prove Racial Discrimination”. Yayınlandığı yer: *Roma Rights* 3/2000. Budapeşte: Avrupa Roman Hakları Merkezi, 2000. Şu adresten erişilebilir: http://lists.errc.org/rr_nr3_2000/legal-defence.shtml.

Flowers, Nancy (ed). *Human Rights Here and Now: Celebrating the Universal Declaration of Human Rights*. Şu adresten erişilebilir: <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hereandnow/Default.htm>.

Giffard, Camille. *The Torture Reporting Handbook*. Colchester: Essex Üniversitesi, İnsan Hakları Merkezi, 2000.

Helsinki İnsan Hakları Vakfı. *Human Rights Monitoring*. Varşova, 2001.

Just Associates. *A New Weave of Power; People & Politics: The Action Guide for Advocacy and Citizen Participation*. Şu adresten erişilebilir: <http://www.justassociates.org/ActionGuide.htm>.

Long, Scott. *Making the Mountain Move: An Activist's Guide to How International Human Rights Mechanisms Can Work for You*. International Gay and Lesbian Human Rights Commission, 2001. Şu adresten erişilebilir: www.iglhrc.org.

Açık Toplum Enstitüsü. *Minority Protection in Bulgaria*. Budapeşte, 2001. Şu adresten erişilebilir: www.eumap.org/reports/content/10/100/minority_bulgaria.pdf.

Ringlold, Dena, Mitchell A. Orenstein ve Erika Wilkens. *Roma in an Expanding Europe: Breaking the Poverty Cycle*. Washington, DC: Dünya Bankası, 2003.

Steiner, Henry J. ve Philip Alston (eds). *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*. New York: Oxford University Press, 2000.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu. *ABC: Teaching Human Rights*. Cenevre: Birleşmiş Milletler Yayınları, 2003.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu. *Minorities, the United Nations and Regional Mechanisms*. Şu adresten erişilebilir: www.unhchr.ch/html/menu6/2/minorities/pam1.doc.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Bürosu. *Training Manual on Human Rights Monitoring*. Cenevre: Birleşmiş Milletler Yayınları, 1997.

Ekler

Önemli ve Faydalı Web Adresleri

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

ÖNEMLİ VE FAYDALI WEB ADRESLERİ

Hükümetlerarası Örgütler

Birleşmiş Milletler (BM)

www.un.org

Avrupa Konseyi (AK)

www.coe.int

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

www.osce.org

Avrupa Birliği (AB)

www.europa.eu.int

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)

www.echr.coe.int

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR)

www.ohchr.org

AGİT Roman ve Sinti Meseleleri İçin İrtibat Noktası

www.osce.org/odihr/cprsi

İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu

www.coe.int/ecri

Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (EUMC)

www.eumc.eu.int/eumc

Sivil Toplum Örgütleri

Uluslararası Af Örgütü (AI)

www.amnesty.org

Barınma Hakları ve Tahliye Merkezi (COHRE)

www.cohre.org

Avrupa Azınlık Sorunları Merkezi (ECMI)

www.ecmi.de

Avrupa Roman Hakları Merkezi (ERRC)

www.errc.org

İnsan Hakları Ağı (HRI)

www.hri.ca

İnsan Hakları İzleme Komitesi (HRW)

www.hrw.org

Interights

www.interights.org

Ulusal ve Etnik Azınlıklar için Yasal Savunma Bürosu (NEKI)

www.neki.hu

Milan Šimečka Vakfı (MSF)

www.nadaciamilanasimecku.sk

Azınlık Hakları Grubu (MRG)

www.minorityrights.org

Açık Toplum Enstitüsü (OSI)

www.soros.org

Açık Toplum Adalet Girişimi (OSJI)

www.justiceinitiative.org

Public Interest Law Initiative (PILI)

www.pili.org

Roman Katılım Programı (RPP – part of OSI)

www.soros.org/initiatives/roma/focus_areas/rpp

Roman Basın Merkezi (RSK)

www.romapage.hu

Romani Criss

www.romanicriss.ro

Ek Faydalı Kaynaklar:

Avrupa Birliği ile AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu'nun (ODIHR) ortak girişimi olan Legislationline.org, insan haklarının korunması ve hukukun üstünlüğünün sağlanması ile ilişkili ulusal ve uluslararası mevzuatı içeren, kullanımı ücretsiz ve internet üzerinden her an erişilmesi mümkün olan bir veritabanıdır: **www.legislationline.org**.

Ekler

Sözlük

Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek

SÖZLÜK

Kısaltmalar

CAT	Committee Against Torture (İşkence ile Mücadele Komitesi)
CEDAW	The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi)
CERD	Committee on the Elimination of Racial Discrimination (İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi)
CESCR	Committee on Economic, Social, and Cultural Rights (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi)
AK	Avrupa Konseyi
CRC	Convention on the Rights of the Child (Çocuk Hakları Sözleşmesi)
AİHS	European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Avrupa İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi)
ERRC	European Roma Rights Center (Avrupa Roman Hakları Merkezi)
AB	Avrupa Birliği
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights (Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi)
ICESCR	International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi)
ICERD	International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme)
STK	Sivil Toplum Örgütü
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
BM	Birleşmiş Milletler

1503 Usulü: Birleşmiş Milletler kapsamındaki bu andlaşma dışı mekanizma ile, kişiler, insan hakları ihlalleriyle ilgili benzerlik gösteren uygulamaların soruşturulması için İnsan Hakları Komisyonu'na doğrudan dilekçe ile başvurabilmektedir.

Andlaşma Yapıları: Bu, bağımsız uzmanlardan oluşan ve andlaşmaların insan haklarıyla ilgili maddelerinin uygulanmasını denetleyen bir komitedir. Komite üyeleri, andlaşmayı onaylayan ülkeler tarafından aday gösterilir ve seçilir.

Araştırma: Araştırma eylemi, etkinlikler (örneğin seçimler ve davalar) ve olaylar (örneğin polis şiddeti vakaları) hakkında bilgi toplama, insan hakları ihlallerinin yaşanıyor olabileceği alanları ziyaret etme (örneğin mülteci kampları veya gözaltı/tutuklama merkezleri) ve/veya resmi görevlilerden bilgi isteyip bu bilgileri gerçeklerle karşılaştırmayı içermektedir.

Asimilasyon: Asimilasyon politikaları uyarınca bir azınlık, toplumun çoğunluk nüfusu ya da kültürü gibi olmaya zorlanır. Bu uygulama, azınlık grubunu “uygarlaştırma”ya kalkan zorlayıcı politikalarla gerçekleştirilir. Bu tür politikaların gerekçeleri arasında sık sık (her zaman olmasa da) bu azınlığın geliştirilmesi ya da olanaklardan yararlandırılması gibi amaçlar ifade edilse de, bu yaklaşım esas olarak, azınlık kültürünü yok etmeyi amaçlayan etnosantrik ve ataerkil bir politikadır.

Aydınlatılmış onam: Bunun anlamı, birisinden bir konuda onay alınırken (örneğin bir resmi kuruma şikayet başvurusunda bulunma konusunda), önerilen eylemin hem olası faydaları hem de olası olumsuz sonuçları hakkında tam olarak bilgilendirilmesini sağlamaktır. Gerçek tehlikeler asla gizlenmemelidir ve söz konusu onayın serbestçe verilmiş olması gerekir.

Ayrı tutma: Ayrı tutma; okullarda, konutlarda, kamusal alanlarda veya ticari kuruluşlarda değişik ırktan, sınıftan veya etnik kökenden kişileri ayrı tutma politikası veya uygulamasıdır.

Ayrımcılık: Ayrımcılık; ırk, ten rengi, cinsiyet, din, dil, siyasi görüş, ulusal veya toplumsal köken gibi keyfi ölçütlere dayalı olarak bir kişiye ya da gruba, başka bir kişiye ya da gruba göre ayrı, üstün ya da aşağı muamele etmek olarak tanımlanabilir.

Azınlık Hakları: Azınlık haklarını destekleyen politikalar, bir grup olarak azınlıklara belirli korumalar sağlar. Bu ise, azınlık grubu mensuplarının, evrensel olarak güvenceye alınmış bireysel insan haklarına ek olarak, azınlık grubu üyeleri olarak belirli bir korunma hakkına sahip oldukları anlamına gelir. Bu “özel haklar” ayrıcalık değil, azınlık gruplarının kimliklerini, özelliklerini ve geleneklerini korumalarını sağlamak için alınmış önlemlerdir.

Bildirge: Hukuki açıdan bağlayıcı olmayan ancak üzerinde anlaşılan standartları belirten bir belgedir. Bildirgeler ile, siyasi ve ahlaki açıdan önemli taahhütler verilir.

Ceza davaları: Bir kamu görevlisi (ister polis olsun, ister başka bir devlet yetkilisi) tarafından hakkı ihlal edilmiş olan veya devlet-dışı özel bir kurum veya bir kişi tarafından işlenen şiddet içeren bir suçun (ırkçı nedenlere dayanan suçlar da dahil olmak üzere) mağduru olmuş olan bir kişi, polise veya savcılığa suç duyurusunda bulunabilir. Ceza davalarında amaç, suçluyu, işlediği suçtan ötürü cezalandırmaktır.

Çalışma grupları: Çalışma grupları, Birleşmiş Milletler’in insan hakları çerçevesindeki faaliyetlerini sürdüren komitelerdir. Bu komiteler, belirli alanlarda meydana gelen insan hakları ihlalleriyle ilgilenir ve insan hakları ihlalleri ile ilgili suçlamalar olduğunda, söz konusu hükümete hızla mektup yazarak bilgi isterler.

Çekince: Bu, bir andlaşmayı onaylayan bir devlet tarafından eklenen ve söz konusu andlaşmanın belirli maddelerinin kendileri açısından bağlayıcı olmaması isteğini belirten bir kayıttır.

Danışmanlık statüsü: Hükümetlerarası örgütlere veya sivil toplum örgütlerine teknik bilgi sağlayabilen, tavsiye ve danışmanlık sunabilen örgütlere genellikle bu hükümetlerarası örgütler veya sivil toplum örgütleri nezdinde “danışmanlık statüsü” verilir.

Dava yolu: Dava yoluna başvurmak, bir konuda dava açma veya yasal işlemlere başvurma eylemi ya da sürecidir. Bu çalışmalar kapsamında genellikle, yasal hakların belirlenmesi ve uygulanmasının temini için bir mahkemede dava açılır.

Dava yolu stratejisi: Dava yolu stratejisi, yasal süreçlerin toplumsal değişimin hizmetinde kullanılmasıdır. Dava yolu stratejisi, mahkemelerden yararlanarak toplumsal gerçeklikte bir değişim meydana getirmeyi amaçlar ve sistematik adaletsizliklere karşı mücadele verir.

De Facto: Latince olan bu terim, “gerçekte” veya “fiilen” anlamlarına gelmektedir. Bu terim genellikle “hakiki”, “asıl” yerine kullanılmaktadır; bu da, yasal gereklilikler karşılanmamış olsa da, ilgili mahkemenin, kullanılan yetkiyi veya yetkiye sahipmiş gibi davranan bir varlığı kabul edeceği anlamına gelmektedir. Okul sistemindeki ayrı tutma bağlamında “de facto” terimi, bilinçli bir hükümet eylemi sonucu ortaya çıkmış olmasa da, bu ayrı tutmayı öngören bir hükümet politikası olmasa da, ayrı tutmanın bir gerçek olduğu anlamına gelmektedir.

De Jure: Latince olan bu terim, “hukuki”, “yasal” anlamlarına gelmektedir ve genellikle “hakkı olan” veya “meşru” yerine kullanılmaktadır. Bu terim genellikle “yasaların öngördüğü” veya “yasalara göre”, “hukuken” anlamına gelmektedir.

Dışlama: Bu tür politikaların veya uygulamaların amacı, azınlıkları; ekonomik, siyasi ve sosyokültürel yaşamda olduğu kadar fiziksel coğrafya anlamında da dışlamak veya ayrı tutmaktır. Genellikle korumacı olan ve yabancı korkusuna dayalı olan dışlama politikaları ve uygulamaları, çoğunluk nüfusunu, tehlikeli olan “diğer” gruptan “korumayı” amaçlar. Bu durum, toplumsal dışlama neticesini doğurur. Romanları/Çingeneleri uygulanan dışlayıcı politikalara dair verilebilecek örnekler arasında, bazı Avrupa ülkelerinde, Roman/Çingene çocukların eğitim alanında ayırtırmaya maruz kalarak, zihinsel engellilerin gittiği okullara veya başka türden düşük standartlarda eğitim veren okullara kaydedilmeleri gösterilebilir.

Doğrudan ayrımcılık: “İrk veya etnik kökene dayalı olarak bir kişiye; kıyaslanabilir bir durumda başka birisine davranıldığından, davranılmış olduğundan veya davranılacağından daha olumsuz şekilde davranıldığı zaman” doğrudan ayrımcılık meydana gelmiştir. Buna bir örnek olarak, iş bulmak için başvuran Romanları/Çingeneleri, politikası gereği kabul etmeyi reddeden bir iş bulma bürosu veya kasıtlı olarak Romanları/Çingeneleri düşük kalitede evlere yollayan bir emlak bürosu gösterilebilir.

Doğrudan eylem: İnsan hakları alanında doğrudan eylem, insan hakları ihlallerine karşı çıkmak, toplumsal değişimi ve insan haklarına saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla, bireyler ve gruplar tarafından kamusal alanda gerçekleştirilen ve genellikle de kolektif olan eylemleri tarif eder.

Dolaylı ayrımcılık: “Görünüşte tarafsız bir hüküm, ölçüt veya uygulamanın; bir ırksal veya etnik kökene sahip kimseleri, diğer kişilerle karşılaştırıldığında belirli bir açıdan dezavantajlı konuma düşürdüğü durumlarda; bu tarafsız hüküm, ölçüt veya uygulama; meşru bir amaç ile nesnel olarak haklılık

kazanmamışsa ve söz konusu amacı gerçekleştirmek için kullanılan araçlar uygun ve zorunlu değilse” dolaylı ayrımcılık meydana gelmiştir. Buna örnek olarak, uzun etekli kişilerin içeri giremeyeceğini duyuran bir mağaza veya başı örtülü kişilerin içeri girmesi yasaklanmış bir hükümet dairesi gösterilebilir. Görünüş itibariyle etnik açıdan tarafsız olan bu kurallar, aslında uzun etek ya da türban giymeye eğilimli olan belirli azınlık gruplarının üyelerini oransız bir şekilde dezavantajlı konuma düşürebilir.

Entegrasyon: Entegrasyon politikaları, bireylerin topluma tam olarak kabul edilmelerini amaçlar; bu süreç içerisinde kültürel haklar dahil olmak üzere bireysel haklara saygı gösterilir.

Göçebeler: Göçebeler, esas olarak Büyük Britanya ile İrlanda’da yaşayan ve Avrupa’nın diğer bölgelerinde Romanların/Çingenelerin maruz kaldığı ayrımcılıkla karşılaşan bir grup insandır. Bu nedenle uluslararası çerçevede genellikle Romanlarla/Çingenelerle birlikte ele alınırlar.

Gölge raporlar: Devletlerin andlaşma yapılarıncı değerlendirilmesi sürecinde, ilgili komite gerekli değerlendirmeleri yapar, ilgili devletin temsilcilerine sorular sorar ve devletin andlaşmaya uyumuyla ilgili bulgularına dayanarak görüşlerini bildirir. Sivil toplum örgütleri ilgili komiteye “gölge raporlar” sunabilir. Bu raporlarda ya belirli bir konu ayrıntılı olarak ele alınabilir veya andlaşma maddelerine aykırı durumlar oluşturan, benzerlik gösteren insan hakları ihlalleri yer alabilir. Gölge raporların sunulması, ilgili organın doğru sonuçlara varmasına, sorular sormasına ve tavsiyelerde bulunmasına yardımcı olur.

Güçbirliği: Güçbirliklerinde, farklı kişiler ve gruplar bir araya gelerek, ortak bir amaca yönelmiş tek bir grup olarak hareket ederler. Bir güçbirliği; bireysel, grup düzeyinde, kurumsal, topluluk düzeyinde ve kamusal politikalara yönrlük amaçlar taşıyabilir.

Hukuk davaları: Bu davalar, ülkelerin medeni kanunlarına, örf ve adet hukukuna ve/veya borçlar hukukun hükümlerine dayanarak görülür. Hukuk davalarında mahkemeler, sorumlu tutulan tarafın zarar gören bir kişiye maddi-manevi tazminat ödemesine karar verebilir ve zarar gören kişi lehine değişik biçimlerde tedbir kararları alabilirler.

İrkçılık: İrk ayrımcılığı, özellikle de doğrudan ırk ayrımcılığı, belirli gruplar hakkında önyargılar ile klişe düşüncelere; ırkın, insan özelliklerini ve kabiliyetlerini belirleyen önemli bir etken olduğu inancına dayanır veya bu inanç tarafından desteklenir. Genellikle ırkçılık olarak bilinen bu inanç, genetik (soy ile aktarılan) veya kültürel olarak edinilen farklılıkların, bir ırkın diğer bir ırka göre doğuştan gelen bir şekilde üstün veya aşağı olmasını belirlediğini savunur.

İcrai eylemler: İcrai eylemler, devlet tarafından bir kişiye veya bir gruba karşı kasıtlı olarak bir eylemin gerçekleştirilmesi durumunu tarif eder. İcrai eylemlere verilebilecek bir örnek, bireylerin evlerinden zorla tahliye edilmesidir.

İç hukuk yollarının tüketilmesi: Bu ifade, insan hakları ihlallerine karşı koruma sağlamak ve ihlallerle ilgili olarak adalete kavuşmak için olası bütün usullere başvurmak anlamına gelmektedir. Devletin bir ihlali düzeltmemesi veya adaletin yerine gelmemesi durumunda, son çare olarak uluslararası koruma mekanizmalara başvurulur. İç hukuk yolları güvenlik güçlerine yapılan bir şikayetten, mahkemede bir dava açmaya kadar farklı şekillerde gerçekleşebilir.

İdari Usuller ve Davalar: İdari usuller ve davalarda genellikle, belediyeler, yerel meclisler, kamu iktisadi teşekkülleri gibi yasalardan aldığı yetkiyle resmi görevlerini yerine getiren devlet organlarına/kurumlarına karşı yapılan şikayetler ele alınır. Her zaman bir mahkemenin önüne gelmeyen bu alandaki usuller, sık sık, bir dizi usuli güvenceye sahip olan tam yargı davalarının kapsamına girmeyebilecek konular için kullanılır.

İhmali eylemler: İhmali eylemler ise, bir kişinin veya grubun insan haklarının ihlaliyle sonuçlanacak bir şekilde; devletin adım atmaması, müdahale etmemesi ve/veya yasa çıkarmaması durumudur. İhmalieylemlere dair verilebilecek örnekler arasında; belirli topluluklara; su, elektrik ve kanalizasyon gibi alt yapı ve temel hizmetler sağlanmamasıdır.

İlişki ağı oluşturma: İlişki ağı kurma çalışmaları; hareketinize katkıda bulunacak ve çalışmalarınızı güçlendirecek diğer sivil toplum örgütleri, taban hareketleri, siyasi arenadaki destekçileriniz, liderler, uzmanlar ve akademisyenler arasında müttefikler edinmeyi kapsar.

İnsan hakları: İnsanlar, sadece insan olmaktan ötürü, doğuştan gelen belirli haklara sahiptir. Bunlar insan hakları olarak bilinir. İnsan hakları evrenseldir. Yaş, ırk, etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, siyasi inanç, din, milliyet veya toplumsal köken, dil, mülkiyet, doğum veya başka herhangi bir ayırım olmaksızın bütün insanlar için eşit olarak geçerlidir. İnsan hakları doğuştan edinilmiş haklardır. Bu hakların satın alınması, kazanılması ya da mirasla aktarılması söz konusu değildir. İnsan hakları kişilerin elinden alınamaz, bir başkasına aktarılamaz veya bir kişi insan haklarından vazgeçirilemez. İnsan hakları birbirine bağlıdır. Bir hakkın ihlal edilmesi diğer haklardan faydalanılmasını etkiler. İnsan hakları birbiriyle bağlantılıdır, birbirinden ayıramazlar ve insan onurunun korunması açısından hepsi eşit ölçüde zorunludur.

İnsan hakları dokümantasyonu: İnsan hakları dokümantasyonu, insan hakları standartlarına, ihlallerine bu alandaki sorunlara veya bu alanla ilgili herhangi bir konuya dair bilgi toplama çalışmasını tarif eden geniş kapsamlı bir terimdir.

İnsan hakları savunuculuğu: İnsan hakları savunuculuğu, bir konu hakkında yürütülen araştırma ve dokümantasyon çalışmalarına dayanarak; toplumsal kurumları etkileyen davranışları, kültürel yaklaşımları, ilişkileri ve politikaları değiştirmeye yönelik stratejik eylemler ve örgütlenmeler bütünüdür. İnsan hakları savunuculuğu kapsamında, sorunlu alanlar belirlenerek, toplumsal değişimin gerçekleşmesi amacıyla kamuoyunun dikkatine sunulur. İnsan hakları savunuculuğu kamu yararına bir eylemdir.

Lobicilik: Lobicilik, insan hakları savunuculuğu yapan aktivistler tarafından kullanılan bir stratejidir. Lobicilik çalışmaları kapsamında, yasaların hazırlık sürecini etkilemek için; meclis üyeleri, yasama alanında çalışanlar ve kanun tasarıları hazırlanmasından doğrudan sorumlu hükümet yetkilileriyle görüşmeler gerçekleştirilir.

Negatif haklar: İnsan hakları alanında bazı teorilere göre, negative haklar gerçekleştirilmeleri için bir eylem gerektirmeyen haklardır. Hatta negatif hakların yerine getirilmesi için bir eylem olmaması gerekir. Yaşama hakkı, işkence görmeme hakkı ve ifade özgürlüğü; negatif hak örnekleridir. Bir kişi, birisi (veya bir güç) kendisine engel oluncaya kadar bu haklardan yararlanmakta özgürdür.

Özel Raportörler: İnsan hakları alanında faaliyet gösteren bu bağımsız uzmanlar, her yıl Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na raporlarla vardıkları sonuçları bildirirler.

Özet: Bir raporun özeti çoğunlukla isteğe bağlı olarak rapora dahil edilen bir bölümdür. Özet içerisinde, araştırmanın ve örgüt tarafından gerçekleştirilen çalışmanın genel olarak değerlendirilmesi yer alabildiği gibi denetim çalışmaları yoluyla ortaya çıkarılmış düzenlilik gösteren uygulamalardan da söz edilebilir.

Pozitif haklar: İnsan hakları alanında bazı teorilere göre, pozitif haklar, hakkın gerçekleştirilmesi için başka bir kişi tarafından pozitif bir eylemde bulunulması gerekir. Bazı haklar diğerlerinin desteği olmaksızın gerçekleşemez; bu sorumluluk da genellikle hükümetlere düşer. Hükümetler, insan hakları alanında belirli yükümlülükleri yerine getirmek için pozitif önlemler almak durumundadır. Pozitif haklara dair verilebilecek örnekler arasında eğitim hakkı ve sağlık hakkı bulunmaktadır. Belirli kurumlar açılmadan (okullar ve hastaneler gibi) ve hükümet müdahalesi olmaksızın, bu haklar gerçekleştirilemez.

Protokol: Bu, başka bir andlaşmada değişiklik yapan bir andlaşmadır (ilave usuller veya kapsamlı maddeler eklenmesi gibi).

Sivil itaatsizlik: Bu eylem, bir politikayı veya yasayı değiştirmek için, ona uymayı reddetme yoluna başvurmaktadır. Sivil itaatsizlik eylemlerinde, kasıtlı, açık ve barışçıl bir şekilde, adaletsiz olarak algılanan yasalara uyulması reddedilir. Belirli bir konuda hak talep etmek için şiddet içermeyen bir şekilde yasaların ihlal edilmesini içeren sivil itaatsizlik eylemleri, bireyler, gruplar veya topluluklar tarafından gerçekleştirilebilir.

Sözleşme: Bu, devletler arasında yapılan bağlayıcı bir anlaşmadır. Bu terim Andlaşma ve misak ile eş anlamlıdır. Sözleşmeler bildirgelerden daha güçlüdür çünkü imzalayan hükümetler açısından hukuken bağlayıcıdır. BM Genel Kurulu bir sözleşmeyi benimsediğinde, uluslararası normları ve standartları belirler.

“Test Etmek” (İrk Ayrımcılığını Kanıtlamak İçin): Test etme yöntemi, bir ayrımcılık iddiası olduğu zaman başvuru olan bir yöntemdir. Bu yöntem genellikle yurttaş hakları alanında çalışan örgütler tarafından, yasadışı ayrımcılık eylemlerini ortaya çıkarmak için kullanılır. Bu yöntem, korunan bir gruba mensup bir kişinin; ayrımcılık alanındaki yasalar tarafından yasaklanan bir şekilde, ulusal kökeni, dini, cinsiyeti, ten rengi veya başka bir özelliği nedeniyle eşit olmayan muameleye maruz kaldığı düşündüğünde başvurulur.

Toplu gösteriler: Bir toplu gösteri, kamuoyunu bilgilendirmeyi ve bir mesajı duyurmayı amaçlayan bir toplantı veya kamusal eylemdir. Buradaki amaç, toplumsal değişim ve adalet yönünde bir talebin duyurulması veya bir olayın anılması olabilir. Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, ifade özgürlüğünü (19. Madde) ve barışçıl bir şekilde toplanma hakkını (21. Madde) güvence altına almıştır. İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi de, 10. ve 11. maddelerinde benzer güvenceler içermektedir.

Yabancı korkusu: Yabancı korkusu, bilinmeyen kişilere ya da yabancılara karşı duyulan korkudur ve çoğunlukla, belirli bir hedef gruba karşı, reddetme, düşmanlık veya şiddet olarak kendini gösterir.